DÜNYA DİNLERİNDE CİNSEL AHLAK

Geoffrey Parrinder

Çeviren: Niran Elçi

say

Dünya Dinlerinde Cinsel Ahlak

Geoffrey Parrinder

İngilizce aslından çeviren:
Niran Elçi

İstanbul

DÜNYA DİNLERİNDE CİNSEL AHLAK

GEOFFREY PARRINDER

Geoffrey Parrinder, Londra Üniversitesi King's College'da, Karşılaştırmalı Din Araştırmaları Bölümü'nde Emeritus profesördür. Çok seyahat eden ve seyahatleri sırasında birçok konferans veren Parrinder, dünya dinleri üzerine yazdığı kitaplarla tanınıyor. Parrinder'in kitapları onu aşkın yabancı dile çevrilmiştir.

Say Yayınları
Düşünce Dizisi

Dünya Dinlerinde Cinsel Ahlak / Geoffrey Parrinder

ISBN 975-468-376-X

Özgün adı: *Sexual morality in the world's religions*

© Geoffrey Parrinder 1996 (Oneworld Publications)

Yayın yönetmeni: Murat Batmankaya
Editör: Özgü Çelik
İngilizce aslından çeviren: Niran Elçi
Redaksiyon: Hamza Yarımcalı
Grafik ve tasarım uygulama: Ayhan Kaya-Hülya Aktaş
Baskı: Engin Ofset, İstanbul

Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Din Felsefesi anabilim dalı öğretim üyesi Prof. Dr. Necip Taylan'*a gösterdiği ilgi ve katkılarından ötürü teşekkür ederiz.*

Ön kapak resmi: Sandro Botticelli, *İlkbahar,* yak.1470/80
Arka kapak resmi: Constantin Brancusi, *Öpücük,* 1907

1. baskı: Say Yayınları, İstanbul 2003

07 06 05 04 03   5 4 3 2 1

© **Say Yayınları**
Ankara Cad. 54/12 • TR-34410 Sirkeci-İstanbul
Telefon: 0 212 - 512 21 58 • Faks: 0 212 - 512 50 80
http://www.sayyayinlari.com
e-posta: sayyayinlari@superonline.com

Genel Dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.
Ankara Cad. 54/4 • TR-34410 Sirkeci-İstanbul
Telefon: 0 212 - 528 17 54 • Faks: 0 212 - 512 50 80
http://www.saydagitim.com.tr
e-posta: saydagitim@tt.net.net.tr

İÇİNDEKİLER

Bu kitap,
danışmanlarımız ve dostlarımız John Hick ile
Huston Smith'e adanmıştır.

GİRİŞ

Cinsellik ve din, insanoğlunun en çok ilgi duyduğu alanlardır. Bunlar genellikle bedensel ve tinsel, geçici ve ezeli olarak birbirlerine zıttırlar, farklı ve sınırları belli alanları işgal ediyor gibi görünürler, ancak her zaman sınırları aşarlar. Çünkü insan yalnızca ekmekle yaşayamaz, cinsel münasebeti bile fanteziyle doldurulmuştur. Din ise faaliyet alanı olarak tüm dünyayı kapsamına alır ve büyük dünya dinlerinin tarihinde görüldüğü gibi, cinselliğin kendini gösterdiği en küçük olayla ilgilenir.

Peki, cinsellikle neyi kastediyoruz? *Oxford İngilizce Sözlük* cinsellik sözcüğünü, "Erkek ve kadın olarak ayrılan iki tür organik varlık; erkek ve kadınların tümü." olarak tanımlar. Bu, çok geniş bir tanımdır ve bütün kadınlarla bütün erkekleri içerir. Bu anlamıyla cinsellik insan doğası için vazgeçilmezdir. Bu geniş tanımı devamlı akılda tutmak faydalı olacaktır, çünkü cinselliği yalnızca cinsel birleşme bağlamında değerlendirmemek, kadının ve erkeğin, bütün kişiliğini kapsayan bir unsur olarak görmek gereklidir. Bütünüyle insan olarak kadının ve erkeğin rollerinin anlaşılması, cinselliğin incelenmesi için esastır.

Sözlükte cinsellik sözcüğünün kullanımının zaman içindeki değişimini ve sınırlanmasını yansıtan bir tanım daha bulunmaktadır. "Genellikle daha belirgin bir kavramla son

dönemdeki kullanımı: Varlıkları erkek ve dişi olarak ayırt ederken göz önüne alınan, üreme organlarının yapısında ve işlevinde görülen farklılıkların tümü." Modern zamanlarda, cinsellikten bahsedildiğinde kastedilen cinsiyet, erkek ve dişi ayrımı değil, genellikle daha açık bir biçimde fiziksel olarak birleşmeleridir. Bu yüzden 1912'de *Evlilik* hakkında yazan **H. G. Wells**, gençlere 'birincisi Tanrı ... üçüncüsü de cinsellik' olan üç temel şey hakkında bütün bildiklerimizin anlatılması gerektiğini söylemiştir. Son zamanlarda insanlar 'cinsel ilişkide bulunma' ifadesini ya da yalnızca cinselliği, sevişme eylemi için kullanmaktadırlar.

Konuyla ilgili diğer sözcükler de benzer değişimler geçirmişlerdir. Bunun sonucu olarak 'ilişki' sözcüğü başlangıçta iletişim anlamına gelirdi ve eski kullanımı da ticaretle sınırlıydı. Victoria dönemi romanlarında toplantıları ve sohbetleri tanımlıyordu. XIX. yy.'ın teknik yazarları 'memnu* ilişki'den bahsetmiş olsalar da, bu romanların yazarları sözcüğün bugün bedensel ilişki anlamında kullanıldığını duysalardı dehşete düşerlerdi.

'Cinsellik' ve 'ilişki' sözcüklerinin hem geniş hem de dar anlamları olduğundan ve 'ilişki' sözcüğü bugün daha egemen olduğundan, bazı yazarlar başka sözcükler ve nitelikler aramışlardır. Hıristiyanlığın cinsellik öğretisi tarihi konusunda önde gelen bir bilim adamı olan **D. S. Bailey**, teknik olarak cinsel ilişki ve sevişme olarak tanımlanan eylem için 'zührevi birleşme' deyimini kullanmıştır. Zührevi (venereal) sözcüğü aşk tanrıçası Venüs'ten gelir, ancak bu bağlantı ne yazık ki İngilizce'nin gündelik kullanımında belirsizdir ve 'zührevi' sözcüğü cinsel ilişkiyle bulaşan bir hastalığı akla getirir. Özellikle cinselliği hor görme geleneğine sahip dinlerin incelenmesinde, egemen olarak cinselliğin bu alçaltıcı

* *memnû*, Men edilmiş, yasak edilmiş, yasak. (Ed. n.)

çağrışımıyla karşılaşmak bir talihsizlik olacaktır.

Kolay olmasa da, bu kitabın anlaşılabilir ve doğru olması için gayret gösterilmiştir. 'Cinsellik' sözcüğü, kadın erkek ilişkilerini ifade eden ve özellikle cinsel ilişki ve sevişmede 'cinsel birleşme'yi anlatan geniş anlamıyla kullanılacaktır. 'Aşk' sözcüğü ise sık sık rastlandığı gibi 'aşk yapmak' anlamında değil, sevgi ifade eden ilişkileri anlatan geniş anlamıyla kullanılacaktır.

Aynı şekilde, 'din'in tanımlanmasındaki zorluk da herkesçe bilinmektedir. Kimi dinler tek bir yüce Tanrı'ya inanırlar, bazıları daha çok bir güçten ya da gerçekten bahsederler, bununla birlikte bazıları da özellikle atalarla ve ölümden sonra yaşamla ilgilenirler. Yine geniş bir açıdan bakarsak, hem Yüce Tanrı veya Tanrı'nın Sözü, hem de Çin Yin ve Yang'ı, dinsel ya da tinsel tanımı içinde sayılacaktır.

Bu, dinlerin yarıştırılması değil, değişik dini geleneklerin incelenmesi anlamında, 'dinlerin karşılaştırıldığı' bir kitaptır. Varlığını sürdüren büyük dinler göz önüne alındığında, cinselliğin ve dinin bir arada incelenmesi emsalsiz gibi görünüyor. Çünkü dünya dinleriyle ilgili sayısız kitap ve büyük dinlerin birbirleriyle karşılaştırıldığı özet halinde inceleme bulunsa da, bu çalışmaların hemen hemen hepsi, cinselliğin din açısından öneminin kabul edilmiş olmasına karşın, cinsel faktörleri açıkça göz ardı etmiş gibi görünür. Örneğin, Hindistan'a ait *Upanişad*'lara* yönelik pek çok karşılaştırmalı inceleme çalışması, bireysel ve evrensel ruhlarla ilgili düşüncelerini açıklar, ama *Upanişad*'ların cinsel birleşme ayinlerine ilişkin öğretilerini göz ardı ederler. Bu öğretiler genellikle aynı zamanda metinlerin çevirilerinden de çıkarılır. Yoga kitapları, uygulanabilecek cinsel yöntemleri ve

* ***Upanişad:*** Hinduizm'in *Vedalar*'dan sonra başvurduğu ikinci kutsal metin. İ. Ö. 900 yıllarında yazıldığı sanılıyor. (Çev. n.)

Yoga'nın Hindular'a ve Çinliler'e özgü biçimlerinin temelini oluşturan fizyolojik cinsellik teorilerini göz ardı etme eğilimindedir.

Bu çalışmaların çoğu keşif niteliğindedir, çünkü bu tür konular hakkında pek az kitap vardır. **Canon Bailey**, Hıristiyanlık'ta cinsel geleneğin ayrıntılı bir açıklamasının yapılması için "şimdiye kadar herhangi bir girişimde bulunulmadığını" söylüyor. **Dr. Van Gulik**, Çin hakkında, "Standart Çin kaynaklarında ya da Batı'daki kitaplarda, Çin'in incelendiği kitap ve yazılarda, yararlı olabilecek ciddi bir eser bulunmadığını gördüm" diyor.* Cinsel konularda, bazı dinler diğerlerine göre daha iyi belgelendirilmiştir. Bu yüzden karşılaştırılmalı bir çalışmada bu konuda dengesizlikler yaşanabilir. Bu tür hatalar için burada özür diliyorum ve bu önemli konunun, her bir din teker teker ele alınarak, daha detaylı bir biçimde inceleneceği umudumu ifade ediyorum.

Bu kitap, cinsel ilişkiyi günah, kirli veya aşağılık gören Manikeistler için değildir. Bunların bu kitabı okumaması önerilir. Sıcağa dayanamıyorsanız, mutfaktan çıkacaksınız. Diğer yandan, bu kitap, müstehcen bir şeyler arayan, eğlence peşindeki insanlar için de değildir. Bu kitabın gerçeğe dayalı ve bilimsel olması amaçlanmıştır ve halk arasında kullanılan bazı deyimler yerine teknik terimler kullanılmıştır. Karşılaştırma amacı, cinsellikle din arasında bağ kuran başka insanları görmemizi, bu sayede de belki kendimizi daha iyi görmemizi sağlamaya çalışarak, içeriği belirlemiştir.

Bu çalışma, kısmen, bu alanda kendi atalarımın inancına ait karmaşık tarihle ilgili olmak üzere, pek çok yeni düşünceye yol açmıştır. İnsanoğlunun eylemleri çoğu zaman garip ve

* D. S. Bailey, *The Man-Woman Relation in Christian Thought* (Hıristiyan Düşüncesinde Kadın Erkek İlişkileri), 1959, s.vi; R. H. van Gulik, *Sexual Life in Ancient China* (Eski Çin'de Cinsel Yaşam), 1961, s.xi.

aptalca görünür, ama diğer uğraşıları gibi cinsel yaşamı da, insani ilişkilerde ortaya çıkan sevinci ve hüznü yansıtır. Bazı cinsel deneyimler aşk nitelemesine hiç de layık değildir, yine de aşk beklenmedik yerlerde ortaya çıkar. Bazen bu küçücük bir pırıltı, bazense, **Dante**'nin 'güneşi ve diğer yıldızları yerinden oynatan aşk' hayalidir.

Geoffrey Parrinder

I. BÖLÜM

HİNDİSTAN'DA CİNSELLİĞİN KUTSALLIĞI

Dinle cinselliğin yakın ilişkisi, hiçbir yerde Hindistan'da olduğu kadar açıkça ortaya serilmemiş, cinsellikle ilgili kutsal görüşler, cinsel eylemin ilahi ve insani modelleriyle fazlasıyla anlatılmamıştır. Bu yüzden, her ne kadar Hinduizm'in* cinselliğe yaklaşımı yoğun düşkünlükle çileci inkâr arasında değişen geniş bir alanı kapsasa da, bu karşılaştırmalı çalışmaya eski Hinduizm'le başlamak daha doğru olur. Genellikle Asya'da görülen, dünyanın reddedilmesinin ve kötümser yaklaşımların kaynağı olarak kabul edilen Hinduizm, aynı zamanda doğalcı ve erotik olarak da görülebilir. Bazı Hindu metinleri bilge kişinin her türlü insani bağa karşı kayıtsız olması gerektiğini söylüyordu. Aynı zamanda, insanlara haz ve aşk ilimlerini öğreten, yine Tanrılar ve bilgelerdi.

* *Hinduizm*, (Hint) Gelişmiş Brahmanizm... Hintliler'in ulusal dinidir. Her ne kadar gelişmiş Brahmancılık olarak tanımlanırsa da buna gerilemiş bir Brahmancılık demek belki de daha doğru olur. Çünkü Jainizm'le Budizm'in ortaya çıkışı Brahmancılığı sarsmıştı, Brahmancı din adamları Brahmancılığı halka yaklaştırarak yeni dinlerin rekabetinden korumak istediler, halkın boş inançlarına dinsel bir nitelik kazandırma yolunu tuttular. Böylelikle, Hıristiyanlığın ilk yüzyıllarında Brahmancılığın kutsal metinleri olan *Veda*'lar, *Brahmana*'lar ve *Upanişad*'lara halk inançlarını kapsayan Mahabharata ve Damayana öyküleri de eklendi. İşte bu Brahmanizme kimi Batılı yazarlar, Hinduizm adını verirler. Gerçekte bu ayrı bir din değildir ve geleneksel Hint dininin boşinançlarla güçlendirilmeye çalışılmış yeni bir biçimidir. (Çev. n.)

İLAHİ ÖRNEKLER

İndus* ovalarındaki harabeye dönmüş kentlerde günümüzde yapılan kazılar, bizi elimizdeki en eski yazmalardan da geriye, daha sonraki dönemlerle bağlantılı cinsel uygulamalara ilişkin izlere götürür. Kuzeybatı Hindistan'ı istila eden Ariler'e** göre bu yörenin halkları siyah deriliydi, çok küçük burunlara sahiplerdi, anlaşılmaz bir dili konuşuyorlardı, ayinleri yoktu ve büyük olasılıkla penise tapıyorlardı.

Çoğu fatih gibi Aryanlar da kendi dillerini konuşmadıkları veya kendi dinlerine inanmadıkları için, tebaalarını küçümsüyorlardı. Ama penise, daha sonra Hinduizm'de verilecek isme göre *linga*'ya*** tapınma, İndus ovalarında yaşayan pek çok halk arasında görülmüştü. Bu topraklarda, penisi temsil ettiği düşünülen pek çok koni biçiminde obje bulun-

* ***İndus*** Hintli takımyıldızının Latince adıdır. İndus-Ganj Ovası, kuzeyde Himalaya, güneyde Dekkan ile sınırlanan geniş bir tortul havzayı kaplar. Havza, üçüncü zamanda, Dekkan kratogeninin kuzeye doğru sapmasını izlediği sanılan Himalayalar'ın yüze çıkması sırasında yerleşmiştir. Ova, bir eşikle ayrılan iki parçaya bölünür; batıda İndus Ovası, doğuda Ganj Ovası. "İndus Medeniyeti", özellikle İndus havzasında bulunan tarihöncesinden kalma bir sitler bütününe verilen bir addır. Bu medeniyet, homojen görünüşlüdür; Harappa, Mohencodaro ve Çanhu-daro başlıca sitleridir. Bunlar, Mezapotamya sitlerinden ilhamlı çok gelişmiş şehircilikleriyle ve Bakır Devri'nin başlarından kalma eşya ve araçlarıyla nitelenir. İ. Ö. 2500 ile 1500 arasında geliştikleri ve 1500 dolaylarında Ariler'in saldırısıyla yıkıldıkları sanılır. (Ed. n.)

** ***Ariler*** ya da Arya, Eskiçağ'da, Alpliler'in ataları ile ırk yakınlığı olan ve Hindistan'ın kuzeyini istila eden Doğu Akdeniz kavimleri ırkından olanlara verildiği sanılan ad. XIX. yy. boyunca genel olarak beyaz ırkı, özellikle de kuzeylilerin atalarını belirtmek için kullanılan bu terim, ilmi fantezilere yol açtı, gelişigüzel ve beklenmedik biçimlerde kullanıldı. Zamanla unutulan kelime, Hitler'in propagandasıyla yeniden moda oldu. Hitler, ırkçılık temalarını işlemek ve Avrupalı Beyazları nitelemek için bu kelimeyi kullanırdı. (Ed. n.)

*** ***Linga*** (Hint) Tanrı Siva'nın fallus (erkek örgeni) biçimi... Lingem da denir. Taştan yapılır, tapımdan sonra kırılırmış. Hintliler'in fallus tapımı'nın en önemli simgesidir. Siva'nın yaratıcılık yönünü simgeler. Siva'ya bu yüzden Siva Linga da denir. Tanrı Siva, hem var eden hem yok eden bir güç olduğundan kendisine perhizlerle tapıldığı gibi cinsel birleşmelerle de tapılırdı. (Ed. n.)

muştu. Bulunan kabartma mühürlerden birkaçı, üç yüzlü, çıplak olarak Yoga duruşunda oturan, dört vahşi hayvan ile çevrelenmiş, boynuzlu bir figürü betimler. Figürün dik bir penisi vardır; bu da, kafasından çıkan hayvanlar ve bitki benzeri yumruyla beraber, onun bereket Tanrısı olduğunu gösterir. Bu figüre İlk-Şiva ismi verilmiştir, çünkü Hinduizm'in daha sonraki dönemlerinde büyük Tanrı **Siva*** bazen üç veya dört yüzlü olarak gösterilirdi. Bereket Tanrısı'ydı, penisle sembolize edilir, Yoga'nın Tanrısı ve Hayvanların Tanrısı olarak bilinirdi.

İndus ovalarındaki yıkıntılarda da, çıplak veya neredeyse çıplak kadın figürlere ait pek çok kaba, toprak heykelcik de bulunmuştur. Bunların, kadın doğurganlığı ve çocukların sağlığı için çok önemli bir Ana Tanrıça'nın ikonları olduğu düşünülmektedir. Bunlardan o kadar çok vardır ki, büyük olasılıkla İndus Vadisi'nin duvarla çevrelenmiş kentlerindeki her evde saklanmışlardır. *Veda*'ya ait Aryan literatüründe büyük bir Ana Tanrıça yoktur, ama İndus ovaları kültürüyle birlikte Ana Tanrıça inanışı da gizlilik içinde sürdürüldüyse, bin yıl sonra tekrar ortaya çıkmıştır ve Doğu'daki en büyük güç haline geldiği söylenmiştir. Pek çok ismiyle – Büyük Tanrıça, Ana, Dağların Kızı (Parvati), Ulaşılamaz (Durga), Kara (Kali) – çağdaş Hindistan'ın büyük tanrıçalarından biridir.

Kolye ve bilezikleri dışında çıplak ve kışkırtıcı bir pozisyonda duran, ince bir kızı gösteren ilginç bir bronz heykelcik de bulunmuştur. Bu heykelciğin tapınak dansçısı ve da-

* *Siva* (Hint) Brahmanizmin üç büyük tanrısından biri... Hint düşüncesinde Brahmanizm, çeşitli yorumlara uğramakla birlikte, kanımızca tektanrıcı bir doğatanrıcılıktır. Doğa, *Brahman* adı altında soyut tanrısal bir kavramla tümel olarak tasarımlanmıştır. Brahman üç ayrı biçimde belirir ki buna Hıristiyanların *teslis*'ine *(Fr.* Trinité) benzer bir deyimle *trimurti* denir.: Yaratıcı *Brahma* - koruyucu *Vişnu* - yapmak için yıkıcı *Siva*. Bu üç ayrı belirim, eşdeyişle üç hipostas, *sav- karşısav-bireşim* (Tez, antitez, sentez) aşamalarını simgeler. Evren, böylesine diyalektik bir süreçte oluşmaktadır. (Ed. n.)

ha sonraki dönemlerin fahişesi olan *Devadasi*'nin* bir prototipi olduğu öne sürülmüştür, ama dansçı olduğu veya herhangi bir tapınağa bağlı olduğu kanıtlanmış değildir. Aynı zamanda, daha sonra Hinduizm'de yüceltilen *Yoni*'yi**, yani vulva'yı temsil ettiği iddia edilen halka şeklinde taşlar da bulunmuştur, ama bu benzetme tartışmalıdır. Boynuzlu bir figürü, belki bir tanrıçayı, daha sonra popüler olan kutsal Bo-ağacının, yani bir incir ağacının üzerinde gösteren bir mühür daha bulunmuştur. Onun önünde, muhtemelen kadın hizmetkârlar olan, saçları örülmüş yedi tane figür bulunmaktadır. Başka bir mühürde, iki kaplanla savaşan bir adam görünmektedir. Bu figür, iki aslanla savaşan kahraman Gılgamış'a ait Mezopotamya motifiyle karşılaştırılmıştır..

İndus ovalarındaki kentler İ. Ö. ikinci bin yılda harap edildi ve yaklaşık bin yıl boyunca aynı derecede ileri bir mimari görülmedi. İndus ovalarındaki kültürlerden gelen dini fikirler muhtemelen ayakta kaldı. Yoga ve yeniden doğmaya ilişkin güçlü inanış, belki de o eski zamanlardan gelmiş olabilir. Bu inanışlar, felsefi *Upanişad*'larda görülürler ve orada en azından yeniden doğuşun, Aryan rahiplerine yabancı bir inanış olduğu iddia edilir. *Veda* ilahilerinde yer almayan Tanrı Siva, Yoga'nın da tanımlandığı *Şvetaşvatara Upanişadı*'nda ortaya çıkıyordu. İlk olarak, *Veda* Tanrısı Rudra'nın*** bir niteliği olarak belirtilir, çünkü Siva adı, 'nazik' veya 'hayırlı' demektir. Kendi mitolojisi daha sonra gelişmiştir.

* ***Devadasi*** (Hint) Kutsallığına inanılan raksçı kadın... Brahman'ların inançlarına göre bu rakkaseler, Tanrı Indra'nın raksçıları Aspara'ların soyundandır. (Ed. n.)

** ***Yoni*** (Sanskritçe) Hinduculukta, linya (ferç) ile bağlantılı olarak yaratıcı gücün belirtici simgesi olan vulvanın imgesi. (Ed. n.)

*** ***Rudra*** (Hint) Vedizm'in Savaş Tanrısı... Sanskritçe 'uluyan' anlamına gelir. Siva'nın geliştirilmiş biçimi olduğu söylenir. (Ed. n.)

Büyük epik şiir *Mahabharata*'da Siva, önde gelen Tanrıların biri olarak görünür. Bu şiirde ve Purana* masallarında, Siva'nın karmaşık mitolojisi ve karakteri işlenir. Siva bir cinsellik ve Yoga çileciliği, erkeklik ve yıkım tanrısıdır. Sembolü olan *linga,* çileciliğin yoğunlaştırdığı cinselliğini gösterir. Siva'nın eylemlerinin hepsini sırasıyla anlatan tek bir metin bulunmamaktadır. Ama bu eylemlerin temel öğelerinden bazıları özetlenebilir.

Siva, dağlarda çileci bir meditasyon halinde oturmaktayken; Himalaya'nın kızı Parvati** onunla evlenmek istedi. Parvati'nin anne babası bundan hoşlanmadı, ama aşk tanrısı Kama,*** Siva'nın Parvati'yi arzulamasını sağlamak üzere gönderildi. Siva Kama'yı, üçüncü gözünün aleviyle yaktı, ama sonra tekrar canlandırdı. Sonra Siva Parvati'nin önüne bir rahip kılığında çıktı ve nahoş özelliklerini sıralayarak onu sınadı: Külleri, üç gözü, çıplaklığı, yılanları, kafataslarından kolyesi ve ölü yakma törenlerinin yapıldığı alandaki evi. Parvati fikrini değiştirmeyince, Siva onunla evlenmeyi kabul etti ve düğüne küçük bir parça kumaşa sarınmış olarak, kendi çileci kıyafeti içinde gelince skandala yol açtı.

Düğünden sonra Siva ve Parvati seviştiler, ama daha başka maceraların ardından Siva'nın cinsel gücü azalmaya başladı ve onu çilecilikle yeniden canlandırmak üzere ormana

**Purana*'lar (Hint) Hint mitolojisinin temel kitapları... Purana sözcüğü Sanskritçe efsane demektir. Otuz altı kitabın ortak adıdır. Her kitap örneğin Vişnu-Purana, Bhagamata-Purana vb. gibi adlarla anılır. Evrenin ve tanrıların yaratılışıyla ilgili öyküleri kapsayan bu kitaplar Hint mitolojisinin temel kaynaklarıdır. Brahmanizmin ürünü olan bu kitaplar Veda'lar, Brahmana'lar, Upanişad'lar vb. gibi dinsel yapıtları okumaları yasaklanan kadınlarla aşağı sınıfların bilgi edinmeleri için yazılmıştır. (Ed. n.)

***Parvati* (Hint) Doğa-tanrıça. (Ed. n)

****Kama* Hint mitolojisinde ilk görüldüğü yer, ünlü Yaratılış İlahisi (Rig Veda X.129: 4) içindedir. Burada Kama, "aklın ilk tohumu" ve "başlangıçta ortaya çıkan ilk şey" olarak görünür. Kama ortaya çıkınca zıtlıklar oluşur ve insanların oluşumu bu zıt etkiler altında gelişir. (Ed. n.)

gitti. Çileci gücüyle (*tapas*) yeryüzü sarsılmaya başladı ki Siva onu terk etsin. Çıplak, penisi dik vaziyette, dans ederek ve elinde bir kafatasıyla dilenerek ormanda dolaşıyordu. Bilgelerin karıları orada Siva'ya âşık oldular ve peşinden gittiler. Bu yüzden bilgeler *linga*'sına lanet okudular ve yere düşmesine sebep oldular. Bu, korkunç bir yangına yol açtı ve Tanrı **Brahma** ile Tanrı **Vişnu**,* dev gibi *linga*'nın başını ve sonunu bulmak için boşuna uğraştılar. Barış da bilgelerin ve karılarının Siva'nın *linga*'sına tapınmayı kabul etmeleriyle tesis edildi. Siva, Parvati'ye geri döndüğünde, aşk oyunlarının ateşi o kadar yükseldi ki, Tanrılar yine korktu ve onları durdurmak üzere ateş tanrısı Agni'yi gönderdi. Sonunda da ilahi çiftin bir oğlu oldu.**

Değişik varyasyonları ile bu efsaneler, Hindistan'da yüzyıllar boyunca çok popüler olmuş, resim ve heykellerin motiflerini oluşturmuştur. Pek çok metinde Siva'nın penisinin ereksiyon halinde olduğu belirtilir ve bu, genellikle *linga*'nın dişi *yoni* içine sabitlenmiş haliyle, onun en yaygın sembolü oldu. Linga Purana'da, Tanrıların Siva'yı cennetinde ziyarete gittikleri ve onu Parvati ile cinsel ilişki halinde buldukları, çiftin ziyaretçilerinin varlığına rağmen cinsel ilişkiye devam

* ***Vişnu*** (Hint) Veda'ların üç büyük tanrısından biri ya da tektanrının bir görünümü... Brahma-Siva-Vişnu üçlüsü, Hint mitolojisinin en ünlü ve ilginç tanrı üçlüsüdür. Diyalektik bir üçlü olan bu tanrılık grup yaratmayı (Brahma), yok ederken yapmayı (Siva) ve geliştirmeyi (Vişnu) simgeler. Diyalektik bir sav – karşı sav – bireşim (Tez-antitez-sentez) üçlüsüdür. Tanrı Vişnu bu gelişmeyi ve geliştirmeyi sanki daha iyi belirtebilmek için çeşitli avatara'larda (yeryüzüne iniş) bulunur, yeryüzüne her inişinde bozulan düzeni daha gelişmiş olarak kurar. Halk efsanelerinde serüvenleri pek çoktur. Özellikle Balık, Kaplumbağa, Yabandomuzu, Aslan, Cüce, Rama ve Krişna biçimlerinde cisimleşmelerinin çeşitli efsaneleri vardır ve pek ünlüdür. Evrenin her an gelişmekte olduğu ve sonsuza kadar sürekli olarak gelişeceği düşüncesi Hint felsefesinin en bilimsel savıdır. Tanrı Vişnu bu savın temsilcisidir. (Ed. n.)

** Bkz. W. D. O'Flaherty, *Ascetism and Eroticism in the Mythology of Shiva* (Siva Mitolojisinde Münzevilik ve Erotizm), 1973, s. 30.

ettiği anlatılıyordu. Vişnu gülmeye başladı, diğerleri ise çok öfkelenip, Siva ile karısını lanetlediler. Çift cinsel birleşme pozisyonunda öldü. Siva'nın son sözleri, yeni şeklinin *linga* olacağı, insanoğlunun bunu örnek alması ve buna tapınması gerektiği oldu. *Linga*, Siva'nın kendisiydi, *yoni* de Parvati'ydi. Bu da, her şeyin kökeniydi.

Bombay yakınlarındaki Elephanta mağaralarında bulunan ünlü heykelde olduğu gibi, Siva bazen eşiyle çift cinsiyetli tek bir insan figürü olarak temsil edildi. Penisle simgelenmenin ve çileciliğin Siva'da birleşmesi, yabancıların kafalarını karıştırabilir. Oysa çoğu Hindu için bunlar yalnızca zıt özellikler değil, birbirinin yerini alabilen özelliklerdir. Çilecilik (*tapas*) ve arzu (*kama*) birbiriyle tamamen çelişen kavramlar değildir, her ikisi de enerji formları olarak görülür. Pek çok Hindu için Siva büyük Tanrıdır ve genellikle taştan oyulan *linga*'sı, kültünün her yerde görülebilen sembolüdür. Özellikle güney Hindistan'da, dininin günümüzdeki formu, tektanrıcılığın Hindistan'da rastlanan en açık formu olarak nitelendirilir, çünkü takipçileri yalnızca onun lütfunu ararlar; kendisinin yalnız ruhlara yardım etmek ve ilham vermek için göründüğüne inanılır.*

Hindu Tanrılarının, onları tamamlayan tanrıçaları da bulunmaktaydı. Bunların çoğu, Indrani ve Brahmani gibi, aynı isimlerin dişil halini taşıyan, asıl tanrıların soluk birer yansıması olsa da. Fakat, diğer büyük Tanrı Vişnu'nun karısı, Shri veya Lakşmi,** elinde lotus çiçeği tutan güzel bir kadın olarak temsil edilirdi; iyi şans ve dünyevi kutsama bahşeden tanrıça olarak çok popülerdir. Ama asıl önemli olan Ana Tan-

* Bkz. M. Dhavamony, *Love of God according to Saiva Siddhanta* (Saiva Siddhanta'ya Göre Aşk Tanrısı), 1971.

** *Lakşmi* (Hint) Tanrı Vişnu'nun karısı... Güzellik ve sağlık tanrıçasıdır. Ölümsüzlük içkisini elde etmek için tanrıların çalkaladığı süt denizinden doğmuş. (Ed. n.)

rıça, Siva'nın değişik isimler taşıyan karısıdır. O, Siva'nın Sakti'si,* yani kudretiydi. Erkeği pasif ve aşkınken, o aktif ve mevcuttu. Sonraki zamanların Tantra'sında büyük önem taşımaktaydı.

Tanrıça, büyük Ana'ydı, ama korkutucu bazı özellikler de taşımaktaydı. Pazaryerlerinde hâlâ görülebilen resimlerinde, kafataslarından oluşan kolyesi dışında çırılçıplak, korkunç, siyah bir kocakarı olarak görünür. Uzun sivri dişleri ve dışarı sarkan kırmızı bir dili vardır, muhtelif silahlar taşır, manda kafalı bir şeytanı, hatta eşi Siva'nın yüzükoyun uzanmış bedenini ezmektedir. Tanrıça'ya, *yoni* içinde tapınılır. Mite göre, babası Siva ile tartışınca, kendisini kurban ateşine attı ve *yoni*'sinin külleri, kültünün mabetleri haline gelen Hindistan'da değişik yerlerine serpildi.

Çok popüler bir başka Hindu aşk tanrısı ise Krişna'ydı ve onun da aynı derecede karışık bir hikâyesi vardı. İsmi 'siyah' anlamına da gelir. Muhtemelen, kara derili insanların eski bir tanrısından gelmektedir. *Mahabharata*'da, inek çobanlarının kahramanı olarak ortaya çıktı. Bhagavad Ghita'da** ise, mağrur ahlak öğretmeni ve en yüksek tanrıydı. Purana hikâyesinde Krişna hem maceracı bir çoban hem de şeytanı öldüren bir prensti. Çocukluğundaki yaramazlıklar onu kadınların sevgilisi yaptı ve çoban kızlarla yaşadığı aşk maceraları çekiciliğini arttırdı. Kızlar banyo yaparken, Krişna giysilerini çalar ve on-

* ***Sakti*** (Hint) Yaşam ve ölüm tanrıçası... Aynı zamanda evreni yutan Kali savaşları yapan Duryu, dağları yöneten'dir (Darvaki). (Ed. n.)

** ***Bhagavad-Ghita.*** (Hint) Argiuna'yla tanrı Krişna'nın (Vişnu) konuşmasından oluştuğuna inanılan kutsal yapıt... Bu konuşmada Pandava'lardan Argiuna (Arevna da denir) savaşta düşmanı öldürmenin bir hak olup olmadığını sormuş. Krişna kılığında cisimleşen tanrı Vişnu da insanın yeryüzünde görevini yerine getirmesi gerektiğini, savaşçının da düşmanı öldürmekle görevli olduğunu söylemiş. Hint inançlarına göre töresel kuralları saptayan yedi yüz dizelik *Bhagavad-Ghita* bu konuşmayla oluşmuş. Sanskritçe sonsuz mutluluğa erişen varlığın şarkısı anlamını dile getiren Bhagavad-Ghita kısaca cennet türküsü adıyla da anılır. (Ed. n.)

ları almak üzere kendisine elleri havada ve çırılçıplak gelmelerini sağlardı. Şiir ve resimde hâlâ popüler olan bu, önden çırılçıplak görünme hikâyesine, ruhun Tanrı önünde çırılçıplak olması gibi mistik açıklamalar getirildi.

Ateşli özlemler, Krişna'ya tapınmayla ve ona adanan şiirlerle ifade edilirdi. Krişna ormanda flütünü çalardı ve kadınlar kocalarını bırakırlar, kadınların daima kocalarının yanında bulunmasını ve itaatkâr olmasını öngören görenekleri ihlal ederler, fakat bu ruhun, Tanrı'ya ulaşmak için her şeyi bırakmasını sembolize eder. Kızlar, ortada Krişna olmak üzere, bir halka halinde dans ederlerdi, Krişna da aldatıcı gücünü kullanarak her kıza kendisinin bir suretini temin ederdi. Kızlar giysilerini ve takılarını çıkarırlar, hepsini ona sunarlardı. Krişna da kızlarla banyo yaptıktan sonra onları evlerine yollardı.

Mitten gelişen bir tema da, Krişna'nın belli bir kızla ormanda sevişmek için dans ederken gözden kaybolan Krişna'ya aitti. Çoban kızların en güzeli olan sevgilisine zaman içinde Radha* adı verildi. Krişna ile Radha'nın aşkları önemli temalardan olmuştur. Kızın cinsel tutkularıyla kocasını terk etmesi, Tanrı'nın sevgi dolu adanmada talep ettiği önceliğe işaret ediyor. İ. S. X. yy.'da Brahmavaivarta Purana, kültün erotizmini geliştirmiş ve çiftin birliğini oldukça şehvetli sözlerle tanımlamıştır. 'Krişna, Radha'yı kollarına aldı ve giysilerini çıkardı. Sonra onu dört farklı şekilde öptü ve aşk savaşı esnasında kızın kemerindeki ziller koptu. Sonra Radha, Krişna'nın üzerine çıktı ve tersine birleşme yaşadılar. Daha sonra Krishna sekiz değişik pozisyon aldı ve kızın dayanacak gücü kalmayıncaya kadar vücudunu ısırık ve tırmıklarla yaraladı, sonra savaşı bıraktılar.'

Sayıları dokuz yüz bini bulan başka çoban kızlar da vardı ve Krişna, her biri kendisi tarafından sevildiğini düşünsün

* *Radha* (Hint) Mitolojik çoban kızı... (Ed. n.)

diye, onları tatmin etmek için aynı sayıda erkek suretine bürünürdü; kızlar çıplaklıkları içinde çok güzeldirler ve orman bu toplu birleşmenin sesleri ile dolana kadar zevk içinde kendilerinden geçerlerdi. Bu ateşli anlatım, Krişna'ya tapınmanın hararetli karakterini açıklıyordu. Bugün bile milyonlarca hacı mitlerin geçtiği yerleri ziyaret etmekte ve hikâyenin temalarını takip etmektedir.*

DESTANSI İDEALLER

Hindular'ın insan ilişkileri konusundaki ahlaki düşünceleri, *Mahabharata* ve *Ramayana*** epik şiirlerinde ve neredeyse *Veda*'lar kadar kutsal tutulan ve onlardan daha çok sevilen Kutsal Yasa kitaplarında ifade edildi. Destanlarda anlatılan, kadınların ve erkeklerin, hükümdarların ve kahramanların, tanrıların ve şeytanların maceraları, Hindistan'ın popüler dinlerinde büyük rol oynadı ve davranış standartlarını belirledi.

Hindular'ın yaşam ve davranış tarzına ilişkin temel kavramlar olarak dört ideal veya amaç ortaya konurdu. Bunlar; ödev, kazanç, aşk ve kurtuluştu (*dharma, artha, kama, mokşa*). İlk metinlerde genellikle ilk üç kavram görünür, çünkü dördüncüsü dünyevi kaygılardan kurtulma amacıyla başka eylemlerden kaçınmayı gerektiriyordu. *Dharma*, yani ödev ve-

* Bkz. W. G. Archer, *The Loves of Krishna* (Krişna'nın Aşkları), 1957; N. C. Chaudhuri, *Hinduism*, 1979, s. 275.

** *Ramayana* (Hint) Birçok kutsal destanın genel adı... İ. Ö. VIII. yüzyıldan bu yana gelişen destanlar döneminde yazıldıkları sanılan *Ramayana*'lar özellikle dinsel törebilimi işleyen şiirlerdir. Çeşitli Hint dillerinde yazılmışlardır. Ortak konuları kral Rama'nın (Vişnu) yaşamı ve kahramanlıklarıdır. Kral Rama'nın kardeşi Bharata ve soyunun yaşam ve kahramanlıkları da aynı dönemin bir başka ünlü destanı olan Mahabharata'nın konusudur. Bütün bu destanların temel amacı, dinsel yaşamı düzenlemek ve kurallarını saptamaktır. (Ed. n.)

ya erdem, tüm diğer ideallerin temelini oluştururdu, çünkü maddi kazancın erdem tarafından kontrol edilmesi gerekiyordu ve aşk veya haz, diğer insanların haklarıyla çatışmamalıydı.

Bu idealler, toplumun temel sınıfları için tasarlanırdı: rahipler, hükümdarlar, tüccarlar ve hizmetkârlar. Bunların ilk üçü yaşamın üç veya dört aşamasını takip ederdi: Öğrenciler, aile reisleri, münzeviler ve çileciler olarak. Doğal olarak, bunlar arasında en çok rastlanan, evli bir aile babasının yaşamıydı ve bazı metinlerde bu, yaşam aşamalarının en önemlisi olarak değerlendirilirdi. Öğrencinin yaşamı hazırlık niteliği taşırdı. Münzevilik veya emeklilik aşaması ise, aile babası çocuklarının çocuklarını görmeden başlamamalıydı. Bu da, sağlam bir soyu ve atalardan kalan törelerin uygulanmasını garantilerdi. Çilecilik herkes için değildi ve aile babası için, maddi fayda gibi cinsellik de baskı altına alınmamalı, düzenlenmeli ve geliştirilmeli, baskı ve aşırı serbestinin getireceği aşırılıklardan kaçınılmalıydı.

Dünyanın en uzun şiiri olan *Mahabharata*'da Dharma, daimi kaçınmadır ve şiirin sonunda hem kazancın hem de aşkın Dharma'dan aktığı ifade edilir, yani ebedi olduğu için hem acıda hem de hazda Dharma takip edilmelidir. Bu ahlaki ideal desteklenirken, destanda yer alan pek çok öykü insani başarı ve başarısızlıkları, aşkı ve zulümleri, ilahi ve hayvani maceraları da anlatıyordu.

Bhagavad Ghita, *Mahabharata*'nın küçük bir parçasıydı, ama dini ve ahlaki idealleri, fazlasıyla çileci bir bakış açısı ile geliştiriyordu. Ghita'nın ilk sözcüğü Dharma olsa da, kitap, dünyada eylem ihtiyacının teyit edilmesi ve dünyevi duygulanımların reddedilmesi arasında bir yerde kalıyordu. Ghita, her yerde bulunan Tanrısını kabul ediyor ve 'Dharma'nın yasaklamadığı durumda, tüm yaratıkların içindeki aşkım (*Kama*-

yım) ben' ve 'ben yaratan Aşk Tanrısıyım (Kandarpa'yım)' (7,11; 10,28) diyordu. Fakat Ghita'nın anlatım tarzı pasif veya çilecilik taraftarı idi, ama dünyevi olandan vazgeçmenin tek başına mükemmellik sağlamayacağını, kimsenin eylemden tamamen vazgeçemeyeceğini ve çilecilerin, çöldeki Aziz Antony gibi, tensel eylemlerden vazgeçseler de, onları düşünmekten vazgeçemeyeceklerini doğru bir biçimde görebiliyordu.

Ghita'da, savaşçı Arcuna'ya görevini yapması söylendi, ama sonuca aldırmamalı, ödül veya ceza beklememeliydi. Üstelik, bir rahipte de bir paryadaki varlığı görmeli, hatta daha duygusuz bir biçimde dosta düşmana aynı şekilde davranmalı, düşmana karşı kayıtsız, tarafsız ve dostça yaklaşmalıydı. Ghita'da insani aşka ve kadınlara ilişkin pek az iz vardı ve bu tür ruhani öğretiler, ateşli askerler ve evli aile babalarından çok, cinselliği reddetmiş rahipler ve hayatının son aşamasındaki yaşlı adamlar için daha uygun olabilirdi. Bu soğuk durgunluk, daha sonra, iyi ile kötü arasında ayrımı görmezden geldiği ve dolayısıyla ahlaksız davranışlara yol açabileceği düşüncesiyle eleştirilmiştir. Ama gene de bu öğretiler, *Upanişad*'lardan biri kadar sert değildir: "Beni anlayan, herhangi bir fiil ile zarar görmez: Hırsızlık, kürtaj, annesini öldürme, babasını öldürme onu bozmaz".*

Bu umursamazlığın aksine, destanda yer alan öyküler pek çok sevgi örneği verirler ve evlilik hayatının idealleriyle, kadınların sadakati popüler temalardır. *Mahabharata*'daki sevilen öykülerden biri, Nala ile Damayanti'nin aşklarına ilişkindir ve bu öykü pek çok kez İngilizce'ye çevirilmiştir.** Nala, tüm erdemlere sahip bir kraldı, yakışıklıydı, at uzmanıydı, hep doğruyu söyler, fakat kumar oynamaya bayılır. Damayanti çok güzeldi, çekik gözleri, kusursuz el ve ayakları vardır. Yal-

* *Kaushitaki Upanishad*, 3.1.

** *Mahabharata*, 3.50, bkz. J. A. B. van Buitenen'in çevirisi, ikinci cilt, s. 322.

nızca birbirlerinin methini duyarak birbirlerine âşık oldular. Damayanti'nin babası, kızına 'kendi-seçimini' veya 'damat-seçimini' yapma hakkını tanımaya karar verdi. Bu, savaşçı kasta ait kız çocuklarının bir ayrıcalığıydı. Dört önde gelen tanrı seçime katıldı ve her biri Nala'nın suretine bürünerek kızı şaşırtmaya çalıştı, ama kız gene de aşığını gölgesinden, çelenginin çiçeklerinin solmuşluğundan, tozlu ve terli olmasından, göz kırpmasından ayırt edebildi, çünkü tanrıların mükemmelliği içinde bunlara yer yoktu. Nala ve Damayanti evlendiler ve bazı diğer kahramanlar gibi Nala da tüm varlığını kumarda kaybedene kadar mutlu yaşadılar. Bunun üzerine Nala ve karısı ormanda yaşamak zorunda kaldılar. Çaresizlik içindeki Nala, babasına döneceği umuduyla Damayanti'yi terk etti; bir yılan tarafından ısırılan Nala da bir cüceye dönüştü. Pek çok maceradan sonra, Damayanti Nala'yı tanıdığında ve Nala eski görünüşüne kavuştuğunda, çift yeniden bir araya geldi. Nala zar oyununda krallığını yeniden kazandı ve mutlu yaşadılar. Nala, karısı Damayanti'yle yeniden bir araya gelmekten memnundu ve Damayanti de, 'yağmur alınca tazelenen yarı büyümüş ekinlerin bulunduğu toprak gibi' tazelendi. Bu öyküyü anlatan ve dinleyen kişi oğul ve torun sahibi olacak, sağlık ile aşkta mutluluk bulacaktır.

Sadık ve fedakâr bir âşık da, adını bir tanrıçadan alan prenses Savitri'dir. İnce beli, geniş kalçaları ile altın bir heykel gibi güzel olmasına rağmen, lotus yaprakları gibi ihtişamla parlayan gözlerinin şaşkına uğrattığı erkeklerin hiçbiri onunla evlenme talebinde bulunmadı. Bu yüzden babası ona 'damat-seçimi' hakkı verdi ve Savitri çevreyi dolaşmak için arabasıyla uzaklaştı. Bir yıllık ömrü kalan prens Satyavat'ı seçti ve babasının itirazlarına rağmen onunla evlenmek konusunda ısrar etti. Ölüm zamanı geldiğinde, Sat-

yavat başını Savitri'nin kucağına koydu. Savitri ölüm tanrısı Yama'nın ortaya çıktığını ve Satyavat'ın başparmak büyüklüğündeki ruhunu aldığını izledi. Savitri Yama'yı takip etti. Yama onun bağlılığından memnun olmuştu ve ailesi için, kocasının hayatı hariç, üç lütuf bahşetti; Savitri bu konuda ısrar etti ve bunu da kazandı. Satyavat uyandı, ailesine geri döndü ve burada öykü yinelendi. Böylece, Savitri eş olarak bağlılığıyla kocasını, ailesini ve tüm bir hanedanlığı kurtardı. Satyavat dört yüz yıllık bir ömür kazandı. Savitri onu kurtardığı için övgüler kazandı ve ününü arttıran yüz oğlu oldu.*

Genellikle popüler öyküler Kama'ya, yani aşk, zevk veya arzuya büyük önem verir. Dharma hakkında daha önce söylenenlere rağmen, destandaki diğer pasajlarda Kama'dan, Dharma ile Artha'nın temeli olarak söz edilir, Kama onların esası ve rahmi, dünyanın en içteki çekirdeği olduğundan bahseder. Aşk olmaksızın bir adam dünyevi kazanımlar için arzusu bulunmaz ve her türlü uğraş, aşk tarafından esinlenir. Bilgeler aşk uğruna *Veda*'ları incelediler, kurbanlar adadılar veya kendilerini çileciliğe verdiler. Aşk en güçlü olandır, kural tanımaz ve insanı tutkuya gark eder. Ama aşk iki taraflı olmalıdır ve insanı cinsel bireşmenin hazlarına sevk etmelidir, çünkü kendisini sevmeyen bir kadına âşık olan adamın bedeni işkence ile yanar. Sonuç olarak sağduyuyla aşkın tadına varılmalıdır ve aşk karşılıklı olmalıdır.**

Diğer epik şiir *Ramayana*, her zaman kahramanca cesaretin, erdemin ve evlilikte sadakatin en ilham verici örneklerinden biri olarak kabul edilmiştir. "Rama'nın öyküsü", Ayodhya'nın tahtının yasal mirasçısının tahttan yoksun bı-

* *Mahabharata*, 3.277.
** *Mahabharata*, 12.167.

rakılmasını, karısı Sita ve kardeşiyle ormana çekilerek on dört yıl boyunca orada yaşamasını anlatıyordu. Bilgeler gelip, onlara musallat olan şeytanlarla savaşmalarına yardım etmelerini istediklerinde, orada, yerlerde uyuyarak, ağaç kabuklarıyla örtünerek zor bir hayat yaşıyorlardı. Rama şeytanlarla savaştı. Bu arada, kral Ravana Sita'yı kaçırdı ve Sri Lanka'daki (Seylan) ada kalesine götürdü. Maymunların yardımıyla Sita kurtarıldı, ama iffetini ve Rama'ya olan sadakatini kanıtlamak için bir denemeden geçmesi gerekti. Bundan zaferle çıktı ve çift tahtlarını geri aldı ve doğruluk içinde hüküm sürerler.

Hikâye açıktır ve Rama ile Sita arasındaki ilişki konusunda az şey söylenir. Ama daha sonraki bir bölümde Rama hâlâ Sita'nın esareti sırasındaki davranışlarından şüpheliydi ve başka bir arınma töreni teklif etti. Bunun üzerine Sita, "Ben anneme gidiyorum." diye çığlık attı ve toprak onu yuttu. Adının anlamı 'saban izi' olan Sita, Toprak Ana'nın kızıydı ve gerçek evine geri döndü. Sonra Rama, *Hacı'nın Yolculuğu'*ndaki (Pilgrim's Progress) yolcular gibi, bir ırmağa girdi, 'diğer yanda tüm trampetler onun için çalındı' ve bu harika müzikle o da tanrı Vişnu'ya döndü. Çünkü ibadette bu kahramanlık öyküsü, dini avatar temasını ya da Vişnu'nun Rama'nın içinde reenkarnasyonunu geliştirdi. Rama ve Sita hem evlilikle ilgili, hem de dinsel idealler halini aldılar, bütün Hindistan'ı etkisi altına alan ibadetle ilgili hareketlerde de onlara oyun ve şarkılar, tapınak ve heykeller adandı, bu da onları halkın gözünde popüler kıldı. Rama ve Sita yıllık festivallerde hâlâ kutlanmakta, hikâyelerine dayalı oyunlar kalabalıkları çekmektedir. Bu oyunlar güneydoğu Asya'da da yayılmıştır. Macera ve aşklarına ilişkin gösterişli filmler yapılmıştır.

EVLİLİK VE TÖRENSEL BİRLEŞME

Cinsel birleşme törenleri *Veda*'lar zamanına kadar geri gidebilir, fakat bunlar genelde doğa tanrılarına tapınma amaçlıydılar ve detaylar daha sonra geldi. *Veda* ilahileri daha çok tanrılara dua niteliği taşımaktaydı. Bu dualara, tanrılara içki sunulması, yani Soma ve erimiş tereyağının ateşe kurban edilmesi eşlik ediyordu. Cennete ve yeryüzüne yönelik bir ilahide, kutsal ateş Agni'nin 'boğadan, tohumu bol nemini sağdığı', yani ateşiyle Agni'nin, ateşiyle, cennetin yeryüzünü döllediği ve toprağın ekin verdiği anlamında, Agni'nin 'bol miktarda tohum veren boğayı sağarak parlayan nemini çıkardığı' söylenir.*

Eski *Veda* törenlerinden biri o zamanların en büyük hayvan kurban etme töreni olan 'at kurban etme'ydi. Kralın, bir atın bir yıl boyunca serbest dolaşmasına ve böylece hakim olduğu alanı genişletmesine izin vermesinden sonra at kurban edilir, kralın karısı atın yanına uzanır ve onunla çiftleşiyormuş gibi yapardı. *Mahabharata*'da, **Kral Yudhishthira,**** taç giymesinden önce bu şekilde bir atı serbest bıraktı ve at sonunda kurban edildiğinde beş Pandu*** prensinin ortak ka-

* Rig Veda, 1.60

** ***Yudhisthira*** (Hint) Pandu'nun Kunti'den doğan üç oğlundan biri... Hint mitoloisinin en ünlü kahramanlarından biridir. Kardeşleri Argiuna ve Bhima'yla birlikte *Mahabharata*'nın en ilginç serüvenlerini meydana getirir. Doğruluk -tanrı Dharma'nın aracılığıyla dünyaya gelmiş, fırtına-tanrı Vayu tarafından olağanüstü güçlendirilmiş ve bilge kılınmış. Ülkesine kral olur. Büyük mimar Maya onun için görülmemiş bir saray yapar. (Ed. n.)

*** ***Pandu*** (Hint) Pandava'ların babası... Mitolojik Hastinapura kralıdır. Sözcük olarak Sanskritçe *solgun* demektir. *Kuruidi*'lerin babası olan kör *Dhritarastra*'nın da kardeşidir. Tanrılarca lanetlenen ve çocuk yapma yeteneğinden yoksun bırakılan *Pandu*, karıları *Kunti*'yla *Madri*'nin tanrılara yalvarmasıyla sonunda beş çocuk sahibi olur. *Pandu oğulları* anlamında *Pandava* adıyla anılan bu çocuklar, babalarının ölümünden sonra *Bhrata*'lar ülkesinin kralı olan amcaları kör Dhritarastra tarafından yetiştirilirler. Dhiratarastra'nın da bir kızıyla yüz erkek çocuğu vardır, bu çocuklar ./..

rısı olan Draupadi* atın yanına uzandı.

Daha sonraki törenlerin yalnızca birkaçının geçmişi *Veda* dönemine kadar uzansa da, evde uygulanan kurban törenleri arasında en önem verileni, evlilik töreni olagelmiştir. Evliliğin kendisi bir kurban etme olarak görülüyordu. Evlenmemiş bir adam, 'kurban edilmemiş kişi' olarak nitelendiriliyordu. Sıradan halk gibi rahipler de evleniyorlardı. Cinsellikten uzaklaşmanın yalnızca çilecilere özgü olduğu düşünülüyor, bunun da yaşam boyu sürmesi gerekmiyordu. Bir Brahman metninde, "karısı olmayan adam, kurban edilmemiş adamdır" deniyor ve "o yarım bir adamdır ve diğer yarısı da karısıdır" diye ekleniyordu. Erkekler, erkek evlatlarının olmasını arzu ediyorlardı. Yalnız bilgelerin bu arzunun ötesine geçebildikleri söyleniyordu.**

Eski günlerde evlilik törenleri muhtelif şekillerde yapılıyordu, ama yine de baba tarafından düzenleniyor ve tören için kutsal günler seçiliyordu. Baba kızına giysiler ve mücevherler veriyordu. Damat da geline ve akrabalarına, zenginliği oranınca hediyeler verebilirdi. Baba, çifte şu basit sözlerle hitap ediyordu: "Her ikiniz de görevlerinizi yapınız." Destanlarda daha fazla detaya rastlanır. Ebeveyn ailelerine, ölülere ve kutsal kişilere pek çok hediye verir. Sita'nın Rama ile

./.. babalarının ölümünden sonra *Bhrata*'lar ülkesinin kralı olan amcaları kör Dhritarastra tarafından yetiştirilirler. Dhiratarastra'nın da bir kızıyla yüz erkek çocuğu vardır, bu çocuklar da ana tarafından *Kausava* ve baba tarafından *Kuru* adındaki büyükbabalarından ötürü Kuruidi adıyla anılırlar. Her iki kardeşin bu çocukları birbirlerine düşman olmuşlar ve yıllarca birbirleriyle savaşmışlardır. Ünlü yapıt *Mahabharata*, ünlü Hint ailesi *Baharata*'ların soyunu sürdüren bu düşman amcaoğullarının, eşdeyişle Pandava'larla Kuruidi'lerin savaşlarını anlatır.(Ed. n.)

* ***Draupadi*** (Hint) Pandava'ların karısı... Prenses Draupadi, Panciala kralı Drupada'nın kızıdır. Kral kızına koca seçmek için bir yarışma düzenlemiştir. Bir halkanın içinden beş ok geçiren kızı alacaktır. Bu yarışmayı Pandavalar'dan Argiuna kazanır ve prensesle evlenir. Bir başka anlatıma göre de, Draupadi, Pandava'lar adını taşıyan beş kardeşin ortak karısıdır. (Ed. n.)

** J. J. Meyer, *Sexual Life in Ancient India* (Eski Hindistan'da Cinsel Yaşam), 1952, s. 150.

evlenmesi esnasında, babası aile sunağında bir ateş yaktı ve geleneksel dizelerle kurban verdi. Sonra süslenmiş Sita'yı ateşin önüne, Rama ile karşı karşıya oturttu ve şöyle dedi: "Bu Sita, kızım, karın. Onu al, yalvarırım; elini eline al. Mutluluk lütfu verilmiş sadık karın olarak, bundan sonra seni gölgen gibi takip edecektir."*

Günümüzdeki geleneksel evliliklerde, yeterli parası olanlar için pek çok tören bulunmaktadır. Bunların çoğunda damat ile gelin, Siva ile karısı Parvati'yi temsil ederler. Onları çileciler ve aynı zamanda mükemmel ilahlar olarak kişileştirirler. Damat beline sardığı bir kumaş ile örtünür, başında da altın veya gümüş folyolardan bir taç taşımaktadır. Diğer çiftler daha çok giyinmiş olabilir. Damat, muhtemelen bu olay için ödünç alınmış bir at üzerinde, büyük bir toplulukla gelir. Kraliyet düğünlerinde, damat bir file biner. Evlilik törenlerine ilişkin daha fazla detay, uzmanların çalışmalarında bulunabilir.**

Çocukların evlendirilmesi geleneği eski çağlara kadar gitmektedir. Bunu savunanlar, yasaların uygun yaş için yalnızca bir yol gösterici olarak kabul edildiğini iddia ederler. Kural, kocanın yaşının, karısının yaşının üç katı olması gerekiyor gibi görünüyordu: "Otuz yaşındaki bir adam, on iki yaşındaki bir kızla ve yirmi dört yaşındaki bir adam, sekiz yaşındaki bir kızla evlenir; fakat aksi takdirde görevlerini yerine getirmesi engellenecekse, daha erken evlenmelidir, çünkü koca karısını kendi isteğine göre almaz, tanrılardan alır."*** Eş seçimi konusundaki kurallar kast düzeni çerçevesinde oluşuyordu, fakat bu sorumluluğun yerine getirilmesi kadının değil, koca ve babanın üzerine düşüyordu.

* *Laws of Manu* (Manu Yasaları), 3.26; *Ramayana*, 1.73.

** S. Stevenson, *The Rites of the Twice-born* (İkinci Kez Doğma Törenleri), 1920, 3.-5. bölümler; R. B. Pandey, Hindu

*** *Laws of Manu* (Manu Yasaları), 9.94.

Benzer şekilde, dul kalmış bir kadının evlenmesi de, eski zamanlardan beri yasaklanmıştı, çünkü kadın kocasına hürmet etmeliydi. "Sadık bir kadın, iyi niteliklere sahip olmasa da veya başka yerlerde zevk peşinde koşsa da, kocasına her zaman bir tanrıymışçasına tapınmalıdır... Ve kocasının ölümünden sonra el değmemiş olarak kalan iffetli bir kadın cennete ulaşır, ama çocuk edinme arzusu ile ölmüş kocasına karşı görevlerini ihlal eden bir kadın, kendisine utanç getirir ve cennette, kocasının yanındaki yerini kaybeder." Zamanımızın araştırmacıları, 'bir Hindu kadınının dua ve düşüncelerine, dul kalma korkusunun renk ve yön verdiğine,' dikkat çekmişlerdir.* Muhtemelen kadınlar için, cinsellikten alınan zevk pek kısıtlı olabilirdi.

Eski metinlerde, başarılı bir aile hayatı için ve bir kadının veya bir erkeğin aşkını kazanmak veya zorla elde etmek için pek çok aşk büyüsü tarif ediliyordu. Rakip kadınlara karşı beddualar ve evde kalmaları için lanetler bulunmaktaydı. Geceleyin kızın evine giren âşık, ev halkının uyanmamasını sağlamak için bir büyü mırıldanırdı. Erkeğin erkeklik gücünün korunması veya güçlendirilmesi, kadının hamile kalması ve hamileliğin sorunsuz devam etmesi, şeytanlara karşı korunma ve sonunda çocukların doğması için özel bir özen gösteriliyordu. Tıbbi ve büyüsel tedaviler, bitki tedavileri ve tılsımlar kullanılıyordu.**

Upanişad'larda, felsefi diyalogların yanı sıra, törensel cinsel ilişki tanımları da bulunmaktadır. Eski bir kozmolojik spekülasyon pasajında, başlangıçta yalnızca kişi formunda bir benliğin varolduğu söyleniyordu. Benlik çok yalnızdı ve korkmuştu, hayatında hiç haz yoktu, bu yüzden ikinci bir kişiyi arzuladı. Bu benlik, bir erkek ve bir kadın birbirini sıkı-

* *Laws of Manu* (Manu Yasaları), 5.154; S. Stevenson, s. 108.
** Bkz. H. Zimmer, *Philosophies of India* (Hindistan Felsefeleri), 1951, s. 147.

ca kucakladığında oluşturacakları bütün kadar iriydi. Bu yüzden kendini ikiye böldü, parçalardan koca ve karı oluştu, çünkü 'kişinin kendisi, yarım parça gibidir', böylece boşluk eş tarafından doldurulur. Sonra erkek parça dişi parçayla birleşti ve insanlar oluştu. Kadın kendini gizledi ve bir inek biçimini aldı, ama adam da bir boğaya dönüştü ve birleşmelerinden sığırlar doğdu. Benzer şekilde, karıncalara kadar tüm hayvanları adam yarattı. Nemli olan ne varsa, meniden yarattı. Ve bir ateş çukuruna, yani vulva'ya (*yoni*) benzeyen ağızdan ateşi yaratır.* **Platon** *Şölen*'inde, benzer şekilde erkek ve kadın olarak bölünen bir ilk varlığı tanımlar.

İlk *Upanişad*'ın sonraki dizelerinde, diğer *Veda* ayinlerinde olduğu gibi, cinsel birleşme, başlangıç arınmalarıyla, sembolik karşılaştırmalarıyla ve dualarıyla, bir tören olarak tanımlandı. Verilen örnek, kadını yaratan, belden aşağısına hürmet eden ve takipçilerinin de aynısını yapmasını bekleyen, Yaratıkların Tanrısı Pracapati'ydi**. Sonra Pracapati, dikilen o taşı büyüttü ve kadını hamile bıraktı. Kadın, kurbanların verildiği, takdis edilmiş bir yere dönüştü. "Kucağı kurban sunağıdır, cinsel organındaki kılları kurban çimenleridir, cildi Soma, yani içki adağı içindir, vulvasının iki dudağı, ortadaki ateştir." Gerçekten de, insanın kurban vermekle güçlenmesi gibi, bu törensel bilgiyle cinsel ilişkide bulunan için çevresindeki dünya da o kadar büyüktür. Sonuç olarak birleşme aceleyle yapılan ve yalnızca bedensel bir olay değildir, kişiliğin tamamının bir ayine katılmasıdır.***

En azından bu zamandan itibaren, törensel olarak tamamlanan bir cinsel birleşme ile bir kurbandan edinilecek ödülle-

* Brihad-aranyaka *Upanishad*, 1.4.

** ***Pracapati*** *Rigveda*'da birkaç yerde İndra, Agni, Sama ve Savitri'ye bu adla hitap edilmekle birlikte, onun adının özdeşleştirildiği en önemli Tanrı Hiranyagarbha'dır (Altın Tohum). (Ed. n.)

*** Brihad-aranyaka *Upanishad*, 6.4.

rin edinilebileceği inanışı yayıldı. Ama erkek baskındı. O zamanlarda, âdet sonrası arınmasından sonra bir erkek bir kadını arzularsa, onu kendisi ile yatmaya davet ederdi. Kadın bu arzuyu (*Kama*'yı) yerine getirmezse, ona hediye verirdi. Yine de reddederse ona eliyle veya bir sopayla vurur, ona sahip olur ve "Güçle, şerefle, senin şerefini alıyorum." derdi ve kadın şerefsiz kalırdı.*

Daha sonra Yoga için önemli olan, meninin mistik gücüne inanış, bu sırada başladı. Uykuda veya uyanıkken meni gelirse, başparmak ve işaretparmağı arasına alınmalı, göğüslerin veya kaşların arasına sürülmeli ve bu sırada 'Bu meniyi geri talep ediyorum, gücümü geri çağırıyorum,' denmeliydi. Meninin geri emilmesine ilişkin büyüsel fikirler, çocuk istenip istenmediğine bağlı olarak, davranış kurallarını belirliyordu. Bu, doğaüstü yollarla yapılan bir doğum kontrolü yöntemiydi. Bir erkek bir kadını 'hamile kalmasın' düşüncesiyle arzuladığında, cinsel organı (*artha*) kadına girdiğinde ve ağız ağıza birleştiklerinde, nefes alıp vermeli ve şunu söylemeliydi: "Güçle, meniyle, bu meniyi senden geri talep ediyorum." Ama kadının hamile kalmasını istiyorsa, "Güçle, meniyle, bu meniyi sana boşaltıyorum," demeliydi. Kadının bir sevgilisi varsa, kocası sevgiliye bir büyü yapardı. Bir dizi oku ters yönlerde yerleştirir, ters yönde kurban eder ve "Ateşime içki döktün, nefes alıp verişini alıyorum," der ve düşmanının adını söylerdi.

Adam bir oğul istediğinde, tanrıların adına hamile kalınırdı. Sabahleyin tanrılara içkiler adanır, yıkanıp karnını doyurduktan sonra, adam kadına üç kere su serper ve "Ben bu adamım, sen o kadınsın... Ben gökyüzüyüm, sen yeryüzüsün." derdi. Kadının bacaklarını açar ve "Kendini aç, cennet ve yeryüzü." derdi. Cinsel organı kadına girer, ağız

* Brihad-aranyaka Upanishad, 6.4.

ağıza birleşirler, adam kadının saçını üç kere okşar ve "Vişnu rahmini hazırlasın... Pracapati, Vişnu'nun boşalmasına izin ver," der ve şöyle bitirirdi:

Yeryüzünün, Ateş tohumunu içine alması gibi,
Gökyüzünün, Fırtınadan hamile kalması gibi,
Rüzgârın, Yönlerin tohumu olması gibi,
*Ben de içine bir tohum yerleştiriyorum.**

Cinsel birleşme yalnızca bedensel bir eylem değildi. Bir dini tören değerini taşıyordu. Bu haliyle, daha sonra ortaya çıkacak Tantra'nın yolunu hazırlıyordu. Benzer şekilde, tören de cinsel bir şekilde yorumlanabiliyor ve bu sembolizmle en küçük detaylar bile açıklanabiliyordu. Dua okurken rahip ayetin ilk iki çeyreğini ayırırsa ve diğer iki tanesini bir araya getirirse, bunun, birleşme sırasında kadının bacaklarını açması ve erkeğin de onları birbirine bastırması yüzünden olduğu söyleniyordu. Bir metnin duyulamayacak şekilde okunması, meninin boşaltılmasına benzetiliyor, rahip sırtını dönüp diz çökerse, bu, hayvanların çiftleşmesi benzetmesiyle açıklanıyordu.**

Klasik *Upanişad*'ların ikincisinde cinsel birleşme, yer değiştirmiş ve ayinsel bir şarkı (*saman*) olarak, özellikle gün ortası içki adağı için bitkinin suyunun çıkarılmasına eşlik eden melodi olan Vamadevya olarak değer görmüştür. Birleşmenin altı eylemi, ayinin kısımlarıyla eşleşmektedir: Davet, talep, kadınla uzanmak, kadının üzerine uzanmak, sonuca varmak, bitirmek. Ulaşılan sonuç şuydu: "Bu Vamadevya Saman'ın birleşme üzerine örüldüğünü bilen, birleşme bulur, her birleşmede kendini yaratır, hayatının tamamını yaşar, ha-

* Brihad-aranyaka Upanishad, 6.4, 22.
** Aitareya Brahmana, 10.3.

yatı uzar, çocuklarının ve sığırlarının sayısı artar, ünlenir. Erkek asla kadından uzak durmamalıdır. Kural budur."*

Destanda deniyordu ki, insanlar 'aşk için olgunlaşınca' yetişkinliğe erişilirdi ve evli çiftler cinsel görevlerini yerine getirmeliydi. Zaman veya mevsim anlamına gelen *Ritu* sözcüğü, hem âdet için, hem de dölleme için uygun bir zaman olan takip eden günler için kullanılıyordu. Bu günlerde kocanın karısını ziyaret etmemesi günahtı, fakat tabunun yıkılmasını cesaretlendiren bazı Tantra formları hariç, asla âdet döneminde karısına yaklaşmamalıydı. Bilge erkekler, kadınlarına sonraki ritu'da gitmeliydiler ve yabancı kadınlardan uzak durmalıydılar. Bunun, altın çağda tüm kastlar tarafından takip edilen eski ve kutsal bir kural olduğu söyleniyordu.

Cinsel birleşme sınırsız değildi. Özel olarak uygulanmalıydı ve açık havada uygulanmamalıydı. Oral seks yasak olduğundan, yalnızca vulvaya uygulanmalıydı. Yabancı kadınlarla, özellikle daha düşük kasttan bir kadınla ilişki kurulmamalıydı, Tantra'da bu kuralın da istisnaları vardı. Hem destanlar, hem de *Manu Yasaları* bir öğreticinin karısıyla ilişkiyi özellikle ayıp buluyor ve kınıyordu. Yasaklar, kadına yağla masaj yapmak, banyoda yardım etmek, el ve ayaklarını yıkamak, saçını düzeltmeye kadar vardığına göre, genç öğrenciler için tehlike büyük olmalıydı ve yasak, günahın varolduğunu gösteriyordu. Aynı Yasa tecavüzü de yasaklıyordu ve bunun cezası iki parmağın kesilmesiydi. Lezbiyenlik için para cezası kesiliyor, kız dövülüyordu. Bir kızı kirleten kadının kafası tıraş ediliyor veya iki parmağı kesiliyor ve kentte bir eşeğin üzerinde dolaştırılıyordu. Erkek eşcinselliği daha az cezalandırılıyor gibi görünüyordu: "Bir erkekle doğal olmayan bir ilişki gerçekleştiren, iki kez dünyaya gelmiş bir adam, giyinik olarak banyo yapmalıdır." der bir yasa,

* Chandogya Upanishad, 2.13.

ama bir başkasında kasttan atılmaktan bahsedilir. Bazı ortaçağ yazarları 'düşük aşk', yani eşcinselliğin hayli yaygın olduğunu ve sapkınlık olarak görülmediğini belirtir.

Ensest ilişki şiddetle cezalandırılıyordu. Aynı anneden kız kardeşlerle, bir arkadaşın veya oğlun karısıyla ilişki ensest sınırları içine giriyordu ve Guru'nun yatağının kirletilmesi ile bir tutuluyordu. Bu suçun cezası değişiyordu. Isıtılmış demir bir yatakta yatmayı, sıcaktan kızarmış bir kadın heykelini kucaklamayı, penisin ve testislerin kesilmesini ve suçlu düşüp ölene kadar elinde bunları tutarak dolaşmasını ya da bir yıl boyunca ormanda kefaret ödemeyi, üç ay boyunca arpa lapası yiyerek ceza çekmeyi gerektirebiliyordu.*

MAHRUMİYET VE İFFET

Cinselliğe karşı genel, olumlu yaklaşıma rağmen, bazıları tüm dünyevi ilişkileri tatsız buluyordu. Bu şekilde, Hindu çilecileriyle Jain ve Budist keşişlerinin normal yaşamdan uzaklaşmaları gelişti. *Upanişad*'larda Kral Brihad-ratha krallığını oğluna bıraktıktan sonra, dünyaya karşı kayıtsız kalmış, ormana gidip, ellerini uzatarak bin gün boyunca güneşe bakmıştı. Bir ziyaretçiye, "bu kötü kokulu, geçici bedende, kemik, deri, kas, ilik, et, meni, kan, balgam, gözyaşı, sümük, dışkı, sidik, yel, safra ve balgam taşıyan bu bedende, arzuların zevkini yaşamanın anlamı ne?" demişti.**

Böylece, diğer dinlerde de görülen, beden ve ruh ikiliği kavramı gelişti. Cinsel ilişkinin mistik bir anlam taşıyabileceği ve aslında kurtuluşa erişmeye yardım edebileceği iması yoktu, tam tersine, cinsel arzuların ve diğer bütün arzuların

* Laws of Manu, 8.367; 11.59.104, 175.
** Maitri Upanishad, 1.3.

bastırılması özgürleşmenin koşulu olarak görülüyordu. Benzer şekilde, destanlarda, milyonlarca bilgenin tamamen iffetli oldukları ve böylece tüm günahlarını yakıp yok ettikleri söylenirdi. Fakat tam da bu çilecilikleri, çok büyük bir kuvvet olduğundan, dünyanın dengesi için tehlike oluşturur ve tanrıları tehdit ederdi. Böyle çilecileri baştan çıkarmaları için periler gönderilir ve güzel kadınları gören çileciler adanmışlıklarını hemen kaybederlerdi.

Kahin Vişvamitra'nın* iffetinin gücünün tehlikesini gören tanrı Indra, dikkatini çekmesi için peri Menaka'yı** ona gönderdi. Güzel belli ve muhteşem kalçalı kız, çileciye selam verdi ve önünde dans etmeye başladı. Rüzgâr eteğini uçurdu ve kız çıplak kaldı, bunun üzerine kahin onunla yatma arzusu duydu ve ormanda uzun süre seviştiler, fakat bu, yalnızca bir gün sürmüş gibi gelir. Menaka çileciden hamile kaldı ve daha sonraki öykülerde ortaya çıkan bir kahramanı, Şakuntala'yı*** doğurdu.

Bir kadını görmeleri üzerine istemeden orgazm olan çilecileri anlatan pek çok hikâye bulunmaktadır. Indra, Sharadvat'ın iffetini sınamak üzere başka bir peri gönderdi. Kadını ormanda, yalnızca bir parça kumaşa sarınmış halde ve eşi bulunmaz bir güzellikte gören Sharadvat, ona bakakaldı ve ürperdi. Kendine hakim oldu, fakat ani bir spazmla, fark etmeden tohumunu döktü. Tohumu bir kamış sapına düştü, sap ikiye bölündü ve bundan ikizler doğdu.

Fakat savaşçı Arcuna**** bu kadar kolay baştan çıkmadı. Indra, onu baştan çıkarmak için peri Urvaşi'yi***** gönderdi.

* *Vişvamitra* Asker olarak doğmuş, fakat şiddetli çileciliği sayesinde Brahmanlığa yükseltilmiş ve yedi ermiş arasına girmeyi başarmış bir ermiştir. (Ed. n.)

** *Mendra* Su perisi... (Ed. n.)

*** *Şakuntala* Ormanda doğmuş ve orada büyümüştür. Ermiş Kanva buluncaya kadar ona kuşlar bakmıştır. (Ed. n.)

**** *Arcuna* Beş Pandu kardeşten üçüncüsüdür. (Ed. n.)

***** *Urvaşi* Kral Pururavas'la aşk yaşayan ünlü peri kızı. (Ed. n.)

Urvaşi'nin cazibesi şehvetli bir biçimde tarif edilmiştir: Ay gibi yüzü, yasemin çiçekleriyle dolu saçı, sallanan göğüslerinin siyah meme uçları, tanrının sevgisinin mabedi olan yerinin bir dağ gibi olması, ayak bileklerine takılı ziller ve uzun, kırmızı ayak parmakları. Ama Arcuna etkilenmedi, eğilip ona bir hizmetkârı olarak selam verdi, sözlerine karşı kulaklarını kapattı ve onu annesi yerine koyarak onurlandırdı. Bunun üzerine, Urvaşi onu iktidarsızlıkla lanetledi. Fakat Arcuna'nın pek çok karısı ve metresi olmuştur ve bu öykü Indra'nın, oğlunun baştan çıkmaya direnmesini onayladığını gösterir. Yine de iktidarsızlık laneti bir yıl sürer. *Ramayana*'nın son kitabında, aynı peri Urvaşi tanrı Varuna* tarafından sularda oynarken görülmüştü ve tanrı onu arzuladı, ama peri çoktan sözlendiğini söyledi, bunun üzerine Varuna tohumunu bir testiye yöneltti.**

Destanlar sık sık, iffetin en yüksek erdem olduğunu bildirirlerdi. Erkekler, kadınlar hakkında hafif konuşmaları dinlememeli, giyinik değilken onlara bakmamalıydılar. Ve bir erkek uygun olmayan bir arzuyla ateşlendiyse, soğumak üzere suya girmeliydi. Kadınların iffeti daha da önemlidir. Çok kocalı Draupadi, birbirini takip eden beş birleşmenin her birinden sonra 'her gün yine bakire olurdu', böylece birbirleriyle kardeş olan kocaları ona el değmemiş olarak sahip olurlardı. Alçakgönüllülük konusunda ısrar edilirdi. Çıplak olarak banyo yapmak ve uyumak yasaktı. Yalnız, Krişna öykülerinde bu kuralın istisnaları bulunmaktadır. Gariptir ki, Hint

* ***Varuna*** Rigveda'da adı geçen en büyük tanrılardan biridir. Varuna'nın yüzü, gözü, kolları, elleri ve ayakları vardır. Yürür, araba sürer, oturur, yer, içer. İnsanları gözlediği gözü güneştir. Çok uzakları görebilir. Bin gözlüdür. Her türlü hileyi parlayan ayağıyla ezer. Kurban sırasında çimlerin üzerine oturur. Varuna sık sık evrensel bir kral (samrac) olarak adlandırılır. Fiziksel ve ahlaksal düzeni ayakta tutmasıyla övülür. (Ed. n.)

** Mahabharata, 1.66; 1.120; 3.45; *Ramayana*, 7.56.

edebiyatının cinsel cazibeleri bu kadar yoğun konu etmesine rağmen, Hint resminde çıplaklık pek az görünmektedir. Yuvarlak dişi bedenini tüm detaylarıyla gösteren heykellerin ise, el ve ayak bileklerine bağlanan ince kumaşlarla örtüldüklerine ilişkin işaretler vardır.

KADINLARIN KADERİ

Destanlar, kahramanlık zamanlarında kadınların erkekleri, en az onlar kadar arzuyla istediklerini, hatta daha da erotik olabildiklerini anlatmaktaydı. Bilge Agastya, değişik yaratıkların parçalarından muhteşem bir kadın yaratır, onun çocuk hasreti çeken bir kralın kızı olarak doğmasını sağlar ve evlenecek yaşa geldiğinde onunla evlenir. Çekik gözleri ve muz saplarına benzeyen kalçalarıyla karısı Lopamudra, isteği üzerine güzel giysilerini çıkarır ve paçavralar giyinir. Ama âdeti geçip yıkandıktan sonra güzellikle parlar ve Agastya onu cinsel ilişkiye davet eder. Fakat Lopamudra ellerini kavuşturur ve kızararak, sevgi için yalvararak, onu yalnızca çocuk edinme aşkına değil, bulacağı haz kadar, haz vermek için almasını ister. Onunla güzel bir yatakta yatmalı, ona mücevherler vermeli, kolye ve süslerle yaklaşmalıdır. Bu istek, kocayı zenginlik ve ziynet arayışına yöneltir ve sonunda karısının tüm isteklerini yerine getirmek zorunda kalır. Kadın, "Bütün arzularımı yerine getirdin." der ve münzevi, kendisi kadar erdemli olan karısının yanına sadakatle uzanır.*

Kadınların asalet ve şereflerinin, güzel, kutsal ve Dharma'ya uygun olduğu söylenir. Sadık bir kadın kocasını, çilecilerden daha fazla onurlandırır, mucizeler yaratabilir ve bir sonraki dünyada ödülünü alırdı. Ama kocanın taleplerine

* Mahabharata, 3.95.

dayanmak güçtü ve kadın yalnızca onun kanununu izlemeliydi. Kocaların çok haşin olduğu bazı zamanlarda, onlara katlanmak kadınlara zor gelirdi. Kadınlar bir yandan onurlandırılıyor, diğer yandan yalanla, aldatmayla, iffetsizlikle ve kötülüğün özü olmakla suçlanıyorlardı. Kızlar hediye olarak verilirken kadınlara köle muamelesi yapılıyor, kız evlatlar babayı kurtarmak için kurban ediliyor, misafirlerin şehvetlerini tatmin etmek için karılar veya kız evlatlar sunuluyordu.

Manu Yasaları derdi ki, "Kadınlar, gece gündüz ailelerindeki erkeklere bağımlı tutulmalıdır. Kendilerini tensel zevklere adarlarsa, denetim altında tutulmalıdırlar." Bir kadın çocukluğunda babasının, gençliğinde kocasının, yaşlılığında oğullarının koruması altında olmalıydı, fakat asla "bağımsızlık için uygun değildi." Kadınlar, kötü eğilimlerden korunmalıydı, ev işleriyle, dinsel ve ticari görevlerle meşgul edilmeliydi. Alkolden uzak tutulmalı, uygunsuz saatlerde uyumasına, dışarıda dolaşmasına, diğer erkeklerin evlerine gitmesine izin verilmemeliydi. Kadınlara, erkekler tarafından yazıldığı açık olan metinlerde, pek çok hata atfedilmişti.*

Anne ailenin merkezi olduğundan, kadının tek umudu çocuk yapmasıydı. Kadın, çocuklarının hem bedensel, hem de ruhani öğreticisiydi ve pek çok metin, 'annenin en yüksek guru olduğunu,', 'on babadan daha üstün olduğunu' ve 'gerçekten daha yüksek Dharma ve anneye eş bir guru olmadığını' söyler. Anne sevgisi devamlı işlenen epik bir temaydı, çocuklar da annelerine saygı gösterirler ve onu severlerdi. Bunların doğal sonucu olarak çocuklar evi terk ettiklerinde veya koca öldüğünde, kadınların yaşamı zorlaşıyordu ve 'dulluğun, üzüntülerin en büyüğü' olduğu söylenirdi.

Kadınların sık sık kocalarını ölümde de takip etmek istediği söylenirdi, fakat daha sonra, değişik mekânlarda ortaya

* *Laws of Manu* (Manu Yasaları), 9.

çıkan dulların yakılması alışkanlığının ve belli bölgelerin, eski zamanlara dayanan bir temeli olmadığı görülmektedir. Konuya ilişkin, *Mahabharata*'nın pek çok hikâyesi arasında yalnızca tek bir kesin örnek ve *Ramayana*'nın son yedinci kitabında bir örnek vardır. Yine de, *sati* (sutee), 'sadık' dulların yakılması, Hindistan'da Hıristiyanlığın gelmesinden önce biliniyordu ve Yunanlılar bu konuda yorumlarda bulundular. Yaşadığımız çağın çok gerisinde kalan erken yüzyıllarda gelişti ve X. yy.'a kadar Hindistan'ın güneyine yayıldı. Bir kralın bin dulunun cesediyle beraber yakıldığı söylenirdi. Bazı Hindu yasa adamları ve şairleri uygulamayı kınadı, ama yasaklanması ancak XIX. yy.'da, İngiliz hükümranlığı altında gerçekleşti. Buna rağmen yaşadığımız yüzyılda da bazı dul yakma olaylarına rastlanmıştır.

Bazı inkârlara rağmen, kendi istekleriyle veya zorla, kocalarının cenaze ateşinde sayısız dulun yakıldığına kuşku yoktur. XVIII. yy.'dan XX. yy.'a kadar, yabancı gözlemcilerin aktardığı pek çok örnek vardır. Konuya ilişkin detaylar, ilgili araştırmalar ve kanuni belgelerde bulunabilir.*

Kadınların peçe takması ve toplum hayatından soyutlanması, İslami geleneklerdendir ve bu dinle ilgili bölümde incelenecektir. XI. yy.'dan itibaren Hindistan'ın Müslümanlar tarafından fethi, Brahman yasa ve geleneklerinin zaten kısıtladığı kadınların daha da fazla kısıtlanması sonucunu doğurdu. Hindu toplumunda, kız evlat veya eş olarak kadınların üzerinde sınırsız hakkı olanlar, baba veya eş olarak erkeklerdi. Bugün bile bazı erkeklere, özellikle Brahmanlar'a, eşleri kul köle olmaktadır. Geleneğe göre bir Brahman'ın karısı erken kalkarak yıkanmalı ve evi temizlemelidir. Ancak ondan sonra kocasını uyandırmalıdır. Kocasının yatağından belli bir mesafede, ayakta durarak (ilk çocuklarının doğu-

* Bkz. E. Thompson, *Sutee*, 1928.

mundan itibaren ayrı yataklarda ve ayrı odalarda uyumaktadırlar), ellerini önünde kavuşturur ve "Selam, Tanrı Krişna," der. Zamanı varsa, sandal ağacı ile işaretleyerek, bir tanrıymışçasına esans ve ışık sunarak sağ ayağının başparmağına tapınmalıdır.

Diğer yandan altmış yıl önce, Bayan Stevenson'un bu görevler hakkındaki kayıtlarını inceleyen bir Brahman kadın, gülerek, "Kuşkusuz doğru olan budur, kocalarımıza hürmetimizi göstermeliyiz, ama bugünlerde fazla zamanımız yok... Sabahları zaman bulabildiğim tek şey, yatağının ayakucuna gidip, "Utha-Utha!" (Kalk bakalım, kalk bakalım!) demek oluyor. Sonra da yemek pişirmekle o kadar meşgul oluyorum ki, ona tapınmakla ziyan edilecek zamanım olmuyor!" demiştir.* 1920'lerde yaklaşım bu idiyse, Hindistan'daki sosyal ve politik hareketlerde önemli rol oynamalarından sonra kadınların bu yaklaşımı daha yaygın olarak göstermeleri gerektir. Yine de, yaşlı kadınlar ile köylü kadınların gelenekleri devam ettiriyor olmaları mümkündür. Milliyetçiliğin dirilmesi sonucunda eski ve iyi alışkanlıklar kadar, eski ve kötü alışkanlıklar da dirilebilir.

FAHİŞELİK

Destanlarda ve klasik Hint metinlerinde, evlilik dışı cinsellik erkekler için yaşamın bir parçası kabul edilmekteydi. Erkeklerin ihtiyaçları için yüksek sınıf fahişeler vardı ve bunların altmış dört sanat ile ilim konusunda eğitimli olmalar bekleniyordu. Bunlar Grek *hetairae*** veya Japon geyşa-

* S. Stevenson, *The Rites of the Twice-Born* (İkinci Kez Doğma Törenleri), s. 251.
** Gr. Eski Yunan'da hafif meşrep kadınlar. (Ed. n.)

larının Hindu eşdeğeri idi. Fahişeler iyi eğitimli kadınlardı. Öğretmenlerinin ücretini devlet öderdi ve yetenekleri arasında dans etmek, şarkı söylemek, rol yapmak, dikiş dikmek, çiçek düzenlemek ve başka yararlı, ev ile ilgili sanatlar vardı. Kültürlü fahişeler (*ganika*'lar), düşük sınıftan, sıradan fahişelerden (*kıluta*'lar) ayrı tutuluyordu.

Geleneksel Hindu yaşamının zıtlıkları, çileci ile fahişe, evli kadın ile fahişe arasındaki farklılıklarda ortaya çıkıyordu. Destanın adil kralı Yudhishthira'nın karıları vardı ve güzel Draupadi'yi de paylaşıyordu, fakat gene de 'neşe evlerinin güzel giyimli, süslü, güzel kokulu, hoş ve mutlu kadınlarına' selamlarını yolluyordu. Sadık karısı Sita'yı ararken Rama'nın ordusuna, 'güzellikleri ile yaşayan kadınlar' eşlik ediyordu ve bunlar basit askeri kamp fahişeleri değil, kentin yaşam ve işlerinde söz sahibi kadınlardı. Rama kral olarak takdis edileceğinde, rahibi onu her şeyin bayram havasında olması gerektiği konusunda yönlendirdi. Tapınaklar düzene kavuşturuldu, zevk kızları kraliyet sarayına gönderildi.

Diğer yandan, destanlar Hintliler'in hayatlarıyla öğretileri arasındaki gerginlikleri açığa vurarak, sıradan fahişeliğe yönelik saldırıları da içeriyorlardı. Krallığa zararı olduğu düşünülen genelev ve meyhaneler kontrol altında bulunduruluyordu. Genelevin, yaşam alınan bir yer olan mezbahadan yüz kez daha kötü olduğu söyleniyordu. Hırsızlar ve katiller, fahişelerle ilişkilendiriliyordu. *Kama Sutra*'da, taciz edilmelerinin engellenmesi için fahişelerin güvenlik güçleri veya güçlü adamlara bağlanmaları gerektiğini belirtiyordu.

Deva-dasis, yani 'tanrının hizmetkârları', Hindu tapınaklarında, ilahların hizmetine bağlanan yüksek sınıf fahişelerdi. Bu uygulama eski zamanlara kadar uzanıyordu ve geçen yüzyılın sonuna kadar gelişti. Kızlar, daha küçükken, tanrıya birer hediye olarak tapınaklara veriliyordu. Muhtemelen karşı-

lığında bir oğul veya başka bir fayda bekleniyordu. Kızların ilahlar ile evlendiği söyleniyordu. Bu ilahlar genellikle Krişna veya Siva oluyordu. Resmi bir düğünde, bir rahip veya zengin bir hami tarafından törensel olarak bekâretleri bozuluyor veya taş bir *linga* üzerine oturtuluyorlardı. Kızlar erotik sanatlar konusunda eğitiliyorlar, tapınak ziyaretçilerine, ücret karşılığı sunuluyorlardı. Görevleri arasında dans etmek ve şarkı söylemek de olduğundan, çağdaş reformlar ile arıtılmaya çalışılana kadar dans etmek ahlakdışı sayıldı.

Hindistan'daki tapınak fahişeliği kötü bir üne sahip oldu. Hacılar bazen, tapınak kızlarının tacizleri yüzünden ibadetlerinin engellendiğinden şikâyet ediyorlardı. Özellikle Güney Hindistan'daki büyük tapınaklar, yerel eyaletler tarafından vergilendirilen yüzlerce fahişeyle, dışarıdan gözlemcilere genelevler gibi görünüyordu. Belki bu vergilendirme yöntemi yüzünden, sıradan fahişelik özel kişiler ve devlet tarafından bir gelir kaynağı olarak istismar ediliyordu.

Tapınak fahişeliği, dulların yakılması geleneğiyle birlikte, reform taraftarlarının yardımıyla İngilizler tarafından sona erdirildi. Daha önce, Müslüman hükümranlığı altında, Hindu manastırlarına bağlı olmayan profesyonel fahişeler erotik danslar konusunda uzmanlaşıyorlardı ve çok tutuluyorlardı. Bunlar, isimleri Hindu dilindeki *nach,* yani dans etmek sözcüğünden gelen, Hindistan ve güney Asya'nın dansçı kızlarıydı. Yaşadığımız yüzyılda, dansları erotik bağlantılarından kurtarmak için çaba gösterilmiştir. Klasik stiller kadın dansçılar kadar erkek dansçılar tarafından da yaşama döndürülmüştür. Çoğu tapınak geleneksel dansları korumuş, danslar erkek dansçılar tarafından yapılmış, kadın rolleri erkek çocuklara verilmiştir. Dansçıların yüzleri, tanrıları ve onların hizmetkârlarını simgeleyen maskelerle örtülmüştür.

CİNSEL KILAVUZLAR

Cinsel sanatların ilk kez Yaratıkların Tanrısı Pracapati tarafından yayıldığı ve ilahi Siva ile Parvati'nin aşk oyunları örnek alınarak uzun bir yazı halinde düzenlendiği söylenir. Bu mitsel yazının, erotizmi konu alan pek çok çalışmanın temeli olduğu varsayılır. Yalnızca küçük bir kısmı günümüze kalan bu çalışmalar, flört, cinsel birleşme, evlilikte aşk, fahişelik, metinler (*mantra*'lar), büyüler, iksirleri, afrodizyaklar ve özel uygulamaları tartışır. Daha sonra, Krişna ile sevgilisi Radha, pek çok erotik yazının ve resmin konusu olmuştur.

Daha sonra pek çok yazarın alıntı yaptığı, en çok beğenilen erotik Hindu eser, *Kama Sutra*, yani 'Aşk Metni'ydi. Bu metnin, Brahman rahibi Vatsyayana tarafından, İ. S. III. veya IV. yy.'da yazıldığı kabul edilir. Yazılarının kişisel deneyime dayanmadığını kabul etmek zor olsa da, geleneğe göre, rahip hayatı boyunca cinsellikten uzak kalmış ve çileci hayatı yaşamıştır. Bu kitap, daha önceki geleneklerin ustaca, ama kısaltılmış bir versiyonudur ve pek çok nesil için bir örnek oluşturmuştur. Kitap, her şeyden önce, ev erkeğine hitap eder. Cinsel teknikler konusunda talimatlar içerir ve daha eski geleneklerde varolan ve Tantra'da da ortaya çıkan, cinsellik yolu ile ilahlarla birleşme temasını içermemektedir.

Kama Sutra, eski metinlerde Yaratıkların Tanrısı tarafından verilen emirlerle düzenlenmiş olan Dharma, Artha ve Kama'ya övgüyle başlar. Artha ve Kama, yani kazanç ve aşk gençlikte incelenmelidir. Dharma ise, kurtuluş elde etme amacıyla yaşlılıkta incelenmelidir. Kama, akıl ve ruh yardımıyla, beş duyu kullanılarak uygun görülen şeylerden keyif almaktır. Cinsel birleşmenin hayvanlar tarafından bile yapıldığı, dolayısıyla çalışma gerektirmediği konusundaki itirazlara karşı, bunun kadın ve erkeğe bağlı olduğu, uygun yön-

temlerin uygulanmasını gerektirdiği ve hayvanların aksine, her mevsimde uygulamak için düşünce gerektirdiği yanıtı verilir.

Kama Sutra, erkekler kadar kadınların da bu sanatı çalışması gerektiğini bildirir. Kızlar evliliğe hazırlık olarak, daha sonra da kocalarının onayıyla çalışmalıdır. Öğrenilmesi gereken altmış dört sanatı listeler. Bunların çoğu ev hayatına ilişkin sanatlar olsa da, aralarında okuma, şiir ve mistik şemalar çizme de bulunmaktadır. Erkekler için spor, silah ve kumar yeteneklerini içermektedir. Fahişeler bu sanatlarda usta olurlar, evli kadınlar ise bu yolla cazibelerini arttırırlar, kocalarından ayrıldıkları zaman ise bu sanatlarla geçim yolu bulurlar. Diğer öğretiler evin düzenlenmesi, yurttaşların günlük yaşamları, görüşülebilecek kadın ve arkadaşların türleri konularını incelemektedir.

Kama Sutra'nın orta bölümü, cinsel birleşme uygulamaları hakkında detaylar verir, uygun olan ve olmayan eşleri tanıtır, değişik türde kucaklaşma, öpüşme, tırmalama ve ısırmalar hakkında bilgi verir. Değişik yörelerden kadınlara, kendi geleneklerine göre yaklaşılmalıdır. 'Eşit', 'yüksek' ve 'alçak' birleşmelerde eşler en zevk verici durumlarda uzanmalıdır. Bazıları oldukça akrobatik olan ve pratik gerektiren değişik pozisyonlar hakkında detaylar verilir. Ve bir adam 'iki kadından veya pek çok kadından aynı anda zevk alırken', erkek egemenliği ortaya çıkar. Eşi yorulduğunda veya değişiklik olsun diye, kadın erkek rolünü üstlenebilir, fakat oral seks yalnızca, erkek veya kadın rolüne girmiş hadımlar içindir ve Vatsyayana, eğitimli bir Brahman veya 'saygın bir erkek' tarafından uygulanmaması gerektiğini söyler, çünkü metinlerce izin verilmiş olsa da, istisnai durumlar dışında, uygulama için bir mazeret yoktur.

Kama Sutra'nın diğer kısımları flörtü, bir kızda güven

uyandırmayı, bir kızın erkeği kazanmaya çalışmasını, nişanlanmayı ve evlilik türlerini irdeler. Daha sonra, erdemli bir kadının davranış tarzı ve kocası yokken nasıl davranacağı incelenir, fakat erkeğin davranış tarzını inceleyen bir kısım yoktur. Bir kralın haremindeki kadınlar, kralın ihtiyaçlarını karşılamalıdırlar ve çok eşli bir erkek tüm karılarına eşit davranmalıdır. Kadınlar, kocaları dışındaki erkeklerin yaklaşmalarını reddetmelidirler, fakat erkekler karıları dışında kadın peşinde koşabilirler. Daha ilerideki bir bölümde fahişelerin erkek arayışları, para almaları ve bezdirici sevgililerinden nasıl kurtulacakları anlatılır. Sonuçtaki yorumlar kişisel süslenme, cinsel organların büyütülmesi, aşk iksirleri ve büyü ilaçlarını tartışır. Yazarı dini çalışmalar yapar, ilahları düşünmekle meşgul olurken, *Kama Sutra*, dünyanın yararı için yazılmıştır.

Daha sonraki zamanların sofuluk hareketi cinselliği halkın gözü önünden ve tartışmalardan uzak tutmak için çaba göstermeye başlamadan önce, *Kama Sutra* ve benzer çalışmaların heykel, resim ve edebiyat üzerindeki etkileri büyük toplumsal öneme sahipti. Yaklaşık bin yıl boyunca *Kama Sutra*, hem birleşme, hem de kadın erkek ilişkileri açısından, cinselliğin dayandırıldığı standart çalışmaydı. Eski Hint toplumunda cinsler, daha sonraki zamanlara göre daha özgürce bir araya gelebiliyordu. Evlilik öncesi ve evlilik dışı cinsel ilişki vardı ve evlilik normal karşılanıyordu, erkeklerin maddi gücü yettiği sürece de, bunlar çok eşli evlilikler oluyordu. Müslüman hükümranlığında olduğu gibi, kadınlar hareme kapatılıp, toplum hayatından soyutlanmıyordu. Daha sonraki soyutlanma kendi erotizmini yarattı ve bu daha çok erkeklerin avantajına oldu.

XII. yy. civarında, Koka veya Kokkoka isimli bir adam, *Koka Şastra* veya *Ratirahasya*, Secret Doctrine of Love's Delight

(Aşk Zevklerinin Gizli Öğretisi) isimli çalışmasında, kendi deneyimlerine dayanarak cinselliğin verdiği keyifleri açıklamaya girişti. Efsaneye göre, Koka'nın hamisinin huzuruna, nemfomanyak (seks hastası) bir kadın geldi, giysilerini fırlattı ve ne tanrılar, ne şeytanlar, ne de erkekler onu tatmin edebildiğinden, tatmin edecek kişiyi bulana kadar dünya üzerinde çıplak dolaşacağını bildirdi. Koka ellerini birleştirdi ve bu şirret kadını dize getirmek için alçakgönüllü bir tavırla izin istedi. Bunu öyle etkili bir biçimde yaptı ki, kadın tekrarlanan orgazmlar sonucunda kendinden geçti ve sonraki yedi reenkarnasyonu boyunca cinsel arzular duymadı. Şastra*, sevişmenin el kitabıdır ve değişik türdeki kadınları, cinsel organlarının özellikleri, alışkanlıkları ve huylarına göre inceler. Flört etme, kucaklama, öpüşme, aşk büyüleri, birleşme ve pozisyonlar konusunda *Kama Sutra*'dan daha fazla detay içermektedir.

XVI. yy.'da *Ananga Ranga*, yani *Aşk Tanrısı'nın Safhası*, evli bir çiftin 'yaşamı birlik içinde nasıl geçirebileceklerini' anlatan en etkileyici erotik metinlerden biri oldu. Evlilik dışı cinselliğin felakete yol açacağı söyleniyordu, fakat bu yönlenmenin kaynağı monotonluk ve 'değişik zevk arayışı' olduğundan, yazar karı kocanın, sanki otuz iki eşle beraber yaşıyormuşçasına, değişik birleşme pozisyonları kullanabileceklerini, böylece bıkkınlığın mümkün olamayacağını anlatıyordu. Bedensel keyif şarttı ve bu keyifle, karı koca 'bir bedendeki tek ruh gibi' yaşayabilirlerdi. Böylece bu yaşamda ve gelecek yaşamlarda mutluluğu garantileyebilirlerdi. Diğer tür birleşmeler kesinlikle yasaklanıyordu: Bir Brahman'ın karısına arzuyla bakmak uygunsuz bir davranıştı ve onunla yatmak ölümcül bir günahtı. Meşru yer ve zamanlar bile kısıtlanıyordu: Cinsellik için önerilen değişiklikler bu kı-

* *Şastra* (Hint) Dinsel yasaları kapsayan yanıtların genel adı. (Ed. n.)

sıtlamaları bir dereceye kadar karşılasa da, cinsel birleşme yalnızca geceleyin, belli yerlerde ve ılık havada gerçekleşmeliydi. Bütün bu cinsellik el kitapları, genel olarak tüm cinsel ilişkiler için ve özelde cinsel birleşme için özen, zaman ve detay gerektiğini öğretiyordu. Hindistan'daki Avrupalıların alelacele birleşmelerine 'rezil horozlar' denmesi anlaşılabilir, çünkü bedensel olan kişisel ve ruhani olandan ayrılmış durumdadır.

SANATTA DİN VE CİNSELLİK

Kama Sutra ve diğer kılavuzların etkisi, değişik edebi biçimlerde ve hatta ibadet şiirlerinde hissedilebilmektedir. Cinsellikle ilgili geleneksel kutsal görüş, Yaratıcı'nın sayesinde insandaki çalışmasını sürdürdüğü, birleşme gerçekleşirken duyulan derin huşu göz önünde bulundurulduğunda, bu durum şaşırtıcı değildi. İlahi âşıkların, Siva'yla Parvati'nin, Krişna'yla Radha'nın oluşturduğu örnekler, hem ibadet etmeye, hem de cinsel birleşmede ilham bulmaya yarıyorlardı.

XII. yy.'da *Ghita Govinda*, yani *Çobanın Şarkısı*, Bengalli şair **Jayadeva** tarafından Sanskritçe yazıldı. Krişna'yı devamlı tanrı olarak övüyor olsa da, şiir ilahi ve insani sevişmeyi, şehvetli sözcüklerle anlatıyordu. Radha Krişna'nın, bir kızdan öbürüne gittiğini, 'birini öpüp, diğerini kucakladığını', bir görünüp bir kaybolduğunu gördü. Onun, arkadaşları ile oynadığını hayal eder ve geçmişte onunla nasıl seviştiklerini, Krişna'nın 'taşkın arzuyla dolu' olduğunu ve kendisinin 'tüm vücudu, aşkın gücüyle ter içinde kaldığını' hatırladı. Tanrı için kıskançlık, baştaki heyecanları ile sondaki birleşmeleri arasında soğukluk ve korku hissetti. Daha sonra Krişna ormana geri döndü ve Radha en güzel giysileri içinde ona

gitti. Aşk oyunları, öpüşmeler ve tırmalamalarla mutluluğun doruklarına ulaştılar ve Radha aktif rolü alarak, 'âşığına galip gelmek için, kalçaları cansız kalana' ve 'gözleri ağırlaşıp kapanana' kadar 'Krişna'nın güzel vücuduna uzanarak' aktif rol üstlendi.*

Neşideler Neşidesi'nden daha şehvani olan ve en baştan beri ilahi-insani aşkı anlatan bir hikâye olarak düşünülen *Ghita Govinda*, güney Hindistan'daki tapınaklarda hâlâ söylenmekte ve yazarı bir aziz sayılmaktadır. *Kama Sutra*'yla ilişkisi, ilgili yorumlarda daha önce yazılan bu metne yapılan göndermelerde ortaya çıkmaktadır.

Hindistan'daki diğer dillerde yazılan dini aşk şiirleri de *Kama Sutra*'nın etkilerini göstermekteydi. XV. yy.'da *Vidyapati*, Maithili dilinde ve **Chandi Das** ise Bengalce'de, Krişna'yla Radha'nın aşklarını canlı sözcüklerle anlattı. Vidyapati'nin şarkıları Radha'nın dolgun göğüslerini, ilk aşk acılarını, ayrılık acılarını, tanrının geri dönüşünü, Radha'nın elbisesini çıkarmasını ve 'tüm gece boyunca aşk yapmalarını' anlatıyordu.** Chandi Das benzer sözcüklerle ilahi âşıkların öpüşmelerini ve tutkulu kucaklaşmalarını, ayrılıklarını, gözyaşlarını ve tekrar bir araya gelmelerini yazdı.

XVI. yy. Bengal'inde dini reformcu **Chaitanya**, Krişna'yı en yüksek ilah olarak kabul etti. Onun kişisel dini, Hindu felsefesinde genel olarak görülen panteizme ve ikicilik karşıtlığına şiddetle karşıydı. Krişna ve Radha'ya adanmışlık temeldi, tutkulu kendinden geçişle anlatılıyor, erotik aşkla sembolize ediliyordu. Chaitanya'nın kendisi hem Krişna, hem de Radha olarak giyiniyor, erkek ve kadın adanmışlığını temsil ediyordu, ama takipçilerinin bazılarının, ilahi birliği elde edebilmek için cariyeler bulundurduğu söylenirdi. Chaitan-

* G. Keyt, Çev. *Gita Govinda*, 1947.
** D. Bhattacharya, Çev. *Love Songs of Vidyapati* (Vidyapati'nin Aşk Şarkıları), 1963.

ya'nın kendisine pek az beyit atfedilir, fakat başını çektiği hareket Bengal edebiyatının gelişmesine yardımcı oldu ve hâlâ da güçlüdür. Chaitanya'nın sayesinde Krişna'yla ilişkilendirilen kutsal mekânlar yenilendi, tapınaklar yapıldı ve bugün milyonlarca hacı buraları ziyaret ediyor.

Cinsellik ve din Hint resim sanatına büyük ölçüde ilham verdi. Özellikle XIV. yy. ile XIX. yy. arasındaki minyatür sanatı bu etkiden payına düşeni almıştır. Pencap ve Kangra resimlerinde görüntülenen *Ghita Govinda*, ilahi çiftin zarif yürüyüşlerini, kucaklaşmalarını, yokluklarını, özlemlerini, öpücüklerini ve birleşmelerini göstermektedir. Zaman zaman Krişna ve Radha tam cinsel birleşme pozisyonunda, genellikle Radha üstte olacak şekilde betimlenmiştir, fakat ressamlar için asıl önemli olan cinsel eylem değil, âşıkların kendileriydi. Günümüzde *Ghita Govinda*'yı İngilizce'ye çeviren Sri Lankalı **George Keyt**, Krişna'yı ilahi âşık olarak resmetmiştir. Radha ile çoban kızların resimlerinde ise, kadın formuna atfedilen haz ile cinsel zevkler ifade edilmiştir.

Genellikle Koka Şastra ismi verilen daha detaylı, resimli cinsel kılavuzlar, bu popüler metindeki birleşme pozisyonlarını betimlemektedir. Bunlar yalnızca kişisel amaçlar için değil, tebaalarının cinsel güçlerini ifade etmek için de kullanılmışlardır. Hindu prensleri 'yaşam eyleminin içinde' bir veya daha fazla kadınla birleşme halinde gösterilmektedir; deve veya fil üzerinde, bir yandan birleşme eylemi halindeyken, diğer yandan silah ateşleyen, çay içen veya pipo tüttüren kişiler olarak. Aklın tasavvur edebileceği ve sanatın resmedebileceği ne kadar çeşitleme mümkünse kullanılmıştı ve üzerlerinde hiçbir şey olmasa da, mutlaka şapka veya peruk takarken gösterilen Avrupalılar, Hindular kadar akrobatik pozisyonlarda değil, daha geleneksel pozisyonlarda resmedilmişti. Dini temalar belirsizleşebilirdi ya da

eşleri haremlerde kısıtlı bir hayat yaşayan ve aşk hayatları, hep genç ve güzel kadınlardan seçilen cariyeler veya dansçı kızlarla yaşanan 'romans'lardan oluşan hükümdarlara aktarılabilirdi. Fakat dini sembolizm soyut yollarla ortaya çıkardı ve *yoni* mandalalarda*, yani desenlerde bir çember, üçgen veya bir lotus olarak temsil edilirdi. Cinsel kılavuzlar ve erotik resimler duyguların yoğunlaştırılması, azalmakta olan güçlerin canlandırılması, birleşmenin uzatılması ve belki de ilahi aşkın elde edilmesine hizmet etmiş olabilir. Şarkı, müzik, resimler veya kitaplar, kuşkusuz daha doğrudan ve fiziksel amaçlar için kullanılsalar da, ilahla birlik sağlayabilirdi.

Cinsellik ve din heykel sanatı ile mimaride de birleşmiştir. Eski zamanlardan beri *linga* ile *yoni* bereket sembolleri olarak kullanılmıştı ve yüzyıllar boyunca Siva ile Şakti'yi temsil etmişti, bugün bile sayısız formlarda görülebilmektedir. Ortaçağda, Hindistan'a en büyük anıtlarını kazandıran bir tapınak inşa etme dalgası yaşanmıştı ve süslemelerin çoğu açıkça cinsel temalar içeriyordu. Erotik tapınak heykel sanatı eski çağlardan beri varolan ve bugün de, özellikle Nepal'de, süslü birleşme gruplarıyla birlikte hâlâ uygulanan bir sanattır. Ama büyük tapınaklar arasında özellikle Khajuraho ve Konarak, cinsel detayları ile ünlü tapınaklardır. Tapınaklar genellikle Siva veya Vişnu'ya adanır ve en önde gelen ilahın diğer tanrılarla dansçı kızlar üzerinde hüküm sürdüğü saraylara benzerler. Heykeller sıra sıra yükselir. Dolgun göğüsleri ile geniş kalçaları birleşme mutluluğunu temsil eden ince belli kızlar harekete yardımcı olur.

Pek çok cinsel birleşme pozisyonu sergilenmektedir ve bazı pozisyonlar o kadar karmaşıktır ki, gerçekleştirilmesi

* *Mandala* Eski Hint inançlarına göre evrenin şemalaştırılmış biçimi... Sanskritçe çember demektir. (Ed. n.)

mümkün görünmemektedir. Ünlü duvar süslerinde, erkek âşık kafasının üzerinde durarak, aynı anda üç kadını uyarmaktadır. Figürlerin tümü sakin göründüğünden, bunun yalnızca törensel bir uygulama, sadece ustalar tarafından uygulanması gereken bir yoga egzersizi olması mümkündür. Diğer yandan, bu grupların aslında yatay aktiviteleri temsil ettiği, fakat mimarinin getirdiği zorunluluklardan dolayı dikey yerleştirildiği de öne sürülmüştür. Fakat dini sembolizmin, heykel sanatındaki daha dünyevi amaçlarla anlaşılması güç hale getirildiği de görülmüştür. Özellikle Konarak'taki Güneş Tanrısı tapınağında, dik *linga*'lara sahip erkeklerin, belki de heykeltraşların hamilerinin yorgun iştahlarını canlandırmak için, dişi hizmetkârlarca ağız yoluyla uyarıldığı gösterilmektedir.*

Bu tapınaklar bazı çağdaş duyguları dehşete düşürmektedir. C. G. Jung 1938'de Konarak'ı ziyaret ettiğinde, Brahman rehberi ona, "bu taşların erkeklerin özel kısımlarını temsil ettiğini, büyük bir sır olarak" söylemişti. Jung bu açık gerçeğin, sanki cahil Avrupalı düşünememiş gibi ya da sanki sıradan bir Hindu söylemeye utanacakmış gibi, açıklanması gerektiğinin düşünülmesine çok şaşırmıştı. Neyse ki, Khajuraho ile Konarak, biraz da eski zamanlarda buralara ulaşmak zor olduğundan, korunabilmiştir ve hâlâ turistler nezdinde bir miktar utanma ve sömürü geçerli olsa da, Hindu kültüründeki önemleri gittikçe daha fazla kabul edilmektedir.**

YOGA VE TANTRA

İngilizce'deki 'yoke'*** ile ilişkili olan Sanskritçe'deki Yoga sözcüğü, bir araya getirme veya koşum anlamlarına gelen bir

* A. Watts, *The Temple of Konarak* (Konarak Mabedi), 1971.
** *Memories, Dreams, Reflections* (Anılar, Rüyalar, Düşünceler), 1961, s. 278.
*** Boyunduruk. (Çev. n.)

kökten gelmektedir. Bir şeyle birleşme veya bir olma anlamıyla kullanılmaktadır ve duruma göre küçük anlam farklılıkları taşıyabilmektedir. Yoga, beden ve aklın çeşitli biçimlerde disiplin altına alınması için uygulanmaktadır ve insanın kendi benliği üzerinde kontrol elde edebilmesi, doğa üzerinde büyüsel güçler edinmesi ve Tanrı veya evrensel Varlık'la birlik elde edebilmesini amaçlamaktadır.

Yoga özellikle Samkhya*, yani teoriye uygulama yöntemleri sağlayan felsefi 'birer birer sayma' ekolü ile ilişkilendirildi. Samkhya'ya göre gerçekliğin iki düzeni vardı, Ruh (*purusha*) ve Doğa (*prakriti*). Ruh çokluydu ve bir şekilde maddi dünya ya da dişil Doğa'da esir kalmış, sayısız zerre ya da eril kişiliklerden oluşuyordu. Kurtuluş, Doğa'dan tam olarak kurtularak ve zamanla mekânın ötesindeki orijinal, değişimsiz duruma dönülmesiyle elde edilirdi.

Samkhya-Yoga, bu özgürleşmenin sağlanması için, Budizm'in sekizli yoluna benzeyen, disiplinin sekiz aşamasını içeren bir yoga uygulaması sistemini öğretti. Bazı Yoga öğreticileri, uygulamalarına bir çerçeve oluşturması amacıyla, eski Hindistan'daki fizyolojik fikirleri geliştirdiler. Bedende, belkemiği boyunca uzanan büyük bir damar olduğu söylenir. *Sushumna* denilen bu damar boyunca değişik noktalarda, altı 'çakra' (*chakra*) veya psişik enerji yoğunlaşması bulunmaktadır. Damarın en üstünde, *sahasrara* adı verilen, kafatasının içinde bulunan ve sembolik olarak lotus olarak adlandırılarak bir dişil metafor yaratılan, güçlü bir psişik merkez bulunmaktadır. En aşağıdaki çemberde 'yılan gücü', yani *kundalini*** adı verilen eril bir sembol bulunmaktadır ve bu güç

* ***Samkhya*** Brahmancılığın altı yönteminden biri... Bu yöntem ahlakı yetkinleştirerek tinsel kurtuluşa götürür. (Ed. n.)

** ***Kundalini*** Doğu mistisizmine ve teozofisine, özellikle yoga felsefesine ve *'tantrizm'*e göre, bedende pasif halde bulunan, fakat birtakım uygulamalarla veya kendiliğinden etkin duruma geçebilen bir psişik enerjidir. (Ed. n.)

genellikle hareketsizdir. Yoga egzersizleriyle bu yılan uyandırılmalı, belkemiği damarı boyunca yükselmeli, tüm psişik güç çemberlerinden geçmeli ve en yukarıdaki lotus ile birleşmelidir. Bu yılan gücünün uyandırılması ile yogi* ruhani enerji elde etmeyi umardı ve en üstteki lotus ile birleşmesinin ona kurtuluş getireceği düşünülürdü. Yine de pek çok yogi bu yükselmeyi kurtuluş elde etmekten çok, doğaüstü güçler elde etmek için uygulardı.

Tantra ismi, ilahlara veya özellikle cinsel enerji ile ilgili olan varlıklara tapınan belli Hindu ve Budist mezheplerin öğretilerine verilen isimdi ve esrime kültleri, kozmik cinsellik görüntülerinden esinleniyordu. Tantra'yı tanımlamak kolay değildir. Sözcük pek çok çeşidi olan yazmalar için kullanılıyordu ve muhtemelen 'iplik' anlamına gelen bir kökten gelmekte, evrenin örüldüğü eril ve dişil unsurlara atıfta bulunmaktaydı. Mezhepler aynı zamanda, dişil Şakti'ye** veya ilahi enerjiye tapınmalarından dolayı Şaktic, gizli doğalarından ve tanrıçanın tanrının soluna oturmasından dolayı 'sol-elli' olarak nitelendiriliyorlardı. Tantrik metinlerde, bu erkek ve dişi ilahların sonsuz diyalogları da verilmektedir. Bu diyaloglarda her iki ilah sırayla birbirleri hakkında sorular sormakta ve bilgi vermektedir. Bu diyaloglar, Yoga ve ayinin uygulamaları ve anlamı hakkında ders vermektedir.

Tantra, çağımızın ilk yüzyıllarında, filozofları, yogileri ve sıradan insanları, ayinler, çileci uygulamalar, ahlak, betimleme sanatları ve edebiyat alanlarında etkileyen çok popüler bir hareket olarak ortaya çıktı. Fakat muhtemelen aslında çok daha eskidir; gayri-Vedic'tir ve onaylanmış Hinduizm'in dünyayı dışlayıcı felsefesine ve tek yönelimli öğretilerine aykırıdır. Zevki bir tehlike veya bir yanılsama ola-

* Yoga yapan... (Ed. n.)

** ***Şakti*** Tanrı Siva'nın dişil enerjisi. (Ed. n.)

rak bastırmak yerine, en yüksek amaca erişme yolunda bir yöntem olarak kullanmıştır.

Tantra'nın, kadının gizeminin yeniden keşfedilişi olduğu söylenmiştir, çünkü her kadın Şakti'nin, ilahi kadının, ananın yeniden yaşama dönmesiydi. Ayinlerde dişi yogi, yani yogini çıplaktı ve yaratılışın kozmik gizemi öncesi korkunç bir duygu uyandırmaktaydı. Her çıplak kadın, Prakriti'yi, Doğa'yı yeniden yaşama döndürdü ve ayinde tanrıça Şakti oldu. Hareketsiz ve dalgın Ruh, eril Puruşa, besleyen kuvvet, aktif Prakriti'nin önünde dururken, Samkhya felsefesi mitolojik düzeye ulaştı..

Tantra için en büyük enerji kaynağı cinsellikti ve Siva'nın *linga*sında sembolize edildiği gibi, cinsel organlar kozmik güçleri temsil ederdi. Bazı yogiler tüm ayinleriyle kendi *linga*'larına tapınıyorlardı. Cinsel uyarılma ilahi varlığın gelişini gösterirdi. *Kundalini* ve diğer kavramlarda, doğal olarak yılan cinsel gücün sembolüdür. Benzer şekilde dişil *yoni*ye de tapınılırdı ve pek çok heykelde yalnızca kadın bedeni değil, göze çarpan cinsel organları da betimlenirdi.

Karı ve koca arasında olsun, değişik eşlerle veya tapınak kızlarıyla olsun, her türlü cinsel ilişki (*maithuna*) ayinsel bir yaklaşımla uygulanırdı. Cinsel birleşme, insan çiftin ilahi bir çifte dönüştüğü bir merasim halini alırdı. Verimli olması için ayine meditasyon ve törenlerle hazırlanılırdı, çünkü kurtuluş elde etmek için sırf bedensel birleşme yeterli değildi. Cinsel eylem rasgele değil, biçimsel bir eylemdi ve cinsel ilişki, orgazm yoluyla çabucak bir rahatlama elde etmek değil, okşamalardan ve değişik duruşlardan oluşan uzun bir süreçti. Bu süreç için *Kama Sutra* ve diğer kitaplar çok yardımcı olurdu.

Bazı Tantrikler Hindular'ın normal cinsel alışkanlıklarının ötesine geçmeyi tercih etti ve başkaları için doğru olan tabuların, sıra dışı güçler elde etmek için kırılması gerektiğini dü-

şündüler. Küçük gruplar, genellikle geceleyin, bazen de bir ölü yakma alanında bir araya geldiler ve büyüsel çember veya desen şeklinde oturdular. Biçimsel tapınmadan sonra, başkalarına yasak olan Beş M'ye teslim oldular: Alkol (*madya*), et (*mamsa*), balık (*matsya*), el hareketleri (*mudra*) ve cinsel ilişki (*maithuna*). Aşırı sol-elli törenlerde, kadınlar, enerjilerinin dorukta olduğunun varsayıldığı, âdet döneminde olmalıydı. Sol-elli Tantra'nın düşmanları cinsel âlemlerin her zaman uygulandığını öne sürmüşlerdir ve törenler gizli yapıldığından bunun aksini kanıtlamak zordu. Tantra'nın savunucuları, cinsel ilişkinin yalnızca karı koca arasında gerçekleştiğini belirtirlerdi, fakat tanınmış bir antropolog son zamanlarda farklı çiftlerin ilişkilerine ve rasgele bir araya gelen çiftlere ilişkin kanıt sağladı. Yeni üyeler ancak çiftler halinde kabul ediliyordu ve başvuranın karısı ona eşlik etmeyi reddettiğinde, 'evlatlık kız kardeşi' onunla beraber katılmayı kabul edene kadar gruba giremezdi. Çift böylece ensest tabusunu yıkmış oluyorlardı, bu tür çiftleşmeler rasgele değildi, fakat kutsal değerlere aykırıydı. Toplantıda kadınlar giysilerini çıkarıp büyük bir kaba koyuyorlar, 'ilahi söylenirken başkanlık eden Guru erkekleri teker teker çağırıyor ve onlara rasgele seçtiği bir giysiyi veriyordu: Bunun üzerine çift bir perdenin arkasına çekilerek törensel cinsellik eylemini yerine getiriyorlardı.'* Muhtemelen bu tür grupların sayısı pek azdır.

Tantrik birleşmenin ortak özelliklerinden biri, *coitus reservatus*'ta** meninin korunması idi. Kundalini'nin yükselmesini hızlandırmak için değişik bedensel duruşlar deneniyor, böylece nefes, düşünce ve meninin hareketsizliğini sağlamak

* G. M. Carstairs, *Aspects of Religion in Indian Society* (Hint Toplumunda Dinin Çehreleri), ed., L. P. Vidyarthi, 1961, s. 67.

** Lat. Boşalma olmadan cinsel ilişki. (Çev. n.)

amaçlanıyordu. Bazı *Upanişad* metinlerinde olduğu gibi, meninin (*bindu*) büyüsel bir gücü olduğuna inanılıyordu. Bedenin içinde kaldığı sürece ölümden korkmaya gerek yoktu ve *yoni*nin ateşi içine boşaltıldığı zaman bile ele geçirilebilir ve geri kazanılabilirdi. Yaşamın korunması için hem erkeğin, hem de kadının bedensel sıvılarını geri kazanabilecekleri, yeniden içlerine çekebilecekleri düşünülüyordu. Bu uygulamanın Çin'den gelmiş olması olasıdır ve meni geri kazanılsa da, kazanılmasa da, alıkoyulması büyük ölçüde disiplin ve çalışma gerektirmektedir. Ayrıca bu, bir doğum kontrol yöntemi olarak da kullanılıyordu.

Tantrik metinlere göre, cinsel ilişki sırasında, aşığın bedeninin değişik bölgelerinde, metinlerin (*mantra*ların) tekrar tekrar söylenmesi yoluyla cinsel ilişkinin tüm aşamaları işaretlenmeli idi. Yalnızca erotikliği amaçlamayan bu uygulama ile törensel bir hava, daha uzun bir okşama ve birleşme süreci elde ediliyor, böylece erkek ve kadının enerjilerinin birbirlerine geçmesi sağlanıyordu. Değişik bireylerin bir araya gelmesi, birleşmesi ve bir diğerine sarılmasıyla daha büyük bir bütün elde ediliyordu. Cinsel birleşme, Tanrı ile ruhun birleşmesinin tam bir modelini sağlıyordu. Büyük ölçüde bir Hindu uygulaması olduğundan, Tantra yalnızca tek tanrılı değil, çok tanrılı Hinduizm'de de ilerledi, çileci Budizm'de gelişti ve bazı yöntemleri daha da çileci olan Jainizm'de bile kullanıldı.

TEPKİLER

Son yüzyıllarda eski Hindistan'ın erotizmine, özellikle de heykellerine ve *linga*'larına pek çok tepki gösterilmiştir. Moğol hükümdarlar Müslüman ve ikon karşıtı idiler. Fanatik

Aurangzeb'in, bir yıl içinde bir bölgedeki iki yüzden fazla tapınağı yıktığı söylenir. Elli yıllık hükmü sırasında daha kaç tanesinin harap edildiği bilinmemektedir. Yalnızca açıkça cinsellik çağrıştıran heykeller değil, Gwalior'daki Jain azizlerinin taş heykellerine de zarar verilmiş, kafaları ile penisleri kesilmiştir. Heykellerin kafaları daha sonra onarılmış, fakat topraktan yapılmıştır.

Müslüman sofuluğunu, Avrupalı sofuluğu takip etmiştir. 1792 ile 1823 arasında güney Hindistan'ı dolaşan Keşiş Dubois pek çok canlı betimlemeler bırakmış, fakat bunları Hinduizm'in şeytani tarafı olarak gördüğünü de vurgulamıştır. Her yerde rastlanan *linga* figürlerini 'medeni toplumlarda adının söylenmesinin bir küfür sayıldığı müstehcen semboller' olarak tanımlamıştır. İlk İngiliz gözlemcilerden bazıları, Hindu inanışları ile heykellerini Yunanlılar ile karşılaştırmış, bunları anlamaya çalışmışlardır, fakat misyonerlik hareketinin hararet kazanması ile Hindu olan her şey en koyu renklere boyanmıştır. Böylece 1792'de **Charles Grant** yazılarında, Hinduizm'in 'ahlaksızlığını, adaletsizliğini ve acımasızlığını', takipçilerinin 'kör oldukları kadar da ahlaksız, ahlaksız oldukları kadar da rezil' olduklarını anlatır.*

1920 gibi geç bir tarihte, 'Hinduizm törenlerinin asil taraflarını kaydetmeye' çalışan, diğer konularda açık görüşlü Bayan Stevenson, Siva'nın *linga*sı hakkında 'utancının göstergesi' ve 'burada yazılamayacak kadar iffetsiz' bir şey olarak bahsetmiştir. Fakat 1970'de laik Katolik bilim adamı **R. C. Zaehner** şöyle yazmıştır:

* J. A. Dubois, *Hindu Manners, Customs and Ceremonies* (Hindu Yöntem, Gelenek ve Törenleri), III, V; ayrıca bkz. P. J. Marshall, ed.; *The British Discovery of Hinduism in the Eighteenth Century* (Britanyalılar'ın XVIII.yy.'da Hinduizm'i Keşifleri), 1970, s. 42.

*"Siva'nın sembolü penistir ve hep öyle olmuştur. Bir kez daha ahenksiz bir uyum ve uyumlu bir ahenksizlik ile karşı karşıyayız; fakat belki de uyumu Augustinus'un Hıristiyanlığından daha açık gören Hinduizm'dir. Augustinus'un Hıristiyanlığı, yaşamın ve bilincin mutlak olarak çıktığı 'maddedeki kargaşa'yı reddetmede çok aceleci davranmıştır."**

Victoria dönemi İngilteresi'nin, eğitimli ve gelişen Hindular üzerindeki etkisi güçlü olmuştur. Hindular, hükümdarlarının sofuluğunu benimsemiş, hatta daha da şiddetle, daha da dünyayı reddedici bir biçimde uygulamışlardır. **Gandi**'nin sofuluğunun harareti, onu ateşli bir iffet savunucusu yapmış ve karısını uzun yıllar boyunca cinsel ilişkiden mahrum bırakmıştır. Yine de Mahatma'nın kendi sınırlarını genç kızlarla yatarak imtihan ettiği söylenir. Zamanımızın Hindu yazarlarından biri, Victoriacılığın, Brahma-reformculuğun ve hararetli Gandhizm'in "Hint bilincini karmaşık bir yasaklar sistemi ile kapladığını" yazmıştır. *Veda*'lar gibi **Freud** da, demiştir, Hindu yazarlar tarafından okunmamaktadır, fakat eğilim tam tersi yönde olsa da, Freud'un şimdiki etkisi, bazı tabuların gevşemesi olmuştur. "Zamanımızda bu kadar gündemde olan cinselliğe, istisnasız her zaman, gizliyse bir suç duygusu, açıksa bir kabadayılık duygusu eşlik etmektedir. Eskiler için kabul gören bir haz aracı olan cinsellik, çağdaşlarımız için marazi bir heyecan halini almıştır."**

* S. Stevenson, Rites of The Twice-born, s. 374; R. C. Zaehner, Concordant Discord , 1970, s. 171

** K. Kripalani, A Cultural History of India, ed., A. L. Basham, 1975, s. 417.

II. BÖLÜM

BUDİST FERAGAT

ORTA YOLCU ÇİLECİLİK

İçinde yaşadığımız uzun çağın tek Buda'sı olan Gautama evliydi ve bir oğlu vardı. Jain'lerin Mahavira'sı gibi savaşçı-yönetici sınıfa aitti ve bu yönüyle bazı bakımlardan rahip-öğreticilerden farklıydı. Muhtemelen, Buda'nın doğumuna ilişkin hikâyeler eski zamanlardan beri anlatılıyordu ve ancak yüzyıllar sonra yazıya geçirildi. Konuya ilişkin değişik anlatımlardan hikâyenin gittikçe geliştiği ve çileciliğe eğilimin gittikçe arttığı anlaşılmaktadır.

Buda'nın annesi ile babası evliydi. Babası Suddhodana* isimli bir şef veya kral, annesi de kraliçe Maya** idi. İlk anlatımlarda, doğuma ilişkin herhangi bir sıra dışılığa rastlanmaz, yalnızca Buda'nın soylu atalara sahip olduğu vurgulanır. O zamanlar efsaneye göre, Buda'nın annesi rüyasında, ona sağ taraftan yanaşan ve rahmine giren beyaz bir fil gördü ve bunu krala anlattı. Kralın rahipleri bunu, bir oğlan çocuğunun, 'bir kız değil, bir erkeğin', gelecekte ya evrensel bir hükümdar ya da bir Buda olacak kişinin doğumunun göstergesi olarak yorumladılar. Beyaz fil, gökten

* Sanskritçe 'saf besin' demektir. (Ed. n.)

** *Maya* Yaratıcı güç ve yarattığı düşsel görüntü... (Ed. n.)

inen ve kendisini doğurması için kraliçeyi seçen Buda'nın kendisidir.*

Bu bir 'bakire doğumu' değildi, ama sonraki hikâyelerde daha çok mucize, daha az cinsellik bulunuyordu. 'Karaca gözlü' kraliçe kocasına ciddi bir tavırla "Geceyi senden ayrı geçirmek istiyorum." dedi. Sonra, geleceğin Buda'sı onun rahmine girdi ve kraliçede 'erkeklerle ilişkili şehvet duygusu' uyanmadı, çünkü artık kraliçe "tutku sahibi herhangi bir erkeğe teslim olmamalıydı". Çocuk doğarken kraliçe, diğer kadınların yaptığı gibi oturarak veya uzanarak doğum yapmadı, ayakta doğurdu. Bir Fransız bilim adamının belirttiği gibi bu, belki daha zarif bir duruştu, ama daha rahat değildi. Bebeğin "temiz, sıvılarla lekelenmemiş, balgamla, kanla, herhangi bir pislikle lekelenmemiş olarak doğduğu" ve anne ile bebeğini yıkamak için gökten sıcak ve soğuk su döküldüğü anlatılıyordu.**

Buda'nın doğumuna ilişkin anlatımlar, Bakire Meryem'in İsa'yı doğurmasına ilişkin hikâyelere benzetilmiştir, fakat bu iki gelenek birbirinden tamamen farklıdır. Budist hikâyelerde gelişen maddecilik-karşıtı ve cinsellik-karşıtı duygular *İncil*'de bulunmamaktadır. Bu duygu, hikâyelerde, Buda'nın annesinin ve bütün Buda'ların annelerinin, doğumdan yedi gece sonra öldüklerini, böylece doğumdan sonra kocalarıyla cinsel ilişki kurmadıklarını söyleyen başka bir öğede ortaya çıktı, "çünkü Eşsiz Olan'ı doğuranın, daha sonra aşka teslim olması uygun değildir". Bu cinsellik karşıtı önyargıya rağmen, hikâyelerin keşiş benzeri yazarları şehvetli detaylar vermekten kendilerini alamamışlardır, örneğin yatağında uzanan kraliçe hakkında, "parlak, çekici, altının ışıltısı ile parlayan... Yumuşak ve parlak tüyleriyle, avuç içi gibi kıvrılan göbeğiyle, ah kadın" gibi.***

* *Digha Nikaya*, 2.52 ve *Nidanakatha*.
** *Mahavastu*, 2.1 f. ve Lalita-vistara.
*** *Mahavastu*, 2.1.

Yeni doğan Buda, Yüce İnsan'ın sahip olması gereken otuz iki işareti taşıyordu. Bu işaretler arasında ayak tabanlarındaki çemberler, çıkıntılı topuklar, uzun ayak ve el parmakları, zarif el ve ayaklar, uzun kollar, yumuşak bir cilt, yuvarlak bir gövde, kırk düzgün diş, keskin mavi gözler, kaşlarının arasında ben, sultan sarığına benzer bir kafa bulunuyordu. Erkeklik organları bir kılıfa sarılıdır ve bundan şüphe duyan bir takipçisi için 'muhteşem becerisi ile işleri öyle ayarlar ki, şüpheci Brahman, Kutsanmış Olan'ın giysilerle saklanması gereken yerlerinin bir kılıfa sarılı olduğunu görür.'*

Müstakbel Buda güzel Yasodhara'yla evlenir ve Yasodhara ona Rahula isimli bir çocuk verir. Rahula daha sonra bir keşiş olur ve babasını takip eder. Efsaneler, Gautama'nın bir sarayda, pek çok erkek ve kadın hizmetkârla sürdüğü yaşamındaki lüksleri değişik şekillerde anlatır. Ama hepsinin birleştiği nokta, Gautama'nın yirmi dokuz yaşında yaşlılığın, hastalığın, ölümün ve bir çilecinin beklenmedik biçimde ortaya çıkmasıyla kolay hayatından silkinip kurtulduğudur. Bir gece evini ve ailesini terk etti, sonraki bir hikâyeye göre uyumakta olan erkek ve kadın hizmetkârlarının hayasız görünüşlerinden tiksinmişti. Gezgin bir çileci oldu, Yogacılardan ve diğer öğreticilerden ders aldı, bir iskelete dönene kadar oruç tuttu ve ancak sonra yemek yedi. Tensellikle çileciliğin aşırılıkları arasında Orta Yol'u takip etmeye karar verdi. Hintli aşırı çilecilerce uygulanmakta olan kendi kendine işkence etme yöntemini reddeden resmi Budist görüşü de budur. Buda, hem Kama hem de Mara, yani aşk ve ölüm tarafından baştan çıkarıldı, ama bunlara karşı koydu ve dünyadan vazgeçme öğretisini kabul etti. Karısına bir daha hiç dönmedi. Aydınlanmasından sonra, bir keşişler ve kardeşler topluluğu oluşturmak için ona başka erkekler de katıldı.

* Digha Nikaya, 3.106, vs.

Hindistan'da dünyevi olanın reddedilmesi, yalnızca hayatın son aşamasına gelmiş insanlar tarafından değil, bilgiye aşktan daha fazla değer veren erkekler tarafından da değişik biçimlerde uzun zamandır uygulanmıştı. Eski *Upanişad*'lar derdi ki, Ruh'u bilenler "oğul arzusunun, zenginlik arzusunun, dünya arzusunun üstesinden gelirler ve dilenci hayatı yaşarlar". Hem bilgiden hem de çocukluktaki yalınlıktan tiksindiler ve çileci oldular.* Budizm cinselliği dışlayan yaşamı geliştirdi, ama toplumun önemi üzerinde durmayı da ihmal etmedi. Bir tarafta 'tek başına bir gergedan' gibi, yalnız Budist vardı, ama erkek kardeşler topluluk içinde yaşıyorlardı ve bu Sangha,** yani Düzen, Buda ve Dharma ya da öğretiden sonra Budizm'in üç unsurundan biri oldu.

Dünyadan vazgeçmeci hayat hakkında eleştiriler de vardı. Buda bunlara, ilk diyaloglardan birinde, aile hayatının sıkıntılarına ve ayartmalarına işaret ederek karşılık verir:

> *Ev yaşamı engellerle doludur, tutkunun tozlarından bir yol. Evde yaşayan bir adam için yüce yaşamı bütünlüğü, saflığı ve mükemmelliğiyle yaşamak ne kadar zordur. Tüm dünyevi şeylerden vazgeçen birinin yaşamı, hava gibi özgürdür.****

Sonuç olarak keşiş, eskiden köle de olsa, eski efendisi tarafından onurlandırılacaktır. Eski efendisi ona yaşaması için bir yer, ilaç, giysiler ve bir tas sağlayacak, ona göz kulak olacak ve onu koruyacaktır. Keşiş tüm günaha teşvikleri bir kenara koymuştur, şeytani eğilimlerini kısıtlar, becerilerini geliştirir ve her hareketinin içsel anlamını inceler. Ölümcül şehvet, cehalet ve acı kusurlarından kurtulmuştur. Temel Dört

* *Brihad-aranyaka Upanishad*, 3.5.
** *Sangha* Buda'nın kurduğu din topluluğu... (Ed. n.)
*** *Digha Nikaya*, 1.62 ff.

Asil Gerçek bildirdi ki, doğum, yaşam ve ölüm acı verir; acı, keyif ve şehvetle karışık güçlü arzudan, hazzı orada, burada bulmaktan, tutkuyu arzulamaktan, varolmamayı arzulamaktan ileri gelirdi. Ahlaki ve ruhani disiplinin Asil Sekizli Yolu'nun izlenmesiyle, bu arzunun üstesinden gelinerek acı dindirilirdi.

Budizm öncelikli olarak keşişler içindi, keşişlerin yegane gerçek Budist'ler olduğu söylenirdi. İlk zamanlardan beri, erkek ya da kadın, halktan takipçileri vardı, ama keşişlerin ve erkeklerin üstünlüğü tartışılmazdı. Düzen'e bu yaşamda katılmayan halktan insanlar, bir sonrakinde keşiş olarak doğmayı umabilirlerdi. Oysa keşiş hayatının zorlukları kısa süre sonra ortaya çıktı.

CİNSELLİĞİN DIŞLANMASI VE CİNSEL GÜÇ

Kral Brihad-ratha'nın dünyadan tiksinmesi gibi, *Maitri Upanişadı*'nda da Budist keşişe 'deriyle kaplı ve çeşitli pisliklerle dolu bedeni' (tırnaklar, deri, dişler ... mide, dışkı, safra, balgam, cerahat, kan, ter, gözyaşı) hakkında tefekküre dalmak öğretildi. Tıpkı, kestiği ineğin gövdesini yol ayrımında sergileyen kasap gibi, bedeni hakkında tefekküre dalmalıydı veya mezarlıkta yatan bir bedeni, çürümenin değişik aşamalarında düşünebilirdi. Amaç bedenle arzularının ötesinde bir uzaklaşma sağlamaktı.*

Kadınların keşişler için yarattığı tehlike Buda'nın kendisi tarafından verildiği söylenen ünlü bir tavsiye ile ifade edilirdi. Müridi Ananda Buda'ya sordu: "Kadınlara nasıl davranmalıyız?" Buda yanıt verdi: "Onlara bakma." Ananda itiraz etti: "Ama onları görmek zorundaysak, ne yapmalıyız?" Bu-

* Majjhima Nikaya, 1.55 ff.

da dedi ki, "Onlarla konuşma." Ananda ısrar etti: "Ama onlar bizimle konuşursa, o zaman ne yapmalıyız?" Bunun üzerine Buda uyardı: "Uyanık ol, Ananda."*

Keşişlere kadınlardan gelebilecek tehlike için pek çok sebep vardı. Cinsel ilişkiler, keşişleri saflık yemininden ve özgürleşme arayışlarından uzaklaştırabilirdi. Ayrıca, çocukları olabilirdi ve aile yaşamı daha başka bağlar oluşturabilirdi. Bu yüzden keşişler cinsel ilişkiyi 'hayvani' olarak tanımladılar ve kadınlara korku ve küçümsemeyle baktılar. Keşiş hayatı Brahma-charya olarak isimlendiriliyordu, yani sözcük anlamıyla Brahman veya kutsal adam tavrı, ama bu söz saflık ve her türlü cinsel ilişkiden kaçınmayla eşanlamlı olarak kullanılıyordu.

Cinsellikten korkuluyordu, çünkü keşişin benliğini reddederek aradığı sakinliğe ve coşkuya bir tezat oluşturabilirdi. Bir âşık, birleşmenin heyecanlarında huzur ve doyum bulabilirdi ve bu nirvanada bulabileceklerine aykırı olurdu. Cinsel ilişki ile öz benliğini reddetme, ortak öğelere sahiptir, yöntemin tek amaçlılığı ve benliğin sözle ifade edilemeyen bir mutluluk içinde kaybolması gibi. Ama keşişler kendi yöntemlerinin en yüksek yol olduğuna ve daha alçak tutkulara teslim olmayı dışladığına inanıyorlardı. Yaklaşık bin yıl boyunca keşişlerin cinsel yaşamdan uzak durmaları kuralı herhangi bir değişime uğramadı ve bu kural bazı bölgelerde hâlâ uygulanmaktadır.

Elit budizm cinselliği dışlamayı gerektiren bir disiplindi, belki de bu, toplum yaşamında gerekli bir kuraldı. Hinduizm'de rahipler evleniyordu, ama erken Budizm'de rahip sınıfı bulunmuyordu, evlilik hakkında pek az şey söyleniyordu ve cinsel yaşam hakkında olumlu hiçbir şey söylenmiyordu. Bir keşişin rastladığı kadınlara veya eğittiği rahibelere

* Digha Nikaya, 2.141.

karşı davranışlarını düzenleyen pek çok detaylı kural vardı. Saflığın bozulması da, manastır hayatından uzaklaştırılmayla sonuçlanıyordu.

Ama cinsellik o kadar kolay yasaklanamıyordu. Keşişlerle rahibelerin de cinsel dürtüleri olduğundan, gizlenmiş veya lanetlenmiş de olsa bu dürtülerin kendilerini hissettirmeleri anlaşılabilir bir durumdu. Theravada Budistleri'nin dini yazmalarının ilk uzun bölümü, *Vinaya Pitaka*, yani 'disiplin sepeti' idi ve *Sangha*'yı kapsayan kuralları içeriyordu. Her on beş günde bir disiplinin 227 kuralı ezberden okunuyordu. Bunların çoğu cinsel tutkuları ve suçları düzenliyordu. Mastürbasyon yapmak veya bir kadını cinsel ilişkiye ikna etmek yanlıştı. Keşiş, bir kadına dokunmamalı, elini veya kolunu tutmamalı, saçını okşamamalı, bedeninin altında veya üstünde herhangi bir bölgeyi okşamamalı, elini sürmemeliydi. Bir kadına, bedenini keşişlerin hizmetine sunmasını söylememeliydi. Bir kadınla açık havada baş başa oturmamalı, kadınlarla erkekler arasında, görüşme, cinsel ilişki veya evlilik amaçlı aracılık yapmamalıydı.

Bu kuralların bu kadar detaylı olması, tutkuların doğasını ve gücünü gösteriyordu ve bu kuralları anlatabilmek için kullanılan hikâyeler şehvetli ayrıntılar içeriyordu. *Vinaya*'nın* İngilizce çevirisi 5 ciltten oluşmaktadır ve bunu çeviren evde kalmış hanım, fazla açık saçık sözlerin yerine yıldız koymuştur. Aynı zamanda pek çok söz de yerinde bırakılarak keşişlerin tutkuları ve macera hayallerinin onları nasıl büyülediği ifade edilmiştir. Birçok tartışmada, keşişlerin ve rahibelerin davranışları, doğal işlevleri, tesadüfi karşılaşmaları ve en olanak dışı olaylardan doğabilecek hataları anlatıl-

* *Vinaya* Budacılığın tarikat yasalarının tümü... Pali Yasası'nda yazılıdır. Yeni girenin tarikata nasıl alınacağı, nasıl eğitileceği, tarikat üyelerinin görev ve törenleri, bağlı olmaları gereken kuralları gibi şeyleri dile getirir. (Ed. n.)

maktadır. Rüya esnasında veya bilinçsiz durumda meni fışkırtmak hoş görülebilir bir olaydı, ama uyanıkken hoş görülemezdi. Bu kuralı açıklayabilmek için, bir keşişin yol kenarında uyumakta olduğu, yoldan geçen kadınlarca ereksiyon halinde olduğunun fark edildiği anlatılırdı. Her kadın sırayla keşişle yattı, ama keşiş uyanmadı ve kadınlar "bu, erkekler arasında bir boğa" dediler.* Buna benzer hikâyeler pornografiye yaklaşır, ama günümüzün erotik kitap yayıncıları için *Vinaya* çok uzun ve belirsizdir. Hinduizm'den farklı olarak bu erotik mısralar, insani veya tanrısal birliğin cinsellik yoluyla ifade edilmesi gibi dinsel bir amaca hizmet etmezler.

Jataka hikâyeleri, yani Buda'nın 'doğum hikâyeleri', bu dinin kurucusu için bile cinsel günahları çağrıştırır. Buda daha önceki bir yaşamında bir çileciydi, dilenmek amacıyla Benares'e gitti ve kralın sarayına alındı. Orada on altı yıl yaşadı ve kral saraydan uzaklaştığında çilecinin ihtiyaçlarıyla kraliçe ilgilendi. Bir gün kraliçe, çilecinin yemeğini hazırladı ve banyo yaparak, dinlenmek üzere uzandı. Keşiş ansızın içeri girdiğinde irkildi ve elbisesi üzerinden sıyrıldı, böylece keşiş onun çıplak güzelliğini salt keyif uğruna seyretti. İçinde şehvet uyandı, sağduyu onu terk etti. O anda bir balta tarafından devrilmiş bir ağaç gibiydi. Kral geri döndüğünde çileci ona, kraliçe için duymuş olduğu ihtirası itiraf etti ve kral kraliçeyi ona verdi. Ama diğer yandan kraliçeyi, kutsal adamı kurtarması için gizlice uyardı ve kraliçe bu konuda krala söz verdi. Kraliçe keşişten bir ev istedi ve o da yıkılmak üzere bir kulübe buldu. Kraliçe pisliği temizlemesini, bir yatak, bir tabure, bir kilim ve başka bin türlü eşya bulmasını söyledi. Sonunda keşiş, kraliçeye yatakta yanaştığı zaman kraliçe onu bıyıklarından yakaladı ve sordu: "Bir Brahman ve kutsal bir adam olduğunu unuttun mu?" Bunun üzerine keşiş kendine geldi,

* *Vinaya*, 1.10, 21.

kraliçeyi kocasına iade etti ve havada uçarak Himalayalar'a, kesintisiz bir idrak içinde meditasyon yapmaya gitti. Buda'nın, "O çileci bendim." dediği söylenirdi.*

Budist keşişlerin cinsel arzulara kapılmalarına ve bunların bastırılmasına ilişkin pek çok hikâye anlatıldı, ama süregelen onaylanmış temaya göre cinselliğe düşkünlük hem Budist yasaya aykırıydı hem de ruhani gücü zayıf düşürüyordu. *Vinaya*'da belirtiliyordu ki, bir keşişin *linga*'sının bir yılana veya yanan bir ateşe (her ikisi de cinsel semboller) girmesi, bir kadının *yoni*'sine girmesine yeğdi. Tabular yaşlı genç, anne çocuk, bütün kadınlardan öteye, dişi hayvanlarla ilgilenmenin, onlarla aynı çatı altında uyumanın yasaklanmasına kadar uzanıyordu. Kadınlı erkekli bir topluluğa ders verirken keşiş yelpazesini gözlerinin önünde tutmalı, böylece çekici bir kadının görüntüsüyle ayartılmayı önlemeliydi. Hatta keşiş, kendi annesine bile dokunmamalıydı; annesi bir çukura düşerse asasını ona uzatmalı, ama elini uzatmamalıydı ve onu çukurdan çıkarırken, bir kütük çektiğini düşünmeliydi. Pek sık karşılaşıldığı gibi, tabular doğal duyguları öldürdüğü kadar, bastırılmış ihtirasları uyandırıyordu da.

Budist keşişler, özellikle güney Asya'da, manastırların hâlâ varolduğu yerlerde, cinsellikten uzak durulması kuralını bugüne kadar korumuştur. Bir antropologun söylediğine göre, Burma'da saflıktan uzaklaşmanın birkaç örneğine rastlandı, manastırlar halka açık olduğundan sapkınlıkların gizlenmesi de güç oluyordu. Bu örneklerden birinde, bir keşiş bir kadınla ilişki yaşadı, kadın hamile kaldı ve bebeğini düşürdü. Beş yıl sonra keşiş hâlâ pişmanlık törenlerini yürütmekteydi. Ama genelde Burmalı keşişler, hem heteroseksüel, hem de homoseksüel cinsel yasaklara uyar görünürler. Açık manastırlarda, cinsel arzularından kurtulamayanlar Düzen'i

* Jataka, 66.

terk edebilirler, böylece geri kalanlar, saflık yemininin kendilerini rahatsız etmediğini söyleyebilirler.*

Son yüzyılda Avrupalı yazarlar, Burmalı keşişlerin cinsel perhiz yeminine bağlı kaldıklarını, bu kuralın bozulmasına pek az rastlandığını belirtmişlerdir. Ama bu yazarların bazıları, komşu Siyam'da (Tayland) kadınların manastırlara gittiklerini, hatta orada yaşadıklarını, Seylan'da (Sri Lanka) keşişler, müritler ve sıradan insanlar arasında homoseksüelliğe hiç de nadir rastlanmadığını, hatta bir keşişin manastırda yaşayan bir metresinin olduğunu açıkladılar. Diğer yandan, Tayland'ın orta kesimlerindeki çağdaş bir antropologun edindiği izlenim oydu ki, çoğu keşiş cinsellikten uzak durma kuralını oldukça sıkı takip ediyor, kural ihlaline pek az rastlanıyor ve 'dünyevi yola' çok fazla ilgi göstermekle suçlanan bazı keşişlerin ise tek suçu, cemaatteki kadınlara pervasız bakışlar atarken yakalanmak oluyordu. Taylandlı keşişler, Burmalı keşişlerin kız çocuklarını futbol maçlarına ve eğlence yerlerine götürdüklerini söylüyorlardı. Bu yorumlar yalnızca ulusal önyargı ve kıskançlığı ifade etmektedir.**

Kuzeydeki Budist ülkelerin bazılarında, özellikle aynı cemaatin devam ettiği manastırların dışında, bir keşişin yaşamında cinselliğin yerinin olmasının uygunsuz olmadığı görüşü yayılmaya başladı. İ. S. 500'den itibaren Keşmir'de evli keşişler görülmeye başlandı, ve Tantra'nın yayılmasıyla evli keşişlerin sayıları Keşmir'de ve kuzeydeki Budist ülkelerin başka bölgelerinde arttı. 8. yüzyılda, Tibet'te Budizm'in kurucusu olan ve ikinci Buda olarak görülen Padma Sambhava ('Lotus'dan Doğan'), Tibet kralından hediye

* M. E. Spiro, *Buddhism and Society* (Budizm ve Toplum), 1971, sayfa 366f.

** J. Bunnag, *Buddhist Monk, Buddhist Layman* (Budist Rahip, Rahip Olmayan Budist, 1973, s. 30f.

olarak bir eş aldı ve isimleri kayıtlı olan en az iki karısının olduğu biliniyordu. XI. yy.'da Tibet'te yaşayan Budist çevirmen Marpa evliydi ve ruhani eşleri olarak kabul edilen sekiz kadın müridi daha vardı. Japonya ve Çin'de tapınaklarda görev yapan Budist rahiplerin çoğu evliydi, ama halk arasındaki keşişler genelde bekâr kalıyorlardı.

Kadın çilecilerden veya rahibelerden Budist topluluklar kurmak, ilk yüzyıllardan itibaren tartışılagelen bir konuydu. Pek çok efsane kadınların Budist Düzen'e kabul edilmesine nasıl izin verildiğini anlatır. Buda'nın dul teyzesi dünyadan uzaklaşmak istedi, ama Buda onu üç kez reddetti. Sonra, baş müridi Ananda'nın talebiyle teyzesi Düzen'e alındı, fakat Buda şu uyarıyı yaptı: "Bu disipline kadınlar alınmasaydı, Düzen ve öğreti bin yıl sürerdi, ama bir kadın alındığı için yalnızca beş yüz yıl sürecek." Bu, çok kötümser bir yorumdu, çünkü Budizm 2500 yıldır sürmektedir ve diğer dinlerde olduğu gibi inananlarının çoğu da kadındır.

BUDİST TANTRA

Daha önce görmüş olduğumuz gibi, Tantra Hindistan'da çok eski zamanlardan bu yana uygulanmaktaydı. Günümüze kadar varlığını sürdürebilmiş en eski metinler, İ. S. 5. yüzyıldan kalma Budist metinler olsa da, uygulama tarih öncesine kadar gitmiş ve daha sonra canlandırılarak bir düzene kavuşturulmuştur. Budist Tantra genel olarak Vacrayana,* yani 'Elmas Araç' adıyla bilinir. Geleneksel olarak, çok önce orta-

* *Vacrayana* Mahayana Budacılığının gelişmiş biçimi... 'Yıldırım Araç' ya da 'Elmas Araç' olarak bilinir. Yetkinliğe ulaşan insanın her yaptığı işin yetkin ve kusursuz olacağı görüşünü savunur. Bu görüş, ahlaksızlığa yol açmakla suçlanmıştır. İslam tasavvufunun ibaha anlayışına benzetilebilir, gerçeğe ulaşan insan için her şey mübahtır. (Ed. n.)

ya çıkmış olduğu söylense de, dördüncü yüzyılda ortaya çıkmış ve en yüksek noktasına sekizinci yüzyılda erişmiştir. Budist Tantra'nın kuzey ve doğu Hindistan'da ve tamamen Hindu etkisi altına girmemiş diğer yerlerde, Tibet'le güneydoğu Asya'da geliştiğini belirtmek gerekir.

Elmas Araç, Buda'nın öğretisinin yeni bir açığa vurulmasıydı, yani öyle söyleniyordu, genişleyen dinin ihtiyaçlarına göre öğreti uyarlanıyordu. Bir kralın Buda'ya gittiği ve insanı bu karanlık çağda kurtarabilecek bir Yoga istediği söyleniyordu. Buda ona evrenin, merkezi cinsel güçleriyle, insanın bedeninde olduğunu gösterdi ve ona uygun yöntemlerle nasıl özgürleşeceğini öğretti. Yalınlığa ve doğaya dönüşe inandıklarından, bazı Tantra okulları meditasyon gibi temel Budist uygulamaları reddediyordu. Buda'lığa erişmeyi amaçlayan bir metin, tenselliğe, et yemeye, yalan söylemeye, çalmaya ve zina yapmaya izin olduğunu belirtiyordu.

Çoğu Budist Tantra dört ilgi merkezine ayrılır, ilk iki tür metin ayinlerle ilgilidir ve diğerleri ise yüce gerçeğe ulaşmak için kullanılan yoga yöntemlerini anlatır. Tantra metinlerinin çoğu törensel konuları, Yoga'nın tanıtımını ve felsefi tartışmaları içerir. Değişik türlerde Tantra'ların, keşişlerin ve halkın eylemlerine ve ruh hallerine uygun olması amaçlanmıştır.

İlk zamanlarda Budizm erkek merkezliydi, ama Tantra'nın halka yönelik ve düşünsel alanlarda yayılmasıyla birlikte dişi bileşen çok önem kazandı. Ölüm nehrinin geçilmesine yardımcı olan kurtarıcı tanrıça Tara'yı Budistler yaratmıştı ve kaynağı Hinduizm değildi. Prajnaparamita, yani 'bilgeliğin mükemmelliği', felsefeye ilgi duyan bir tanrıçaydı ve Buda'nın yanına yerleştirilen veya 'tüm Buda'ların anası' denen dişil bir ilkeydi. Bir ana olarak dolgun göğüsleri vurgulanıyordu, ama aynı zamanda 'dokunulmamış' bir bakireydi.

Hindular gibi Budistler de 'sağ elli' Tantra'yı 'sol elli' Tantra'dan ayırdılar. Sağlak Hindular dikkatlerini eril ilke üzerinde yoğunlaştırırken, solaklar dişil ilke üzerinde yoğunlaştılar. Budizm'de özellikle cinsellikle ilgilenen, sol-elli biçimdi. Sağ-el Budist felsefecileri, açıkça çelişkili veya anlamsız öğretileri öğrettiler, örneğin 'ruh sıçraması nirvanadır', 'hiçbir varlık yoktur' veya 'gerçek boşluktur' gibi. Solaklara göre, 'tutkular Nirvana ile aynıydı' ve bastırılmamalıydı. Tantracılar, büyü sözleri (*mantra*'lar), törensel jestler (*mudra*'lar) ve 'bedeni kullanarak şarkı söylemek' olarak algılanan danslar kullandılar. Büyülü çemberler (*mandala*'lar) yoğunlaşmaya yardımcı olmaları için kullanıldılar, merhametli Budalar ve tanrılar panteonuna çok sayıda dehşetli ilah ve şeytan eklendi.

Sol-elli Tantra'ya göre, Buda olmak için ustalar 'her türlü tensel zevki beslemeliydiler'. Tabular yıkılmalı, yasak hayvanların eti yalnızca yenilmekle kalmamalı, bunlar dışkı ve sidikle karıştırılarak tiksinme duygusu uyarılmalıydı. Vacrayana'nın cinsel mistikliğinde 'yıldırım' penisi ifade eder. Diğer metinlerde penis Buda'nın kendisidir. Sukhavati ya da cennet ise *yoni*'dir ve beş hayati hava meniyi temsil eder.

Sol-elli Tantra'da, birleşme halindeki kadın ve erkek ilahlara tapınılıyordu ve Buda'nın kendisinin daimi cinsel eylem içinde birleşmiş olduğu varsayılıyordu, çünkü 'Budalığın *yoni*'nin içinde varlığını sürdürdüğü' gerçeğini o göstermişti. Hindu sanatında olduğu gibi Budist sanatta da bu kutsal birlik cinsel göstergelerle ifade edilmiştir. Budalar ve Bodhisattvalar, yani 'aydınlanma varlıkları', birleşme halinde resimlere ve heykellere konu olmuşlardır. Sayısız resimde, Şakti'si tarafından kucaklanan Buda, cinsel ilişki örneği oluşturmaktadır. Tibet'te bu birlik *yab-yam*'dır, yani 'baba-anne'dir, yani

atalardır. Nepal ve Tibet'te pirinçten yapılan imajlar bu tür cinsel ilahları görüntülüyordu. Bazı Tantrik hiziplerin kabul ayinlerinde bacakları açık duran tanrıça, erkek adayın kucağına konarak sembolik ilişki ifade edilirdi. Gücün, kutsal enerjiyle dolu olan imgeden aktarıldığına inanılırdı. Tibet'teki ünlü, resimli flamalarda, diğer varlıklar veya zevklerle çevrelenmiş, Tantrik çalışmaların amacı olan, yarı çıplak bir dişi figür görülür.

Tantrik ustaların, bu kutsal birleşmeyi kadınlarla birleşerek taklit etmeleri ve böylece kurtuluşa ermeleri beklenirdi. Başkalarının karıları, bakireler, kız kardeşler, kız evlatlar, anneler, hatta sözde dişi ifritlerle ahlakdışı ilişkiler gerçekleşirdi. Daha sonra Bengal ile Tibet'in bazı bölgelerinde varlığını sürdüren eski Hindu Budist Tantra'da, erkeklere Tantrik gizemleri öğreten özel kadınlar bulunuyordu. *Dakini*'ler, 'göklerde yürüyenler' veya *Yogini*'ler, yani dişi yogiler denen bu kadınlar genellikle Kali veya şeytanlar gibi çıplak dişiler olarak, korkunç formlarda gösterilirlerdi. Kabul töreninden geçmiş erkeklerle cinsel ilişki kurarak ve ayinler aracılığıyla doğaüstü güçle doldurulan bu kadınların, ilişki yoluyla kabul arayan erkeklere güçlerini aktardıkları düşünülürdü. Padma Sambhava'nın kabul ayininin, bir ölü yakma alanında, yani Hindu Tantrası örneğindeki gibi güçle kötücül bir ilişkisi olan bir yerde, bir *Dakini* ile cinsel ilişki kurması yoluyla gerçekleştiği söylenirdi.

Tibet yoga kitaplarında, sofunun kutsal varlıkla birleşmesini sağlamak üzere değişik egzersizler verilirdi. Sofu, kendini *Vacra-Yogini* olarak hayal etmeliydi; kırmızı renkte, dünyadaki her şeyden sıyrılmış gibi çıplak, kirlenmemiş, bakire, sağ ayağını havaya kaldırmış ve sol ayağı, cahillikle ilgili her şeyi simgeleyen erkek bedenini ezer durumda, dans eden tanrıça. *Vacra-Yogini*'nin üç gözü vardı. Üçüncü kavrayışın gözüydü; sağ elini, her türlü rahatsız edici düşünceyi kesip atmak üze-

re, parlayan bir bıçak tutarak havaya kaldırmış, sol eli, dünyadan vazgeçmeyi temsil etmek üzere, kanla dolu bir kafatasını göğsüne bastırmıştı. İnsan kafataslarından oluşmuş bir tacı ve *samsara*'nın, yani doğum-ölüm döngüsünün kesilmesini simgeleyen, elli adet insan kafasından oluşan bir kolyesi vardı. Bu kızıl veya siyah çıplak tanrıçanın korkunç tarafları, Hindu *Kali*'sinde olduğu gibi, korku ve çekinme esinlemek üzere, tüm tabuların yıkılmasını esinlemek üzere yaratılmıştı. Bu tanrıçanın kökenleri, muhtemelen tarihöncesi Hindu ve Tibet inanışlarına kadar gidiyordu.

Yogini üzerine meditasyon yapmak, içsel psişik hararetin yükselmesine sebep oluyordu. *HAM* harfi, yani Tibetçe'de birinci tekil kişi 'ben'i ifade eden harf, meni gibi beyaz hayal edilirdi ve böylece eyleme geçirilmiş olurdu. Tanrıça Kundalini, yani yılan gücü, göbek altındaki uyuşukluğundan uyanır, efendisi ile birleşmek üzere kafatasının en yüksek yerine yükselirdi. Bu benzetmeyle, penisin erekte olması, fakat meninin, yani 'ay-suyu'nun korunması temsil ediliyordu, çünkü bu şekilde yükselen enerji, psiko-fizik güce çevriliyordu. Aynı nitelikteki diğer cinsel çalışmalarda olduğu gibi, amaç boşalma değil, fizik enerjinin ruhani enerjiye dönüşümü, böylece kurtuluşun gerçekleşmesiydi.*

Budizm tekrar canlanan Hinduizm karşısında zayıflarken, *Vacrayana* da XII. yy.'da, Hindistan'da yok olmuş görünüyordu. Ama öğretileri Tibet'e taşınmış, orada yerel kültlerle birleşmiş, Tibet'ten Moğolistan ve Çin'e kadar yayılmıştı. Kubla Han ve Çin'de ardından gelen Moğol hükümdarlar, Budizm'in Tibet çıkışlı formlarına inanıyorlardı. Kubla Han çevresini Tantrik uzmanlarla doldurdu. Bu uzmanlar Tantrik ayinler yaparak, onu Dünya Hükümdarı ilan ettiler. Çinli

* W. Y. Evans-Wentz, *Tibetan Yoga and Secret Doctrines* (Tibet Yogası ve Gizli Öğretileri), 1958, s. 173f., 191f.

Konfüçyüsçü ilimciler, Moğollar arasında korkunç cinsel âlemler yaşandığını ve kadınların kanlı bir şekilde kurban edildiklerini anlatırlardı. Ancak Çinliler Moğollar'a karşı önyargılıydılar ve muhtemelen Moğolların inançlarıyla, ayinleri hakkında bilgileri yoktu. Budizm ile Tantra'nın, Çin Taoizm'i ve Japon Şinto'su ile ilişkilerini daha sonra tartışacağız.

Budist Tantra, onuncu yüzyıla kadar, güneydoğu Asya'dan Java'ya kadar yayıldı. VIII. yy.' da, Burma'daki Pagan manastırların bazılarında cinsel ayinlerin uygulandığı biliniyordu. XIV. yy.'da Kamboçya'ya giden Çinli yolcular, burada her kadının evlenmeden önce Budist rahipler tarafından 'bekâretinin bozulması' gerektiğini anlatıyorlardı. Bunun Tantrik bir ayin mi, yoksa çok daha eski bir gelenek mi olduğu bilinmiyordu. Bu uygulamaların çoğu yok olmuştur ve Budist Tantra'nın Tibet'te kalan son izleri de, Çin komünizmi tarafından yok edilmiştir. Tantristler'in, bilinçli olarak tabuları yıkmaları ve bunlarla ilgili korkunç resimler karşısında dindar Budistler şok geçirdiler. Ṭantra'nın tek iyi tarafı, cinsel ilişkiyi kutsallaştırması ve onu kozmik birliğin kopyası olarak görmesi oldu.

HALK ARASINDA EVLİLİK VE AHLAK

Budizm müritlerin kurucu çevresinde toplanarak manastır düzeninin çekirdeğini oluşturmasıyla başladı, fakat hareket hızla çok sayıda kadın ve erkeğin keşişleri desteklediği bir dine dönüştü. Halktan da gelse, keşiş de olsa, çoğu Budist'in en ektili oldukları dönemde bile Tantrik uygulamalardan hiç haberi yoktu. Tantrizm'in detaylarından, erotik veya korkunç olan karşısında marazi bir büyülenme tablosu yaratılmasına izin verilmemelidir.

Veda döneminde evlilikler babalar tarafından ayarlanıyordu. Budizm kadınlara eş seçme konusunda bir miktar bağımsızlık sağlamış olsa da, metinler yine de babaların 'evlilikte kızlarını vermelerinden' bahsediyorlardı. Erkek çocuklar da anne babalarının onayıyla evlenebiliyorlardı. Hikâyeye göre prenses Kanha, annesinden, babasını 'kendi-seçimini' yapmasına izin vermesine, 'prensese bir koca seçmek için' bir toplantı düzenlemeye ikna etmesini ister. Eğer baba, kızın üç yıl onun talimatlarını beklemesinden sonra, uygun bir eş seçemezse, kız 'dördüncü yılda kendisine uygun seviyede bir eş seçebilecektir.'*

Buda'nın karısı kız doğuran bir kralı, bir erkek çocuktan 'daha iyi bir evlat olabilir' diyerek teselli etmesine karşın, kızlar genellikle memnuniyetle karşılanmayan yükler olarak görülürdü, ama Buda'nın tesellisi tek örnektir ve genelde eski bakış açısının devam ettiği gözlenir. Yine de, dünyanın başka yerlerinde görülen kız bebeklerin öldürülmesi uygulaması, Hindistan'da ve özellikle Budizm'in hüküm sürdüğü dönemde hiç görülmemiştir. Metinlerde çocuk evliliklerine pek rastlanmaz. Yalnız, bir hikâyede, on iki yaşından küçük bir kızın, bir rahibe manastırına atandığı sırada gelin olduğu anlatılır. On altı yaşına erişen kızların, 'erkekler için yandıkları, onları arzuladıkları' söylenirdi. Bu yüzden anne babalar, kızları âşıkları ile kaçmadan, onları evlendirmek için can atarlardı. Eve kapatılan kadınlar, kölelerle cinsel ilişki kurabilirlerdi, 'gençlik ve arzu ile çıldıran' bir kadının böyle yaptığı kaydedilmişti.

Bir evliliğin ayarlanması, bir aile meselesiydi. Hindular'ca uygulanan astrologlara danışma geleneği, en azından eski zamanlarda Budistler tarafından reddedilirdi. Genellikle giy-

* Bkz. I. B. Horner, *Women under Primitive Buddhism* (İlkel Budizm'e Bağlı Kadınlar), 1930, s. 19ff.

siler ve mücevherlerden oluşan, iyi halli ailelerin köle ve sığırlarla zenginleştirdikleri çeyiz, baba tarafından sağlanırdı. Anne babalara başlık parası da verilirdi. İkinci bir evlilikte başlık parası azalırdı. Evlilik töreni ev içinde ve gayrı resmi olarak yapılır, bir rahibin ayinine ihtiyaç duyulmazdı. Düğün, gelinin evinde gerçekleşir, anne babanın zenginliklerine bağlı olarak birkaç gün sürerdi. Eğlenilir ve yenip içilirdi. Düğünden sonra, gelin kocasının ailesi ile yaşamaya giderdi. Orada 'cana yakın' olması, kayın anne ve babasına hürmet ve alçakgönüllülükle davranması beklenirdi.

Çağımızda evlenmeye ilişkin gelenekler ülkeden ülkeye, hatta bölgeden bölgeye değişmektedir. Genelde, evlilik önce keşişler tarafından kutsanır ve ardından gayrı resmi bir tören yapılır. Bazı ülkelerde resmi nikah kanuni olarak zorunludur. Bu uygulama köylerden çok kentlerde yapılır. Köylerde, 'genç çiftin bir arada yaşaması toplumun gözünde onların evliliğinin mühürüdür'.* Yasal olarak birliğin başı kocadır, ama her iki eş, kendi yararına kişisel mal edinebilir.

Karı-kocanın birbirlerine karşı görevleri, Budist metinlerin ana bölümlerinden birinde anlatılmaktadır. Koca karısına beş şekilde hizmet etmelidir: Saygı, nezaket, sadakat göstererek, ona takılar alarak ve evin içinde ona yetki vererek. Karı da kocasına beş şekilde hizmet etmeli ve onu sevmelidir: Görevlerini iyi yaparak, her ikisinin akrabalarına saygılı olarak, sadakat göstererek, mülküne ve mesleğine özen göstererek.**

Gelişmekte olan Budizm'in gelenekleri, Jataka hikâyelerinde anlatılır. Çokeşlilik daha çok zengin ve güçlüler arasında taraftar buluyordu ve kabul edilebilir bir uygulamaydı. Bir Brahman'ın dört kızı vardı. Kızlarını isteyen sırasıy-

* J. de Young, J. Bunnag'ın *Buddhist Monk, Buddhist Layman*'inden (Budist Rahip, Rahip Olmayan Budist) alınmıştır, s. 15.

** Digha Nikaya, 3.190.

la yakışıklı, yaşlı, asil ve erdemli olan dört adam geldi. Kızlarını hangi adaya vermeliydi? Bir Budist öğreticiye danıştı ve en üstün özelliğin erdem olduğu konusundaki standart yanıtı aldı. Adam, tüm kızlarını erdemli damat adayına verdi. Hikâye, Buda'nın "ünlü öğretici bendim" demesiyle sona erdi.*

Ayrımsız her kastta taraftar bulmasına ve kadınlara daha fazla özgürlük vermesine rağmen, Budizm'de geleneksel erkek egemenliği devam etti. Kadın aşağı bir varlıktı, erkeğin malıydı ve yetke sahibi bir kişinin söylediği gibi 'özgür olmak için asla uygun değildi'. Vinaya on tür kadın tanımlamıştı: Parayla satın alınanlar, gönüllü olarak birlikte yaşayanlar, zevk alınacaklar veya arada sırada kullanılacaklar, kendisine giysi verilenler, eve su sağlayanlar, başlarında yastık üzerinde kap kacak taşıyanlar, köle ve eş olanlar, zanaatçı ve eş olanlar, savaş esiri olanlar, geçici eş olanlar. Çokeşlilik denemelerinden, kadınların talihinin 'başka eşlerle aynı evi paylaşırken' üzüntü verici olduğunu anlatan dizelerde söz edilmekteydi.**

Klasik Budizm'de hem kocanın, hem de kadının iffeti öğretiliyordu. Buda'nın şöyle emrettiği söylenirdi: "Bilge adam iffetsiz bir yaşamdan, yanmakta olan bir kömür yığınından kaçınacağı gibi kaçınmalıdır; iffetli bir hayat yaşayamıyorsa, başkasının karısıyla günah işlememelidir." "Tıpkı yağmurun damı iyi örtülmemiş bir evden içeriye akması gibi, tutku da düşünmeyen aklın içine sızar." Çünkü "tutkunun verdiği coşku zayıftır ve bilge adam için acı yaratır." Ancak bu tür nasihatler köylülerden çok keşişler içindi.***

* Jataka, 200.

** Vinaya, 3.139 f. Bkz. I. B. Horner, *Women under Primitive Buddhism* (İlkel Budizm'e Bağlı Kadınlar), ss. 43 ff.

*** Dhammapada, 13 f., 186 f.

Bir Jataka'da, çok erdemli bir prenses olduğu anlatılır. Prenses bir gün pencereden bakarken, kralın arkasında, bir filin sırtında oturan yakışıklı valiyi gördü. Ona âşık oldu ve kocası ölecek olursa valiyle evlenebileceğini düşündü, ama evli olduğunu hatırladı ve içi pişmanlıkla doldu. Bunu bazı Brahmanlar'a anlattı. Brahmanlar onu, bunun önemli bir şey olmadığına ve yalnızca düşünerek iffetini bozmadığına ikna etmeye çalıştılar. Fakat prenses yine de, iffetinin artık mükemmel olmadığını düşünmeye devam etti.*

Tüm Budistler Beş Kural'a (*silas*) uymalıydı: Öldürmemek, çalmamak, ahlaksızlığa dalmamak, yalan söylememek ve sarhoş olmamak. Aynı *Jataka*, fahişeler dahil ülkedeki herkesin Beş Kural'a uyarak yaşadığını söylerdi. Hikâyeye göre, tanrıların kralı Indra, erdemli bir fahişeye genç bir adam biçiminde yaklaştı. Genç adam fahişeye bir binlik verdi ve yakında döneceğine dair söz verdi, ancak cennete döndü ve orada üç yıl kaldı. Fahişe, 'onuru uğruna' ona sadık kaldı, parayı harcadı ve yavaş yavaş çok fakirleşti. Sonunda hâkime gidip hikâyesini anlattı. Hâkim ona fahişelik mesleğine geri dönmesini söyledi. Kadın uzaklaştı ve o sırada başka bir adam ona yaklaşarak bir binlik daha teklif etti. Kadın elini uzatırken Indra kendini gösterdi ve sadakatini övdü. Fahişe iffetinin mükemmel olmadığını, çünkü elini diğer adama uzattığını söyledi, ama Brahmanlar onu, yalnızca elini uzatmakla iffetinin bozulmayacağı konusunda ikna ettiler.

Buda'nın kendisinin de bazı kadın takipçileri vardı ve bunlardan biri olan Ambapali, bir fahişeydi. Ambapali Buda'yı yemeğe davet etti ve 'Buda onayını, sessiz kalarak verdi'. Oraya pek çok takipçisiyle beraber gitti ve hepsi yemek yedi. Fahişe bir tabure getirerek Buda'nın yanına otur-

* Jataka, 276.

du. Buda dini sohbetlerle ona ders verdi, onu hoşnut etti ve sonra oradan ayrıldı. Buda müritlerine dedi ki, aydınlanmış akıl Tensellik, Cazibe, Aldanma ve Cehalet Sarhoşluğu'ndan serbesttir.*

Başka fahişeler de Budist hikâyelerde yer aldı, bazen gruplar halinde, bazen de çok zengin insanlar olarak. Meslekleri hiçbir zaman açıkça aşağılanmadı, ama saygıdeğerlik sıralamasında en altta yer aldılar ve ayıplanmaya layık değil, aşağılık olarak görüldüler. Budizm'de ve genel Hint düşüncesinde, bir fahişe, tıpkı toplumdaki diğer insanlar gibi *karma*sını yaşamaktadır. Bir önceki yaşamında suç işleyerek bu alçak yaşama doğmuş olmalıdır, ama orada kalması şart değildir. İffetli yaşayarak bir sonraki yaşamında daha üstün bir durumda doğabilir. Bazı fahişeler sonradan rahibe oldular. Ama, bir keşiş tarafından bedenin pisliğinden söz edilerek döndürülen bir fahişeye ilişkin yalnızca bir hikâye bulunmaktadır. Rahibe manastırları, değişik sınıflardan kadınlar için fırsat ve sığınak sağladı, özellikle 'korunmayan' kadınlar için, örneğin yetimler, evlenmemişler, dullar ve kocası terk etmiş olanlar için. İlk zamanlarda, en azından, asil, zengin ve eğitimli ailelerden gelen pek çok rahibe vardı. Bazıları ünlü vaizeler oldular. Bir rahibenin 'hikmet sahibi, hünerli, akıllı, iyi eğitimli, parlak bir konuşmacı ve keskin zekâlı' olduğu anlatılırdı. Ayet veya Mezmurlar kadınlara özgü bu nitelikleri anlatır, ama yine de erkek keşişler iki Sangha'dan daha önemlisi sayılıyorlardı.**

Batılıların XIX. ve XX. yy'larda Budizm'le ilgili araştırmalarında Budizm, bir din olarak değil, tanrısı veya ruhu olmayan, entelektüeller için yalın bir insani ahlak anlayışına sahip olan bir etik sistemi olarak sunuldu. Bu anlayış, Budizm'in na-

* *Digha Nikaya*, 2.97.

** I. B. Horner, a. g. e, Kısım II.

sıl olup da Asya'nın yarısının inandığı bir din olageldiğini açıklayamazdı. Tapınaklar, batıl inanç ibadethaneleri olarak göz ardı edildi. Tantra bahis konusu bile olamadı. Budizm'in geniş kapsamı ve cinselliğe yaklaşımı, ancak son yıllarda dikkate alınmıştır.

Popüler Budizm sanatta Hintliler'in genel yaklaşımlarının çoğunu yansıttı. Buda, heykel gruplarının başlıca figürüydü, fakat ilk yüzyıllarda insan biçiminde gösterilmedi, ayakkabıları veya şemsiyesi ile sembolize edildi. Ama Buda'nın hizmetkârları pek çok Hindu heykelindeki figürlere, krallara ve sıradan insanlara, erkeklere ve kadınlara, hayvanlara ve şeytanlara benzer. Sanchi'deki büyük taş kemerler geniş bir insan figürü çeşidi sunar, bunların arasında *yoni*'leri açıkça gösterilen çıplak kızlar bulunmaktadır. Ajanta ve Amaravati'deki dini merkezlerde pek çok gösterişli kadın figürleri de bulunmaktadır. Budizm'in tanrıtanımaz olduğunu hayal edenlerin akıllarını karıştıracak biçimde, tanrılar sürekli görünür, bugün de, güney Asya'daki tapınakların çoğunda, Vişnu, Siva veya Indra görülebilir, ancak Buda, her zaman ortadadır.

Budizm sanatında ve mitolojisinde insan deneyimlerinin büyük bir çeşitliliğini kapsıyordu. Bu Hindistan'ın ve güney Asya'nın Theravada Budizm'i için de geçerli idiyse, Budistlerin Budizm'in uzun süredir geliştiği Çin'deki, Japonya'daki ve kuzey topraklarındaki yaşamı daha karmaşık tablolar sunardı. Bu bölgelerdeki Budistler'in cinselliğe yaklaşımı daha detaylı olarak incelenecektir.

III. BÖLÜM

DİĞER HİNDU GELENEKLERİ

Hinduizm, ayrı bir kiliseye bağlı, sıkı bir biçimde düzenlenmiş bir din değil, dini akımların oldukça geniş bir karışımıydı. Yaklaşımlarının çoğu diğer Hint dinlerini etkiledi ve bazı modelleriyle kuralları genel olarak kabul gördü. Rama ve Sita, Hindistan'ın çok ötesinde cesaretin ve evlilikte erdemin modeli oldular. Hindu tanrıları da yenilenmekte olan Hindu geleneklerinde hâlâ ortaya çıkıyorlardı.

JAIN ÇİLECİLİĞİ

Jainler dinlerinin ebedi olduğunu söyleseler de, Jainizm tarihte Hintliler'in Budizm'ine paralel olarak ortaya çıktı. Kabaca Buda'nın çağdaşı olan Mahavira'nın, yani 'Ulu Kahraman'ın, milyonlarca yıl geriye giden uzun bir öğreticiler silsilesinin sonuncusu olduğu söylenir. Yirmi dört Jina, yani 'muzaffer' veya Tirthankaralar, yani 'geçit açanlar' vardı. Bazı bilginler, *Veda*cı Aryan dininden farklı olarak, Jainizm ile Budizm'in, kısmen İndus vadisinden kaynaklanan eski Hint dininden unsurlar taşıdığını düşünüyorlar.

Jainizm, Orta Yolcu Budizm'den daha çileci idi ve Hindu tanrıları içermesine rağmen bunları Jina'lardan aşağı tutma-

sı sebebiyle tanrıtanımaz veya belki de tanrı-ötesi olarak nitelendirilmiştir. Mahavira'nın anne babası, bir önceki Jina olan Parshva'nın (*Parsavanatha*)* takipçileriydi ve çok katı yaşamlar yaşayarak, sonunda yemek yemeyi reddettiler ve açlıktan öldüler, böylece yeniden doğmalarına sebep olacak *karma*'dan kaçındılar. Tanrı oldular ve sonunda mutlak mükemmeliyete, acının sonuna ve Nirvana'ya ulaşmalıydılar.**

Mahavira'nın, Buda gibi gökyüzünden indiği ve annesinin karnında embriyon formunu aldığı söylenir. Sonra bu çileci hikâyenin keşiş yazarları, hikâyeyi tensel detaylarla süslemekten kendilerini alamamışlardır. Anne rüyasında, on dört hayırlı alametin yanı sıra, yazmalarda parlak sözcüklerle betimlenen büyük tanrıça Shri'yi*** görür. Tanrıçanın lotus yaprakları gibi elleri ve ayakları, yuvarlak bacakları, gamzeli dizleri, her biri bir filin hortumu gibi etli kalçaları, yumuşak siyah tüylerle kaplı büyük ve güzel bir göbeği, tek elle sarılabilecek kadar ince beli, birer fincan gibi göğüsleri, güzel bir yüzü ve su zambakları kadar saf gözleri, örülmüş parlak siyah saçı vardı.****

Bunca methiyeden sonra, müstakbel annenin 'asil bir kuğu gibi çabuk ve temkinli' yatağından çıkarak kocasının yanına gitmesi ve rüyasını anlatması şaşırtıcı olmamalıdır. Fakat, çocuğun önce 'insan doğasına ait asil ve müsaade edilmiş zevklerin' tadını çıkaran Brahman anne babadan olduğu ve embriyonun sonradan tanrılar tarafından Kshatriya hükümdarlarının rahmine taşındığı, 'tüm kirli kısımlarının çıkarıldığı' ve 'temiz kısımlarla takviye edildiği' garip bir hazırlık bölümü

* **Parsavanatha** Jainizm'in mitolojik kurucusu... İ. Ö. VIII. yy.'da yaşadığına ve Mahavira'ya öncülük ettiğine inanılır. (Ed. n.)

** Acharanga Sutra, 2.16.

*** *Shri* (Şri) Güzellik, talih. İlk olarak Şatapatha Brahmana'da (XI., 4:3/1) görülür. Daha sonraki mitolojide Vişnu'nun karısına verilen addır. Lakşmi de denir. (Ed. n.)

**** Kalpa Sutra, 36.

vardır. Bu tür bebek takası Krişna hikâyelerinde de yer almaktadır, fakat buradaki amacın, bebeğe Brahman ve Kshatriya geleneklerinin en iyi taraflarını vermek olduğu görülür.

Mahavira'nın daha sonraki babası olan Kshatriyalı koca, rüya yorumcularını çağırarak karısının deneyimlerini yorumlamalarını istedi. Yorumcular, çocuğun Buda gibi, evrensel bir hükümdar veya bir Jina olacağını bildirirler. Oğlan mükemmel ve güzel bir bebek olarak savaşçı-hükümdar sınıfa doğar. Doğduğu gecede, tek bir kuvvetli ışıkla aydınlanan evrende, 'dünyaya inen ve dünyadan yükselen tanrı ve tanrıçalardan kaynaklanan ilahi bir parlaklık' vardı. Çocuk akıllı, çok güzel, duygularını kontrol eden, şanslı ve alçakgönüllü birisi olarak büyüdü. Bir ev erkeğinin hayatını yaşadı, Yaşoda isimli bir kadınla evlendi ve bir kızı oldu. Fakat Digambara mezhebi bu evliliği tanımamaktadır, çünkü cinselliğin reddi çok daha yüksek bir durumdur.

Otuz yaşında, ana ve babası tanrıların dünyasına gittikten sonra, Mahavira krallığından ve malvarlığından vazgeçti ve bunları kardeşine bıraktı. Bir evsizlik durumuna kavuşmak için bir parka gitti, tüm süslerini ve mücevherlerini çıkardı, tüm saçlarını beş çekişte yoldu. Mahavira bir yıl boyunca aynı giysileri giydi, fakat bundan sonra çıplak dolaşmaya başladı ve avucunun boşluğunda sadaka kabul etti. On iki yıldan uzun bir süre bedenini ihmal etti ve sonra da Jina olarak, tüm tanrıları ve insanları bilerek aydınlanmaya erişti. Yetmiş iki yaşında ölene ve mükemmel bir Buda olana kadar tanrılara ve insanlara yasayı öğreterek ortalıkta dolaştı ve sonunda özgürlüğe kavuştu, nihai nirvanada bütün acılardan kurtuldu.

Jainizm (Caynacılık) çileci bir düzendi ve dünyevi destekçilerden oluşan geniş bir kitleye gereksinim duysa da, yalnızca bir keşiş tam kurtuluşa erişebilirdi. Nirvana'ya ulaşmak

için insan, giysileri dahil tüm bağlarını terk etmelidir. Jainizm'de asıl hizipleşme çıplaklık kuralından doğmuştur. Daha soğuk bir iklime sahip kuzey Hindistan'da yaşayanlar beyaz giysiler giyilmesine izin verdiler ve Shavetambaras, yani 'beyaza bürünenler' adını aldılar. Daha aşırı takipçiler ise çıplak dolaştılar ve Digambaras, yani 'havaya bürünenler' adını aldılar. Fakat bugün her iki mezhebin keşişleri, en azından halk içindeyken giyimli dolaşırlar. Çağdaş bir dini akım olan Ajivikas, peştemala bile izin vermez. Fakat Jainler yine de nirvanaya ulaşmak için çıplaklığın şart olduğunu söylerler. Bugünlerde bu, imkânsız olmasa da, pek az kişinin ulaşabildiği bir seviyedir.

Jain keşişleriyle rahibeleri son derece çileci yaşamlar yaşarlar. Kabul ayininde saçları tıraş edilmez, yolunur. Çok az yemek yerler, sık sık oruç tutarlar. Pek çok keşiş ölene kadar aç kalmıştır. Keşişler beş yemin ederler: Kimsenin hayatını almamak, çalmamak, öldürmemek, cinsel ilişki kurmamak ve mal edinmemek. Öldürmemek (*a-himsa*), günümüzde çoğunlukça, şiddet kullanmamak olarak yorumlansa da, Jainizm'de daha çok sözcük anlamına göre yorumlanır. Hem et yeme hem de birisinin hayatını alma keşişlere ve sıradan insanlara yasaktır. Hayvanları veya böcekleri öldürme korkusundan dolayı Jainler çiftçilik yapamadılar, pek çoğu tüccarlık yaparak zengin oldu. Keşişler yaşam almaktan kaçınma konusunda çok titizdiler. Böceklerin yaşamını korumak için ağızlarını maske ile örterler ve geçecekleri yolları süpürgeyle temizlerlerdi.

Kadınlardan doğabilecek tehlikelere karşı Jain keşişleri şiddetle uyarılırlardı: 'kadınlarla ilişkide bulunanların, ev hayatı yaşayanlardan bir farkı bulunmamaktadır, onlar keşiş değillerdir.' 'Bu dünyada erkeklerin kadınlara karşı doğal bir eğilimi olduğundan', kadınlardan kaçınanlar keşişlik görev-

lerini kolayca yerine getirebilirler. Çünkü bilge bir adam bilir ki, 'kadınlar bataklıktır' ve 'zehirli diken gibidir'. Baştan çıkarmalar detaylı olarak verilirdi: Kadınlar keşişlere akıllıca numaralarla yaklaşırlar, koltukaltlarını veya bedenlerinin alt kısımlarını gösterirler veya onları rahat yataklara çekmeye çalışırlar. Bir keşiş onlara bakmamalı, onlarla yürümemeli, evlerine eşlik eden biri olmadan gitmemeli, kendi kızlarıyla, kadın köleleriyle, kadın mürit adaylarıyla baş başa konuşmamalıdır. Kadınlarla konuşmaya başlayanlar, düşünmeyi çoktan bırakmışlardır bile. Fakat bazıları bir keşiş hayatı ile ev erkeği hayatı arasında bir orta yol bulmaya çalışmışlardır. Zinaya bulaşanlar, el ve ayakların kesildiği sert cezalar ile tehdit ediliyorlardı, fakat bunların keşişlerden çok, sıradan insanlar için olduğu düşünülüyordu.

Bir kadına duyduğu ihtirasa kapılan keşişin ne duruma düşeceği canlı terimlerle anlatılıyordu. Kadın keşişi ele geçirince, her türlü işi ona yaptıracaktı: Meyve getir, ateş için odun topla, ayaklarımı boya, sırtımı ov, bana parfüm, süs eşyaları, pudra, şemsiye, terlik, yelpaze, tarak, kurdele, ayna, diş fırçası, fındık, iğne, iplik, küvet, sepet, kireç, lavabo al. Adamdan bir tuvalet kazmasını, bebeği tutmasını, bir dadı gibi gece kalkıp bebeği uyutmasını, çamaşırcı gibi çamaşır yıkamasını, yani bir iş hayvanına, bir hiçliğe dönüşmesini isteyecektir. Bu yüzden, kadınların verdiği tehlikeli zevklerin kendi yararına olmadığını bilen keşiş onlardan ve her türlü doğal olmayan suçtan kaçınmalı, günah ve aldanmayı alt etmeli, nihai özgürleşmeye ulaşana kadar gezgin bir hayat sürmelidir.*

Sonuç olarak kadınlar, göğüsleri üzerinde iki et parçası asılı olan 'dişi iblisler'di. Mütemadiyen fikir değiştiriyorlar, erkekleri kandırıyorlar ve köle olarak onlarla eğleniyorlardı.

* *Sutra Kritanga*, 1.4.

Bu tür aldanmaların sona erdirilmesi, 'sarayındaki güzel kadınlarla' ancak cennettekilerle karşılaştırılabilecek mükemmel zevkler yaşadıktan sonra, kadınların gerçek doğası konusunda aydınlanan kral Nami'nin hikâyesiyle açıklanıyordu. Kral tahta oğlunu oturttu, dünyadan elini eteğini çekti ve sakin bir yere çekildi. Krallık ayağa kalkar ve tanrıların kralı Indra, ne olduğunu görmek üzere dünyaya indi. Nami'ye sarayının yandığını ve haremine göz kulak olması gerektiğini söyledi, fakat Nami sakin bir tavırla yanıt verdi: "Hiçbir şeyi kendimizin saymayan bizler mutluyuz, şehir yandığı zaman, bana ait olan hiçbir şey yanmadı; oğullarını ve karılarını bırakan, her şeyden elini eteğini çeken bir keşiş için ne hoş, ne de nahoş şeyler olabilir." Indra asil çileciyi övdü, ona tekrar tekrar saygı gösterdi ve 'tacı ve küpeleri fena halde titreyerek' cennete geri uçtu...*

Sıradan Jain halkı, keşişlerin yeminine benzeyen beş yemin ederlerdi. İffet yemininin anlamı, bir erkeğin karısına her zaman sadık kalması, küçük bir çocukla evlenmemesi, evlenilmesi imkânsız bir kadınla geçici ilişki kurmaması idi. Brahman rahipleri, Jain halkı için halk papazı görevi görüyordu ve düğün, doğum ve ölüm törenlerini yönetiyordu. Jain mezhepleri arasında resmi evlenme yaşı değişim gösteriyordu; genellikle kızlar on dört, on beş yaşlarında, on dokuz, yirmi yaşlarındaki erkeklerle evleniyorlardı, fakat Digambara onların kızlarını on, on iki yaşlarındayken evlendirdi. Shvetambara, karısının çocuğu olmuyorsa, o hayattayken, erkeğin ikinci kez evlenmesine izin veriyordu, fakat Digambara bunu reddediyordu. Tüm mezhepler, genel Hindu geleneğini takip ederek, dul kadınların yeniden evlenmesini yasaklıyordu, çünkü dünyevi bağlardan kurtulanlar, onları yeniden oluşturmayı hedeflememeliydi. Buna

* *Uttaradhyayana*, 8-9.

karşın bütün mezhepler dul erkeklerin yeniden evlenmesine izin veriyordu. Jain kadınları genellikle toplumdan uzak tutulmuyordu, fakat Müslüman etkisi altında değişik peçe formları kullanılarak, korunma sağlanır ve sosyal pozisyonun yüksekliği vurgulanır oldu.*

Pek çok meslekle uğraşması engellenen Jain halkı, ticaretle ilgilenerek zenginleşti. Şatafatlı ve savurganca, dekore süslenmiş tapınakları, asil ve tüccar hamilerinin cömertliğini göstermektedir. Bu muhteşem tapınaklar, dünyayı böylesine reddeden bir dinde şaşırtıcı görülmektedir ve Hindistan'ın pek çok yerinde bulunabilmektedirler. Bunların en ünlüleri, tepenin güzel binalarla çevrili olduğu Abu Dağı'ndadır. Başka yerlerde büyük heykeller bulunmaktadır. Örneğin Gwalior'da heykeller bir tepenin yamacında oyulmuştur ve güney Hindistan'daki Shravana Belgola'da, büyük bir çıplak figür, açık bir avluda on yedi metre yükselmektedir. Bu kocaman Jina'nın her iki yanında karınca yuvaları yükselmekte, sarmaşıklar bacaklarına ve kalçalarına dolanmaktadır, fakat yüzünde sakin bir ifade bulunmaktadır.

Khajuraho'daki tapınakların üçte biri, heykel sıralarıyla süslenmiş Jain tapınaklarıdır. Bunların en büyüğü, üçüncü Jina olan Parshva'ya adanmıştır ve yakınındaki Hindu tapınakları gibi, neredeyse çıplak pek çok kadın ve erkek figürü içermektedir. Bu heykellerin bazıları, süs eşyaları takınmakta olan kadınları, biri, ayağından bir diken çıkarmakta olan bir kızı, birbirine şefkatle yaslanan bir kadınla bir erkekten oluşan bir grubu gösterir. Kadın hayranlıkla erkeğe bakmaktadır, erkek ise kolunu kadının beline dolamış, bir eliyle de göğsünü tutmaktadır.

Jain resim ve kitap süsleme sanatı, Hindular'ın temalarına benzeyen pek çok tema kullanmıştır. Gamalı haç, çok rastla-

* Bkz. S. Stevenson, *The Heart of Jainism* (Jainizmin Kalbi), 1915, 9. Bölüm.

nan eski bir Hindu sembolüydü, güneşin ışınlarından veya *yoni*'den çıktığı söylenmektedir. Büyülü hece OM ise, pek çok Hindu ve Jain yantra* diagramının çekirdeğini oluşturmaktadır. Jain kozmogramları evreni, merkezindeki OM ile kozmik bir bütün olarak yorumlanan, yedi ayırıcı okyanus ile betimlemektedir. Pek çoğu Jain kaynaklı olan Hindu kozmogramları, özellikle Tantrik düşüncelerden çok, genel Hindu fikirlerini resimlemiştir. Bunlar genelde entelektüel resimlerdir ve Tantra'daki tutkudan yoksundurlar. Gene de Tantristler tarafından insani ve evrensel bedenlerin resimleri olarak kullanılabilirler. Jainizm bazı Tantrik yöntemleri kabul etti, fakat asla 'sol-el'e ait olanları değil. Daha önceki zamanlardan kalan öğretiler olmasa bile, Hindu ve Budist metinlerin bir araya getirilmesine yön veren VI. yy. Tantrik öğretileri Jain ikonografisini etkiledi ve panteonlarıyla törenlerinin ayrıntılarını belirledi.

Jain tapınaklarında pek çok imge vardır ve bir Hindu Siva tapınağında *linga*'nın bulunacağı merkezde Jina bulunmaktadır. Bu başlıca merkezi üzerinde, dünya dağı Meru Dağı'nı temsil eden bir külah bulunmaktadır. Bu merkezden, kozmogramlar halinde kıtalar ve denizler uzanır ve alttaki yamaçlarda harika ve dünyevi varlıklar görülür. Jain inanışına göre, insanlar milyonlarca yeniden doğum aracılığıyla yukarı tırmanmak için çabalarlar, fakat bireysel ruhların, bütünüyle nihai ruhun kıvılcımları olduğuna inanan ortak Hindu görüşünün ve Tantrik görüşün aksine, Jainler pek çok ruh olduğuna inanır. Ayrı ayrı Jain ruhları, evrenin tepesinde sonsuz yalnızlık içinde yaşamak üzere, Karma bağlarından kurtularak nirvanaya ulaşabilirler. Jain ikonlarında özgürleşmiş insan, renklendirilmemiş, çıplak bir erkek figürü olarak temsil edilir.

* ***yantra*** Genellikle meditasyonda bir ikon olarak kullanılan, geometrik bir şekil. (Çev. n.)

Jainlerin aşırı çileciliği büyük olasılıkla sayıca az olmalarının nedeniydi. Son nüfus sayımına göre, altı yüz milyon Hindu arasında üç milyondan az Jain bulunmaktadır. Hindistan'da bin yılı aşkın bir süre boyunca büyük ölçüde yayılan Orta Yolcu Budizm bile, manastırlara ve anıtlara yönelik İslami akınlarla ve hatta daha da fazla Hinduizm'in Siva'nın ve Vişnu'nun Avatarlar'ıyla birlikte tutkulu çekicilikleriyle Hindistan'ın tamamına yayılarak yeniden canlanmasıyla neredeyse yok olmuştur. Jainler, küçük gruplar halinde ayakta kaldılar, belki muhtemelen, Budizm kadar manastır düzenine bağımlı olmamaları, ve belki de halktan, güçlü savunucuları olmasıdır.

SİH İKTİDARI

XV. yy.'dan itibaren orta ve kuzey Hindistan bölgelerinde, başka mezhepler de görülse de, özellikle Kabir ve Nanak takipçileri arasında, bağımsız yeniden canlanma hareketleri başladı. Kabir, Benares'ten, aşağı kasttan Müslüman bir dokumacıydı. Hindular'ın ve Müslümanlar'ın rakip tanrılarının ve tapınaklarının ötesine, ibadeti *prema*, yani 'aşk' olan tek tanrıya inanıyordu. Kabir, Tantra, terimleri ve sembolleri kullanıyordu, fakat Tantra yöntemleri ile uygulamalarını çarpık ve faydasız diyerek, reddediyordu.

Popüler kuzey Hindistan mitolojisinde ideal adam ve kadın sözünü yerine getirmek için savaşta ölene kadar savaşan Sur'la, kocasıyla ölümde birleşmek için yakılacağı odun yığınına tırmanan sadık karısı Sati'ydi. Kabir bu iki figürü, Tanrı'ya karşı mükemmel sadakat ve aşk ideallerini anlatmak için kullandı. Fakat Kabir evli ve çocuk sahibi olsa da, cinsellik ve aile yaşamına ilişkin görüşleri kötümser ve acıydı. Ka-

dınlardan 'cehennem çukuru', 'siyah bir kobra', 'zehirli meyve', 'harlı ateş' olarak bahseder.

Bu sert sözlerin bazıları, başka birisinin karısıyla cinsel ilişki kurmaya karşı birer uyarıydı, çünkü bu, "tam da sarımsak yemek gibiydi", çünkü kadın "pek az kişinin kaçınabileceği keskin bir bıçaktı". Fakat Kabir genel olarak cinsel ilişkilere karşı saldırıya geçti: 'Arzu bedende varlığını sürdürdüğü sürece, kadın-erkek ilişkileri gerçek bir cehennemdir', çünkü kadın her şeyi mahveder. "Bir erkek bir kadına âşık olduğunda, aklı başından gider." Yalnızca zina yapanlar değil, sıradan "zevk düşkünü erkek ayıptan habersizdir" ve "âlimler bile utanç yoksunu hale gelirler."*

Dolayısıyla Kabir çileci geleneği devam ettirdi ve günümüzde takipçilerinin adedi bir milyondan biraz fazladır. Hindistan'da geniş kitlelerde saygı uyandırmakta, sık sık Buda ile karşılaştırılmakta, tektanrıcı olduğu için Hıristiyan misyonerlerinde hayranlık uyandırmakta ve kendi kutsal kitaplarında onun dizelerine yer veren Sihler kendisine saygı duymaktadır. Fakat cinsellik karşıtı dizeleri sık sık göz ardı edilmiş ya da önemsenmemiştir.

İyi ile kötüyü ayırt edebilen,
Dünyanın reddettiğidir kadın;
Asil erkekler onu bir yana bırakır,
Yalnızca aşağılık olanlar ondan zevk alır.

Sihliğin** kurucusu olan **Guru Nanak**, Kabir'in biraz daha genç bir çağdaşıydı, fakat savaşçı-hükümdar kastından bir

* C. Vaudeville, *Kabir*, 1974, s. 295.

** *Sihlik* Tektanrıcı ve kast sistemine karşı çıkarak insanların eşitliğini ileri süren Hint dini... Kimi incelemeciler bu dinin Hinduizmle Müslümanlığın bireşimi olduğunu sürerler. *Granth* adını taşıyan kitaplarında şöyle denir: ./..

Hindu'ydu. Sihler'in Hindistan'daki nüfusları on milyonun üzerindedir ve bunların çoğu da, Nanak'ın yaşamış olduğu Pencap'tadır, fakat Afrika ve Avrupa'da da pek çok Sih topluluğu bulunmaktadır. Nanak evlenmiş ve iki oğul sahibi olmuştur; efsaneye göre çocuklar, Nanak karısına iki karanfil verdiği zaman rahme düşmüştür. Burada karanfil, penisi simgeleyen bir semboldür. Fakat Nanak'ın, 'karısına pek az sevgi gösterdiği', huzursuz ve mutsuz olduğu söylenir. Bunun sebebi, belki de gittikçe artmakta olan dini eğilimidir. Karısı sık sık evi terk ederdi, aile kavgaları olurdu, Nanak'a 'deli' denirdi ve sonunda karısıyla ayrıldılar ve Nanak gezgin bir öğretici oldu.

Nanak Tanrı'nın, Tek Olan'ın, Ebedi Olan'ın, kainattan önce yapayalnız olduğunu anlatırdı. O sıralarda ne bir Vişnu kültü, 'ne pasif bir erkek olan Siva ile aktif bir dişi olan Shakti üzerine kurulu bir kült, ne dostluk, ne de cinsel iştah' bulunmaktaydı. Benzer şekilde, 'Krişna'yla sütçü kadınları da yoktu'. Buna karşın Sih yazıtlarında Tanrı, Vişnu ve Siva olarak anılır ve popüler Sih sanatında Krişna, canlı örnekleri içinde resmedilir. Karma'ya ve yeniden doğuma ilişkin temel Hindu inançları korunurdu, fakat inayete ve kurtuluşa yönelik tanrısal inançlarla karıştırılırdı.*

XVII. yy.'da, onuncu Guru **Gobind Singh**, Müslüman hükümdarların baskısına karşı direnmek için militan bir Sih grubu olan Khalsa'yı, yeni 'saf'ı kurdu. Tüm Sihler'i, tanrıça Durga (Kali) adına düzenlenen bir festivale çağırdı ve tanrıçanın kurbana gereksinimi olduğunu bildirdi. Dramatik bir kabul töreninde, gönüllüleri, Durga'nın kurbanları olarak çadırına götürdü ve kılıcından kan damlayarak dışarı çıktı. Bu bir cesa-

./.."Bir tek Tanrı vardır, onun da adı gerçek'tir. Yaratılmamıştır, kendi varlığını kendinden çıkarmıştır. Yaratan odur. Ölümsüzdür, korku nedir bilmez. İlkin gerçek vardı, bugün de var, her zaman var olacaktır." (Ed. n.)

* T. Singh, vs., ed., *Selections from the Sacred Writings of the Sikhs* (Sihlerin Kutsal Elyazmalarından Seçmeler), 1960, s. 104.

ret sınavıydı ve kılıcındaki kanın Durga için kıymetli olan keçi kanı olduğunu ve gönüllülerin, Khalsa'nın çekirdeğini oluşturduklarını açıkladı. Demir bir kaba konan, hançerle karıştırılan ve Gobind'in karısı Jita'nın da içine şekerlemeler attığı bir suyla vaftiz edilerek temizlendiler. Sıvı gönüllüler tarafından içildi, üzerlerine serpildi ve hepsi aynı kaptan içerek, bir katılım töreni içinde kast tabularını yıkmış oldular.

Khalsa üyelerinin beş işaretinden biri, saçlarını ve sakallarını kesmemeleridir, fakat günümüz Sihler'i genelde sakallarını kısaltmaktadırlar. Saçı kapatacak bir türban takılması ve saçın taranması kutsal metinlerde geçen bir buyruktan çok kutsanan bir gelenektir ve göç eden Sihler'e bazı sorunlar yaşatmıştır. Ama saçların kesilmemesinin nedenini anlamak güçtür ve bunu açıklamaya teşebbüs eden pek az Sih kaynağı bulunmaktadır. Gördüğümüz gibi, saçın tıraş edilmesi veya yolunması Hindu, Jain ve Budist çileciler tarafından çokça uygulanıyordu, diğer kutsal adamlar ise uzun, keçeleşmiş veya darmadağın saçlara sahiptiler. Saçların tıraş edilmesi, dünyadan vazgeçmenin bir işareti olabilirdi. Bazı çileciler ise başlarının tepesinde bir tutam saç bırakırlardı, birçoğu sonunda bunu da keser ve "Ben kimsenin değilim, kimse de benim değil, o" diyerek atardı. Buda heykellerinin neden saçları kesilmiş değil, bazen bir taç veya hale şeklinde kırpılmış saçlarla betimlendiği, buna karşılık Budist takipçilerinin kafalarını tamamen tıraş ettirdikleri merak konusudur.

Sihler bu çileci tıraşına tezat oluşturacak biçimde, gruba yeni kabul edilenlere saçlarını veya sakallarını kesmemelerini emrederek, durumu sembolik bir biçimde tersine çevirmişlerdir. Bu, Samson'un saçları gibi, bir iktidar sembolüydü ve başka giyinme alışkanlıkları ile de destekleniyordu. Hindu çilecileri genelde Siva gibi çıplak dolaşırlardı ve bedenlerini küllere bularlardı, fakat Sihler kabul törenine tamamen

giyinmiş olarak gelmeliydiler. Yogiler genelde küpe takarlardı ve bu, Sihler'de yasaklanmıştı. Hintli çileciler her türlü bağı reddederlerdi, fakat Sihler Gobind Singh'i babaları olarak görürlerdi ve tüm Gurular'ın (havarilerin) bir olduğunu kabul ederlerdi. Yogiler silahlara dokunmamaya yemin ederlerdi, fakat Sihler inançlarını ve topluluklarını korumak için birer hançer taşımak zorundaydılar.*

Böylece Sihlik, Hintliler'in dünyayı reddetmelerine karşı güçlü ve dünyevi bir din oldu. Khalsa bir kardeşlik grubuydu, tüm sınıflara ve cinsiyetlere açıktı. Evlerini ve dünyevi olanı terk etmek yerine, Sih toplumu normal dünyanın savaş alanları olduğunu ve haklarının gerekirse güç kullanılarak korunması gerektiğini kabul etti. Sihler'in Hindu ordusunda öne çıkmaları, imparatorluk mensubu Britanyalılarca beğenilmeleri, sanayi, tarım ve ticarette uzman olmaları şaşılacak bir durum değildir. Halka açık gösterilerdeki saldırganlıkları Hindular'ın protestolarına sebep olmuştur.

Khalsa'ya kadınlar da kabul edilebiliyorlardı ve erkeklerinkine benzer görevler üstlenebiliyorlardı. Ne erkek topluluğundan ayrılıyorlar ne de peçe takıyorlardı ve tapınaklarda erkeklerle birlikte ibadet ediyorlardı. Kabul edilen kadınlar Kaur, yani 'prenses' adını alıyorlar, erkeklerse Singh, yani 'aslan' olarak adlandırılıyorlardı. Nanak'ı takip eden dokuz Guru'dan bazılarının birden fazla karısı olmuştu ve ünlü XIX. yy. Sih hükümdarı **Ranjit Singh**'in pek çok karısı vardı. Bunların bazıları resmi eş statüsündeydi, bazılarıysa cariye idi. Ranjit Singh, Sihler arasında dul kadınların yakılmasına izin verdi. Lahor'daki mezarı kendisiyle birlikte yakılan dört eşiyle, yedi cariyesinin sembollerini taşımaktadır.

Kendi mutsuz deneyimlerine rağmen, Guru Nanak'ın kadınları övdüğü ve kadınlara baskı uygulanmasına şu sözler-

* J. P. Singh Uberoi, Sikhism, ed., D. S. Maini, 1969, s. 125.

le karşı çıktığı söylenir: "Hepimiz kadının, yani küçümsenenin rahmine düştük ve ondan doğduk. Onunla nişanlandık ve evlendik. O bizim yaşam boyu arkadaşımızdır ve ırkımızın devam etmesi ona bağlıdır."* *Adi Granth* yazmaları derlenirken bir Hindu şairin, kadınları, erkekleri kaçırarak öldüren sinsi katillere benzeten dizeler önerdiği, fakat bunun reddedildiği söylenmektedir.

1945'te, Sih tapınak komitesi bir *Rehat Maryada*'yı, Sih yaşama biçimine ilişkin bir rehber kabul etti. Bu rehber, Sihizm'de gelişen Hindu alışkanlıklarına karşı modern reform hareketinin etkilerini gösteriyordu. Sihler'e, kast düzeni, kirlenme fikirleri, dolunay törenleri, kutsal iplikler takmak veya mezarlarda dua etmekle hiçbir ilgileri olamayacağı söyleniyordu. Bebeklerin öldürülmesi ve çocuk evlilikleri doğrudan yasaklanıyordu. Diğer erkeklerin karıları, erkeğin kendi annesi gibi saygı görmeliydi ve kızları, erkeğin kendi kızları gibi kabul edilmeliydi. Erkek, karısının refakatinden keyif almalıydı ve kadınlar kocalarına sadık olmalıydılar. Kadınlar peçe takmamalı ve evliliklerde kast düzeninin kuralları göz önüne alınmamalıydı.**

Cinsiyetlerin sosyal olarak karışması, ortak öğretim yapılan okullarda bile kısıtlanmıştı. Kentlerdeki batılılaşmış topluluklarda bu kural uygulanmıyordu. Evlilik bireysel olduğu kadar ailevi bir olaydı da ve eve eş olarak gelen kadının tüm aileye uygun olması gerekliydi. Fakat Sihler'de ayarlanmış evlilikler değil, yönlendirilmiş evlilikler söz konusuydu. Sihler, özellikle de kabul edilmiş Singhler, kadınların haklarını tanıyan, kendilerine özgü evlilik kurumunu geliştirdiler. Evlilik yalnızca resmi nikahla değil, dini bir törenle gerçekleşiyordu ve 1910'dan bu yana Sih evlilik yön-

* W. O. Cole ve P. Singh Sambhi, *The Sikhs* (Sihler), 1978, s. 142.
** a.g.e, s. 168.

temi eyalet hükümetlerince de kabul görmektedir.

Düğün herhangi bir yerde gerçekleşebilirdi, fakat kutsal yazmaların, yani Guru Granth Sahib'in önünde gerçekleşmesi şarttı. Çift yazmanın önünde oturur. Evliliğin doğası ve iki ruhu birleştirmesi üzerine ilahiler söylenir: "Onlar yalnızca fiziksel teması olan bir erkekle bir kadın değiller. Yalnızca iki bedende tek ruha sahip olanlar gerçekten evlidirler."

ZERDÜŞT GELENEKLERİ

Hint Zerdüştleri daha da küçük bir topluluktur, yalnızca 120,000 kadardırlar, fakat İran'da Zerdüşt tarafından kurulan çok eski bir dini takip etmektedirler, isimleri de (İngilizce'de Parsi. Ed. n.) buradan gelir. Hintliler'in bazı evlilik geleneklerini ve genel tutumlarını benimsemişlerdir, fakat Siva-Şakti veya Krişna-Radha cinsel mitolojilerini reddederler. 'İyi yaşamın dini' için, yüce ve adil Tanrı, Ahura-Mazda'ya bel bağlarlar.

Zerdüşt mitolojisinde ilk insan çift, Maşya ile Maşyana* topraktan ravent bitkisi şeklinde büyüdüler. *Veda*'nın ve Platon'un çift cinsiyetli ezeli varlıkları gibi birbirlerine yapışıktılar. Sonra erkek ve dişi formlarında ayrıldılar ve kendilerini Tanrı tarafından yaratılan, fakat kötülüğün de etken bir dünyada buldular. Tanrı onları uyardı: 'Siz insansınız, dünyanın ebeveynisiniz, doğru bir düzene ve akla uygun hareket edin. İblislere tapınmayın.'**

* *Maşya'yla Maşyana.* (İran) İnsanların dişi ve erkek ataları... İran halk inançlarına göre tanrı Ahura Mazda ilk erkek insan Maşya'yla (Mashya, Âdem) ilk dişi insan Maşyana'yı (Mashyani, Havvâ) Reiva ağacı biçiminde topraktan yarattı. İnsanların ataları olan bu ilk çift, Yahudi geleneğinde olduğu gibi, şeytan-Ehrimen'in kötü öğütlerine kandılar ve yeryüzünde mutlu olmak haklarını yitirdiler. Şimdi, Ahura Mazda'nın Ehrimen'le yaptığı savaşa katılmakla ve tanrının zaferine yardımcı olmakla, mutluluğa erişebileceklerdir. (Ed. n.)

** R. C. Zaehner, *The Dawn and Twilight of Zoroastrianism* (Zerdüştlüğün Gündoğumu ve Alacakaranlığı), 1961, ss. 42, 267.

Mitolojide de doğaüstü düzeyde, Bilge Tanrı Ahura Mazda ile Kötü Akıl veya Yalan arasında, Angra Mainyu veya Ahriman* (Ehrimen) arasında da ikilik vardı. İlahi ikizler miti Zerdüşt'ün orijinal fikri miydi, yoksa onu yeniden mi düzenliyordu, belli değildir, fakat bu ikilik ruhani dünyaya, dünyada görülen iyilikle kötülük arasındaki farkı yansıttı. Fakat fark, et ile ruh arasında değil, iyi ile kötü arasındaydı, çünkü Zerdüşt'ün inanışına göre et ve maddi dünya iyiydi, Tanrı tarafından yaratılmıştı ve kötülüğün yok edilmesiyle kurtarılacaktı. Bu ayrımı yapmak önemlidir, çünkü kötü madde ve et kavramı bazı başka dinlere, özellikle Manike İranı'ndan yayılmış, daha sonra Hıristiyanlık'ı da etkilemiştir.

Ölüm sonrası yaşama ilişkin sağlam fikirleri olsa da, Zerdüştlük son derece dünyevi idi ve çileciliğe özgü bir dünyadan vazgeçme görüşüne sahip değildi. Yazmaların Vendidad** (Videvdat) kısmında Ahura Mazda'ya şöyle dedirtildi: "Ben karısı olan adamı bekara, ailesi olan adamı yalnız olana, çocukları olan bir adamı çocuksuz olana tercih ederim." Ve yine, "Bir erkeğin ateşi, sığırları, karısı, çocukları ve iyi takipçileriyle birlikte bir ev inşa ettiği yer, mutlu bir yerdir."*** Bu yüzden Zerdüştlük cinsellik karşıtlığını, manastır hayatını, dilenciliği, oruç tutmayı ve nefsin körelmesini reddediyordu.

Zerdüştlük yalnızca olumsuz bir anlamda iyi değildi, kötülüğe karşı direnmeyi ve iyiliğin aktif olarak uygulanması-

* *Vuran ruh* ya da şeytan deyimleriyle de nitelenen Ahriman, Zerdüşt dininin iki ilkesinden birisidir ve iyi ruh'u simgeleyen Hürmüz (Ahura Mazda) ile savaşmaktadır. (Ed. n.)

** *Vendidad* Avesta'nın önemli bir bölümünün adı... *Cinlerden korunmak için yapılan kutsal tören* anlamını dile getiren Avesta dilindeki (eskiden yanlış olarak Zend dili sanılırdı) *vida eva data* sözcüklerinden türetilmiştir. Özellikle ölüleri gömme yasağı, bu bölümün en ilginç konusudur. (Ed. n.)

*** J. J. Modi, *The Religious Ceremonies and Customs of the Parsees* (Zerdüştler'in Dini Tören ve Adetleri), 1937 baskısı, s. 14.

nı da emrediyordu. Evlilik iyi bir kurumdu, yazmalarda tavsiye ediliyordu ve fakirlerin evlenmesine yardım edilmesi bir erdemdi. Bazı Hint geleneklerine rağmen, Zerdüşt evliliği, Hint Zerdüştleri'nin geleneklerine uygun olarak, son derece ciddi bir şekilde, bir rahip tarafından gerçekleştiriliyordu. Önceden evlilikler anne baba tarafından ayarlanıyordu, günümüzde daha çok gençlerin seçimine göre yapılıyor. İlk ziyaretlerde gümüş paralar, lambalar hediye edilir, yüzükler sunulur ve drahoma verilirdi.

Zerdüşt evlilikleri hayırlı bir günde kutlanırdı. Yine de zaman zaman, evlilik günü bazen bir Hindu astrolog tarafından belirlenir ve ilk gününde, bir bereket sembolü olarak ağaç dalı ekilirdi. Gelinle damadın alnındaki kırmızı işaretlerin, güneşle ayın ışınlarını sembolize ettiği söylenirdi, fakat bunların da bereket işaretleri olması olasıdır. Pek çok törensel detay bulunmaktaydı, ilkin gelinle damadı ayıran, sonra birliği sembolize etmek üzere indirilen kumaş perde ve ellerini daha sıkı bir bağla bağlayan yedi iplik gibi. Ahura Mazda adına hayır duaları, uzun bir ömür, oğullardan ve torunlardan oluşan bir aile için dualar edilirdi: "İyi işler yapmayı öğren ... Başkalarının karılarından uzak dur ... Toprak kadar bereketli ol. Ruhun bedenle bir olması gibi, sen de dostlarınla, kardeşlerinle, karınla ve çocuklarınla bir ve dost ol."*

İffet önemli bir Zerdüşt erdemidir. Karı ile koca birbirlerine ve Tanrı'ya karşı sadakat ve adanmışlık yemini ederlerdi. Zina büyük bir kötülüktü, iyi ruha karşı çıkmaktı ve dünyanın ilerlemesine engel olmaktı. Eski zamanlarda, zina sebebiyle bir erkek karısını boşayabilirdi. En azından geçen yüzyıldan beri kocanın zina yapması da boşanma sebebidir. İktidarsızlık veya kısırlık da boşanma sebebi olabilir. Son yüzyıla kadar, ilk karısı kısır olan bir erkeğin ikinci kez evlenmesi-

*Modi, a.g.e, s. 14.

ne izin verilmekteydi, fakat ilk eş yine de evin sahibesi olmaya devam etmektedir.

Kadın hamile kaldığında, beşinci aydan itibaren kocasıyla cinsel ilişki kurmazdı ve ölü veya çürümekte olan herhangi bir maddeyle temas kurmaktan kaçınırdı. Doğumdan sonraki kırk gün boyunca anne soyutlanırdı, hem odası hem de yatağı ayrılırdı ve yemeklerini yalnız yerdi. Bu sürenin bitiminden sonra kadın, kutsanmış su ile bir rahip eşliğinde banyo yaparak arınır. Tüm yatak takımları ve giysileri imha edilir veya temizlikçilere verilirdi.

Âdet dönemi, Kötü Ruh Ehrimen'in etkisi altındaki kirli bir şey olarak görülür. Her köy veya caddede, âdet gören kadınlar için bir ev bulunurdu ve onlar için hâlâ özel bir tecrit uygulanıyor. Âdet gören kadınlarca dokunulan her şey kirlenirdi ve yanlarında çocukları varsa, çocuklar evden çıkarılırken yıkanırdı. Âdet gören bir kadınla cinsel ilişki, şiddetli bir şekilde cezalandırılırdı. Bu kadınlara küçük bir miktar yiyecek verilirdi ve bu yiyecekler toprak ya da ahşap kaplara değil, metal kaplara konurdu. Yiyecek verenler ellerine eldiven takarlardı. Âdet döneminin sonunda kadın banyo yapar, yatak örtülerini ve giysilerini yıkardı. Bu uygulamaların çoğu hâlâ gözlenir, fakat genellikle ayrı evlerde değil, kendi evlerinin üst katlarındaki özel odalarında.*

Zerdüştler, fahişeleri doğaya ve topluma tehlikeli insanlar olarak kınıyorlardı. Fahişelerin bakışları suları kurutur, ağaçlardaki çiçekleri döker, toprağın yeşilini öldürür, doğru kişilerin içindeki cesareti, gücü ve gerçeği yok ederdi. Bu kadınların yılanlardan, dişi kurtlardan veya kuluçkaya yatan kurbağalardan daha fazla ölümü hak ettiklerine inanılıyordu. Zerdüştlük, yaşamı iyi Tanrı ve onun yardımcı kuvvetleriyle şeytan ruhlu topluluklar arasındaki savaş alanı olarak göre-

* Modi, a.g.e, ss. 3, 161.

rek, dünyadaki daimi kötülük sorunuyla karşı karşıya gelen bir dindi. İnsan davranışı önemliydi, çünkü iyi eylemler erkek ve kadınları Tanrı'yla müttefik kılıyor ve iyinin mutlak zaferi için çalışıyordu.

KABİLE DİNLERİ

Hindistan'da hâlâ ormanda ve dağda yaşayan, sosyal gelenekleriyle dinleri bazen Hindu inanışlarına ışık tutan ve aynı zamanda farklılıklar gösteren kabileler bulunmaktadır. Çağımızda bu insanlar Hindu dini ve kültürünce gittikçe daha fazla baskıya tabi tutulmaktadır.

Güney Hindistan'da, bir göçebe orman kabilesi olan Chençu'ların arasında bile, inandıkları ruhlardan bazılarına, göklerde yaşayan ve gök gürültüsüyle yağmuru kontrol eden Bhagavantaru gibi Hindu isimleri verilmiştir. Bhagavan, talihli, yüce veya tapınılacak anlamına gelen bir Hindu ismidir ve Buda'ların, Jina'ların yanı sıra pek çok tanrıya bu isim verilmiştir. En önemli Chençu ilahı bir tanrıçadır ve bir avcı, dişi bir hayvan öldürürse, affedilmek için tanrıçaya dua eder. Bu ilahlar insan formunda temsil edilir, fakat insan ahlakıyla, hatta zina veya cinayetle pek ilgileri yoktur.

Orta Hindistan'ın Gond kabilelerinin, üç milyonu kadar insan, ekonomik olarak Chençu'dan daha ileridirler ve dinleri daha karmaşıktır. Yine, dünyaya hükmeden, genellikle Siva ile özdeşleştirilen bir tanrı olan, ama pek az tapınma töreni olan Bhagavan adlı tanrı vardır. Çoğu eril ve dişi karışımı olarak temsil edilen klan ilahlarına daha çok önem verilir, genelde bunlar ana oğul olarak görülür, fakat kendilerinden tek tanrı olarak söz edilir. Sayısız Hindu köyündeki ana tanrıçalar gibi, köy analarına adanan mabetlerle, sivri uçlu tah-

ta direkler olarak temsil edilen köy koruyucuları bulunmaktadır. Ekim ve hasat zamanlarında toprak ana özellikle önem kazanır. Fakat yine, Gonds tanrıları insan ahlakına pek aldırmaz. Dinin görünmez varlıklarla kişisel ilişkiden çok, insani eylemlerin ilahi etkilerle desteklendiği bir törenler ve kurbanlar sistemi olduğu söylenir.*

Diğer yandan, toplumun güvenliği ile ilgili olan ve zaman zaman doğaüstü varlıklara atıfta bulunan pek çok geleneksel tabu bulunmaktadır. Evlilik öncesi cinsel ilişki genelde hoşgörüyle karşılanır ve zina toplumsal düzene aykırıdır, fakat, ilahi etkinin aracıları olan rahipler ve şamanlar söz konusu olmadığı sürece tanrıların öfkesini çektiği düşünülmez. Bu kutsal adamlara özgü, rol alacakları dini törenlerden önce veya bu törenler sırasında karılarına yaklaşmamaları gibi özel tabular da olabilir.

Gond'ların komşusu olan Saora'da, karısı ve küçük erkek kardeşiyle aynı evde uyumakta olan bir rahibe ilişkin bir öykü anlatılır. Rahip çok sarhoştu ve derin uykudaydı, genç kardeş bu fırsatı değerlendirerek rahibin karısını ayarttı. Onlar birlikte yatarken, üstlerinde asılı olan kutsal bir çömlek kardeşin başına düştü ve üç gün boyunca baygın kalmasına neden oldu. Kadının ise ateşi çıktı ve ancak bir domuz kurban edilince iyileşti. Fakat rahibe hiçbir şey olmaz.

Pek çok kabile toplulukları evlilikte sadakat bekler, fakat rahiplerin uyması beklenen standart daha yüksektir, çünkü görevlerinin kutsallığı aksini tehlikeli kılar. Âdet dönemi esnasında cinsel ilişki yasaktır ve bu yasağa uymayan rahipler ölebilir. Âdet gören kadının yemek pişirmesi, su getirmesi, dans etmesi veya rahip ise kurban kesmesi engellenmiştir. Fakat bu tabuların bazılarının tamamen Hindu etkilerinden kaynaklanan

* C. von Fürer-Haimendorf, *Man and his Gods* (İnsan ve Tanrıları), ed., G. Parrinder, 1971, s. 36.

son yenilikler olması mümkündür. Deprem olduğunda cinsel ilişki yasaklanmış olabilir, çünkü belki de depreme toprak tanrısının karısına gitmesinin neden olduğuna inanılır.

Her yerde enseste, özellikle kan bağı olan kişiler arasındaki ilişkiye ilişkin tabular bulunur. Aynı köyden insanların evlenmesi yanlış bulunmaktadır, bu yüzden ekzogami* kuralları geçerlidir. Eşcinsellik ve hayvanlarla cinsel ilişki dini tabulardır ve bunların tanrılardan veya atalardan ani ceza getireceğine inanılır. Fakat oğlanlar birlikte oynarken cinsel eylem taklidinde bulunurlarsa, bu normal kadın-erkek pozisyonundadır ve tabuları yıkma korkusu duyulmaz.**

Kadınlara özgü pek çok tabu vardır. Bebeğin emzirme süresince cinsel ilişki yasaklanmışsa bu, kocanın başka bir eş alması için sebep sayılır. Çocuğun doğumundan bir süre sonra, ebeveyn için yiyecek tabuları vardır. Kadın rahip ve Şamanlar bulunmaktadır, fakat genelde kadınların kurbanlık hayvanları öldürmeleri ve ölü yakma töreninin ardından külleri gömmeleri yasaklanmıştır. Bu tabuların sebebi, diğer dinlerde kadın rahiplerin ayinlerinde ve yasaklarında da görüldüğü gibi, kadın kanıyla kirlenme korkusudur.

Cinsel ilişki sırasında kadının neden erkeğin altında yattığına dair Saora'ların bir hikâyesi vardır. Daha önce, erkekler altta, kadınlar üstte yatarlardı. Bir gün iki kadın, toprak tanrısına kurban etmek üzere bir domuz aldılar, fakat domuz aralarında taşıdıkları bir sopada asılı iken, hangi yoldan gidecekleri konusunda anlaşamadılar. Tartıştılar ve domuzun burnu düşerek bir kadının cinsel organına, kuyruğu ise diğer kadının cinsel organına girdi, çünkü o günlerde insanlar çıplak dolaşırlardı. Kadınlar domuzu yere fırlattılar ve bir daha asla hayvan kurban etmeyeceklerine, domuz eti yemeyecek-

* Dışarıdan evlenme. (Çev. n.)

** V. Elwin, *The Religion of an Indian Tribe* (Bir Hint Kabilesinin Dini), 1955, s. 507.

lerine ve gelecekte kocalarının üstünde değil, altında yatacaklarına dair yemin ettiler.*

Kabile toplulukları bazen ormandaki eski kültürlerin yıkıntıları arasında yaşarlar ve gelenekleri eski inanışlara ışık tutabilir. Assam Naga'ları arasında, XV. yy.'a kadar gelişmiş olan Kachari Krallığı'nın başkentine ait kalıntılar bulunmaktadır. Ormanda, erotik bir Taşduvar gibi sıralanan elli devasa taş anıt bulunmaktadır. Bunların yarısından fazlası, Siva'nın son derece detaylı bir şekilde oyulan taş *linga*'sını temsil etmektedir ve aralarında Şakti'nin *yoni*sinin büyük, çatallı taşları bulunmaktadır. Taş penislerin en büyükleri altı metre boyundadır ve kollarını açmış beş adam çevresini güçlükle kuşatabilir. Taşların çoğu tavus kuşu, papağan, manda ve bitki rölyefleri ile süslenmiştir. Tüm Hindistan'da benzeri görülmeyen bu eski anıtların anlamları, Naga'ların ayinlerine bakılarak çıkarılabilir, çünkü festivalleri esnasında kaba taşlar dikmişler, tahtadan *linga*lar ve çatallı *yoni*ler yontmuşlardır. Eski Kachari'ler için *linga*lar, belli ki büyük kurbanlık hayvanların ve çok kan dökülen kurban bereket ayinlerinin hatırlatıcılarıydı. Taş kullanılması, ayinlerin verimlilik gücünün devam etmesini garanti ediyordu.**

Çağımızda Hint kabile topluluklarının çoğu, yalnızca Hıristiyanlığın ve Müslümanlığın yayılmasından değil, fakat daha çok Hinduizm'in Hindu kültürünün tekdüze örnekleri içinde erimesinden dolayı baskı altındadırlar. Daha önceden çoğu kabile üyesi çıplak veya yarı giyinik dolaşırdı, fakat günümüzde eyalet hükümetleri onları giydirmek için kampanyalar başlattı. Rajasthan'daki Bhil kızlarının, üst kısımları çıplak fotoğrafları çekildiğinde, yerel hükümet onları binlerce beyaz sariyle donattı. Beyaz renk Hindistan'da yas rengi

* a.g.e, s. 521.
** C. von Fürer-Haimendorf, *The Naked Nagas* (Çıplak Nagas), 1962, s. 27.

olduğundan, sonuçta güzel kızlar, dul Hindu kadınlarına benzemiş oldu.

Kabile insanlarının el sıkmalarıyla ilgili olarak da tantana koparılmıştır. Çünkü el ele tutuşma Hindular'ın evlilik sembolüdür ve Hindistan'ın kadın iffeti konusundaki yüksek standartlarına göre, karşı cinsten birine dokunma, küçültücü bir davranış olarak görülmüştür. **Verrier Elwin**'in yorumlarına göre, bu tür reformcular, kabile insanlarını sahip oldukları pek az zevkten de mahrum etmişlerdir. Onları vejetaryen yapmak, diyetlerindeki gerekli besinlerden yoksun bırakmış, yasaklar sebebiyle ihtiyaç duydukları ilaçlar kullanılamamış, düğünler ve festivaller eski neşelerini kaybetmişler, cenazeler ise teselli edici niteliklerini yitirmişlerdir. Giyinme konusunda ısrar edilerek, çıplaklığın yakışıksız olduğu ima edilmiş, aşkın zevklerine gölge düşürülmüş, yaşamın renkleri ve özgürlüğü yok edilmiştir. Bu tür zorlamalar, en az başka şekillerdeki sömürüler kadar kötüdür.*

* V. Elwin, *The Tribal World of Verrier Elwin* (Verrier Elwin'in Kabile Dünyası), 1964, s. 336.

IV. BÖLÜM

ÇİN'DE YİN VE YANG

DİŞİ VE ERKEK

Cinsiyetlerin ikiliği, evrensel güçleri ve ilişkileri betimlemek için kullanılan en eski ve en çok rastlanan yollardan biridir. Bu sembolizm pek çok kültürde kullanıldı: Gök Baba ile Toprak Ana, Zeus ile Demeter, Diaus* ile Prithivi**, Siva ile Şakti, Yang ile Yin. Fakat fiili soyutlaması sebebiyle Çin sembolizmi özel biçimlerde gelişti ve Budizm'in İ. S. I. yy.'da gelmesinden sonra bile yeni etkiler yerel geleneklerin içinde erime eğilimi gösterdi.

Tarih öncesi zamanlardan kalma Çin yazmalarında, daha sonraki yazıların temeli olan resimyazılarda, kadın iri göğüsleri olan bir figür olarak, bir anne ise bu figüre meme uçları eklenerek temsil edilmiştir. Erkek için kullanılan işaret, içinde çalışmayı simgeleyen bir gösterge olan, ekili toprağı temsil eden kare biçimli bir resimdi. Bunlar, kadının temelde besleyen ana, erkeğin ise çiftçi olduğunu ve eski Çin toplumunun muhtemelen anaerkil olduğunu düşündürüyor.

* Gökyüzü tanrısı... (Ed. n.)
** Yeryüzü tanrısı... (Ed. n.)

Daha da ötesi, kırmızı renk kadınla, yani yaratma yeteneğiyle ve cinsel güçle ilişkilendiriliyordu. Daha sonra, evlilik törenine 'Kırmızı Olay' ('Red Affair') adı verildi, tüm hediyelerle süslemeler bu uğurlu renge boyanmıştı. Ama beyaz renk cinsel güçsüzlüğe ve ölüme işaret ediyordu, cenaze de 'Beyaz Olay' ('White Affair') olarak adlandırılıyordu. Çin'in daha sonraki zamanlara ait simyasal ve erotik edebiyatında kadın kırmızı, erkek beyaz olarak nitelendiriliyor, resimlerde bu renklerde betimleniyorlardı. Eski zamanlarda çocuklara genellikle annelerinin isimleri verilirmiş gibi görünüyor, eski mitlerde kadınların büyülü güçleri olurdu, cinsel kılavuzlarda ise cinsel bilgiyi öğretenler kadınlardı.*

Bu ilk anaerkil düzen, İ. Ö. 1100 ile 221 arasında hüküm süren Çu hanedanı sırasında tersine çevrildi ve o zaman dayatılan ataerkil sistem, ailenin başı ve lideri olarak erkeğin gücünü ve üstünlüğünü vurgulayan Konfüçyüsçüler'in öğretileriyle güçlendi. Fakat güçlü karşı akımlar da varlıklarını sürdürüyorlardı. Özellikle, Büyük Ana ve cinsel ilişki yoluyla, tükenmez yaşam gücünden erkeğin kısıtlı yaşam gücünü besleyen güçlü kadın kavramlarıyla, Taoizm'de ters yönde güçlü akıntılar sürüyordu. Olumsuz olumludan, eylemsizlik eylemden üstün bulunarak övülüyordu. Klasik Taoist metinlerde 'derin vadi' ve 'gizemli kapı' gibi mistik terimler, cinsellik bilimiyle ilgili metinlerde rahim ve vulva olarak yorumlanmışlardı. Klasik Taoist kutsal kitapların ünlü bir bölümü olan Tao Te Ching de, böyle sembolik bir şekilde algılanabilir:

Vadi Ruhu asla ölmez.
Adı Gizemli Dişi'dir.
Ve Gizemli Dişi'nin kapısı
*Gökyüzü'yle Yeryüzü'nün çıktığı temeldir.***

* R. H. van Gulik, *Sexual Life in Ancient China* (Eski Çin'de Cinsel Yaşam), 1961, s. 5.
** A. Waley, *The Way and its Power* (Yöntem ve Gücü), 1934, s. 149.

Geceyle gündüzün, yazla kışın, gençlikle yaşlılığın birbirlerinin yerini alması, Çinliler'in ikili kozmik güçlerin etkileşimine inanmasına yol açtı. İnsanlık, evrenle aynı şekilde işlev gösteriyordu ve insanların cinsel ilişkide bulunması, yağmur fırtınaları esnasında çiftleşen gökyüzüyle yeryüzünün bir araya gelmesi gibiydi. Çinliler'i bulutları, yağmur aracılığıyla gökyüzünün spermleri tarafından döllenen toprağın yumurtalıkları olarak görüyorlardı. Güneş ile ay, cennet ile yeryüzü sembolizmlerinin çoğu, Yang ile Yin'in resmi terimleriyle yer değiştirdi, fakat gökyüzüyle yeryüzünün yağmur fırtınaları esnasında birleşmeleri sembolü yerinde kaldı. Bugün bile 'yağmur ve bulutlar', cinsel ilişkiyi betimleyen standart bir ifadedir.

Klasik bir hikâye bu fikri, gezintiye çıkan ve gündüz vakti uykuya dalan bir kralın anlattıklarıyla ifade etti. Kralın rüyasında gördüğü kadın şöyle der: "Ben Wu Dağı'nın hanımefendisiyim ve seninle aynı yastıkla sediri paylaşmak istiyorum." Cinsel ilişkide bulunurlar ve ayrılırken kadın "Ben dağın güney yamacında yaşıyorum. Sabahları bulutum, akşamları yağmurum." der. Hikâye, gökyüzüyle yeryüzünün birleşmesine ilişkin eski hikâyeyi değiştiriyordu ve ilk teşebbüsü yapan da kadındı.

'Yağmur ve bulutlar'a ek olarak daha sonraki edebiyatta 'Wu Dağı', 'Wu Dağı'nın güney yamaçları', birleşmeyi ifade eden zarif deyimler olarak kullanıldı. Cinsellik bilimiyle ilgili yazılarda 'bulutlar' hem yumurtalıklar, hem de vajinal salgılar, 'yağmur' da meni olarak açıklandı. 'Ters bulutlar 've' tersine yağmur' gibi tabirler ise, erkek eşcinsel eylemlerini anlatmak için kullanıldı.*

* Van Gulik, a.g.e, s. 38.

YİN VE YANG

Yin ve Yang terimleri Çin felsefesinde İ. Ö. IV. yy.'dan itibaren ortaya çıktı, fakat arkeologlar sembollerine çok daha önceki zamanlarda bile rastladılar. Yin ve Yang işaretlerinin kaynağı bilinmemektedir, fakat bunlar bir tepenin 'karanlık yanı' ile 'güneşli yanı' olarak yorumlandılar. Buradan yaşamsal enerjilerin göstergeleri ortaya çıktı: Karanlıkla aydınlık, zayıfla güçlü, dişiyle erkek. Bu nedenle dişi karanlıktı, siyahtı, derindi ve alıcıydı; erkek aydınlıktı, yüksekti, kutsaldı ve nüfuz ediciydi. Ancak bunlar zıt değil, tamamlayıcı karakterlerdir, çünkü Yin'in içinde bir miktar Yang, Yang'ın içinde bir miktar Yin bulunmaktadır.

Yin ile Yang, Zerdüştlüğün karanlık ve aydınlığı ile ve oradan yükselen iyi ile kötünün ikiciliği ile karşılaştırılmıştır. Fakat Yin ile Yang zıt değildirler, kadın ile erkek gibi, birbirlerine bağımlıdırlar. Amaç birinin ötekine karşı zafer kazanması değil, iki ilkenin mükemmel bir denge halinde bulunmasıdır.

Daha sonraki Çinli filozoflar, her şeyin başlangıcına ilişkin spekülasyon yapmaya epeyce zaman ayırdılar. Nihai birlik, bölünmemiş erkek ve kadına ait Hindu, Fars ve Grek kavramlarında olduğu gibi, Çin'de bir çember sembolüyle temsil ediliyordu. İ. S. XI. yy.'dan itibaren Neo-Konfüçyusçu âlimler bu kavramı, *t'ai chi t'u*, 'yüce temel' olarak bilinen bölünmemiş çemberle ifade ettiler. Çember, koyu ve açık, iki armutumsu şekle, Yin ile Yang'a bölünüyordu. Karanlık taraf olan Yin'in içinde, Yang embriyosunu temsil eden beyaz bir nokta vardı, aydınlık taraf olan Yang'da da içindeki Yin unsurunu temsil eden siyah bir nokta bulunuyordu.

Felsefi yorumu daha sonra gelse de, desenin kendisi, eski bronz parçalar üzerinde çemberlerin bulunduğu eski zaman-

lara kadar gidiyordu. Kapıların ve evlerin, mutfak eşyalarının ve mobilyaların üzerindeki süslemelerle, cinsel içerikli ve kötü ruh kovucu sembollerle günümüze kadar gelmiştir. Armut şeklinde yarılara bölünmüş çember şekli Hindistan ve Avrupa'da da bulunur, Kaşmir veya Paisley* olarak bilinen desenlerde görülür.

Çin'de, kehanet kitaplarında yorumlanan, yatay çizgilerin kombinasyonundan oluşan daha karmaşık ve daha farklı büyüsel semboller de gelişti. Kehanet kitapları arasında *I Ching,*** yani *Değişimler Kitabı,* tüm diğerlerinin yerini aldı. Bu kitap günlük yaşamda o kadar önem kazandı ki, bir 'Konfüçyüsçülük' klasiği sayıldı, oysa Konfüçyüs ölene dek takipçileri tarafından benimsenmemişti. Geleneksel olarak, yatay çizgilerden oluşan sekiz temel trigramın, mitolojik bir imparator tarafından icat edildiği kabul edilir: Kesik çizgiler Yin'i, düz çizgiler Yang'ı temsil eder. Sekiz trigram, ikili olarak birleşerek altmış dört tane altı köşeli yıldız oluştururdu. Gökyüzünü simgeleyen çember biçiminde dizildikleri zaman, trigramlar pusulanın yönüne, yılın mevsimlerine ve günün zamanlarına tekabül eder

I Ching, Yin ile Yang'ı, bir değişimler zinciri içinde evrenin devamını sağlayan ikici kozmik güçler, felsefi bir sistem olarak geliştirilmiş bir kavram olarak tanımladı, böylece *I Ching* hem filozoflar tarafından, hem de kâhinler tarafından kulla-

* *Paisley* İskoçya'da bir şehir ismi ve aynı zamanda bir şal deseni. (Çev. n.)

** *I Ching* Eski bir Çin okültizm kitabına ve bu kitaba dayalı kehanet sistemine verilen ad. İ. Ö. 1000 yıllarında yazıldığı sanılan bu kitap "Değişimler (Dönüşümler) Kitabı" olarak da tanınır. I Ching, evrenin periyodik bir doğası olduğu, gelecekteki olayların bir takım yasalara ve sayılara göre belirlendiği ve evrende tesadüfün olmayıp, her şeyin *'nedensellik kuralı'*na tabi olduğu görüşüne dayalı bir sistemdir. I Ching kitabına göre, varoluşun kökeni olan "başlangıç eylemi" iki asli ve ilksel güç ('yin ve yang') meydana getirmiştir, ki bunlar da dönerek, sekiz trigramı (evrenin sekiz gücünü simgeleyen yin ve yang çizgilerden oluşmuş semboller, "Pa Kua") oluşturacak olan dört imaj meydana getirmişlerdir. I Ching öğretisi işte bu sekiz trigram üzerine kuruludur. (Ed. n.)

nılır oldu. Burada yalnızca cinsiyetlerin ilişkileriyle ilgili kısımlarla ilgileneceğiz. 'Gökyüzü ile Yeryüzü'nün daimi olarak bir araya gelip karışmalarının her şeye şekil verdiği, erkekle kadının cinsel birlikteliğinin her şeye yaşam verdiği' söyleniyordu. Ve yine, "bir Yin ile bir Yang'ın etkileşimine Tao adı veriliyordu". Bu daha sonra, bir kadın ile bir erkek olarak yorumlanmıştır.

Altı köşeli yıldız (mexagram) 63, cinsel birlikteliği simgeliyordu, çünkü üstte duran 'su', 'bulutlar' ve 'kadın' anlamına gelen trigram ile altta duran 'ateş', 'ışık' ve 'erkek' anlamına gelen trigramdan oluşuyordu. Böylece kadının ve erkeğin uyumu ifade ediliyordu, Yin ve Yang çizgilerinin mükemmel bir biçimde birbirlerini izlemeleriyle, birbirlerini tamamlayıcı karakterleri betimleniyordu. Bu uyum mutlu bir cinsel hayatın temeli olarak görülüyordu. "Karmaşadan düzene geçiş tamamlanmıştır ve her şey en küçük detayına kadar yerli yerindedir. Güçlü çizgiler güçlü yerlerde, zayıf çizgiler zayıf yerlerdedir. Bu çok müsait bir görüş açısıdır."*

Daha sonraki Çin kılavuzlarının çoğu bu altı köşeli yıldız üzerinde spekülasyon yaptı ve resimlerde, buradaki erkek ve kadın unsurlarının mükemmel dengesi üzerinde düşüncelere dalan âlimler betimlenmiştir. Kadın unsurunun üst tarafta olması dikkat çekicidir. Ateş ve su sembollerine gelince, tıbbi incelemelerde, erkeğin çabucak alev alan ateş gibi olduğu, ama insanların cinsel deneyimlerinde olduğu gibi, yavaş yavaş ısınıp soğuyan dişi su tarafından söndürüldüğü belirtiliyordu.

* *The I Ching or Book of Changes* (I Ching veya Değişimler Kitabı), Çev. R.Wilhelm ve C. F. Baynes, 1951, i, s. 260.

TAO

I Ching' den gelişen teoriler, Çinliler'in cinsel birleşme konusundaki fikirlerini etkiledi, fakat Çu hanedanının ikinci yarısında Taoizm'in yükselmesiyle daha geniş düşünce akımları öne çıktı. Tao kavramı, Çin düşünce ve sanatının, din ve cinselliğinin büyük bir bölümünün temelini oluşturmaktadır. Bu karmaşık sözcüğün pek çok nüansları vardır: Yöntem, güç, ilke gibi ve anlamın ötesine de geçti: 'Tanımlanabilen Tao, mutlak Tao değildir, Gökyüzü ile Yeryüzü'nden önce de vardı, tüm öğretilerin atasıdır, gizemlerin gizemidir.'

Klasik *Tao Te Ching'* de örneği verilen felsefi Taoizm, Tao'dan boş bir kap, gizemli bir dişi, şekillendirilmemiş bir kütle, hep en alçak yollardan akan, fakat tüm yaratıklara fayda sağlayan su olarak bahseder. Bilgeler de aynı şekilde, 'sözsüz öğretiyle, eylemsiz eylemle, kurallı bilgi ve ahlakın bir kenara atılmasıyla alt edilirler. Öyle görünüyordu ki, daha yüksek bir yoğunlaşma durumu aramayan, doğayı takip eden ve içinden geleni yapan erkek cinselliği kısıtlamalar olmadan yaşayacaktı. Anlaşılması güç bir pasajda, belki de anlatılmak istenen buydu: "Bir bebek güce sahiptir, kemikleri yumuşaktır, fakat kavrayışı güçlüdür. Henüz erkek ile kadının birliğini bilmemektedir, fakat ereksiyona geçerek yaşam gücünün kuvvetini gösterebilir. Ve bu, ahenginin mükemmellikten kaynaklandığını gösterir." Böylece bilge, bir çocuk gibi kendine hâkim olabilir, böylece enerjilerini yoğunlaştırabilir ve huzurlu bir duruma erişebilir.*

Popüler Taoizm, Çin'de kitlelerin diniydi ve simgeciliği mitoloji, sanat, tıp, büyü ve cinsellik alanlarında kendini gösterdi. Tao'nun ortak sembolleri bükülmüş veya ortası

* *Tao Te Ching*, 2 ve 55; H. Welch, *The Parting of the Way* (Yol Ayrımı), 1957, s. 71.

boş taşlardı. Bunlar toplayıcılar tarafından nehir ve göllerde aranıyor, bahçelerde ve evlerde bulunduruluyordu. Taş, hem böbrek biçiminde dişil Yin vulva'yı, hem de dağ şeklinde eril penis biçimli Yang'ı ahenk içinde temsil edebiliyordu. Tanrılarla, onların tapınaklarına giden hacılar aynı taşlar üzerinde resmedilebiliyordu. Taoist fikirler nesneleri birbiriyle temasa geçirebiliyordu veya onları birbirlerini etkileyecek şekilde düzenleyebiliyordu, böylece uyanmış olan Yin ile Yang denge halinde bulunabiliyordu.

Yin ve Yang simgeciliği, Taoistler'ce sayısız nesnede, desende, resimde, kapta, kamu alanlarındaki ve evlerdeki sunaklarda görülebiliyordu. Yang'ın egemen olduğu varlıkların aygır, ejder, Feng-kuşu, horoz, koç, boynuzlu hayvanlar, dağlar, yaz ve güney olduğu düşünülüyordu. Yin ise mantar, helezon şeklindeki bulutlar, su, vadiler, kış, kuzey, vazo, şeftali, kuyruğu çatallı dişi ejder, balık, şakayık ve krizantemde egemendi. Derin yarığı ile şeftali, vulva'nın gözde bir sembolüydü. Ahenkli kombinasyonlar bir şakayık bahçesine uçarak giren bir Feng-kuşunu, helezon şeklindeki bulutların arasında uçan bir ejderi, koçlu bir kadını veya zıt renklerin bağdaştırılmasını göstermek için bir arada eriyen donuk kırmızı ve mavi çiçeklerin bulunduğu bir tabağı gösteriyordu. Çin sanatı baştan başa gizemli ve cinsel simgecilikle doldurulmuştu ve bu simgeciliği anlamak, konuşulmayan bir dili öğrenmeye benziyordu.*

Popüler Taoist mitlerde, cinsel simgecilik tanrıların hikâyelerinde de kullanıldı. Gözde ilahlardan biri, Hsi Wang Mu, Batı Havasının Kraliyet Anası veya Kaplumbağanın Altın Anası, yani Doğu Havası'nın hakimi tanrı Mu Kung'un karşılığıydı. Erkek tanrının Yang'ına karşı, o pasif veya dişil Yin idi ve birliklerinden gökyüzüyle yeryüzündeki tüm yaratık-

* P. Rawson ve L. Legeza, *Tao*, 1973. s. 12 ve şekiller 51; 62.

lar doğmuştu. Hsi Wang Mu yeşimden* bir dağda, Eşsiz Şeftali Bahçesi'yle altı bin yılda bir olgunlaşan büyülü bir ağacı olan bir sarayda yaşıyordu. Sonra tanrıçanın doğum günü geldi, tüm ölümsüzler Şeftali Festivali'ne davet edildiler ve onlara ölümsüzlük veren meyveden yediler. 'Maymun' isimli ünlü bir Budist hikâyesinde, maymunun bu festivale davetsiz gelmesi ve ölümsüzlük yiyecekleri ile ilaçlarını çalması anlatılır. Hsi Wang Mu göz alıcı bir elbise içinde, bir anka kuşu eşliğinde, elinde bir meyve tabağı ile resmedilir. Başka resimlerde, sarayının altın duvarlarının ötesinde, giriş izni verilmesini umarak bekleyen ölümsüzlerle, içeriye girmiş, bahçesindeki gölün içindeki adada oturarak ölümsüzlük şeftalilerini yiyen ölümsüzler gösterilir.

Diğer tanrılar arasında, yıldız ilah, Şu Hsing ya da Şu Lao erkek başarısının prototipiydi. Güney Kutbu'nun İhtiyar Adamı olarak, etkisi insanlara barış getirdi. Resimlerde ve oymalarda bu ilah, açık bir alın ve kel bir kafayla temsil ediliyor, bir dağı andıran kel kafası, büyük gücünü gösteriyor, elinde taşıdığı şeftali ise uzun hayatı simgeliyordu. Bu mutlu bir tanrıydı, taşıdığı uzun bir sopanın ucundaki sukabağı ve bir parşömen tomarı, şeftali ile birlikte uzun ömürlülüğün sembolleri idi.

Sayısız Taoist tanrı ve ilahlaşmış insan bulunuyordu. Her birinin kendine has acayiplikleri ve kişilikleri vardı. Efsanevi ölümsüzlerin ejderler veya savaş arabaları üzerinde, göklerde uçtukları söyleniyordu; bazıları dağlardaki mağaralarda yaşıyorlar, ölümsüzlük yiyeceğini arıyorlar ve gözde öğrencilerine bulgularını aktarıyorlardı. Bu ilahların çoğunun imgeleri ve tapınakları, en azından Çin'de, görünüşte yok ol-

* *Yeşim* Böbrek hastalıklarını iyileştirdiğine ve nazardan koruduğuna inanılan yeşil-pembe renkli taş... İ. Ö. X. yy.'da Çinliler bu taşın kötü ruhları uzaklaştırdığına inanırlardı. (Ed. n.)

muştur, fakat izleri Çin etkisi altındaki başka yerlerde, dünyanın her yerindeki sanat galerilerinde ve müzelerde hâlâ bulunabilmektedir.

Uzun yaşam veya ölümsüzlük arayışı, Taoistler'de değişmeyen bir amaçtı. Hintli yogiler gibi nefes egzersizleri yaptılar, fakat sessizce nefes alarak ve nefeslerini tutarak, ana rahmindeki soluk alma şekline dönmeye çalıştılar. Kenarları çevrili bir güneş işaretini ellerinde tutarak güneş banyosu yaptılar (Batı'da bu eylemin kıymeti daha yeni anlaşılmıştır). Fakat kadınlar, ellerinde sarı kağıt üzerine, siyahla çerçevelenmiş ay sembolü taşıyarak, ay ışığına çıkmak durumundaydılar. 'Dışarıdaki İksir'i arayanlar, büyülü iksirler bulmaya çalışan, çiy içen, ağaçlara asılı duran, doğaya dönen veya ölümsüzler adasını bulmak üzere denizlere açılan simyacılardı. Bu tür bir arayış esnasında Taoistler cinsel ilişkiyi tamamen bırakabilir veya kıymetli sıvıyı kaybetmemek için orgazmı kısıtlayabilirdi. Fakat 'içerideki iksir'i arayanlar, bedenle ruh arasında mükemmel bir uyum tesis etmek için kendilerini kontrol ederek ve uygun teknikler yoluyla sınanıyorlardı.

CİNSELLİKTE TAO

Göğün yarattığı on binlerce şey arasında, en değerlisi insandır. İnsanın gelişimini sağlayacak onca şey arasında hiçbiri, cinsel ilişkiyle karşılaştırılamaz. Gökyüzü taklit edilerek yaratılmıştır ve şeklini Yeryüzü'nden alır, Yin'i düzenler ve Yang'a hükmeder. Bunun önemini anlayanlar kendi doğalarını besleyebilir, ömürlerini uzatabilirler; gerçek anlamını anlamayanlar kendilerine zarar verirler ve ömürleri tükenmeden ölürler.'

Tahmini olarak İ. S. VII. yy.'da, *Art of Love* (Aşk Sanatı) kitabında, âlim Tung-Hsüan böyle yazmıştı.*

Çin toplumunun en yüksek seviyesinden en alt seviyesine, tüm Tao takipçileri cinsel enerji geliştirmeye ve Yin ile Yang'ı birleştirmeye çalıştılar. Ön sevişme esnasında bu güçler yükseliyor ve orgazm esnasında bedenden serbest bırakılarak diğer cinsiyetten eşin bedenine yani erkekten kadına, kadından erkeğe aktarılıyordu. Yin ve Yang özlerinin bu şekilde karşılıklı değiş tokuşunun mükemmel bir ahenk yarattığına ve cinsel ilişkinin, ilerleyen yaşla azalmak yerine, insanı dinçleştirdiğine ve uzun ömür getirdiğine inanılıyordu.

Tung Hsüan bir kez daha şöyle diyordu:

> *Gerçekte Gökyüzü sola, Yeryüzü sağa döner. Böylece dört mevsim birbirini takip eder, erkek çağırır, kadın arkasından gider, yukarıda eylem, aşağıda eylemsizlik vuku bulmaktadır; bu her şeyin doğal düzenidir... Erkek ve kadın kozmik yönelimlerine uygun hareket etmelidir, erkek yukarıdan itmeli ve kadın aşağıdan kabul etmelidir. Bu şekilde birleşirlerse, Gökyüzü ile Yeryüzü'nün ahenk içinde varoldukları söylenebilir.*

Çin'de cinsel ilişkinin iki ana amacı vardı. Bunların ilki, erkeğin Yang özü zirvedeyken çocuk yapmaktı, özellikle de sağlıklı erkek çocuklar yapmak, böylece aile varlığını devam ettirebilecek, atalara bakılacak ve evrenin düzeni korunacaktı. Fakat erkek menisinin kesin sınırlarla kısıtlı olduğu düşünülüyordu, buna karşın kadının tükenmez bir Yin özü kaynağı vardı.

Bu yüzden ikinci amaç, dişil Yin özünün emilimi yoluyla erkeğin canlılığını artırmaktı. Yin özünün, erkeğin içine çektiği vajinal sıvılarda olduğu düşünülüyordu, fakat *coitus reser-*

* R. H. van Gulik, *Sexual Life in Ancient China* (Eski Çin'de Cinsel Yaşam), s. 125.

vatus ile yani boşalma olmadan cinsel ilişki yoluyla fazladan bir unsur daha ekleniyordu, böylece Yang, Yin ile tamamlanıyordu. Bu birkaç eşle yapıldığında ve birleşme orgazm gerçekleşmeden olabildiğince uzun tutulduğunda, Yang artırılır ve güçlenirdi. Taoizm Yin ile Yang'ın işbirliğinin önemini vurgulamış olsa da, bu eşler arasında eşitlik ya da aşk olacağı anlamına gelmiyordu. En azından zengin ailelerde pek çok cariye bulunurdu ve egemen erkek her zaman boşalamadığından, meninin korunmasının sağlığa iyi geldiği inancıyla, kısıtlı boşalma sorunun çözülmesine yardımcı oluyordu.

Taoistler'in bazı cinsel tekniklerine Konfüçyüsçüler ve Budistler şiddetle karşı çıkıyordu. Taoizm kendine hâkim olmanın doğanın uyumuna karşı olduğunu, cinselliğin reddinin nevroza sebep olacağını savunuyordu, buna karşın Budistler manastır yaşamında cinselliğin reddini savunuyordu. Daha da ötesi, Taoistler yalnızca zihinsel disiplin aracılığıyla değil, fiziksel yöntemlerle de *coitus reservatus*'u öğretiyorlardı. Boşalma, meni kanalına parmakla bastırma yoluyla engelleniyor, böylece sıvı sidik torbasına yönlendiriliyordu. Fakat Hint yoga teorisi ve Tantrik teori gibi, Taoist teori de meninin (*ching*) belkemiği boyunca 'yukarı akacağını' ve 'beyni' ve tüm sistemi 'besleyeceğini', eril Yang özünün dişil Yin özüyle temasa geçerek çoğalacağını düşünüyordu.

Cinsellikle ilgili Çin edebiyatı, meninin bir erkeğin en değerli varlığı olduğunu ve her boşalmanın, kadından eşit miktarda Yin özü alarak karşılanması gerektiğini vurguluyordu. Her birleşme eyleminde erkek kadına tam bir tatmin sağlarken, kendisi ancak belli durumlarda boşalmalı idi. Eğer kadının hamile kalması isteniyorsa, en uygun zamanın âdetten beş gün sonrası olduğu düşünülüyordu.*

* R. H. van Gulik, *Sexual Life in Ancient China* (Eski Çin'de Cinsel Yaşam), s. 46.

Diğer dinlerin gözünde ayıplanabilecek Taoist uygulamalar, Hıristiyanlığın ilk yüzyılları boyunca gelişen ve Hintliler'in sol-elli Tantra'sını andıran, halka açık cinsel birleşme törenleriydi. Ayinsel bir danstan sonra törene katılan iki önde gelen kişi cemaatin önünde birleşebiliyor veya cemaatin kalan üyeleri tapınak avlusunun yan tarafındaki odalarda cinsel ilişki kurabiliyorlardı. Cinsel ilişki kutsal görülüyordu ve mevsimlere, ayın dönümlerine ve astrolojik durumuna dikkat edilerek, insanların birleşmesi evrenle ahenkli hale getiriliyordu.*

Çin'de, eski zamanlardan kalan ve genellikle diyaloglar halinde yazılan kitaplar derlenmişti. Mitolojik Sarı İmparator, Huang-ti, ilk yüzyıllardaki el kitaplarında, dişi korumalara cinselliğin gizemleri hakkında sorular sorarken sık sık karşımıza çıkar. Bu kızların en önemlilerinden biri olan Sade Kız'ın, yani Su-nü'nün, deniz kabuğu şekli alabilen bir nehir tanrıçası olduğu söylenirdi. Deniz kabuğu Çin'de bereket sembolüdür. Bir hikâyede fakir, fakat erdemli bir adamın nehir kıyısında bir kabuk bulduğu, evine götürdüğü ve ondan sonra ne zaman evden çıksa, döndüğünde evi temizlenmiş ve yemeği hazırlanmış bulduğu anlatılır. Adam gizlice evi gözetledi ve kabuktan güzel bir kızın çıktığını gördü. Kız Cennet İmparator'u tarafından, ona bakmak üzere gönderilen Su-nü olduğunu söyledi. Kız yok oldu, fakat kabuk kaldı ve her zaman pirinçle doluydu.**

Sade Kız'ın (Plain Girl), *Kara Kız* (Dark Girl) ve *Seçilmiş Kız*'la (The Elected Girl) birlikte, cinsel ilişki sanatlarını açıkladığı söylenir. Seçilmiş Kız, bir tanrıça olduğu söylenmesine rağmen, oldukça bulanık bir figürdür. Fakat, 'Sarı

* J. Needham, *Science and Civilisation in China* (Çin'de Bilim ve Uygarlık), 1956, ii, s. 146.
** R. H. van Gulik, *Sexual Life in Ancient China* (Eski Çin'de Cinsel Yaşam), s. 74.

İmparator'un Yatak Odasına İlişkin Sanatı Kara Kız'dan öğrendiği' söylenir. 'Bu sanat boşalmanın engellenmesini, kadının sıvılarının emilimini ve meninin dönüşü sağlanarak beynin güçlendirilmesini, böylece uzun ömür elde edilmesini içerir.'

İlk yüzyıllarda Sarı İmparator'la bu kızlardan biri arasında geçen diyaloglar halinde yazılan ve cinsel ilişkileri irdeleyen pek çok kılavuz bulunduğu açıktır. Bu kılavuzlar, değişik birleşme pozisyonlarına ilişkin resimlerle bezenmiştir, metotları kocalar, karılar ve dansçı kızlar tarafından genelde bilinir ve bir gelinin çeyizinin bir parçasını oluşturur. Bunlar yalnızca tatminkâr bir cinsel ilişki kurmanın yollarını değil, aynı zamanda nasıl sağlığa faydalı olacağını ve ömrü uzatacağını da öğretir.

II. yy.'da, çok bilinen bir şair olan **Chang Heng**, bir gelinin kocasına hitabını betimledi. Kız yastığı ve şilteyi temizledi, lambayı yaktı ve ocağı tütsüyle doldurdu. Kapıyı kilitledi, giysilerini çıkardı ve resimli parşömenini çıkararak, Sarı İmparator'a bilgi vermekte olan Sade Kız'ı örnek aldı, "böylece biz de çeşitli duruşları deneyebiliriz, sıradan bir kocanın nadiren gördüğü duruşları."*

Bu bölümün başında kendisinden alıntı yapılan Tunghsüan Usta şöyle diyordu: "Kara Kız'ın öğrettiği cinsel ilişki yöntemleri antik çağlardan beri aktarılmaktadır; fakat konu hakkında yalnızca genel bilgi verirler, ince gizemler aktarılmaz." Bu yüzden sarılma, öpüşme, okşama, yalama, ısırma, girme, ara verme, zaman ve mevsimler hakkında daha detaylı bilgiler verdi.

Otuz ana cinsel ilişki pozisyonu tanımlanmıştır ve her birinin mecazi bir ismi vardır: Tek Boynuzlu Atın Boynuzu, Sarılan Ejder, Bir Çift Kırlangıç, Çırpınan Kelebekler, Ters

* R. H. van Gulik, *Sexual Life in Ancient China* (Eski Çin'de Cinsel Yaşam), s. 73.

Uçan Ördekler, Sunağın Yanındaki Bambular, Dört Nala Giden Küheylan, Zıplayan Beyaz Kaplan, Zincifre Yarığındaki Anka Kuşu, vesaire.* Burada ve başka yazıtlarda cinsel organlara tanımlayıcı isimler verilmiştir. Erkek, Yeşim Sap, Olumlu Tepe, Şişen Mantar, Kaplumbağa Kafası veya Ejder Sütunu'ydu. Kadın ise Yeşim Kapı, Açık Şakayık, Altın Lotus, Alıcı Vazo, Lavta Telleri, Altın Sel Yatağı, Derin Vadi, Tavuk Dili'ydi. En güçlü sembolik doğal madde Zincifre, yani pembemsi mor kristal bir taştı ve bu taş birleşmiş Yin ve Yang enerjilerini temsil ediyordu.

Yüzyıllar boyunca, cinsel kılavuzlar Çin'de popüler olmaya devam etti. Bazen Yatak Odası Sanatı'na ilişkin pek çok kitap Taoist Klasikler başlığı altında listeleniyordu. Tıbbi kitap listeleri de cinsellik üzerine çalışmalar içeriyordu. *Classic of the Secret Methods of the Plain Girl* (Sade Kız'ın Gizli Yöntemleri Üzerine Bir Klasik), *Handbook of Sex of the Dark Girl* (Kara Kız'ın Cinsellik Elkitabı), *Summary of the Secrets of the Bedchamber* (Yatak Odası Sırlarının Özeti), *Principles of Nurturing Life* (Yaşamı Besleme İlkeleri), *Poetical Essay on the Supreme Joy* (Üstün Zevk Üzerine Şiirsel Bir Deneme) gibi. T'ang Hanedanı zamanında, yani VII. yy.'dan IX. yy.'a kadar, cinsel öğreti, tıbbi bilimlerin bir dalı halini almıştı ve pek çok kılavuz bu konuda bölümler içeriyordu.

Bu tıbbi çalışmaların en ünlüsü, VII. yy.'da yaşayan hekim **Sun Szu-mo**'nun yazdığı, *Priceless Recipes* (Paha Biçilmez Tarifler) idi. 'Sağlıklı cinsel hayat'a ilişkin bir bölümde, Sun kırk yaşını aşan bir adamın cinsel gücünün azaldığını, bu yüzden *The Art of the Bedchamber* (Yatak Odası Sanatı)'na ilişkin bilgi edinmesi gerektiğini yazıyordu. Cinsel teknikler öğrenilmelidir, çünkü gençken erkekler Tao'yu anlamaz, yaşlandıklarında ise, ondan faydalanamayacak kadar zayıf

* A. g. e, s. 125, Latince'de daha fazla detay verilmiştir.

veya hasta olabilirler. *Si jeunesse savait, si vieilesse pouvait.** Cinsel ilişkiye yalnızca şehvetin tatmin edilmesi için girilmemelidir, ilişki yaşamsal özün beslenmesi için kontrol edilmelidir.

Sun ön sevişmenin, kadının ateşinin yükseltilmesinin ve onun Yeşim Sıvı'sının, içilmesinin önemine dikkat çekti. Kadının güzel olması önemli değildi, genç olması yeterliydi, ancak ideal durum, meni boşaltmadan bir gecede on farklı kadınla birleşmekti. Her seferinde başka kadınla birleşilmeliydi, çünkü bir ilişkiyle kadının Yin özü zayıflar ve eşine çok az fayda sağlardı. Boşalma, nefesin tutulması ve idrar yolunun bastırılması yöntemleriyle kontrol edilmeli, böylece meni beyne çıkmalı ve "insanın ömrünü uzatmalıydı."

Sun, sık sık tekrarlanan bir hikâye anlatıyordu. Yetmişini aşmış bir köylü ona Yang özünün çok canlı olduğunu ve karısıyla günde birkaç defa seviştiğini söyledi. Sun, bunun çok şanssız bir durum olduğunu, bunların ateşinin son alevleri olduğunu ve köylünün uzun zaman önce cinsel ilişkiden kaçınmaya başlamış olması gerektiğini söyleyerek yanıt verdi. Altı hafta sonra köylü öldü ve bu, cinsel ilişkinin kontrol edilmesi gerektiğini gösteren bir işaret oldu.

"Erkekler kadınsız yapamaz," diyordu Sun, "kadınlar da erkeksiz yapamaz, fakat tutkulara serbestçe teslim olunmamalıdır, çünkü bu erkeği yaşamsal özünden mahrum kılar. Erkekler, yaşamsal güçlerini, özellikle güçlü olduğunu fark ettikleri zaman beslemelidirler. İlerleyen senelerde, erkeğin kendini tutması, tükenmek üzere olan bir lambaya yağ eklemek gibidir. Altmış yaşını aşmış güçlü bir adam, bir kadınla bir ay boyunca birleşmedikten sonra zihninin hâlâ yerinde olduğunu hissedebilir ve kendini ne kadar uzun süre kontrol edebilirse, o kadar uzun süre zihni yerinde kalır. Ana amaç

* Genç bilebilse, yaşlı yapabilse! (Çev. n.)

kıymetli meninin korunması ve yaşamın uzatılmasıdır. Boşalma olmadığı zaman bile Yin özleri birleşmeyle uyarılıyor olsa da, kadının veya kadınların duyguları aynı derecede önem taşımamaktadır."*

KONFÜÇYUSÇU AHLAK

Taoistler, Konfüçyusçular ve Budistler, Çin'de üç geleneksel 'yol'un takipçileri olmuşlardır. Bunlar ayrı 'dinler' değillerdi, birbirlerine zıt düştükleri zamanlarda bile birbirlerini tamamladılar. Konfüçyusçu âlim-centilmen, vicdan sahibi bir memur, sorumlu bir vatandaş ve iyi bir aile babası olarak betimlendi. Taoist ise, özel yaşamında, aşkları ve ruhani şeyler arayışıyla genellikle aynı adamdı.

Taoist efsaneler, Konfüçyüs'ün, kendi efsanevi kurucuları **Lao Tzu** önünde küçük düştüğünü anlatırdı, fakat bu efsanelerin taraflı olduğu açıktı. Her iki bilge de ya da onlara atfedilen yazılar, farklı şekillerde Tao'dan bahsediyordu. Pek çok Çinli, Tao'nun konulara yaklaşımını tamamlayıcı olarak kabul etti, fakat bazı Konfüçyusçular Taoist öğretileri dar, insanlıkla doğruluğu hafife alan öğretiler olarak nitelediler. Taoistler, kabul edilmiş bilgeler ölene kadar hırsızların yok olmayacağını söylemişlerdi, fakat bu düşünmeden yapılmış bir yorumdu, çünkü geçmişte hiç bilge olmasaydı, ahlak da yok olacaktı. Taoistler'le Budistler, insanlara düzeni reddetmeyi ve kişisel saflıkla, nirvana'yı aramayı öğretmişlerdi. Fakat aileleri düzenlemek için, insan önce kendi kişiliğini geliştirmelidir.

Konfüçyüs kadınlar hakkında pek az şey söylemiş, cinsel ilişkiler hakkında ise hiçbir şey söylememiştir. Bir dizede şu

* R. H. van Gulik, *Sexual Life in Ancient China* (Eski Çin'de Cinsel Yaşam), s. 193.

yorumu yapmıştır: "Kadınlarla ve aşağı sınıftan insanlarla uğraşmak çok zordur. Onlara dostça yaklaşırsanız, kontrolden çıkarlar, mesafeli davranırsanız buna içerlerler."* Konfüçyüs'un takipçileri bu yaklaşımı geliştirerek kadınların daha aşağı kabul edilmesini sağladılar; kadınların önde gelen görevleri kocalarına ve kocalarının anne babalarına itaat etmek, eve bakmak ve sağlıklı erkek çocuklar doğurmaktı. Üreme öncelikliydi ve cinsellikten zevk almak daha sonra geliyordu; ideal kadın 'içeride olan', ev işlerine yoğunlaşan kadındı. İffet kadın için şarttı, fakat erkek için değildi.

Konfüçyus öğretisi, Orta Yol'un, toplumda dengenin ve evrende ahengin ahlaki idealinin öğretisiydi. Bu, herkesi ilgilendiren Beş İlişki'yle uygulanacaktı; hükümdarla tebaanın, babayla oğlun, kocayla karının, ağabeyle küçük erkek kardeşin, arkadaşla arkadaşın ilişkileriyle uygulanırdı.

Konfüçyüsçüler, aile yaşamında temizliğin temini için cinsiyetlerin birbirinden ayrılmasını savunuyorlardı. Daha önceki ve sonraki zamanlara ait metinlerin toplamı olan *The Book Rites* (Ayinler Kitabı), bu ayrımı uç noktalara götürüyordu: "Yaşanan evde dışarısıyla içerisi açıkça bölünmüştür; erkek dışarı, kadın içeri bölümlerde yaşar. Kadın evin arka tarafına yerleşmiştir, kapılar kilitli tutulur ve hadım erkekler tarafından korunur." Kocayla karısı aynı elbise askısını bile kullanmamalı, birlikte banyo yapmamalı, aynı şilteyi paylaşmamalı veya birbirlerinin giysilerini ödünç almamalıdır. Kocası yoksa, kadın onun şiltesini kilit altında tutmalıdır. Başka bir erkekten, doğrudan bir şey almamalıdır. "Kadın dışarı çıktığında, yüzünü peçeyle örter... Sokakta yürürken erkekler sağdan, kadınlar soldan gitmelidir."**

* *Analects* (Seçme Eserler) 17,25. Çev. A. Waley, 1938.
** R. H. van Gulik, *Sexual Life in Ancient China* (Eski Çin'de Cinsel Yaşam), s. 58.

İ. S. I. ve II. yy.'larda, iffeti ve bilgisiyle büyük saygı duyulan **Lady Pan Chao**, oğlan çocukları gibi kız çocuklarının da temel eğitim almaları gerektiğini savunuyordu. Fakat kendisi, 'Çin edebiyatının en mutaassıp kitaplarından biri' olarak görülen ve Konfüçyüsçüler'in, kadınlığa ilişkin parlak bir örnek olarak gördükleri *Women's Precepts* (Kadınların Davranış Kuralları)'nı yazdı. Lady Pan'a göre eğitim, kadına değerce aşağılığını ve kocasına mutlak itaati öğretmeliydi.

> *Kocayla karısının Tao'su, Yin ile Yang'ın ahenkli karışımını temsil eder. Erkeğin ruhlara karışmasını sağlar. Gökyüzü'yle yeryüzü'nün ve insani ilişkilerin büyük düzeninin engin önemini kanıtlar... Yin ile Yang temelde farklıdır, bu yüzden kadınla erkek davranışları da birbirinden farklıdır. Güç, Yang'ın erdemidir, teslim olma Yin'in faydasını teşkil eder. Erkek, gücü için onurlanır, kadın, zayıflığı için övülür... Saygılı ve itaatkâr olmak, kadınlığın altın kuralıdır.*

Ve yine, *Ayinler Kitabı*'na göre bir erkeğin birden çok kadınla evlenmeye hakkı vardır, fakat kadın iki efendiyi takip etmemelidir... "Alçakgönüllülük erdemin esasıdır, itaat, bir kadının uygun davranış tarzıdır."*

Lady Pan'ın kuralları idealdi, fakat bu kurallara pek uyulmadığı görülüyor. Diğer yazarlar, kadınların gece ve gündüz, zevk peşinde dışarı çıktıklarından, festivallerde Budist tapınaklarını ziyaret ettiklerinden ve piknikler organize ettiklerinden söz eder. Evlerde, ziyaretçiler ev sahibine, evin kadınlarını dışarı çıkarana kadar takılırlardı ve sonra birlikte otururlar, şarkı söyleyip dans ederler, yakışıksız sohbetler ederlerdi.

Konfüçyüsçü öğretiler erkeğin ve kadının toplum ve aile içindeki yerlerini belirledi, fakat yatak odasının mahremi-

* A. g. e, s. 97.

yeti içinde yine Taoist öğretileri takip edebilirlerdi ve kadının cinsel gizemleri öğretme konusunda öğretici konumunda olması pek de az rastlanır bir durum değildi. Karı kocanın fiziksel temasları, genellikle küçük bir oda olan evlilik yatağıyla sınırlıydı. Bu konuda bile Lady Pan şu görüşünü sürdürdü: "Yatak odasında oynaşma yalnızca kaba saba cinselliği akla getirir; bu tür cinsellik yararsız konuşmayı getirir; yararsız konuşma ahlaki gevşekliğe yol açar; ahlaki gevşeklik de kadının kocasını hor görmesine sebep olur. Bütün bu şerlerin kökü [cinsel ilişkilerinde] ılımlılığı öğrenememeleridir." Lady Pan'ın on dört yaşında evlendiğini, fakat kocasının genç yaşta öldüğünü ve uzun yıllar yaşamasına rağmen Lady Pan'ın bir daha evlenmediğini de belirtmek gerekir.

Taoistler gibi Konfüçyüsçüler de, ki bunlar genellikle aynı kişi olurlardı, cinsel ilişkinin iyi olduğunu, tüm erkeklerle kadınlar için gerekli olduğunu ve ırkın devamı için şart olduğunu düşünüyorlardı. Bazı öğreticiler, aile yaşamını aksatacağı ve gereksiz aşk oyunlarıyla üremeyi engelleyeceği korkusuyla cinsel başıboşluktan hoşlanmadılar. Yeryüzü'nün Gökyüzü'nden aşağıda olması gibi, kadınların da erkeklerden aşağı olduğunu düşündüler, fakat dünyayı reddeden bazı dinlerdeki öğreticiler gibi, kadınları veya cinselliği küçümsemediler.

Konfüçyüsçü fikirlere göre, kadın yatağını terk edince, erkeğin karısına bir insan olarak ilgisi de sona eriyordu. Kadınlardan kocalarının entelektüel ilgilerini paylaşmaları veya dışarıdaki eylemlerine karışmaları beklenmediğinden, kızların eğitimi için pek az şey yapılıyordu. Kadınların çoğunun okuma yazması yoktu. Yüksek sınıftan ailelerde bile kadınlara yalnızca dikiş dikmek ve dokuma yapmak öğretiliyordu. Yalnızca fahişelerle şarkıcı kızlar, eğitimlerinin bir parçası olarak okuma yazma öğreniyorlardı.

Konfüçyüsçü Çin'de, farklı cinsiyetler arasındaki ilişki toplum içinde resmiydi. Dürüst bir adam, başkalarının gözü önünde bir kadına, hatta karısına bile samimiyet göstermezdi, çünkü hayatta öncelikli görev, insanın anne babasına karşı görevi olduğundan, bu, evladın anne babasına hürmetine zarar verici bir davranış olurdu. Kadının kaynana problemi, kocasının diğer akrabalarına kadar uzanıyordu. Lady Pan şöyle diyordu: "Bir kadın kaynanasıyla kaynatasının sevgisini nasıl kazanmalıdır? Mutlak itaatten başka yol yoktur. Eğer kaynanası, öyle olduğu halde, 'Öyle değil' derse, kadın gene de itaat etmelidir... Ve kaynanasıyla kaynatasının sevgisini kazanmak için, kadın ilk önce kocasının kız ve erkek kardeşlerinin sevgisini kazanmalıdır."

Bir kadın için, erkeklere çekici gelmek, doğal olmayan bir şeydi, cinsel tacizle aynı şeydi ve kadının kocasına cazip gelmesi bile toplum içinde gizlenmeliydi. Toplum içinde kocayla samimi bir şekilde konuşmamak görgü kuralları gereğiydi ve şefkat içeren duygular başkalarının önünde gösterilmemeliydi. Diğer yandan, koca bir cariye alabilirdi ve alıyordu da. Genelde bu, karısı kısır çıktığında yapılan bir şeydi ve kadın ailenin devamı için kocasını buna teşvik de edebilirdi. Ya da damat, ilk kez evlilik töreni sırasında gördüğü gelini beğenmezse cariye alınabilirdi.

Hiçbir kadın cariye olmak istemese de, cariyelik Çin'de kabul gören bir gelenekti. Kızlar para için veya bekâretlerini yitirdikleri için satılıyorlardı, fakat fakir aileler bile kızlarının cariye olabileceğini kabul etmekten hoşlanmıyorlardı ve cariyelerin uzak yörelerden geldikleri söyleniyordu. Karı kıskanmadığı veya koca kararlı olduğu zaman cariyelere iyi davranılabilirdi, fakat durum böyle olmazsa cariyenin çok mutsuz bir hayatı olabiliyordu. Bir oğlan çocuğu doğurmazsa göz ardı ediliyor, bu arada koca, ailenin devamı-

nı sağlamak için başka kadınlar alıyordu. Cariyeler genelde genç kızlar olduğundan, kocalarından uzun yaşıyorlar ve kocaları öldüğünde aile onları ihmal edebiliyor veya hor görebiliyordu ve geri dönebilecekleri akrabaları da olmuyordu.

Koca için, cariyelerin veya birden çok karının olması, cinsel aktivitenin çoğalması demekti; aynı veya takip eden gecelerde, birinden diğerine giderdi. Taoist teoriye göre meni kaybıyla Yang'ı zayıflama tehlikesiyle karşı karşıya kalırdı, fakat *coitus reservatus* yöntemini uygulayarak hem karılarıyla cariyelerinin cinsel ihtiyaçlarını karşılar, hem de onların Yin özlerinin kendisine aktarılmasını sağlayarak güçlenirdi.

EVLİLİK

Ayinler Kitabı şu deyişi Konfüçyus'a atfeder: "Gökyüzü'yle Yeryüzü çiftleşmemiş olsalardı, on bin tür yaratık doğmayacaktı. Büyük evlilik ayini sayesindedir ki insanoğlu nesiller boyunca yaşamayı başarmıştır." Kadın aşağı sınıftan sayılsa da, evlilik bu sözlerle övülüyordu. Her kadının, ne kadar fakir ya da çirkin olsa da, bir kocaya sahip olma hakkı vardı ve evdeki tüm kadınlara birer koca bulmak da aile babasının göreviydi; fakirler ve köylüler söz konusu olduğunda ise, her kıza koca bulmak toplumun görevi oluyordu.

Eski Çin'de hükmeden sınıflar arasında evlilik ekzogamik idi ve aynı soyadına sahip bir kadın ile evlenmek kesinlikle tabuydu. Çoğu kaydedilmiş olmasa da, köylüler arasında da tabular vardı. Soyadı tabusu bugün de geçerlidir. Evlilikler bir aracı tarafından ayarlanırdı ve çift, aileler seçimi onayladıktan sonra evlilik hediyeleri verilmeden, birbirlerini göre-

mezlerdi. Eski zamanlarda, kır toplumlarında, genç kızlarla genç erkekler bahar festivallerinde bir araya gelirler, birlikte, çoğunlukla erotik şekillerde şarkı söyleyip dans ederler, seçtikleri eşlerle cinsel ilişkide bulunurlardı. Bu birleşmeler topluluk tarafından yasallaştırılırdı. Bu tür geleneksel birleşmeler, Konfüçyüsçüleri dehşete düşürürdü ve tüm birleşmelerin bir 'aracı-adam' tarafından gözlemlenmesini ve kayda geçirilmesini emrettiler, fakat bunun ne ölçüde uygulandığı tartışılmaktadır.

Daha sonraki edebi yapıtlarda, 'gelin odasında çıngar çıkarmak' veya 'geline takılmak' olarak adlandırılan geleneğe sık sık atıfta bulunulmuştur. Düğün ziyafetinden sonra davetliler çifti gelin odasına götürür ve onlara sataşır, alay ederlerdi. Kaba sorular, saldırgan tavırlar, hatta bazen kırbaçlama, sarhoş davetliler tarafından 'mutlu' çiftin maruz bırakıldığı davranışlardı. Bu gelenek zamanımıza kadar, bir ölçüde ulaşmıştır. Amaç belki de, gelinin bekaretinin bozulması ve böylece evlilik töreninin tamamlanmasına ilişkin eski geleneğin devamıdır.

Müstakbel çiftin ön görüşmeleri, ailelerin anlaşmasından sonra gerçekleşirdi. Fakat Ming hanedanından itibaren bu görüşme, atalara ait salonda yapılan törende gelinin peçesini çıkarmasından önce vuku bulmazdı. Genelde çöpçatan olarak fahişeler görev yapardı ve gelini düğün odasına götüren de onlar olurdu. Burada çift birbirlerine birer kadeh içki sunar, saç tutamları birbirine bağlanırdı.

Eski Çin'de yalnızca koca değil, karı da boşanma talep edebilirdi ve böylece bağımsızlığından feragat etmiş olmazdı, fakat Sung hanedanı döneminde Konfüçyüsçüler kadının tekrar evlenmesini yasakladılar, çünkü "açlıktan ölmek o kadar önemli bir şey değildi, ama tekrar evlenmek yoluyla iffetini kaybetmek çok ciddi bir olaydı." *Ayinler Kitabı* zaten dul-

ların geceleri feryat etmesini yasaklamıştı. İnsanların, dulların oğulları ile arkadaşlık etmesini bile yasaklamıştı. Konfüçyüsçü terbiye uğruna genç kadınlar dul olarak kalmaya zorunlu kılınıyordu, özgürlükleri yoktu ve kilitli hapisler olarak adlandırılmaya başlanan kadınlar odasında kısıtlı hayatlar yaşıyorlardı.

T'ang hanedanına kadar Çinli kadınlar boğazlarını ve göğüslerini açıkta tutuyorlar, kızlar çıplak göğüslerle dans ediyorlardı. Fakat Sung hanedanından, yani X. yy.'dan itibaren kadınlar yüksek yakalı elbiseler kullanmaya başladılar. Bu kıyafet bugünlere kadar geldi. Komünist iş tulumları da aynı tarzı sürdürmektedir. X. yy.'da başlayan, kadınları daha çekici kılmak üzere tasarlanmış, kadınların ayaklarının bağlanması geleneği, kadınlara büyük acılar yaşattığından sonradan yasaklanmıştır.

BUDİST ETKİLER

Geleneklere göre Budizm, her şeyi kucaklayan Mahayana formunda, Çin'e ilk Hıristiyan yüzyılında girdi. Her ne kadar Mahayana yerel Çin ilahlarını Bodhisattva'lar, yani 'aydınlanma varlıkları' perdesi altında kolayca kendi çatısı altında toplamış olsa da, bazı Budist inanç ve uygulamaları Çin'e yabancı bulunarak, eleştirilmiştir. Budizm'in yabancı kökenine itiraz edilebilirdi. Keşişlerin hükümdarlardan, hatta imparatordan bile üstün olduklarının iddia edilmesi de. Yeni dinin yerlilerce kabul edilmesi konusunda en büyük engel ise, keşişlerin cinsellikten ellerini eteklerini çekmeleri idi, çünkü Çinliler'e göre çocuksuz olmak, anne babaya edilebilecek en büyük saygısızlıklardan biriydi. Budizm'i savunanlar buna, 'Karılar, çocuklar ve mülk, dünyevi lükslerdir... Fa-

kat keşiş bunların yerine iyilik ve bilgelik biriktirir.' diyerek karşılık verdiler.

Budistler Çinliler'in, Taoizm'de kullanılanlara benzer büyülere ve tılsımlara meraklı olduklarını fark ettiler. Bunları ve cinsel öğretileri içeren Hint kaynaklarını tercüme ettiler. Dahası, cinsellikle ilgili Hint kitaplarında kadınların öncü bir rolü vardı, genellikle cinsel gizemleri öğretiyorlardı, böylece Budizm kadınların pozisyonlarını geliştirdi ve Taoizm'in etkisi ile birleşince, kadınları aşağı gören Konfüçyüsçü görüşe karşı bir görüş ortaya çıkmış oldu. İlk dönemlerde, Konfüçyüsçü duyguları incitmemek için sevişmeyle ilgili Budist metinler kısaltılıyordu, fakat Budizm gelişmeye başlayınca erotik Tantrik metinler de kapsamlı bir şekilde yayınlanır oldu. Daha sonra, bu metinler yeniden Yeni-Konfüçyüsçü reformcuların sansürüne uğradı.

Özellikle kadınlar Budizm'e ilgi duymuşlardı. Evrensel merhamet ilkesi tüm yaratıkların eşitliğini içeriyordu ve kadınların ruhani ihtiyaçlarını karşılıyordu. En gözde Mahayana yazması *Lotus Sutra* idi. Bu yazmada, Çin'de tutkulu tanrıça Kwanyin, yani çocuk veren tanrıça halini alan (Japonya'da Kwannon veya Kannon) Bodhisattva Avalokiteşvara, yani 'bakışın tanrısı' sunuluyordu. Kwanyin genellikle, cinselliğin şeftalisini taşırken betimlenirdi. Çocuk verir ve zor durumda kalanlara yardım ederdi. Tapınaklarında düzenlenen baş döndürücü törenler, günlük yaşamın monotonluğuna renk katardı.

En popüler Budist mezhep, inanç ve inayet dini olan Saf Ülke idi. Amitabha, yani Batı Cenneti'ndeki Sınırsız Işığın Budası tarafından yönetiliyordu ve bu cennete içten bir sadakatle ismini söyleyen herkes girebiliyordu. Amitabha'nın Çin versiyonu O-mi-t'o-fo idi ve bu, Çinli kadınlar tarafından hayret ve sevinç ifade eden, sık kullanılan bir sözcük halini

aldı. Saf Ülke Japonya'da hâlâ Budist mezheplerin en popüleridir ve Çin'de de uzun süre böyle kalmıştır.

Budist rahibeler Çin'li kadınlar arasında popülerdiler, çünkü evlerin kadınlara ait kısmına serbestçe girebiliyorlar, kişisel problemler konusunda öğüt verebiliyorlardı. Hasta çocuklar, kısırlığın tedavisi veya kadın hastalıklarını iyileştirmek için dua toplantıları yapabiliyorlardı. Rahibeler kızlara okuma yazma ve diğer kadınsı yetenekleri öğretebiliyorlardı. Fakat kadınların kutsal çocuk yapma ve kocalarını tatmin etme görevlerinden feragat etmeleri Konfüçyusçular'ı dehşete düşürüyor, keşişler ve rahibeler hakkında açık saçık romanlar yazılıyordu. Kan emen sülükler gibi, Saf Ülke'yi bir şehvet denizine çevirmekle suçlanan keşişler hakkında şiirler yazılıyordu; bir deliği elleriyle yoklamak için bir kadını çağırıyor, Buda'nın Dişi'nin gerçek şeklini açığa çıkarıyorlardı.

Bazı Çinli kızlar, kuşkusuz samimi dini inançları sebebiyle rahibe oldular, diğerleri ise, kötülüğe karşı korunmaları için ailelerince adandılar, bazı eşlerle cariyeler de zalim kocalardan veya ailelerden kaçtılar. Eleştirmenler, manastırlarda doğal olmayan ahlaksızlıklar yapıldığını, kadınlar için aşk iksirleri hazırlandığını ve yasadışı ilişkiler için aracı görevi görüldüğünü söylediler. Rahibe manastırlarını yöneten kadınlar güçlü kişiliklere sahiplerse, muhtemelen katı bir disiplin uygulanıyordu, fakat gevşeklik, bazı şüphelere yol açabiliyordu. T'ang hanedanı zamanında yazılan bir erotik metin, rahibeleri Çinli ve Hintli rahiplerle cinsel ilişki kurmakla suçluyor ve "o âşıklarıyla birlikteyken, rahibeler Buda'nın Yasaları'nı unutuyor ve dalgın dalgın tespihleriyle oynuyorlar" diyordu.* Diğerleri rahibe manastırlarının, fahişe olarak kayda geçmek istemeyen hafifmeş-

* R. H. van Gulik, *Sexual Life in Ancient China* (Eski Çin'de Cinsel Yaşam), s. 175, 206, 266.

rep kadınlar için birer sığınak olduğunu, buralarda yemekler ve içkiler düzenlediklerini, dini otoritelerin de bu yemek ve içkilerden yararlandıklarını savundular.

Mahayana Budist felsefi sistemleri, Tantra'da gelişen ve Yin ile Yang'ı andıran eril ve dişil kozmik ilkelere ilişkin spekülasyonları da içeriyordu. Vacrayana'da, yani yıldırımın penisi simgelediği 'yıldırım vasıta'da, dişiyle erkeğin birliğinden, hermafrodit bir birlik içinde cinsel ikiliğin üstesinden gelindiği mistik bir evlilikten, yüce mutluluğa erişildiği öğretiliyordu. Budist Tantristler bu yöntemi ya yalnız imgelemlerinde ya da bir kadınla gerçek cinsel kucaklaşma esnasında uyguluyorlardı, fakat çoğu metinde, partnerin canlı bir kadın olması gerektiği, çünkü 'Budalığın *yoni* içinde var olduğu' belirtiliyordu. Yogacı nefes kontrol metodu erkeğin yükselmekte olan menisinin üzerinde işliyor, böylece meni boşalmıyor, yukarı doğru yükseliyordu. Kadının enerjisi uyarılıyor ve bununla karışıyor, boşalmayan meniden yeni ve güçlü bir öz doğuyor, bu güç sinir merkezleri boyunca yükselerek 'başın tepesindeki Lotus'a ulaşıyordu.

Kuşkusuz Taoist cinsel uygulamalar Hindu Tantrizm'i tarafından etkilenmişti, fakat buna karşılık Hint metinlerinin de Çin öğretilerinden etkilenmiş olması mümkündür. Budist Tantrizm Çin'e nispeten geç, VIII. yy. civarlarında ulaştı. 'Dönüştürülmüş meninin geri dönüşü' Çin'de zaten yüzyıllardır gelişmekte olduğundan ve muhtemelen Hindistan'da uzun zamandır bilinmediğinden, dini ve cinsel uygulamalar konusunda iki yönlü bir alışverişin gerçekleşmiş olması mümkündür. Bir Hint Tantrik metni olan Rudra-yamala, senelerce sadelik prensiplerini uygulayan fakat yüce tanrıçayı bir türlü göremeyen bir bilgeyi anlatıyordu. Sonunda bilgeye 'Çin disiplini'ni denemesi öğütlendi ve tanrıça bundan pek hoşlan-

dı. Onu Çin'e gönderdi. Bilge burada, Buda'nın şarap içen, et yiyen ve güzel kadınlarla cinsel ilişkide bulunan çıplak Budistlerle çevrili olduğunu gördü. Bu görüntü bilgeyi çok rahatsız etti, fakat Buda ona cinsel ayinlerin gerçek anlamını öğretti.

XII. yy.'a gelindiğinde Vacrayana tamamen yok olmuştu, fakat öğretileri Tibet ve Çin'e geri getirilmiş, muhalefetle karşılaşmıştı. Sung hanedanlığından dehşete düşmüş bir Konfüçyüsçü âlim, Pekin'de bulunan bir 'Buda-annesi salonu'nda cinsel kucaklaşma halinde betimlenen erkek ve kadın Tibet ilahları gördüğünü anlatmıştı. Bunlar, tiksindirici yabancı uygulamalar olarak değerlendiriliyordu. Bunların eski Taoist disiplinleri temsil ediyor olabileceğinin farkında değillerdi. Bu tür eski 'Neşeli Budalar' cinsel konularda prenslerle prensesleri eğitmek için kullanılıyordu, fakat Neo-Konfüçyusculuk 'ahlakdışı kültleri' bastırmaya çalıştı. Çin Tantrizm'inin cinsel gizemciliği Japonya'da kısmen korundu.*

VARYASYONLAR

Çinliler, bir erkeğin en kıymetli varlığının meni olduğuna inandıklarından ve bir kadından aynı miktarda Yin özü ile tamamlanmadığı sürece her boşalma ile bu yaşamsal güç azalacağından, bazı cinsel varyasyonlar ayıplanıyordu. Erkeklerin mastürbasyon yapması yasaktı, çünkü bu yaşamsal özün tamamen kaybolması demekti. Yalnızca erkek uzun zamandır kadınsız kalmışsa ve 'cansızlaşmış meni'nin sistemi tıkaması riski varsa boşalmaya göz yumuluyordu. Uykuda oluşan istemsiz boşalmalara bile endişeyle bakılıyordu ve erkeğin yaşamsal güçlerini çalan dişi ifritlerin buna sebep olduğu düşü-

* R. H. van Gulik, *Sexual Life in Ancient China* (Eski Çin'de Cinsel Yaşam), s. 259, 353

nülüyordu. Boşalma, rüyasında gördüğü bir kadından kaynaklandıysa, erkek o kadınla uyanıkken karşılaşmamalıydı, çünkü kadın bir vampir veya tilki ruhu olabilirdi. Buna karşın kadınların mastürbasyonuna müsamaha gösteriliyordu, çünkü kadının Yin özünün sınırsız olduğuna inanılıyordu. Metinler, kadınların tatmin olmak için kullandıkları aletlerden bahseder ve resimlerde de bu aletler betimlenir, fakat fazla kullanılmasına karşı kadınlar uyarılır, çünkü bu aletler 'rahmin astarına' zarar verebilir.

Cinsel kılavuzlarda erkek eşcinselliğinden bahsedilmez, çünkü bu kitaplar evlilik içi ilişkileri söz konusu ederler. Başka kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla erkek eşcinselliği eski zamanlarda nadirdi, ortaçağda gelişti, daha sonra da buna çok sık rastlanmadı. Yetişkinler arasında eşcinselliğe müsamaha gösteriliyordu, çünkü iki Yang unsuru arasında samimi temas yaşamsal gücün kaybına yol açmıyordu. Bazı imparatorların cariyelerine ek olarak oğlanları da vardı. Bazı T'ang dönemi şairlerinin eşcinsel olduğu görülüyordu, fakat arkadaşları için kullandıkları duygulu ifadeler cinsel birleşmeyi ima etmiyor da olabilir. Erkekler arasında dostluk Konfüçyüsçü erdemlerdendi ve çoğunlukla sıcak sözlerle ifade edilirdi. Bir VII. yy. hikâyesi, birlikte banyo yapan iki erkeği gizli gizli gözetleyen bir memur ile karısını anlatır. Karı kocanın görünürdeki mazereti, adamların çift kaburgalara sahip olup olmadıklarını anlamaktır, fakat asıl sebep muhtemelen adamların ne kadar samimi olduklarını söylemekti. XIX. yy.'da Çin'e giden yabancı gözlemciler oğlancılığın Çin'de yaygın olduğunu anlatmışlardır, fakat sosyal görgü kuralları erkeklerin sokakta el ele yürümesini müsamahayla karşılıyordu ve tiyatrolarda kadın rollerini eşcinseller oynuyordu. Muhtemelen yabancıların ticaret yaptıkları limanlarda kadın darlığı vardı ve kesinlikle gizli tutulan heteroseksüel ilişkileri hiç göremediler.

Kadın eşcinselliği yaygındı, hoş görülüyordu ve kadınlara ayrılan bölümlerde sıkça yaşandığı düşünülüyordu. Kadınlar birbirlerini doğal ve yapay yöntemlerle tatmin edebiliyorlardı, örneğin mastürbasyon için ikili aletler, 'çaba zilleri', 'çıngırdayan ziller' kullanılabiliyordu. Çinliler, bur tür yapay cinsel yardımcıların yabancı kaynaklı olduğunu söylüyorlardı: 'Burma zilleri', 'Tatar otlakları', 'barbar askerleri' gibi, tıpkı Avrupalılar'ın 'Fransız mektupları'ndan ve 'lettres anglaises'den* bahsettikleri gibi.

Cinsel elkitaplarından anladığımız kadarıyla, heteroseksüel ilişkiye dikkatle hazırlanılıyor ve öyle uygulanıyordu, böylece Yin özü harekete geçiriliyordu. Öpüşme önemliydi, ön sevişme esnasında dudak ve dilin farklı hareketleri de. Yabancılar Çinliler'in öpüşmediklerini düşünüyorlardı, çünkü bu yatak odalarına özel bir eylemdi. Çinliler ise batılı kadınların toplum içinde öpüştüklerini gördüklerinde, bu kadınların en düşük fahişelerden olduklarını düşünmüşlerdi, çünkü normal fahişeler bile sadece yalnızken öpüşürlerdi.

Cinsel kılavuzlar, cinsel ilişki sırasında kullanılabilecek değişik pozisyonlara ilişkin pek çok detay veriyordu. Vulvanın dille uyarılması, özellikle Taoist metinlerde onaylanıyordu, çünkü böylece erkek Yin özü alabiliyordu. Fakat anal ilişki ve penisin dille uyarılması yalnızca ön sevişme olarak ve erkek tamamen boşalmadığında kullanılmalıydı.

Bekâr ve evli erkeklerin fahişelerle ilişki kurma haklarının olduğu düşünülüyordu, fakat bu evlilik içi ilişkiden farklı tutuluyordu, çünkü üreme için yapılan bir eylem değildi ve bu yüzden cinsel kılavuzlarda konu edilmiyordu. İsim tabuları geçerli değildi, çünkü erkekler fahişelerin soyadlarını bilmiyordu. Bazı yazarlar, fahişelerle ilişkinin meni harcanmasına yol açmadığını, çünkü mesleğinden dolayı kadının bol Yin

* İngiliz mektupları. (Çev. n.)

yol açmadığını, çünkü mesleğinden dolayı kadının bol Yin özüne sahip olduğunu ve müşterisine kaybettiğinden daha çok öz verdiğini düşünüyorlardı. XVI. yy.'dan sonra frengi tanımlandı ve tıbbi yazılarda fahişelerle ilişkinin tehlikeleri hakkında uyarılar yapıldı. Tıbbi ve cinsel kitaplar, en iyi evlatların üretilmesi için soyun ıslahı üzerinde çokça durdular.

Ensest nadirdi ve yasaya göre korkunç bir ölümü hak eden 'insanlık dışı bir suç' olarak cezalandırılıyordu. Buna karşın bazı ilk dönem imparatorluk memurları kız kardeşleriyle ve başka kadın akrabalarıyla ensest ilişkiler yaşadı. Hayvanlarla cinsel ilişki de nadirdi, fakat sefih hükümdarlarla ilişkili olarak anlatıldığı oluyordu. Pornografik olmayan, en azından o amaçla hazırlanmamış cinsel kılavuzlar dışında, müstehcen materyal enderdi. Yalnızca erkek ve kadın organları ve bunların salgıları hakkında abartılı detaylar içeren romanlar bulunuyordu. Eski Çinliler'in pek az yasağı vardı, fakat Konfüçyusçu görgü, doğal işlevlerin düzenlenmesini gerektiriyordu.*

TEPKİLER

Sexual Life In Ancient China (Eski Çin'de Cinsel Hayat) isimli ustalıklı eserini hazırlarken, **R. H. van Gulik,** "ne standart Çince kaynaklarda, ne de Çin hakkında yazılan Batılı kitaplar ve tezlerde ciddi yapıtların bulunmadığını" fark etti. "Çince referans kitaplarının bulunmamasının sebebinin, Ç'ing veya Mançu hanedanlıkları (1644-1912) sırasında gelişen aşırı erdemlilik olduğu ortaya çıktı."

Mançular bölünmüş bir Çin'in hükümdarı oldular ve ku-

* Bu bölüm hakkında bkz. R. H. van Gulik, *Sexual Life in Ancient China* (Eski Çin'de Cinsel Yaşam), s. 47, 65, 160.

bir direnişle pazarlık ediyorlardı. Daha sonra, Çinliler'le Mançular arasında evliliğin yasaklanması konusunda anlaşma sağlandı ve bu karar 1905'e kadar yürürlükte kaldı. Çinli erkekler Mançu giyim tarzını kullanmaya başladılar, fakat Çinli kadınlar giyim tarzlarını değiştirmediler. Mançu kadınlarının Çin tarzı elbiseler giymeleri veya ayaklarını bağlamaları yasaklandı.

Yabancı istilası sırasında Konfüçyüsçü âlimler cinsiyetlerin ayrılması konusunda ısrar ettiler ve cinsel ilişkilerle kadınları ilgilendiren her şey tabu oldu. Mançular, cinsel kılavuzları yasaklamak konusunda ikna edildiler ve daha önce pek az cinsel kısıtlamaları varken, zaman içinde bu konuda Çinliler'den daha da katı hale geldiler. Mançular'ın hayat tarzları hakkında bilgi veren pek çok kitap vardır, fakat cinsel konularda kaynak bulunmamaktadır. Cinsel eylemler özellikle gizli hale geldi ve bu, cinselliğin ruhani önemini belirsizleştirdi. Çin'de cinsel hayat da dışarıdan bakanlara anormal veya ahlaksız göründü. Daha sonraki yüzyıllarda cinsel konularda Çinliler'in zihnini devamlı meşgul eden sofuluk ve gizlilik, Avrupalı yazarları yanlış yönlendirdi ve Çinli yazarlar da bu çekingenliğin iki bin yıldan beri sürdüğünü söylediler.

Van Gulik ve diğerleri bu çekingenliği aşmayı ve uzun süredir saklanmakta olan yapıtları incelemeyi başardı. **Joseph Needham** *Science and Civilisation in China* (Çin'de Bilim ve Uygarlık) adlı geniş kapsamlı eserinde eski Taoist cinsel öğretileri ve uygulamaları açığa çıkardı. Araştırmacıların şansına, cinsellikle ilgili yasaklanmış Çin metinleri, İ. S. VII. yy.'dan bu yana Japonya'da korunmuştu, bazı Japon ve Çinli özel koleksiyoncular da daha sonraki dönemlere ait erotik resim albümleriyle, cinsellik bilimiyle ilgili metinleri koleksiyonlarında bulunduruyorlardı. Van Gulik, eski Çinliler'in

cinsel konulara büyük önem verdiklerini, ev erkeklerine kadınlarla nasıl ilişki kuracaklarını öğrettiklerini fark etti. Needham da, Taoist öğretilerin cinsel ilişkilerin gelişimini olumlu yönde etkilediğini ve kadınların durumunu iyileştirdiğini gördü.

Kadınların daha da aşağı görülmesinin ve erkeklerden ayrılmasının bir etkisi de, cinselliğin yalnızca erkeklerin zevki için yapılan bir şey halini alması idi. Kadınlar düşman, cinsel ilişki ise 'İç Oda Savaşı' olarak görülüyordu. Cinsel uygulamalar gittikçe daha çok erkek bakış açısından açıklanmaya başladı, kadınların rolü toplumda ve özel hayatlarında, erkeklerin üstün pozisyonunu yükseltmek oluyordu. Bu yüzyılda, değişik devrimlerle, kadınların kısıtlanmasıyla cariyelik ve kadınların statüsünü alçaltan diğer uygulamalar resmi olarak yasaklanmıştır. Fakat devleti bireyden üstün gören katı çağdaş cinsel ahlak, hem Konfüçyüsçü hem de Mançu ahlakına bir şeyler borçludur ve cinsellikte Taoist zevkin tekrar hayata dönmesi, ancak gelecekten beklenebilecek bir şeydir.

Uygulanan dinler açısından Taoizm ve tapınakları komünist Çin'de yasaklanmış olsa da, Taoist simgeciliğin büyük bir bölümüne hâlâ rastlanmaktadır. Büyük ulusal yürüyüşlerde uçuşan kurdeleler ve dalgalanan flamalar Yin ve Yang enerjilerini anımsatır, üzerlerinde koyu harflerle yazılmış sloganlar taşıyan balonlar gizemli bulut yazıları gibidir ve liderlerin resimleri tanrılar gibi geleneksel Taoist 'çifte mutluluk' işaretleriyle çevrelenir. Komünist ideoloji de, doğa diyalektiği, **Hegel**'e ait tez, antitez ve sentez ilkeleriyle, Yin ile Yang'ın ahengine ilişkin Taoist teoriye adapte edilebileceğini pekâlâ kanıtlayabilir.*

* Bkz. R. C. Zaehner, *The Concise Encyclopedia of Living Faiths* (Yaşayan İnançların Ansiklopedisi), 1959, s. 410.

V. BÖLÜM

YÜZEN JAPON DÜNYASI

ŞİNTO MİTİ

En eski Şinto mitolojileri *Kojiki*, yani 'Eski Olayların Kayıtları' ve *Nihongi*, yani 'Japonya Tarihi', kadın ve erkek ilişkilerinin ve düşmanlıklarının ortaya çıktığı, tanrısal varlıklara ilişkin pek çok isim ve hikâye içerir. Başlangıçtaki biçimsizlikten tanrılar çıktı ve bunların iki tanesi tüm kainatın atasıydı. Bunlar Izanagi ile Izanami'ydi ve bu isimler 'davet eden Erkek' ile 'davet eden Dişi' olarak tercüme edilmiştir. Daha sonra sanat yapıtlarında ve tapınak köprülerinde resmi yapılan ve kopya edilen Gökyüzü'nün Yüzen Köprüsü üzerinde duruyorlardı ve okyanusa Gökyüzü'nün Mücevher Mızrağı'nı attılar. Mızrağın ucundaki damlalar, ki bu penisi simgeleyen bir sembol olabilir, bir ada halini aldı. Bu adaya tanrılar indiler ve burada bir cennet sütunuyla, bir saray yaptılar.

Izanagi arkadaşına "Bedenin nasıl oluştu?" diye sordu. Izanami, "Bedenim güzel bir şekilde oluştu, fakat eksik olan bir yeri var." diye yanıt verdi. Izanagi "Benim bedenim de güzel bir şekilde oluştu, fakat fazla olan bir yer var. Bendeki fazla bölümü alıp, senin eksik olduğun yere sokmak, böylece yeryüzünün doğmasını sağlamak istiyorum. Gel seninle bu cennet sütunu-

nun çevresinde dolaşalım ve evlilik birliğine erelim. Sen sağdan yürü, ben de soldan yürüyeyim ve karşılaşalım." dedi. Böyle yaptılar, fakat karşılaştıkları zaman önce Izanami konuştu, "Ne yakışıklı bir genç." dedi, Izanagi de "Ne güzel bir genç kız." dedi. Sonra Izanagi, "Önce kadının konuşması doğru değil." diyerek itiraz etti. Cinsel ilişkide bulundular. Doğan, yasal evlatları arasında sayılmayan bir sülük oldu. Sülük, sazdan bir kayıkla uzağa gönderildi.

İki Tanrı evlatlarının iyi olmadığını gördüler ve bunu gökyüzündeki ilahlara bildirdiler. İlahlar da bunun sebebinin, önce kadının konuşması olduğunu bildirdiler. Bu yüzden Izanami ile Izanagi tekrar yere indiler, daha önceki gibi cennet sütunun çevresinde dolaşıp karşılaştılar. Bu sefer önce Izanagi "Ne güzel bir genç kız." dedi ve Izanami de "Ne yakışıklı bir genç." diye yanıt verdi. Başka bir hikâyeye göre, bu tanrılar ilişki kurmak istediler, fakat nasıl yapacaklarını bilmiyorlardı. Başını ve kuyruğunu birbirine sürten bir kuyruksallayan kuşunu gözlediler. Onun hareketlerini taklit ederek birleşmeyi keşfettiler ve birçok çocukları oldu. Kuyruksallayan, 'aşkı bilen kuş' olarak tanınıyordu ve bu iki ilah için kutsaldı. Hamile kadınlarca ziyaret edilen bir Kuyruksallayan Kayası da bulunmaktadır.

'Cennet sütunu' töreni hakkında yorum yapanlar, cinsel ilişkiden önce bir sütunun çevresinde yürümenin eski bir uygulamaya benzediğini belirtmektedirler. Böylece, insani uygulama ilahi örnekle doğrulanmıştır. Bazıları, sütunun penisi simgeleyen bir sembol olduğu konusunda hemfikirdirler, fakat büyük âlim Motoori'nin öne sürdüğü fikir şudur: "Cinsel ilişkide erkek üsttedir, gök gibi veya bir evin üzerini örten dam gibi; kadın ise aşağıdadır, destekleyen yeryüzü gibi veya evin zemini gibi. Sütun bu ikisinin arasında durur, yukarısı ile aşağısını birleştirir ve güçlendirir, kuşkusuz sütun konusundaki ana fikir çifti birleştirmesi ve güçlendirmesidir." Bir başka âlim, bu efsanenin ilk günah* miti-

* Hıristiyanlıkta Adem'le Havva'nın yasak meyveyi yiyerek cennetten kovulmaları. (Çev. n.)

nin bir versiyonu olduğunu düşünür, çünkü Izanagi ile Izanami kardeştirler ve birleşmeleri ensest bir ilişkidir, bu nedenle cennet sütununun çevresinde dolaşmaları bu tabudan kaçınmak için düşünülmüş bir törendir. Fakat bu iki açıklama da zorlama görünmektedir ve penis simgeciliği daha doğal görünmektedir.*

Diğer efsaneler daha da karmaşıktı. Izanagi ile Izanami pek çok ilah doğurdular ve Izanami ateş ilahını doğurduktan sonra öldü. Izanagi karısını ölülerin ülkesinde, Yomi'de ziyarete gitti, onu karanlıkta görmek için tarağından bir meşale yaptı ve böylece onun çürümekte olan cesedine bakarak bir tabuyu yıktı. Sonra cehennemin kocakarıları tarafından kovalanarak kaçtı, fakat onlara şeftali fırlatarak kurtuldu. Izanami de kocasını kovaladı. Izanagi geçidi kapatmak için devasa bir kayayı yıktı. İki tanrı karşı karşıya geldiler ve yeminlerini bozdular. Ölüm ve cinsel kirlenmeyle cezalandırıldılar.

Daha sonra Izanagi vücudunu yıkayıp kirden arındırarak pek çok ilaha hayat verdi. Bunların arasında güneş tanrıçası Ama-terasu ile fırtına tanrısı Susa-no-wo da vardı. Bu iki varlık arasındaki mücadelelere ilişkin mitler Izanagi'ye ilişkin olanlardan daha popülerdir ve başlangıçta bağımsız olmuş olabilirler. Aynı zamanda erkek-kadın gerilimini de temsil ederler.

Susa-no-wo, Ama-terasu'nun pirinç tarlalarını bozarak, ilk meyveler salonuna dışkı saçarak ve kutsal dokuma salonuna derisi yüzülmüş bir midilli salarak ona hakaret etti. Ama-terasu korktu ve kendisini cennet mağarasına kapattı. Bunun üzerine dünya karardı, gece hüküm sürdü, tanrılar şikâyet etti ve her türlü bela ortaya çıktı. Işıkla karanlık ya da güneşle fırtına arasındaki bu mücadelenin, genel olarak ay ve güneş tutulmalarını veya fırtınaları veya kışla yazı açıkladığı kabul edilir. Kuzey Avrupa'daki kış ateşi törenleri gibi, Japonya'da da her kış, güneşin gücünün yenilenmesi için ayinler düzenlenir.

* *Kojiki*, Çev. D. L. Philippi, 1968, s. 398; *Nihongi*, Çev. W. G. Aston, 1972 baskısı, s. 11.

Bunun üzerine sekiz milyon tanrı güneşi dünyaya geri getirmek için büyüsel ayinler yapmak üzere bir araya geldi. Kuşların ötmesini sağladılar, bir ayna yapmak için dağlardan taş ve demir aldılar, boncuk dizdiler ve ayna ile boncukları, mavi-beyaz kumaşlarla beraber bir ağaca yerleştirdiler. Bir tanrı ciddi bir dua okudu, bir tanrıça da bir kovanın tepesine çıkıp dans etti. Tanrıça ilahi bir kendinden geçmişlik içindeydi, göğüslerini açtı ve cinsel organlarını sergilemek üzere eteğini indirdi. Bu, muhtemelen diğer ilahlara canlılık aşılamak için yapılan, büyüsel güce sahip bir törendi.

Tanrılar bu teşhirciliğe yüksek sesle güldüler ve çıkan gürültü Ama-terasu'da merak uyandırdı. Mağara kapısını araladı. Aynadaki güzel yansımasını görerek, ona daha çok yaklaşmak üzere kapıya geldi. Sonra çok güçlü bir tanrı elini yakaladı ve Güneş Tanrıçası'nı mağaradan çıkardı, tanrıça bir halata bağlandı ve geri dönmesini engellemek için büyülü bir formül söylendi. Artık bütün topraklar aydınlandı ve tanrılar Susa-no-wo'ya bir ceza verdiler, sakalını ve tırnaklarını kestiler, içindeki kötü ruhları çıkardılar ve kovdular.

Bu mitin önemi hâlâ sürmektedir, çünkü Ama-terasu Şinto panteonunun en yüce ilahı ve Jimmu'nun, yani Japonya'nın efsanevi ilk imparatorunun atasıdır. Ama-terasu'nun en önemli tapınağı İsé'dedir ve bütün Şinto tapınaklarının en önemlisidir. Ana ada Honshu'nun orta-güney kısmındaki geniş topraklar üzerinde kuruludur. Orada bulundurulan kutsal ayna, en büyük ilahi simgedir. Susa-no-wo'nun tapınağı kuzey kıyısındaki Izumo'dadır. Çok eskidir ve büyük saygı görür.

PENİS SİMGECİLİĞİ VE İLAHİ BİRLİKLER

Çin, Hindistan, Afrika ve daha pek çok ülkede olduğu gibi, penis simgeciliği eski Japonya'da da çokça bulunurdu, fakat günümüzde bu simgeler ya gizlenmekte ya da soyut formlarda gö-

rülmektedir. Eski mitte Gökyüzü'nün Mücevher Mızrağı, Izanami ile Izanagi'nin birleşmeden önce çevresinde yürüdükleri sütun olabilir veya hem mızrak hem de sütun penis simgeleri olabilirler. Japon âlim **Hirata**, Mücevher-mızrağın şeklinin, 'eril sütun' (*wo-bashira*) gibi olduğunu öne sürer. Bu, köprülerin veya merdivenlerin sonunda bulunan sütunlara veya bitim direklerine verilen isimdir. Bu direğin sonunda, penis ucu gibi bir tokmak bulunmaktadır ve Hirata, penisin Çince'de 'mücevher sapı' olarak adlandırıldığını belirtir. Bu stilize eril sütunlara hâlâ köprülerde, tırabzanlarda ve korkuluklarda rastlanmaktadır, fakat simgelediği şey muhtemelen bilinmemektedir veya unutulmuştur. *Wo-bashira*, aynı zamanda, Izanagi'nin ölüler ülkesinde karısına bakmak için yaptığı meşalede kullandığı, tarağından kopardığı 'bitim dişi'dir.*

Şinto ilahlarının pek çoğunun üretkenlik işlevi vardır ve Ama-terasu'nun mağarasının önünde striptiz yapan tanrıça, bir kavşaklar tanrısı için de striptiz yaptı. Japonya'da eski çağlardan bu yana taştan veya kilden penis sembolleri yapılagelmiştir, daha sonra da bu taşlar, yol koruyucuları veya tarla verimlilik sembolleri olmak üzere, yaşlı bir adam biçiminde şekillendirilmiştir. Özellikle Şinto'nun penis simgesi tanrıları, penis veya insan formunda yapılırlar ve hastalıkları uzak tutmak üzere köylerin dışına yerleştirilirlerdi. Daha sonra, kurtuluş bodhisattvası olan Budist Jizo'yla, yani Hint Kshitigarbha'sı ile bir tür akrabalık veya paralellik oluştu. Jizo yolcuların, hamile kadınların ve çocukların koruyucusuydu ve yol kenarına dikilen pek çok taşta, bir keşiş biçiminde görülür. İnsanlar bu heykellerin boynuna renkli mama önlükleri takarlar, yanlarına sunular bırakırlar ve iyi şans için taşlar yığarlar.**

'Önleyici ilahlar' olarak bilinen bir sınıf ilah da penis simgeciliğine sahiptir. Genellikle kendilerine ait birer tapınakları yoktur, fakat kırmızı ve yaldızla boyanan pek çok heykelleri ve kav-

* Bkz. W. G. Aston, *Şinto*, 1905, s. 186; J. Herbert, *Şinto*, 1967, s. 150.
** E. Kidder, *Ancient Japan* (Eski Japonya), 1977, s. 40, 111.

şaklarda adlarına düzenlenen pek çok festivalleri vardır. Eski günlerde salgın hastalıklar sırasında veya yabancı elçilerin gelişinden önce Yol Festivalleri düzenlenirdi, böylece iblislere veya hastalıklara karşı korunulurdu. Denildiğine göre, imparatorun sarayında, ilk dolunayda oğlan çocukları genç kadınlara penis şekilli sopalarla vurarak verimliliğin devamını temin ederlerdi. Hâlâ yılbaşında, sivri uçlu bambu sopalar evlerin ve dükkanların dışına konulmaktadır.

Hindistan'da kayısı, eski Yunan'da nar gibi, Çin'de de şeftali ana dişil semboldü. Yılın son gününde, kötü ruhları kovmak için şeftali ağacından çubuklar kullanılıyordu. Eskiden arınma törenlerinde kullanıldığından, bugün de yeni doğan çocukların odalarına konduğundan pirinç de dişil bir sembol olabilir. Temizlenme törenlerinde ve kötü ruhların kovulmasında fasulye kullanılıyordu. Mitlerde görülen tarak, başka bir bereket sembolüydü ve buna ilişkin tabular vardı.

Japonya'da, yüzyıllar boyunca penis simgelerinin var olduğuna pek çok yazar tanıklık etti. 1795'te yazılmış bir kitapta, Deha bölgesinde, yola bakan 2.5 metre yüksekliğinde ve çevresi 1 metre 20 santim uzunluğunda, tahtadan oyulmuş penis simgelerinden söz ediliyordu. Her yılın ilk ayının on beşinci gününde, bu simgeler yenileriyle değiştirilirdi. Pek çok Şinto tapınağında iyi şans için kullanılanlara benzer kağıt şeritler, yakışıklı âşık isteyen kadınlar tarafından, gizlice bu simgelere asılırdı. Büyük âlim **W. G. Aston**, 1871'de, Tokyo'nun kuzeydoğusundaki Nikko'ya giden yolun bir kısmında, penis simgesi gruplarının dizili olduğunu ve büyük Budist merkezi Kamakura'daki bir mağarada pek çok taştan oyma penis simgesinin bulunduğunu fark etti. Aston'un Tokyo yakınlarında tanık olduğu bir alayda ise, oldukça yüksek, kırmızıya, yani eril gücün rengine boyalı bir penis simgesi, festival kostümleri içindeki gençler tarafından bir platformun üzerinde taşınmakta, gençler gülmekte, bağırmakta ve yolun bir yanından öteki yanına zikzaklar çizilerek ilerlemekteydiler. Kırsal alanda benzer törenler, bereketin

teşviki için hâlâ yapılmaktadır, fakat çağdaş müdafiler bu törenin penis simgeciliğini muhtemelen reddederler.

Zaman zaman, penis simgeciliğine tapınılmasının daha büyük göstergelerini bastırmak için teşebbüslerde bulunulmuştur. İ. S. 939 gibi erken bir tarihte, Kyoto'da önemli bir yerde duran ve yolcular tarafından tapınılan bir penis simgesi, daha az göze çarpan bir yere taşınmıştır. 1868 devriminden bu yana, Japon hükümetleri kötü şöhretli penis simgeciliğini baskı altında tutmak için çaba göstermişlerdir. Penis simgeleri, onları kırmızı bir kumaşa sararak gizlenmeye çalışılmış olabilir, hatta bunlar Budist Jizo ile karıştırılmış bile olabilir. Kamakura'da, bazı tapınakların avluları hâlâ kırmızı kumaşa sarılı pek çok küçük taş imgeyle doludur ve görünüşte bunlar Budist ilahlara benzeseler de, eski penis simgelerle büyük benzerlik göstermektedirler. Günümüzde bu tapınakları ziyaret edenler, bunların içerdiği simgecilikten, muhtemelen her yerde görülen stilize köprü sütunlarının içerdiği simgecilik kadar bihaber olabilirler, fakat Freud psikolojisinin incelenmesi, eski anlamlar konusunda insanların daha bilinçli olmasını sağlamış olabilir.

Japon folklorunda, insanlarla hayvanlar arasındaki evliliklere ilişkin hikâyelerde de güçlü bir penis simgeciliği bulunmaktaydı. Karı olarak alınan balık, kurbağa, leylek ve tilkilere koca olarak alınan maymun, at ve örümceklere ilişkin hikâyeler vardı. Fakat en çok rastlanan, açıkça bir penis simgesi olan yılanın koca olarak alınmasıydı. Bir *Kojiki* hikâyesi, güzel kadınlara düşkünlüğü ile tanınan Miwa Dağı Tanrısı'nı anlatıyordu. Tanrı bir kadına âşık oldu ve kırmızıya boyalı bir ok şeklini – ince bir penis simgesi – aldı. Irmaktan aşağı sürüklendi ve tuvaletini yapmakta olan kadına cinsel organından saplandı. Kadın oku aldı ve yatağının yanına yerleştirdi. Bunun üzerine ok yakışıklı, genç bir adama dönüştü ve kızla evlendi.*

* *Kojiki*, Çev. D. L. Phillippi, 2, 53 ve notlar.

Başka bir hikâye sınıfı, kenevir-ipi tipinde olarak isimlendirilenlerdir. Bir kız gece gizemli bir âşık tarafından ziyaret edildi ve hamile kaldı. Kızın annesiyle babası aşığın kimliğini keşfetmek istediler ve kıza, adamın giysisine bir kenevir ip dikmesini, ipin nereye gittiğini öğrenmesini söylediler. Kız denileni yaptı ve ipin, kapının anahtar deliğinden geçip, kendisini yılan şeklinde ziyaret eden Miwa Dağı Tanrısı'nın tapınağına gittiğini keşfetti. Bu ve benzeri hikâyeler, Japonya'da ve çevresindeki adalarda hâlâ anlatılmaktadır. Miwa Dağı Tanrısı'nın yılan şeklinde olduğuna veya yılan şekline büründüğüne inanıldığı açıktır. Günümüzde bu dağ, gelişmekte olan bir dini kültün merkezidir; ziyaretçilerce sunu olarak bırakılan yiyecekleri yiyen yılanlarla kaplıdır.

Bu hikâyenin başka bir versiyonunda, kız ipi kilometrelerce takip etti ve sonunda derin bir mağaraya ulaştı. Kız mağaranın ağzında durdu ve aşığının yüzünü görmek istediğini söyleyerek seslendi, fakat derinden gelen bir ses, aşığının yüzünü görürse korkudan patlayacağını söyledi. Kız yine de ısrar etti ve sonunda devasa bir yılan sürünerek mağaradan çıktı. Boğazına ipin geçirildiği bir iğne saplıydı. Kız bayıldı, fakat zaman içinde bir çocuk doğurdu ve bu çocuk iri yarı bir delikanlı ve büyük bir savaşçı oldu.

Bu hikâyelerin, bir kadının su ve yılanlarla ilişkilendirilen bir ilah tarafından seçildiği ve ele geçirildiği törenlerle ilgili olduğunu öne sürenler olmuştur. Başka tapınaklarda genellikle üç ilah vardır; bir anne, bir çocuk ve çocuğun babası olan bir tanrı. Törensel sahiplenme ve cinsel ilişki, popüler hikâyelerin ardına gizlenebilir; kadınlara iki anlamda, ilah tarafından ruhsal açıdan, rahip tarafından cinsel olarak 'sahip olunuyordu'.*

İlahi evliliklere ilişkin başka hikâyelerde, bir tanrıça bir erkekle evlenmek üzere denizden çıkıyordu. Bu tema üzerinde pek çok çeşitleme vardır ve halk masallarında örneklerine rast-

* C. Blacker, *The Catalpa Bow* (Katalpa Yayı), 1975, s. 116.

lanır, **Lafcadio Hearn**'a ait olanlar gibi. Bu tür ilahi evliliklerin prototipi yine *Kojiki*'de bulunmaktaydı. Deniz tanrısının kızı su diyarını terk ederek kumsalın kenarında, damı karabatak tüyleriyle örülmüş bir doğum kulübesinde, doğum yapmaya gitti. Kocasına doğum yaparken kendisini seyretmemesini, çünkü asıl şeklini alacağını söyledi. Adam bunun garip olduğunu düşündü, gizlice seyretti, onun dev bir timsaha veya bir deniz canavarına dönüştüğünü görünce dehşete düştü ve kaçtı. Görüldüğünü fark edince tanrıça çok utandı, çocuğunu terk etti, karayla denizaltı bölgeleri arasındaki engeli kapattı ve denize geri döndü. Çağdaş bir Japon âlimi, bu ilah-insan evliliğinin, baba tarafı güneş tanrıçasından gelen imparatorluk ailesinin anne tarafının deniz tanrıçasıyla akraba olduğunu göstermek için tasarlandığını söyler. Deniz tanrıçası çocuğuna duyduğu özlemi bastıramaz ve kız kardeşini, onu emzirmesi için gönderir. Son söz, terk edilmiş kocanın şarkısına bırakılabilir:

Yaşadığım süre boyunca,
Asla unutmayacağım
*Birlikte yattığım aşkımı.**

IN İLE YO

Şin-to (Şen-Tao) Japonca'daki 'Tanrıların Yolu'nun Çince'deki adıydı ve onu 'Buda'nın Yolu'ndan ayırt etmek için kullanılıyordu. Budizm'in Japonya'ya girişini takip eden etkiler seli esnasında, başka Çin fikirlerinin yanında Tao fikrinin de Japonya'ya gelmesi şaşırtıcı değildi. *Kojiki* ile *Nihongi* başlangıç birliğiyle varoldu ve bunu Gökyüzü ile yeryüzünün ayrılması takip etti. Sonra In ile Yo'da, erkekle kadın ortaya çıktı. Bu sözcükler Yin ile Yang'a benzediğinden, edebi açıdan bir Çin etkisini var-

* *Kojiki*, 1, 45.

saymak doğaldır, fakat In ile Yo Japonya'ya özgü yerel mitlerle ilişkilidir, ayrıca eril ve dişil güçleri ele alır. Bazı çağdaş Japon âlimler yabancı Yin ile Yang'ın yerel mitolojiye ithal edildiği fikrini reddetmektedir, fakat bildiğimiz mitler Çin öğretisinin Japonya'ya girmesinden üç yüz yıl sonraya kadar uzanmakta olduğundan, önemli oranda etkisi olduğu tartışılmazdır.

Halkın yaşamı, Yin ile Yang fikirlerinden etkilenmeye başlamıştı. İ. S. 675 gibi erken bir tarihte, ilgili bir birim (Onyoryo) bulunmaktaydı ve bu birimin görevi devlete Yin-Yang ilmi hakkında bilgi vermekti. 701-702 tarihlerine ait Taiho Kanunu, birimin organizasyonu hakkında bilgi veriyor ve din adamlarını 'Yin-Yang kehaneti, astronomisi, tıbbı ve falcılığı hakkında etkin olmaya' teşvik ediyordu. Gündelik hayatta bir evin planı, hatta mobilyanın yerleşimi bile Yin-Yang ile belirlenmekteydi. Örneğin, değerli eşyaları içeren bir sandık evin güney kısmına konulmamalıydı, çünkü burası ateş unsuru tarafından idare edilen bir kısımdı ve yanmaya eğilimliydi. Evrene ilişkin olgular bile Yin-Yang terimleri ile açıklanmaktaydı, uğurlu günler ve yıllar bu tür yöntemlerle seçilmekte, evlilikler Yin-Yang'la ilişkili işaretlere göre düzenlenmekteydi. Ancak çağdaş zamanlarda, bir yandan Çin'e ait unsurların reddedilmesiyle, diğer yandan Batı'ya ait yöntemlerin benimsenmesiyle, Yin-Yang ikiciliğinin etkisi azalmıştır, fakat muhtemelen halk tarafından hâlâ kullanılmaktadır.*

Çok kullanılan bir sembol de Çin *t-ai chi t'u*'sudur, yani erkekle dişiyi, gökyüzüyle yeryüzünü, Yin ile Yang'ı simgeleyen, bir çemberin armut şeklindeki iki yarısıdır. Japonya'da kullanılan sembol olan *tomoe* genellikle üç kısımdan oluşur. Bu, bazen Yin ve Yang ile ilişkilendirilir, bazense Çin'den değil, Kore'den geldiği için ondan ayrılır. Fakat muhtemelen üç kısım, orijinal ve daha önemli iki kısmın ayrıntısıdır. Budizm'den etkilenmeden, saf Şinto olarak korunduğu söylenen büyük Isé tapınağın-

* R. Tsunoda ve diğerleri, *Sources of Japanese Tradition* (Japon Geleneğinin Kaynakları), 1958, s. 59.

da, bu sembollerden bol bol bulunması dikkat çekicidir. Semboller Isé süslemelerinde ve danslarında görülür, bazılarının Budist, hatta Hint kaynaklı olduğu kabul edilmiştir.*

Çin gibi, Japonya da muhtelif Budist öğretilerinden ve uygulamalarından etkilendi. Cinselliği, az da olsa, etkileyenler arasında, XIII. yy.'da Japonya'ya gelen çay kültüne, genç kadınları aileye ilişkin görgü kuralları konusunda eğitmenin etkili bir yolu gözüyle bakılması da vardı. Benzer şekilde, Zen Budizmi'nin Japon savaşçı Samurai tarafından benimsenmesiyle, barışçıl Budizm'le erkeksi savaşçı uygulamalar arasında garip bir bağlantı gelişti. Bazı Budistler'in eleştirilerine rağmen Zenler'in kılıç kullanma sanatı, başkalarını öldürme aracı yerine, 'yaşamı koruma sanatı' olarak mazur görüldü, fakat yine de insanın kendisine veya başkalarına karşı gaddarlığına yol açabiliyordu.

Japonya'daki çoğu Budist keşişin oldukça çileci yaşamlar sürmesine rağmen, Çin ve Hindistan'dan kaynaklanan, küçük bir grupça bilinen doktrinleri öğreten mezhepler de vardı. XI. yy.'da, **Nin-kan** isimli bir rahip Tachikawa mezhebini kurdu ve bir Yin-Yang öğreticisinin yardımıyla, sol-elli Vacrayana'nın Japon versiyonunu öğretti. Birlikte, tabu olan Beş M'ye düşkünlüğü ve 'insanın yaşayan bedeni aracılığıyla Budalığın doğrudan elde edilmesini' öğrettiler. Doktrinlerine göre, 'erkekle kadının, Yin'le Yang'ın Yolu, bu yaşamda Buda olmanın gizli sanatı idi. Budalığa erişmenin ve Yol'u elde etmenin başka yolu yoktur.'

Bu metinlerden pek azı günümüze kadar varlığını sürdürmüştür; bunlar Çin'de yapılan ve Japonya'ya Budist hacılar tarafından getirilen Hindu Tantrik metinlerin çevirileridir. Tantrik törenleri tanımlarlar ve 'cinsel mandala'ya veya 'iki dünyanın çifte mandalası'na ilişkin resimler sunarlar. Törensel başlıkları dışında çıplak bir erkekle kadının, sekiz yapraklı lotus çiçeği üzerinde cinsel kucaklaşma halinde uzandıkları betimlenir. Adam üstteydi, fakat bedenini bükerek başını kadının ayakları-

* J. Herbert, *Şinto*, s. 150.

nın arasından geçirdi, kadının başını da kendi ayaklarının arasına aldı. Uzanmış kollarıyla bacakları lotus yapraklarının şeklini aldı. Adamın bedeni beyaz veya sarıydı. Kadının bedeni ise kızıldı. Bir araya gelen cinsel organları, büyülü harf *a* ile işaretlenmişti. Bu harf Tantrizm'de her şeyin başlangıcıyla sonunu ifade ederdi. Bedenlerinin başka yerleri de büyülü tılsımlarla işaretleniyordu. 'Yaşam Kıvılcımı'na ilişkin bir başka resim, alevlerle çevrelenen bir çemberdi, stilize bir güneşi, bir ayı, kırmızı ve beyaz kırmızı iki Sanskritçe *a* harfi vardır. Bunlar, meni ile yumurtalığı, dolayısıyla biyolojik birliğe dayanan eril ve dişil unsurların ruhani birleşmesini temsil eder görünmektedir.*

Bu Tantrik mezhep, kadının ve erkeğin sembolleri olarak 'yıldırım' (*vacra*) ve 'rahim' (*garbha*) Mandalaları'yla, Yin ve Yang'ın diğer ayrıntılı benzerliklerini de kendine çekti. Mezhebin bir dönem popüler olduğu anlaşılmaktadır, fakat hem gelenekçi Budistlerden, hem de laik Japon otoritelerinden şiddetli tepki gördü. XIV. yy.'da, dikkat çeken bir Budist yazar olan **Yukai**, küçük bir grubun bildiği Budist mezhepleri savundu, fakat Tachikawa ekolünün Tantrizm'ine saldırdı. Nin-kan'ın 'bir suç' işlemiş olduğu, sürgünde et yiyen, lekelenmiş müritler edinmiş olduğu söyleniyordu. Düşüncelerini Tachikawa'dan bir Yin-Yang öğreticisinin düşünceleriyle birleştirince, iç ve dış bilgiler birbirine karışmıştır. 'Buda'nın daha önce kendi doktrinlerinin, cehennemde sonsuz bir cezayı hak eden şeytani bir icadı öğrettiği yolunda, korkunç iddialarda bulundular.'

Tachikawa mezhebi, kitlesel toplantılarında cinsel törenleri uygulamış gibi görünmektedir, bu yüzden Japon otoriteler hareketi yasakladılar. Önemli bir Budist manastırı XIV. yy.'da mezhebe karşı bir önerge hazırlamış, liderleri sürgüne gönderilmiş, öğretilerini anlatan kitaplar yakılmıştır. Mezhebin gizlilik altında devam ettiği görülmektedir, çünkü XVII. yy.'da bir

* R. H. van Gulik, *Sexual Life in Ancient China* (Eski Çin'de Cinsel Yaşam), s. 358.

Budist keşiş, Tachikawa uygulamalarını protesto etti ve doktrinlerinden bazı izler günümüzde bile bulunabilir. Bazı Japon yazarlar Tachikawa metinlerinin Nin-kan ile takipçileri tarafından yaratıldığını söylemiştir, fakat bilinen Sanskrit kaynaklara benzerlikleri, bunların gerçek tercümeler olduğunu göstermektedir. Başka yerlerde bilinmeyen bazı Çin uygulamalarını açığa çıkarsalar da, yalnızca birkaç Tachikawa metni yayınlanmıştır, fakat Japon manastırlarında, mühürlenmiş ve 'açılmayacak' diye etiketlenmiş pek çok yayınlanmamış metin hâlâ mevcuttur.

Daha gelenekçi Taoist cinsel elkitapları Japonya'ya girdi ve daha çok Japonca versiyonları günümüze kadar kaldı. 984'te, bir Japon hekim, **Tamba Yasuyori**, yüzlerce Çin çalışmasından alıntı yaparak tıp bilimine ilişkin bir kitabı, *I-shin-po*'yu hazırladı. Bu kitap, elyazması olarak yüzyıllarca kullanıldı ve 1854'te büyük bir blok baskı kitap olarak yayınlandı. Bu çalışmanın cinsel içerikli kısımlarında Sarı İmparator ile Sade, Kara ve Seçilmiş Kızların diyalogları yer alıyor. Sade kız, "Erkeğin zayıflığı tamamen cinsel eylemin yanlış uygulanmasına bağlanmalıdır. Suyun ateşten üstün olması gibi, kadın da bir açıdan erkekten üstündür... Yin ile Yang sanatını bilenler, beş zevki birleştirebilirler." diyordu. Seçilmiş Kız, "Erkekle kadının birliği, Gökyüzü'yle Yeryüzü'nün birliği gibidir. Doğru çiftleştikleri için Gökyüzü'yle yeryüzü ebedidir. Fakat insan bu sırrı kaybetmiştir, bu yüzden hayatı zaman içinde azalmıştır."

Daha sonra, erkeklerin ve kadınların güçlerini beslemenin yollarını, organlarının özelliklerini, otuz pozisyonu, çocuk yapmayı, muhtelif hastalıkları ve ilaç kullanmayı anlatan bölümler geliyordu. Çin'e ait *coitus reservatus* kavramı da vardı. Sade kız, "Eğer bir erkek boşalmadan bir kere ilişkide bulunursa, yaşam özü güçlenir. Bunu iki kere yaparsa, işitme ve görme duyuları keskinleşir. Üç kere yaparsa, tüm hastalıklarından kurtulur... Eğer on kere yaparsa, bir Ölümsüz gibi olur."*

* R. H. van Gulik, *Sexual Life in Ancient China* (Eski Çin'de Cinsel Yaşam), s. 122, 135.

KADINLAR VE ERKEKLER

Japonya daha çok bir erkek dünyası olmuş olsa da, hatta bazı açılardan hâlâ öyle kalsa da, üstün kadın yazarlar da çıkmıştır. Bayan Murasaki Shikibu, *The Tale of Genji* (Genji'nin Hikâyesi) isimli eserini İ. S. X. yy.'ın başında yazdı. Yapıt uzun bir aşk macerasıydı, Japonya'da saray yaşamını anlatan elli dört bölümden oluşmaktadır ve dünyanın ilk büyük romanlarındandır. Japon erkekleri Çin harfleriyle ve Çin fikirlerini geliştirerek yazmaya çalışırlarken, aristokrat çevrelerden kadınlar yeni gelişmiş fonetik yazıyı kullanarak, kendi dillerinde yazabiliyorlardı. Bu kadınlar göreceli olarak özgürdüler, asiller tarafından saygı görüyorlardı ve sarayın gözdeleri veya prens anneleri olabiliyorlardı. Murasaki canlı bir dille, karmaşık cümlelerle ve büyük bir incelikle yazmıştır.

Murasaki 976'da doğdu ve 1015 civarında öldü. Yaşamına ilişkin pek az detay bilinmektedir. Yirmili yaşlarının başında uzak bir akrabasıyla evlendi, bir kızı oldu, dul kaldı ve XI. yy.'ın başında imparatoriçe Akiko'nun hizmetinde, saraya girdi. Romanı, Prens Genji'nin yaşamını ve aşklarını anlatıyordu. Randevulara ve gece ziyaretlerine ilişkin sayısız hoş tanım ve detay veriliyordu. Cinsellik kabul edilebilir bir olaydı ve pek az kısıtlanıyordu, fakat din yalnızca arada bir konu ediliyordu ve Yin ile Yang yoktu.

Genji'nin ikinci bölümü 'Süpürge Ağacı'nda prens yağmurlu bir gecede bir arkadaşıyla değişik türde kadınları tartışırken gösteriliyordu. Genç ve güzel olanlar, yumuşak ve kadınsı olanlar, nazik ve çocuksu olanlar, soğuk ve duygusuz olanlar, sessiz ve tutarlı olanlar vardı. Gerçekten iyi ve anlayışlı olan bir adam örnek verildi, ancak adam 'ufak bir ihmalkârlık' göstermiş, bunun üzerine karısı bir Budist rahibesi olmak üzere kaçmıştı. Saçı kesildi, ancak gözyaşlarını tutamadı ve geride bıraktığı hayata üzüldü. 'Buda'nın onu, kalbini tutkudan temizlemiş biri olarak görmesi muhtemel değildir.' Fakat kocası ona duyduğu sev-

giyi kaybetmemişti, onu aradı, buldu ve geri getirdi, çünkü 'karı kocanın arasındaki bağ güçlü bir bağdır.' Böyle bir kadının kocasının 'birisiyle ufak çapta fingirdeşmesinin' kendisini altüst etmesine izin vermesi, kocanın karısının kaçmasının acısını unutmaması kadar aptalca olurdu. Bu yüzden kadın uysal ve güvenli olmalıydı. Adam da kadının anlayışlı yönlendirmesi ile davranışlarını düzeltecekti. Kadın yazar, her iki cinsin de görüşlerine yer vermeye özen gösterdi.

Aynı döneme ait, yine tamamen Japonca bir kitap daha vardı. **Sei Şonagon**'un yazdığı, canlı *Pillow Book* (Yastık Kitabı) veya 'Derleme'. Bu kitap, dışarıdaki hayata ilişkin pek az detay içeriyor ve saray yaşamını betimliyordu. Topluma ve doğaya ilişkin bol bol tasvir vardı. Aşağı sınıftan insanları hor görme eğilimi gösterse de, erkekleri de eleştiriyordu. Erkeklerin acayip görüşleri vardı, kabul edilemez bir biçimde yemek yerler, çirkin kadınlar uğruna çekici kadınları terk ederlerdi, görgü kuralları konusunda ya yapmacık ya da başarısızdılar. Buna karşın bir vaiz hoş görünüşlü olmalıydı, aksi halde insanlar gözlerini ona dikmeyebilirlerdi. Fakat gece görevindeki rahipler utanç verici durumlarla karşı karşıya kalabilirlerdi, genç kadınların başka insanlar hakkındaki şakalarına kulak misafiri olabilirlerdi. Ayrıca, Buda'nın kutsal yüzüne bakmak için bir tapınağı ziyaret ettiğinizde, imgenin önünde devamlı yerlere kapanıp ayağa kalkan sıradan insanlar kalabalığı görmek son derece rahatsız ediciydi.

XIII. yy.'ın sonunda **Lady Nijo**'nun yazdığı *Confessions* (İtiraflar) daha otobiyografik özellikler taşıyordu. On dört yaşındayken Kyoto'da, nasıl tahttan çekilmiş imparatorun cariyesi olduğunu ve muhtelif aşk ilişkilerinden sonra nasıl gezgin bir Budist rahibe haline geldiğini anlatıyordu. Hikâye, imparatorun geceleyin şaşırtıcı bir şekilde yatağına gelmesi ile başlıyordu. İmparator o gece kızı zorlamadı, fakat ertesi gece gene geldi ve 'o kadar acımasız davrandı ki, ince gecelikler paramparça oldu.' Kız ağladı, fakat sarayda kaldı ve imparatorla şiir alışverişinde

bulundu. Bir saray hanımı oldu. Âşıkları olacak kadar da özgür bırakıldı, fakat imparatorun ateşi soğuduğunda, imparatoriçenin kıskançlığı yüzünden, yirmi altı yaşında sarayı terk etmeye zorlandı. Kısa yaşamının son dokuz yılında Lady Nijo bir rahibe oldu, Budist ve Şinto tapınaklarına ziyaretlerde bulundu. İmparator dini yeminlerini ettikten sonra onunla tekrar karşılaştı, onu ölüm döşeğinde ziyaret etti, cenazesini dışarıdan izledi ve ölümünün üçüncü yıldönümünde yapılan törenlere katıldı.

Bu ve benzeri yazılar saray yaşamı ve romantik ilişkiler hakkında canlı görüntüler sunmakta idi, fakat diğer sınıflar hakkında pek az bilgi veriyorlardı. Savaşçı samuray sınıfı imparatorun hizmetinde Konfüçyüsçü ahlak anlayışını Japon feodal gelenekleriyle birleştirdi. Bu ideal, XVII. yy.'da **Yamaga Soko** tarafından, daha sonra Savaşçının Yolu (*bushi-do*) olarak bilinecek çalışmasında açıklandı. Güçlü bir görev duygusu, sadakati kişisel çıkarın önüne koyuyordu ve insanı her an ölümle karşılaşmaya hazır kılıyordu. Yamaga ahlak ve askeri disiplin öğretiyordu, fakat aynı zamanda barışçıl sanatların Samurai için önemini vurguluyordu, böylece Samurai'nin salt askeri bir aristokrasiden entelektüel ve politik önderliğe geçişi için örnek teşkil ediyordu.*

Buna karşın, Samuray kadınları, muhtemelen üstlerindeki asil sınıfa ait kadınlardan veya altlarındaki tüccar ve köylü kadınlarından daha az özgürlüğe sahiptiler. Yaşamları kocalarına hizmet verme ve onların onur ideallerini takip etme üzerine kurulu idi. Kızlar kadın oldukları zaman, saldırganlara karşı iffetlerini korumaları için onlara cep bıçakları verilirdi. Kocaları gibi onlar da intihar etmeyi, ne zaman boğazlarını keseceklerini, cesetlerinin bacakları doğru pozisyonda bulunsun diye onları nasıl bağlamaları gerektiğini öğrenirlerdi. Kocalarını öldürmek için yapılan planlara kulak misafiri olan ve onların yerine ölmek için geceleri onların yatağında yatan kadınlara ilişkin hikâyeler anlatılırdı.

* R. Tsunoda ve diğerleri, *Sources of Japanese Tradition* (Japon Geleneğinin Kaynakları), s. 394.

Kadınlar genelde değersiz görülürdü. 'Kadın' sözcüğü yavaş ve aptal erkekler için kullanılırdı ve üç kere tekrarlanan, 'gürültülü' anlamına gelen Çin harfi kadın anlamına gelirdi. Ergenlik çağından itibaren kızlarla oğlanların arasına bir duvar örülürdü. Evlilikte bile kadının evindeki statüsü pek düşüktü. Bu erkek egemenliğinden Yeni-Konfüçyusculuk sorumlu tutulabilir, fakat Japon geleneklerinin etkisi, erkeklerin fiziksel olarak daha güçlü olması ve feodal gelenekler nedeniyle önemli rol oynamış görünmektedir. Bugün bile Japon kadınlar, çocuklarının eğitiminde ve eş seçiminde pek az söz sahibi olduklarından şikâyet ediyorlar. Belki kararlı kadınlar seslerini duyurmayı başarabilirler.

Japonya'da Budizm kadınları değişik şekillerde etkiledi. Bazı büyük manastırların kurucuları, kadınlar tarafından hiçbir zaman ziyaret edilmeme kuralını koymuşlardı, çünkü kadınlar kirlilik kaynağı olarak görülüyorlardı, bunun sebebi muhtemelen âdet görmeleriydi. Başka dinlerde de olduğu gibi, kadınlar bazı önemli görevlere ve dini vazifelere dahil edilmediler. Yine de Saf Ülke ve Amidist Budizm'in yayılması ile kadınlara da erkekler gibi kurtuluş yolunda eşit haklar verildi ve yalnızca manastırlarda değil, sıradan insanlar arasında da liderler bulundu.

Aynı zamanda, eski zamanlardan beri Japonya'da çok önemli kadınlar, ruhlar tarafından 'ele geçirilmiş' ve büyük güç sahibi olmuş 'dişi şamanlar' vardı. Şinto *miko*'su çok güçlü bir kutsal araçtı, tapınaklarda hizmet eder, tanrıların veya ataların sözcüsü olarak görev yapardı. *Miko*'nun prototipi, *Kojiki*'de tanrıça Ama-terasu'nun tanımında bulunabilir:

> *Saçını çözerek tutamlar halinde sardı ve bu tutamlara, saçını tutan asma dallarına, sol ve sağ koluna uzun boncuk dizileri taktı... Yayının üst ucunu sallayarak, bacaklarını kalçalarına kadar kaldırıp sert toprağa vurarak ve toprağı, sanki hafif karınış gibi saçarak, korkunç bir öfkeyle haykırdı.**

* *Kojiki*, 1, 14; bkz. C. Blacker, *The Catalpa Bow* (Katalpa Yayı), s. 104, 130.

Miko imparatorluk sarayında bulunur, imparatora tanrılardan talimatlar iletirdi. Sayısız köyle kasabada, yerel tanrılarla onların gözetimindeki köylüler arasında aracılık yapardı. Çoğu *miko* gezgin ozanlar gibi dolaşır, ruhani mesajlar iletir, kahin muamelesi görürdü.

Miko'ların faaliyetleri 1873'de, ülkenin 'aydınlanması' ve Şinto'nun batıl inançlardan ve Budizm'den temizlenmesi çerçevesindeki resmi girişim esnasında, görünürde yasaklandı. Fakat o zamandan bu yana Japonya'da ortaya çıkan sözde 'yeni-dinler'i hep aynı şekilde ele geçirilmiş kadınlar esinledi. Bu kadınlar eski geleneklere ait bir şeyleri değişik ölçülerde devam ettiriyorlar. Bu yeni dinlerin en büyüğü ve en zengini Tenrikyo, ele geçirilmiş bir kadın olan **Nakayama Miki** tarafından kuruldu. Nakayama Miki, genç yaşta çektiği sıkıntılardan sonra, 1838'de şiddetli bir trans haline girdi ve o zamandan itibaren başka ele geçirilme nöbetleri geçirdi. İyileştirici güçler edindi ve 1869'da, otomatik olarak 1711 dizeden oluşan uzun bir şiir olan *Ofudesaki*'yi yazdı. Bu şiir dininin kutsal yazıtı oldu. Dolayısıyla bu dinlerde cinsiyet bir engel değil, aksine büyük bir yardım ve esindir.

EVLİLİK

Şinto, bebeklerin doğumunda ve düzenli aralıklarla yapılan kutsamalarla, yaşam veren törenleri vurgulamıştır. Yüzyıllar boyunca Japonlar, çocuklarını üç, beş ve yedi yaşlarında, on birinci ayın on beşinci gününde tapınaklara götürmüşler, tanrılara sağlık için teşekkürlerini sunmuşlar ve korumanın devam etmesi için dua etmişlerdir. Yılbaşlarında, aileler birkaç günlük tatillere çıkarak tapınakları ve ataların evlerini ziyaret ederler, yiyip içerler ve geleceğin güç sembolleri olan kırmızı oklardan satın alırlar. Diğer yandan, Japon Budizm'i, neredeyse tüm cenazeleri kendine tahsis etmiş, böylece yaşam arayan Şinto'ya, ters yönde bir tamamlayıcı olmuştur.

Bu yüzden geleneksel Şinto tapınaklarında evlilik törenlerine önemli bir yer ayrılmaması şaşırtıcıdır ve W. G. Aston, "Şinto'da hiçbir zaman evlilik töreni olmadı. Hiçbir Şinto ya da başka rahip yoktur" diyecek kadar ileri gitti. Fakat bugünlerde Şinto tapınaklarında evlilik törenleri yapılıyor. Kutsal ulusal kılıcın saklandığı, Nagoya'daki büyük Atsuta tapınaklarında muhteşem bir evlilik törenine şahsen tanık oldum. Bu oldukça pahalı bir olaydı. Gelin harika bir kırmızı-beyaz kostüm giymişti ve damat, bazı başka ülkelerde olduğu gibi, daha sade siyah-gri giysiler içindeydi. Büyük bir resepsiyon yapıldı, pek çok hediye verildi. Böyle bir olayın maliyeti, bazı Japonlar'ın Hıristiyan kiliselerinde resmi ama ucuz bir 'beyaz düğün'ü tercih etme nedenlerinden biri olabilir.

Pek çok kültürde olduğu gibi, Japon evlilikleri de iki aile arasındaki bir anlaşmaydı ve geleneksel olarak aracılar tarafından ayarlanırdı. Bu yüzden evlilik, hediyelerin sunulması, özel giysileri, ziyafet ve içkileriyle sosyal bir anlaşmaydı. Tüm süsleri içinde gelin bir tahtırevan veya otobüs içinde damadın evine götürüldükten sonra, talih çamı, bambu ve erikle süslenmiş, resimler veya yazmalar asılmış, aileye ait *tokonoma* çardağının önünde otururlar. Burada veya bir perdenin arkasında, aracının idaresi altında, 'üç-üç-dokuz kere' içki içmek suretiyle evlilik töreni gerçekleştirilir. İki kız üst üste dizilmiş kaplara pirinç rakısı doldururlar. Damatla gelin bunu sırayla içerler, böylece neşe ve acıları paylaşacaklarını göstermiş olurlar. Üçüncü kaptan sonra aracı uygun bir biçimde evlenmiş olduklarını bildirir. Ziyafetin sonunda genç erkekler en yakın taş Jizo'yu, yani Budist çocukların tanrısını veya eski penis simgesini getirirler. Jizo'nun üzerine edepsiz dizeler yapıştırılır. Birkaç gün sonra, Jizo, gelinin diktiği yeni bir mama önlüğü takılarak yeniden yerine konur.

Eski zamanlarda evlilikler, özel bir düğün kulübesinde tamamlanırdı. Muhtemelen bunun sebebi, cinsel enerjiyle kirlenme korkusuydu. Fırtına tanrısı Susa-no-wo'nun, bir tanrıçayla evlendiğinde, kat kat çiti olan bir ev yaptığı söylenir. Şimdi, ba-

zı yerlerde bu tanrıyla tanrıçanın evliliklere önderlik ettiği düşünülmektedir. Eski Japonya'da âdet görme ve doğum kirletici eylemler olarak görülürlerdi ve hem âdet gören, hem de doğuran kadınların ana binadan ayrı bir kulübede yaşamaları ve yemeklerini diğerlerinden ayrı yemeleri gerekirdi.

Geleneksel olarak kız ve erkek çocukların beş, altı yaşlarına kadar birlikte yaşamalarına izin verilmişti, fakat daha sonra kızlar kendi gruplarına çekilir ve on yaşından itibaren karşı cinsten biriyle oynamaları yasaklanırdı. Erkeklerle kadınların beraber çalıştığı kırsal alanda hayat daha az kısıtlayıcıydı. Zamanımızda kız ve erkek çocukları en azından okul yolunda ve özel durumlarda bir araya gelmektedir. Okullu kızlar ziyaretçilerle çok daha serbest bir şekilde konuşur görünmekte, sorular sormakta, ziyaretçilerin yanında durmakta ve grup fotoğraflarının çekilmesine izin vermektedirler. Buna karşın erkek çocuklar statülerini korumak için sessizce dinlerler. Genç insanlar arasındaki gizli ilişkiler muhtemelen eskiden daha kolaydı, çünkü artık elektrik gizlenmelerini zorlaştırmakta ve ışıklar bütün gece açık bırakılmaktadır. Aşk mektupları yazılmakta ve reddedilmektedir, gizli ilişkiler bu aşamadan öteye gitmeyebilir. Bir kız hamile kalırsa, anne babası hızlı bir evlilik ayarlamaya çalışır. Veya kız, bebeğin doğumundan sonra bir cariye veya geyşa olmak üzere uzaklara gönderilebilir. Yalnızca ufak çapta bir hediye alışverişiyle, özel giysiler ve kuaförde saç yaptırma olmaksızın deneme evlilikleri yapılabilir.

Modern yaşamın güçlükleri romanlarda yansıtılmaktadır. Örneğin *Makioka Kardeşler*'de sorun, üçüncü kız kardeşin evlenebilmesi için önce ikincisinin evlenmesinin gerekmesidir. Aracılar tarafından pek çok teşebbüs yapılır, muhtemel damatlar incelenir ve detektifler tarafından damatların yaşamı araştırılır, fakat kız utangaç ve zor biri olmaktan vazgeçmez, sonunda da yaşlanarak, elde edebileceğinden daha aşağı bir adama varmak zorunda kalır. Diğer yandan, Osaka kentindeki yaşamın sıkıntıları içinde genç kardeş bir ilişki yaşar ve bir çocuğu olur. Böyle-

ce eski ile yeni, doğu ile batı arasındaki gerginlikler ustaca betimlenir.

Bir kürsü veya masaya Takasago'lu ihtiyar adamla ihtiyar kadının parşomen resimlerinin ya da taş bebek şekillerinin, Japon efsanesinin Darby ve Joan'ı olan iki eski köknar ağacının ruhlarının konmasıyla, evlilik törenlerine küçük bir dini öğe eklenmiştir. Hikâyelerine ilişkin şarkılar düğünlerde, yıldönümlerinde söylenir, en sevilen No oyunlarından birinde anlatılır ve büyük Hokusai ve daha sonraki sanatçılar tarafından resimleri yapılmıştır. Bu, iki ihtiyar insan, yaşlı adam (*okina*) ile yaşlı kadın (*uba*) arasındaki yok olmayan aşkın ve dingin mutluluğun hikâyesidir. Adam bir tırmık, kadın bir süpürge taşır, birbirine dolanmış iki çam ağacının önünde dururlar, gökte turnalar, yerde kaplumbağalar bulunmaktadır. Yapraklarını dökmediği için çam ağacı Çin'de ve Japonya'da büyük büyü gücüne sahip sayılırdı ve uzun yaşadıkları için turnalarla kaplumbağaların benzer güçleri olduğuna inanılırdı. Bu tabloda batmakta olan kırmızı bir güneş, mutlu ve sadık bir yaşamın akşamını simgeler. Bu, cariyelere ve geyşalara ilişkin aksi gerçekleri dengeleyen zarif bir idealdir.

YÜZEN DÜNYA VE GEYŞALAR

XVII. yy.'da *ukiyo*, yani 'yüzen dünya' terimi, Japonya'da toplumun hoş, fakat değişmesi mümkün durumunu ifade etmek için kullanılıyordu. Daha önce bu terim, toz ve acıya ilişkin Budist 'keder dünyasını' tanımlamak için kullanılıyordu. Yeni sözcük, kederliyle yüzen arasındaki bir sözcük oyunundan ortaya çıktı ve ortaçağ dünyasını takip eden dengesiz toplumu betimlemek için kullanıldı. *Ukiyo* sözcüğü, kent toplumunda göze çarpan genelevlerle ruhsatlı eğlence mekânlarını tanımlıyordu. Sözcük, döneme ait pek çok kültür ürünü için de kullanılıyordu, örneğin *ukiyo-e*, yani dönemin en ünlü sanatsal ürünü olan tahta blok baskıları için kullanılmıştı.

Ukiyo veya demi-monde* konularına ilişkin çarpıcı örnekler, Ihara Saikaku'nun yüzen dünyanın en önemli iki ilgi kaynağı, yani seksle parayı betimleyen yazılarında bulunur. İlk romanı ülkeyi dolaşarak binlerce kadınla ve yüzlerce oğlanla sevişen bir adamı anlattığı *The Man Who Spent his Life at Love-making* (Yaşamını Sevişerek Geçiren Adam) idi... Kitap *The Tale of Genji* (Genji'nin Hikâyesi) ile karşılaştırılmıştır, fakat Genji'nin kadınları aileleri, yetenekleri ve zevkleriyle seçkin kadınlarken, Saikaku kitabında kadınların bedenlerinin güzelliğine ilişkin detaylara ağırlık vermiştir.

Daha gerçekçi romanı *Five Women who Loved Love*'da (Aşkı Seven Beş Kadın)'da Saikaku hem şiirsel, hem de popüler bir dil kullandı. Genji'nin sarayı yerine çayhaneler, hamamlar, tiyatrolar, genelevler ve sıradan insanların evleri vardı. Bu yaşam Bushi-do, yani 'Savaşçının Yolu'na karşılık, Chonin-do, yani 'Kasaba Halkının Yolu' olarak biliniyordu. Ciddi bir dini içeriği olmasa da, burada cinsellikle bu kadar meşgul olunmasında dini duygulara yakın bir yoğunluk vardı. Budist 'keder dünyası' ile 'yüzen dünya' arasında, her ikisinin de kısa ömürlü olması açısından bir bağlantı vardı ve tüm erotizmine rağmen Saikaku, yaşamın boşluğunu ve dokunaklılığını hissediyordu.

The Mirror of Manly Love'da (Erkekçe Aşkın Aynası) Saikaku eşcinselliğe eğildi. Budist manastır düzeninin yayılması, usta ile mürit arasında, açıkça ve gizli olarak eşcinselliği oldukça yaygın kılmıştır. Savaşçı sınıfta, genç erkekler büyüklerin koruması karşılığında hizmet vermiştir. Saikaku, Budist ve Şinto tapınaklarının eşcinsellerin en sevdiği mekânlar olduğunu yazdı, fakat erkek erkeğe aşkı en çok teşvik eden ve toplumda olduğundan daha doğal gösteren mekânlar tiyatrolardır. Bugün bile No ve Kabuki tiyatrolarında kadınların oynaması yasaktır ve kadın rolleri için *on-nagata*, 'kadın biçiminde' erkek aktörler kullanılmaktadır. Yakışıklı ve genç erkekler, kadınların giyim ve davra-

* ***Demi-monde*** (Fr.) Kibar fahişeler çevresi. (Çev. n.)

nış tarzını takınırlar, hatta sahne dışında bile benzer roller oynarlar.

Bu erotik dünyada dine pek az rastlanırdı, rastlandığı zaman da bir temel veya arka plan görevi yapardı. Budist *karma* inancı, yani ahlaki nedensellik zinciri, hikâyelerin çoğuna işlemişti. Bu yaşamdaki koşullar, daha önceki yaşamdaki eylemlere bağlı olarak oluşur ve bu yaşamdaki ahlak, bir sonraki yaşamdaki koşulları belirleyecektir. Kurtarıcılar, özellikle de kendi büyük erdemlerini tüm varlıkların kurtuluşu için kullanan, böylece Saf Ülke'deki zevkleri paylaşmalarını sağlayan Amida Buda gibi kurtarıcılar ortaya çıkmasa, bu inanç İlk Günah inancından daha katlanılamaz bir yük halini alabilirdi. Bu mutlu kurtarılış durumu oluşmadan önce, yıkılmış âşıklar Budist manastırlarına çekilebilir ve âşıkları ile cennette birleşmek için dua edebilirdi.

Ukiyo kitapları hafif, hatta bazen pornografik malzemeden oluşuyordu. Benzer, fakat görünüşte bunun tam tersi fikri işleyen çalışmalarda 'erdemin teşviki ve ahlaksızlığın cezalandırılması' amacı ifade ediliyordu. Görev duygusunun ve tutkuların kontrol altına alınmasının gerekliliğini vurgulamak için hem Budist, hem de Konfüçyüsçü ilkeler kullanılıyordu, fakat anlatımlarıyla kınadıkları zevkleri teşvik ediyor da olabilirlerdi. *The Ukiyo Bath huuse* (Ukiyo Hamamı) ve *The Ukiyo Barbershop* (Ukiyo Berberi) gibi kitaplar, fazla uğraşmadan ahlaki idealler aşılamaya çalışıyorlardı. Kahramanları değişik şekillerde baştan çıkıyor, fakat kitap kötülüğü kötülüğün takip ettiği, ancak iyiliğin iyilik doğurduğu yolundaki Budist inancını tekrarlıyordu.

Çin etkisi altında görünen, fakat Japonya'ya özgü niteliklere de sahip olan erotik resimler uzun zamandır kullanılıyordu. Bulunan eski bir erotik tomar XIII. yy.'a aittir, fakat X. yy.'a ait orijinal bir Çin yazmasının kopyası olduğunu belirtiyordu. Bu, *Scroll of the Initiation* (Kabul Edilme) Yazması idi ve bir saray mensubuyla bir hanımın uyguladıkları on altı cinsel ilişki pozisyonunu gösteriyordu. Pozisyonlar Çin ve Hint kitaplarındakilere paralel olabilir, fakat Japon tomarı, ilk döneme ve daha son-

raya ait Japon erotik resimlerin karakteristiği olarak, cinsel organları büyük gösteriyordu. XVI. yy.'a ait bir Çin romanı, *The Joys of Man* (Erkeğin Zevkleri), Japon adaptasyonu sayesinde korunabilmiştir. Romanda küçük, erotik resimler vardır ve apaçık ortada olan Taoist öğretiyi konu etmeden cinsel eylemin tedavi edici özellikleriyle meniyi korumanın önemi anlatılmaktadır. Bu erotik romanların bazılarının, XIX. yy.'a kadar Budist tapınaklarda basılmış olması ve Budist kutsal kitaplarında kullanılan antik hareketli klişelerin kullanılmış olması gariptir.

Ortaçağ Çin'inde olduğu gibi Japonya'da da eskiden kadınlar, çocuk doğurduklarını düşündüren gürbüz, tombul yanaklı, dolgun göğüslü, ince belli fakat geniş kalçalı figürler olarak resmediliyordu. Benzer şekilde erkekler de güçlü veya asker gibi, gür sakallı ve güçlü bedenli olarak gösteriliyordu. Fakat XVII. yy.'da Çinliler'in kadın ve erkek güzelliğine ilişkin düşünceleri, tam ters yönde gelişti. Japonlar da bu eğilimi takip ettiler ve daha sonraki döneme ait *ukiyo-e* baskıları, güzelliğin dorukları sayılan oval yüzlü, narin görünüşlü kadınları betimledi.

Bazı büyük doğa ressamları da dahil pek çok *ukiyo-e* sanatçısı arasında **Utamaro**, XVIII. yy.'ın sonlarına doğru, bir ticaret kenti olan Tokyo'da, özellikle de Yoshiwara'da, yani denetim altındaki genelev bölgesi ile çevre bölgelerde kadınların yaşamlarını betimledi. Zengin tüccar ailelerin kızları olan büyük fahişeleri, lisanssız çayhanelerdeki gözdeleri ve daha alçak seviyedeki fahişeleri resmetti. Utamaro, yalnızca kamuya güzel kadın resimleri sağlamak için değil, aynı zamanda muhtelif eylemler içindeki bireyleri incelemek için de kadınlar üzerinde yoğunlaştı. Çalışmaları değişen mevsimleri ve yıllık törenleri içeriyordu: Raket ve tüylü toplarla oynayan, kiraz çiçeklerini seyreden, ırmak kenarında oturan, ayı izleyen, ateşböceği yakalayan, karda *pirinç rakısı* içen, tapınağa giden, dini törenlere katılan, yılın beş geleneksel festivalini kutlayan, manzaralı yerlere yolculuk yapan, tiyatroya giden, eğlence mekânlarını ziyaret eden kadınlar. Kadınlar ev içinde de gösteriliyordu: Yemek pişirirken, iş işler-

ken, bahar temizliği yaparken, ipekböceği yetiştirirken. Değişik duruşlarda resmedilmişlerdi: Kaşlarını alırken, makyaj yaparken, sivrisinek ağları altında dinlenirken, sabah uyanırken, ellerini yıkarken ve elişi yaparken. Utamaro'nun 'bahar resimleri' (*shunga*) ünlü oldu. *The Poem-Pillow Picture Book* (Şiirsel-Yastık Resim Kitabı) olarak bilinen on iki renkli baskısından oluşan serisi tüm erotik *ukiyo-e*'ler arasında en büyük olanıdır.

Utamaro, eğlendiricileri ve fahişeleri, çıplak kadın dalgıçları çizdi. Bu çalışmalar çıplak göğüslü çayhane kızlarını, açık açık sigara içenleri, erotik zevklere düşkün serkeşleri ve yatağa giden yorgun kızları betimlemekteydi. Yüzeysel ihtişam aracılığıyla sık sık kişisel üzüntü veya trajediler ima edilirdi. Bu kadınlar pek çok yönden kısıtlanmış, ailelerinden uzaklaştırılmış, yalnızca süslü takma isimleriyle bilinen ve kendilerini muhtelif erkeklere vermeye zorlanan insanlardı. Erkeklerden daha aşağı seviyede var olmaktaydılar, ruhani yanları olmayan insanlar olarak hor görülüyorlardı, geleneksel din onları günah dolu ve kirli sayıyordu. Utamaro kadınlara büyük bir duygudaşlıkla yaklaştı ve onlara birer nesne gibi davranmadı, fakat başka erkeklerin böyle yaptıklarını ve kadınları birer oyuncak gibi kullandıklarını açıkça gösterdi.

Yüzen dünya, ev yaşamının resmiyetine bir reaksiyondu. Japon kadınları ailevi sebeplerden dolayı evleniyorlardı ve görevlerinin kocalarına hizmet etmek ve çocuk yapmak olduğu kafalarına sokuluyordu. Uzun bir eğitim dönemi onları bastırılmış ve boyun eğmiş kılıyordu. Erkeklerin ev yaşamları da gelenekle sınırlanmıştı ve böylece karılarında bulamadıkları zarafet ve mizah duygusunu, eğlenceli kadınların arkadaşlığında arıyorlardı. Bu eğlence bölgeleri, oradaki ve evdeki kadınları yitirme pahasına gerçeklikten kaçış sağlıyordu. Yalnızca üst sınıflar metres veya cariye alabilecek imkân bulabiliyorlar, orta sınıftan erkekler geyşalar ve fahişeler sayesinde kaçış arıyorlardı.

Geyşa, bir 'sanat kadını idi', dansçı kızdı ve kesinlikle profesyonel bir şarkıcı ve dansçıydı. Fakat, sözcük sık sık serbestçe,

üst sınıftan ya da alt sınıftan bir fahişeyi tanımlamak için kullanılmıştır. Bir geyşa evini ziyaret etmek, eğlenceyi garanti ediyordu, fakat cinsel ilişki hakkını otomatik olarak garanti etmiyordu. Bunun için, erkeğin geyşayı bir süreliğine metres olarak kabul edeceğine dair bir anlaşma imzalaması gerekiyordu. Buna rağmen geyşa evlerindeki danslar, şarkılar, jestler ve espriler geleneksel olarak açık saçık, erkeğin karısının söylemeyeceği şeyleri ifade eden, 'görev hayatından insani duygular hayatına' kaçış sağlayan davranışlardı. Geyşa evinde geçirilen bir geceden sonra erkek evine dönüp karısından hizmet bekleyebilir, bazı erkekler fahişeleri ziyaret edebilirdi. Bazıları ise evlerine sadık olur, geyşaları asla ziyaret etmezdi.

Geyşaların kendi özel tanrıları vardır, özellikle sembolü tilki olan Pirinç tanrısı Inari'nin* geyşa evlerinde ve genelevlerde saygın bir yeri vardır. Her ayın ilk ve on beşinci günü geyşalar süslü kimonolar içinde tapınaklara giderler ve saygılarını sunarlar. Dua ettikten sonra bir platformda oturarak sohbet ederler, sigara içerler ve sonra eve giderler. Geyşalar nadiren evlenir. Fakir aileler kızlarını uzak bir kasabada geyşa olarak satmışlarsa, kızlar nadiren eve dönerler.

Japon köylülerinin hayatında kadınların rolü, kentteki veya toplumun daha üst tabakalarındaki kadınlardan daha serbest olmuştur ve karı koca arasında sıkı bir işbirliği olabilir. Köylü bir kadın, bir geyşa kadar serbestçe gülüp şakalaşabilir, iyi yetiştirilmiş bir kadını korkutacak şekilde müstehcen sözler edebilir. Düğünlerde köylü kadınlar, gelinle damat hakkında açık saçık şakalar yapabilir, bol bol *pirinç rakısı* içebilir ve erkekler şarkı söyleyip zararsız danslar ederken, evli kadınlar çiftleşmeyi konu eden taklit veya abartılı danslar yapabilir. Buna gürültülü bir kadın topluluğu, kahkahalarıyla eşlik eder.**

* Eski Japonlar, tilkinin insan vücuduna etle tırnak arasındaki boşluktan girdiğine ve orada bağımsız bir yaşam sürdüğüne inanırlardı. (Ed. n.)

** J. F. Embree, *A Japanese Village* (Bir Japon Köyü), 1946, s. 155.

Kentlerde yaşayan milyonlar için 'yeni dinler' sosyal yaşam ve bastırılmış duyguların serbest bırakılmasını sağlar. Bu akımların çoğunun, hediyelerle ve gönüllü işçiler tarafından bizzat inşa edilen, sosyal ve eğitime yönelik merkezleri de bulunan büyük tapınakları vardır. Binaların ihtişamı, inananların minik evleriyle çelişir, fakat toplum hayatında başka yerde bulamayacakları lüksü ve huzuru temin eder. İnsanlar yalnızca tapınma salonlarını değil, yerleri halı kaplı, evdeki gibi ayakkabılarını çıkararak girecekleri, kadınların çocuklarını yere bırakabilecekleri, herkesin dinlenebileceği, oynayabilecekleri, yemek yiyip, huzur içinde bir şeyler öğrenecekleri yan odaları ve balkonları da ziyaret ederler. Her gün, erkeklerin ve kadınların kişisel sorunlarıyla ilgili tavsiye alabilecekleri danışma toplantıları yapılır. Japonya'daki en büyük Budist topluluklarından biri, 'ahenk çemberi' sembolünü hem 'Yasa çarkı' için hem de 'onun danışma toplantısı grupları' için kullanır.*

* K. J. Dale, *Circle of Harmony* (Ahenk Çemberi), 1975, s. 37.

VI. BÖLÜM

GELENEKSEL AFRİKA

YAKLAŞIMLAR

Klasik ve kapsamlı çalışmasında **Edwin Smith** şöyle der:

> *Ba-ila hakkında yazmak ve cinsellikle ilgili her şeyi sansürlemek, gök hakkında yazıp, güneşten bahsetmemeye benzer; çünkü yaşamlarındaki en belirleyici unsur cinselliktir. Çocuklar bu ortam içinde doğar. Yaşamlarının ilk yılları cinsellik işlevi için hazırlanmakla geçer; olgunluk yıllarında cinsellik en şevkli uğraşlarıdır ve yaşlandıklarında zamanlarını, cinselliklerini devam ettirmek için boş ve hayal kırıcı çabalarla geçirirler... Onlar için cinsiyetlerin birleşmesi, yemek ve içmekle aynı düzlemde değerlendirilir, cinsellik mümkün olan her durumda giriştikleri bir eylemdir.**

Bu altmış yılı aşkın bir süre önceydi ve pek çok şey değişti. Smith'in kitabına ismini veren Kuzey Rodezya, Zambiya oldu. Ba-ila'ların pek çoğu şimdi Hıristiyan, püriten ahlaktan etkilenmişler ve yukarıda çizilen tablonun geçmişe veya bu-

* E. W. Smith ve A. M. Dale, *The Ila-speaking Peoples of Northern Rhodesia* (Kuzey Rodezya'nın Ila Dilini Konuşan Halkları), 1920, s. 35.

güne ait doğru bir tablo olduğunu kabul etmeyebilirler. Smith de önceleri bir misyoner olarak işe başladı, fakat içinde yaşadığı toplumu terk etti ve daha çok bir antropolog olarak çalışmaya yöneldi. Yine de "konumuzun bu kısmında nahoş olan pek çok şey bulunduğunu" yazdı ve eski Çin'deki cinsel yaşamla ilgili çalışmasında Van Gulik'in yapmış olduğu gibi, cinsel detayların bazılarını Latince yazdı.

Afrika önemlidir, çünkü muhtemelen diğer kıtalardan daha fazla sayıda, tarihi dinlerin kapsamı dışında kalmış, cahil kabile insanı barındırmaktadır. Avustralya'da göreceli olarak daha az yerli kalmıştır. Asya ile Amerika'da dağınık halde yaşayan daha büyük kabile grupları olsa da, Afrika kabile insanlarının sayısı elli milyonu aşmaktadır. Afrika'da yüz milyon kadar Hıristiyan ve daha fazla Müslüman bulunmaktadır, yine de eski inançlar ve gelenekler bunların bile çoğunu etkilemektedir. Ancak Afrika fikirlerini ve uygulamalarını incelemek konusunda önemli bir zorluk, geçmişe ait yazılı metin bulunmamasıdır, çünkü çağımızdan önce yazma sanatı tropikal ve güney Afrika'ya hemen hemen hiç ulaşmamıştı, Afrika'ya özgü cinsel fikirleri aydınlatacak cinsel kılavuzlar, öğretilere ilişkin kitaplar, klasik romanlar bulunmamaktadır. Bir bilgi kaynağı, yorumlanması her zaman kolay olmasa da, sanattır, tahta oymacılığı ve heykelciliktir; fakat cinsel yaklaşımları anlamak konusundaki katkıları önemli olmaktadır.

Afrika topluluklarının çeşitlilikleri de bir başka engeldir, çünkü genel bir organizasyon bulunmamaktadır ve birbirlerinden büyük ölçüde ayrılmış halklar hakkında birkaç örnekten daha fazlası verilememektedir. Bu durum bir dereceye kadar Hindistan'da ve hatta, çok daha tutarlı bir imparatorluk yönetimine sahip olan Çin'de de geçerlidir. Afrika'da, antropologlar çağdaş alışkanlıklara ilişkin pek çok çalışma yapmıştır ve bu alışkanlıkların bazılarının kaynağı eski gele-

nekler olabilir. Fakat antropologlar bile cinselliği her zaman detaylı olarak irdelemezler, irdeledikleri zaman da dinle ilişkilendirmezler ve konuya hoşgörüyle yaklaşanların bazıları da çekingen davranmışlardır. Smith'in kitabı bir dönüm noktasıydı ve Ilaca konuşan insanların arasında büyümüş olması ve dillerini anadili gibi bilmesi avantajını da kullanmıştı. Yukarıdaki pasajdan cinselliğin sınırsızca yaşandığı sonucu çıkarılması riskine karşı söylenmelidir ki, Smith yemek ve içmek eylemlerinde olduğu gibi, cinsel içgüdülerin tatmininde de sınırlar olduğunu kabul ediyordu. Başkalarının kişilik haklarına saygı gösterilmeliydi. Cinsel ilişkinin yerine ve zamanına ilişkin tabular bulunmaktaydı.

MİTLER

Ilaca konuşan topluluklar arasında en yüce ilahın ismi Leza idi ve bu ismin varyasyonlarına doğu ve güney Afrika'da çokça rastlanmıştır. Bu sözcüğün kaynağına ilişkin çeşitli fikirler öne sürülmüş olsa da, Smith'in savunduğu, bir annenin en sevdiği çocuğuna veya bir kabile şefinin topluluğuna yaptığı gibi, 'bağrına basmak' anlamına gelen bir fiilden geldiğidir. Leza gökyüzünde yaşıyordu, her şeyin yaratıcısıydı, yeryüzüne yağmur ve yardım gönderiyordu. Leza genellikle bir erkek, bir baba olarak kabul edilse de, insanlıktan ve insan davranışlarından uzak olduğu düşünülse de, Leza'nın ailesinden, karılarından ve oğullarından bahseden mitler de vardı. En azından bir hikâyede Leza, 'tüm yaratıkların anası' olarak görünüyordu.

Leza insan geleneklerini düzenler, ölüm gönderir, fakat aynı zamanda doğumu desteklemek ve ırkın devamını teşvik etmek için insanlara ilaç sağlardı. Fakat, Afrikalılar'ın

cinsellikle bu kadar ilgilenmesine rağmen, yüce Tanrılarının cinsel maceralarını anlatan birkaç mit dışında hikâyesi olmaması dikkate değerdir. Afrika'da, büyük Hindu ilahları Siva ile Krişna'nın aşk dolu maceralarına benzer hikâyeler yoktur. Bazı daha önemsiz Afrika ilahlarının cinsel enerjileri ve penis simgeciliği bulunduğu doğrudur, fakat en yüce Tanrı'larında görülmemektedir.

Afrika'nın çoğu kesiminde Tanrı, erkek ve baba olarak düşünülürdü, fakat bazı yerlerde dişi ilahlar da vardı. Nijer deltasında en önemli ilah, pek çok memesi ve çocuğu olan bir anaydı ve toprak tanrıçacı Igbo, Ala veya Ale arasında en yüce varlıktır. Yakındaki Dahomey'de (son zamanlarda Benin ismini almıştır) tanrıların başı, Mawu-Lisa ikilisidir (Leza ile bir ilişkileri bulunmamaktadır). Bu ikili, yine ikili olarak var olan başka ilahların ebeveynidir. Mitlerde, bu ikili yaratıcıyı doğuran ve sonra da kaybolan, çift cinsiyetli bir ilaha göndermeler yapılmaktadır. Bu durumda Mawu-Lisa, *ex nihilo** var eden değil, zaten var olan maddeden dünyayı yapan ilahlar olacaktır. Dişil unsur Mawu'ydu, ay gibi doğurganlık, analık, nezaket ona özgüydü. Lisa güçtü, güneş gibi, savaşçı ve sertti. Birlikte gündüzle gecenin ahengini sağlarlar ve ikili doğalarını erkek ve kadınlara sunarak, yaşamdaki birbirini tamamlayıcı unsurları ifade ederler.

Dahomey tanrılarının ikili doğalarının insanoğlunca taklit edildiği görülüyordu. En ideal doğum, ikiz doğumuydu ve ikizler kültü yaygındı. Afrika'nın diğer kısımlarında ikizler tehlikeli görülebilir ve teşhir edilirlerdi. Daha da ötesi, Dahomey ve diğer Afrika kozmolojilerinde evren, bir sukabağının, biri diğerinin üzerinde duran ve ufukta birleşen iki yarısına benzetilirdi. Yeryüzü bu sukabağının içinde yüzüyordu ve çevresinde bir yılan olarak kişileştirilen yaşam-gü-

* ***ex nihilo*** (Lat). Hiçten, hiç yoktan. (Çev. n.)

cü sarılıydı. Bu yılanın da, erkek ve dişi iki yönü vardır. Yılanın ikiz gibi düşünülen bir doğası olsa da, belki iki ayrı unsuru içermemekte, ikili bir doğası bulunmaktadır. Gökkuşağı bu yılanın bir ifadesidir, kırmızı kısmı erkeği, mavi kısmı dişiyi simgelemektedir.*

Batı Sudan'daki Dogonlar arasında da ikiz simgeciliğine ve kozmolojilerinde daha olağandışı bir cinselliğe rastlanıyordu. En üstün Tanrı Amma, yeryüzünü kilden yarattı ve yeryüzü, bir dişi vücut gibi, yüzü yukarı dönük şekilde uzanmıştır. Vulvası bir karınca tümseği, klitorisi bir ak karınca tümseğidir. Amma yalnızdı ve birleşmek için yeryüzüne yaklaştı, fakat bu bir hataydı. Amma yaklaşırken yeryüzünün ak karınca tümseği yükseldi ve Amma'nın penisi kadar güçlü olduğundan cinsel ilişki kuramadılar. Amma sonsuz kudret sahibiydi ve birleşmenin gerçekleşebilmesi için klitorisi kesti. Kadınların klitorislerinin sünnet edilmesi, bu ilahi örnekle doğrulanmaktadır. Fakat önceki ilahi teşebbüsten, beklendiği gibi ikizler değil, Tanrı'nın başına bela açan bir çakal doğdu. Engel kaldırıldıktan sonra yeniden ilişki kuruldu ve yeryüzü normal bir şekilde hamile kaldı. İlahi tohum yani su, yeryüzünün rahmine girdi ve ikizler doğdu. Tüm diğer yaratıklar gibi, bu ikiz varlıklar da kainattaki ikizliğin yansımalarıydı ve her biri iki cinsin iki ruhani ilkesini taşıyorlardı.

Dogonlar'ın, insanın, ezeli varlıklar gibi, karşı cinslerin iki ruhuna sahip olduğuna inandıkları söylenir. Bu ruhlardan biri bedende yaşar, diğeri gökte veya suda yaşar. Bir erkek çocuğu sünnet olduğunda, çocukluğunda sahip olduğu dişil unsurundan kurtulur. Benzer şekilde bir kız sünnet edildiğinde eril unsurundan kurtulur ve klitorisi artık cinsel ilişkiyi engelleyemez. Sünnet esnasında, kızın veya oğlanın ruhla-

* P. Mercier, *African Worlds* (Afrika Dünyaları), ed., D. Forde, 1954, s. 219.

rının denge kazanması için dualar edilir ve ruhani gücün serbest kaldığına inanılır.

Dogon mitolojisi son derece detaylı olarak yazıya dökülmüştür ve görünürde romantik bazı unsurları diğer antropologlar tarafından, Afrika'nın başka yerlerinde benzerlerinin bulunmadığı gerekçesiyle eleştirilmiştir, fakat belki de bu, mitin törenle ilişkisini veya törenden mitin doğduğunu göstermektedir. Bu büyük kıtadan başka örnekler vermek, yer ve materyal eksikliği sebebiyle, burada mümkün değildir.*

PENİS SİMGECİLİĞİ

Ganalı Ashantiler arasında cinselliğin ve ailenin kaynağını açıklayan bir mit anlatılır. Söylendiğine göre, uzun zaman önce gökten bir erkekle bir kadın inmiş, yeryüzünden ise bir başka erkekle kadın yukarı çıkmıştır. İnsanlığın kaynağına dair bu ikilik, başka geleneklerde de ortaya çıkmaktadır. Daha sonra, yüce Tanrı evini nehirde yapan bir piton yılanı yollar. Başlangıçta erkeklerle kadınlar ilişki kurmadan birlikte yaşarlardı ve hamile kalmayla doğuma ilişkin hiçbir şey bilmezlerdi. Bir gün piton onlara çocukları olup olmadığını sordu, olmadığı yanıtını alması üzerine, onlara nasıl yapıldığını göstereceğini söyledi. Çiftleri karşı karşıya ayakta durdurdu, ayinsel sözlerle göbeklerine su serpti ve onlara eve dönüp, birlikte uzanmalarını söyledi. Bu penis simgesinden, çiftler ilişki kurmayı öğrendi ve ilk çocuğunu yaptı.**

Zehirsiz bir yılan olan piton, bu klanlar için kutsaldır, asla öldürülmez ve ölü bir piton bulunursa üzerine beyaz kil serperek gömerler. Piton kültü batı Afrika'da yaygındır ve

* M. Griaule, *Conversations with Ogotemmêli* (Ogotemmêli'yle Sohbetler), 1965, s. 17.
** R. S. Rattray, Ashanti, 1923, s. 48.

Ouidah'da (Uayda) ünlü bir yılan tapınağı vardır. Bu tapınak, 1705 gibi erken bir tarihte Hollandalı tacir **William Bosman** tarafından tarif edildi. Bosman tapınağın güzel, azametli bir ağacın altında durduğunu ve tüm yılanların bir nevi büyükbabasını barındırdığını söyleyerek, "Bir adam kalınlığında ve ölçülemez uzunlukta" demişti. Bosman, kralın kızının yılan için kaçırıldığını ve sonunda tüm diğer kızlarla beraber, 'bacaklarının arasından geçen bir ipek örtü dışında çıplak ve mercanlarla süslü bir şekilde' teşhir edildiğini iddia etti.

Ben bu tapınağı otuz sene önce ziyaret ettiğimde, Roma Katolik Katedrali'nin tam karşısında, küçük, toprak duvarlı bir arazi üzerindeydi. Rahip hevesle piton yılanlarını çıkarıyor, ziyaretçilere gösteriyordu; yılanlar evcil bir şekilde kasabada dolaşıyorlar ve yenmeleri de tabudur. Bir adam pitonla karşılaştığında önünde eğilir ve "Babam," der. Piton, "ormanın yılanı' (*dangbe*) ve ona inananlar ise 'yılanın karıları' (*dangbe-si*) olarak adlandırılırlar, fakat bunlar erkek ya da kadın olabilirler ve cinsel bir külte ilişkin herhangi bir belirti yoktur. Çünkü başka tanrılara kendilerini adayan diğer inananlar da 'tanrının karıları" olarak adlandırılır.

Dahomey mitolojisinde bir yılan daha olduğu görülür ve bu yılanın penis simgeciliğine sahip olması muhtemeldir. Büyük yılan Dan yeryüzünün çevresine dolanarak ona hayat ve denge verir; yukarıda 3,500, aşağıda 3,500 halka bulunduğu söylenir. Mitin bir başka formunda, Dan belli başlı dört noktada diktiği sütunlarla gökyüzünü desteklemektedir ve bunların çevresine üç ana renkte, yani siyah, beyaz ve kırmızı iplikler dolamıştır. Bu renkler, Dan'ın değişik zamanlarda giydiği elbiselerin renkleridir: Gece, gündüz ve alacakaranlıkta. Dan yaratımda Tanrı'ya eşlik etmiş, onu yeryüzünün bir ucundan ötekine taşımış ve durduğu her yerde Dan'ın

dışkısından dağlar oluşmuştur. Bu isim toprakta bulunan metallere ve değerli taşlara da verilmiştir.

Tahta ve taştan yapılan silindir nesneler Afrika'nın pek çok yerinde bulunur, fakat bunların penis simgeleri olup olmadığı her zaman kesin değildir, çünkü pek çok insan figürü de bulunmuştur ve insan figürünün penisi simgeleyip simgelemediği de açık değildir. İnsan figürü imgeleri genelde, sanatçının akla getirmek istediği güce bağlı olarak doğal veya büyütülmüş cinsel organlar gösterir. Gine ve Sierra Leone'de yüz hatları olmayan kafaların üstünde bulunan silindirlerden oluşan penis simgeleri olarak değerlendirilmiş taştan figürler, muhtemelen basit insan figürleridir ve daha fazla detay görünürken cinsel organların gösterildiği nadirdir. Nijerya'daki pek çok ünlü taş, bronz ve toprak Ifé ve Esié figürü genelde insanları temsil eder, fakat özellikle Ifé pazarında açıkça penis simgeleri olan bazı taş yapıtlar da bulunmuştur. Haç Nehri Ekoi'leri arasında bulunan taş sütunların temelde penis imgeleri olduğu çoğunlukça kabul edilmektedir. Penisin başı zaman zaman insan kafası modelinde yapılmıştır ve çıkıntılı bir göbek eklenmiştir.

Yuvarlak başlı taş kolonlara Afrika'nın pek çok yerinde, Etiyopya'dan batı Sudan'a kadar pek çok bölgede rastlanmıştır. Doğu Afrika'daki eski Zimbabwe kalıntıları arasında pek çok küçük konik taş nesne bulunmuş, bunların penis simgeleri olduğu düşünülmüştür, fakat bazı bilim adamları bunların stilize kadın figürleri olduğuna inanmışlardır. Bir yerli bunların kilden yapılan ve oynamaları için anneler tarafından kızlarına verilen nesnelere benzediğini belirtti, fakat bu nesneler daha sonra, kadınlığa geçiş törenlerinde kullanıldı.*

Afrika'da pek çok kil, tahta, taş ve fildişi oyma insan figürü yapılmıştır. Bunlar genelde çıplaktır ve popüler ikiz (*ibeji*)

* P. Allison, *African Stone Sculpture* (Afrika Taş Yontuculuğu), 1968, s. 52.

imgelerinde olduğu gibi cinsel organlarına ilişkin doğal detaylara sahiptir. Bu tür ikiz figürler, ikiz çocuk sahibi olan evlerin kapılarına konurdu ve sağlık vermeleri için bunlara düzenli sunular adanırdı. Eğer ikizlerden biri ölürse, anne ikize ait figürü eteğinin kemerinde taşırdı. Ifé saraylarının oymalı ahşap kapılarında olduğu gibi, erkeklerle kadınları birleşme halinde gösteren oyma figürler de vardı. **Marcel Griaule**'a bilgi veren bir yerli, bir Dogon köyünün içerdiği sembolizmi insan vücudu açısından anlatmıştır, örneğin yağ çıkarma taşını kadın cinsel organına, köy sunağını penise benzetmiştir.*

En açık ve genellikle abartılan penis simgeciliği, Batı Afrika'da, yol kenarı mabetlerinde bulunabilir. Gana sahili boyunca, kasabaların dışındaki pek çok imge penisi andıran görüntüye sahipti, abartılı boyutlarda, dikkatli bir biçimde şekil verilmiş tahtadan penis simgeleri bulanan kilden figürler vardı ve benzer biçimde şekillendirilmiş bir deste değnek önlerine konmuştu. Bugünlerde bu tür değnekler, yalnızca eskileri taklit etmek için konmaktadır ve bunların düşmana vurmak için sopalar olduğu söylenmektedir. Dahomey ve Nijerya'nın pek çok bölgesinde penisi çağrıştıran çarpıcı bir öğeleri bulunan Eshu veya Legba isimli ruha ilişkin sayısız imge bulunmaktadır. Bu koruyucu bir ruhtur, yabancılar için tehlikelidir, fakat ev sahipleri veya köylüler tarafından yatıştırılmıştır. Temel şekilleri topraktan konik bir sütundur, yuvarlak işaretler veya deniz salyangozu kabukları taşırlar. Sokakta iseler ufak bir saz veya teneke dam tarafından korunurlar. Bir ev Legba'sı her zaman insan formundadır, genellikle elleri dizlerinde oturur ve büyük ahşap bir penisi vardır. Porto Novo'da anayolda görmüş olduğum bir Legba, kol saati ve güneşten korunmak için başlık takmış, büyük bir penisi olan, Avrupalı'yı temsil eden, kilden, gerçek boyutlarda bir figürdü.

* M. Griaule, *Conversations with Ogotemmêli* (Ogotemmêli'yle Sohbetler), s. 95.

İlk misyonerler bu imgelerden dolayı dehşete düşmüşlerdi. **Stephen Farrow** 1890'larda, Nijerya'daki deneyimlerini yazarken Eshu'nun penis simgeci bir tanrı olduğunu reddetti ve "O gerçekten yüce kötücüllüğün tanrısı" ve 'karanlıkların prensi' diye bir açıklamada bulundu. Bu tür şeytani ve ikili fikirler o sırada Nijeryalılar'a yabancıydı, fakat daha sonra penis simgeciliğinin hafifsenmesi eğilimi oluştu. **E. B. Idowu**, Eshu'nun gökyüzüyle yeryüzü arasında haber getirip götüren bir 'özel ilişkiler memuru' olduğunu söyledi. Bugünün sessizliği, en az geçmişin şaşkınlığı kadar dikkat çekicidir.

ERGENLİK AYİNİ

Din ile cinsellik arasındaki bağlantı, genç erkeklerin ve kadınların yetişkin hayatına ilişkin gizem ve ilişkiler konusunda eğitildikleri ergenlik ayinlerinde ortaya çıkar. Ba-ila oğlan çocukları uzaktaki sığır ağıllarına götürülür, erkeklik denemeleri üzerinde bir süre çalışırlardı. Bazı komşuları gibi sünnet edilmiyorlardı, fakat onları sopalarla döven ve taş yağmuruna tutan ihtiyar adamlardan sıra dayağı yiyorlardı. Yerde uyuyup, soğuk suyla banyo yapıyorlar ve günlerce hep beraber, çıplak yaşıyorlardı. İlk kez meni boşaltmaları için, cinsel organlarına sürecekleri ve içecekleri bir ilaç veriliyorlardı. Gücün korunması amacıyla cinsel organlarındaki kıllar yolunuyordu. Bu uygulama, temizlik amacıyla erkekler ve kadınlar tarafından hâlâ yapılmaktadır. 'Koca' olarak adlandırılan ve gelenekleri Tanrı'nın sözleri olarak aktaran bir büyükten cinsel ve ahlaki konularda ders alıyorlardı.

Güney Afrika'da, Xhosa ve Basotho kabileleri erkek sünnetini hâlâ uygulamaktadır. Buna karşın bazı halklarda bu

uygulama hiç bilinmemektedir, bazıları ise misyonerler tarafından uygulamayı terk etmeye ikna edilmiştir. Sünnet, Xhosa ve Basotho'larda, genç erkeklerin kabile hayatına katılımlarını resmileştiren bir olaydı. Sünnet olmayan erkekler evlenemez, aile mülkünü miras alamazdı. Sünnet olmamış bir erkek hâlâ çocuk sayılırdı, hatta 'köpek' veya 'pis şey' olarak adlandırılırdı. Bir kadın sünnet olmamış bir erkekle evlenmezdi, çünkü ailesi böyle biriyle çeyiz konusunu görüşmezdi. Bugün bile, evlerinin uzağında büyüyen ve sünnetten kaçınan erkekler, evlerine döndüklerinde ileri yaşlarına rağmen zorla sünnet edilmektedirler.

Sünnet, Afrika'nın pek çok bölgesinde uygulanmaktadır, fakat bazı halklar bu uygulamaya sahip olmadığından her yerde rastlanmamaktadır. Eski Mısır'da yapıldığından, Müslümanlık'ta ve Etiyopya Hıristiyanları'nda hâlâ zorunlu olduğundan, uygulamanın Afrika tropikal kuşağında hâlâ yaygın olması şaşırtıcı değildir. Yahudilik'te ve Müslümanlık'ta çocukların sünnet edilmesi uygulamasından farklı olarak, Afrika sünneti genellikle ergenlikte yapılır ve geçiş ayinlerinin bir parçasıdır. Geleneksel olarak anestezisiz yapılır ve arkadaşları arasında gösterilen acıya dayanıklılık, oğlan çocuğu için bir erkeklik sınavıdır. Xhosa arasında, şefin oğlu diğer gençlerle birlikte törene katılmaya hazır olduğunda tören yapılır ve yeni sünnet olmuş, birkaç yıl önce sünnet olmuş veya uzun zaman önce sünnet olmuş erkekler arasında farklı yeme içme grupları vardır.

Sünnet genelde, yaraların daha kolay iyileştiği kış mevsiminde yapılır ve çıplak çocuklardan oluşan gruplar ısınmak için birbirine yaklaşırdı. Bugünlerde, okulların tatil olduğu yaz mevsiminde yapılabilir ve okullarına, birer yetişkin olarak, çok daha ciddi bir ruh halinde dönerler. En azından Güney Afrika'daki misyonerler genellikle sünnete karşı çıktılar,

hatta bunu 'affedilemez bir günah' olarak nitelediler ve sünnetli çocukları kiliseden kovdular. Bu muhalefetin bir sebebi, çocuklara cinsellik ve cinsel eylem hakkında bilgi verildiğine ilişkin söylentilerdi, fakat geleneğin savunucuları sünnet döneminde cinsellikle kadınların tabu olduğunu belirtiyorlardı.

Sünnet tamamlandığında, Xhosa gençleri sünnet kulübelerinden çıkarılıyor, kulübeler yakılıyordu; gençler tereyağıyla kutsanıyor ve o andan itibaren dini törenlerin katılımcıları, kabile işlerinin de yöneticileri olmaktaydılar. Bazı misyonerler ayinleri 'kötücül', 'barbarca' ve 'küçük düşürücü' olarak nitelendiriyordu, fakat kendileri sünnet olan bazı modern Afrikalı Hıristiyan din adamları da, ayinlerin ahlaki olduğunu ve gençleri toplumun sorumluluk sahibi bireyleri yapması konusundaki etkilerini doğruluyorlar. Diğer din adamları ise sünneti putperestçe, ahlakdışı ve gereksiz olarak nitelemiş ve karşı çıkmışlardır. Fakat İslam'da ve diğer dinlerde olduğu gibi, Afrika geleneklerinde de Batı'nın yıkıcı etkilerine karşı bir diriliş yaşanmaktadır. Afrika'da, Hıristiyan inanışıyla Afrika geleneklerinin sentezlerinin var olması olasıdır. Bağımsız kiliselerde ve özellikle aşağıda açıklanan Jamaa'da çoktan ortaya çıktığı gibi.

Kız çocukların geçiş ayinleri, ilk âdeti takip ediyor ve erkeklerinkinden daha uzun sürüyordu. Ergenlik döneminden sonra bile âdet, kirli veya tehlikeli sayılıyordu. Bu inanış, bazı başka ülkelerde olduğu gibi, Afrika'nın çoğu yerinde sürüyor, hatta âdet döneminde kadınların kiliseye gelmesine ve Kutsal Komünyon'a katılmasına izin vermeyen bazı kiliseler bile rastlanmaktadır. Âdet görmekte olan bir kadının 'inzivada' olduğu veya 'ellerinin olmadığı' söylenirdi. Ayrı bir kulübede kalmak zorundaydı ve diğerleriyle yemek yemesi tabuydu. Sünnet edilmemiş bir Xhosa erkeği aile kuramasa da, ailenin sığırlarını gütmesine ve inekleri sağmasına izin veri-

lirdi. Fakat kadınlar, âdet dönemleri yüzünden, kirli sayılıyor, sığırları kötü etkileyebileceklerine inanılıyordu. 'Xhosa toplumunda şovenizm bu boyutlardadır,' diye yorum yapar bir din adamı.

Genç kızlar, cinsellik hakkında yaşlı bir kadından ders almak üzere geçiş ayini kulübelerine götürülürlerdi ve vajinalarının genişlemesi için ilaç kullanılırdı. Aylarca inzivada kalırlar, ders alırlar, sonunda yağlanmış ve süslenmiş olarak çıkarılırlar, böylece evlenebilecekleri gösterilmiş olurdu. Deniz kıyısında yaşayan halklarda, arınma törenlerinin bir parçası olarak denizde yıkanma da yer almaktaydı. Zambia'daki Ndembu arasında, geçiş ayini derslerinde yaşlı kadınların kızlara öğrettiği cinsel tekniklere ilişkin detaylar yer almaktaydı. 'Yatak dansı', 'oturuş dansı' gibi değişik pozisyonlar tarif edilmekte, bu derslere 'kadınların bilgeliği' veya 'akıl' gibi isimler verilmekteydi.*

Bedene yaralarla, dövmelerle desen işlemek, yaygın bir Afrika geleneğidir ve bazen enfeksiyona yol açtığından yara izleri oldukça büyük olmaktadır. Batı Afrika'da yara desenleri işlenirken, Eshu veya Legba'ya veya bıçak kullanıldığından demir tanrısına adaklar adanabilir ve işlemeyle derslerin ardından danslar ve kutlamalar yapılabilir. Bazı işaretlerin cinsellikle hiç ilgisi yoktur veya pek az ilgisi vardır, özellikle yüz işaretleri kabile aidiyetini gösterebilmektedir ve belli kültlere ait işaretler de işlenebilmektedir. Göğüs, göbek, sırt ve özellikle bacakların iç kısmı ile cinsel organların dış kısmına desenler yapılmaktadır. Bunların erotik bölgeyi vurguladığı, cinsel oyunlar sırasında desenlerin estetik zevk verdiği, 'bir nevi erotik braille'** olarak isimlendirildiği ve aldığı cinsel zevki arttırarak 'bir erkeğin elde tutulmasını' amaçladığı söylenmektedir.

* V. W. Turner, *The Drums of Affliction* (Istırap Davulları), 1968, s. 248.
** Braille alfabesine göndermeye yapılıyor. (Çev. n.)

Kadın sünneti ya da tam olarak klitorisin kesilmesi, her yerde olmasa da, Afrika'nın pek çok bölgesinde uygulanmaktadır. Klitorisin kesilmesine ek olarak iç dudakların bir kısmı da kesilebilmektedir. Görünürdeki amacı erkek için girişi kolaylaştırmak, herhangi bir karşı koymayı veya ilişki sırasında kadının rekabetini engellemektir. Yukarıda aktarılan, klitorisin kesilmesiyle ilgili Dogon mitiyle, erkekle kadın arasındaki cinsel rekabetin gökyüzüyle yeryüzü arasındaki cinsel rekabeti taklit ettiği öne sürülmektedir.

Kadın sünneti uygulamasına, erkek sünnetine bazen gösterildiği gibi fizyolojik bir sebep gösterilememektedir. Kadınlar düşünülmeksizin, erkeklerin zevk almasını ve hakimiyetini hedeflediği izlenimini vermektedir ve erkekler eşlerini sünnet edilmediklerinde kusurlu ve çok kapanmış bulduklarını itiraf etmişlerdir. Afrikalılar'ın sadelik içinde yaşadıklarını ve cinselliği doğal haliyle uyguladıklarını düşünenler kadınların, yani nüfusun yarısının, pek çok kabilede cinselliğin vereceği hazdan mahrum bırakıldığını bilemezler. Bu uygulamanın etkisi kadınları baskı altında tutmak ve gereksiz yere acı çekmelerine sebep olmaktı. Antropolog **R. S. Rattray**, kabile insanlarına devletin koyması gereken pek az yasaktan birinin, kadın sünneti konusunda olması gerektiğini düşünüyordu. Uygulamaya Afrika'nın her yerinde rastlanmamaktaydı. Kadın sünneti uygulaması bugün yeterince olmasa da ve dinsel açıdan biraz önem taşısa da, muhtemelen bir ölçüde azaldı.

ÇEYİZ VE POLİGAMİ

Uzun bir geçiş döneminden sonra evlilik formaliteleri görece kısa olabilir ve dini olmaktan çok sosyal içeriklidir. Di-

ğer kıtalarda olduğu gibi Afrika'da da evlilik bireyler arasında bir aşk ilişkisinden çok, aileler arasında bir mukavele olarak görülmekteydi. Fakat çağımızda kişisel tercihler daha fazla rol oynamaya başlamıştır.

Nişanlar genellikle çocuklukta veya ergenliğin ilk dönemlerinde ayarlanıyordu. Ba-ila ebeveynleri köylerde evliliğe uygun kız arayarak dolaşıyor, "Bir çömlek arıyoruz." diyorlardı. Karşılığında erkek simgeleri olarak birkaç çapa teklif ediyorlardı. Bunlar çeyizin bir parçası sayılmıyor, resmi hediye değiş tokuşuna kadar hatırlatma amacıyla kullanılıyordu.

Bu hediyeleri tanımlamak için kullanılan terminoloji hakkında çok tartışılmıştır. İngilizce 'çeyiz' (dowry) sözcüğü, kadının kocasına getirdiği pay için kullanılmıştır, fakat Afrika'da durum bunun tersiydi; koca veya ailesi bedel ödüyorlardı. Bu yüzden 'gelin-bedeli' ifadesi kullanılmıştır, fakat bu da kadının alınıp satıldığı yolunda yanıltıcı bir izlenim verebilir ve bu deyim de reddedilebilir, çünkü bu tür işlemlerin başka ismi vardır, bir insanı satın almak köleliğe işaret eder. Kadın satın alınmıyordu ve koca karısınının üzerinde, bir köle üzerinde sahip olacağı gibi hak sahibi olmuyordu. Bu yüzden, 'çeyiz' servetinden pay verenin koca olduğu anlayışıyla kullanılabilse de 'gelin-serveti'* deyimi üretildi.

Yöreden yöreye ve insanların fakir ya da zengin olmasına bağlı olarak başlık parası miktarı önemli oranda değişiyordu. Sığır yetiştiren insanlar arasında, en önemli değiş tokuş unsuru hayvanlarıydı ve bedel ödemenin asıl amacı evliliğin istikrarını sağlamaktı, çünkü mukavelenin ihlali durumunda başlık parası geri ödenmek durumundaydı.

Ba-ila kabilesinde evlilik, geçiş ayininin bitimi ertesi yapılıyor, kız doğrudan damadın evine götürülüyordu. Adam,

* Dilimize daha yakın olduğundan, bundan böyle 'başlık parası' deyimi kullanılacaktır. (Çev. n.)

bazen isteği hilafına yakalanıyor, eve götürülüyordu. Karanlık olduğunda çift beraber yatıyor ve birlik tamamlanmış oluyordu. Damat karyola direğine gelinin boyu kadar boncuk dizileri asıyor ve ocağa bir çapa koyuyordu. Sabahleyin, odayı onlar için hazırlamış olan kadın bunları ödül ve birleşmenin kanıtı olarak alıyordu. Sonra aile geliyor, çiftin arasına bir ekmek koyuyor, çift ekmeği bir paylaşım yemeği olarak yiyordu. Kadın ekmekten bir parça koparարak erkeğe veriyor, erkek de bir parça koparıyor ve aynı zamanda kadına yeni bir isim veriyordu. Aile bu 'ekmek yeme' törenine katılıyor, yeni hediyeler getiriliyordu. Bu ve benzeri eylemler gerçek bir 'geçiş ayini' oluşturuyordu, çünkü böylece çift, cinsel birlik, yeni isim ve yiyecek değiş tokuşuyla çocukluktan yetişkinliğe geçmiş oluyordu.

Elli yıl sonra Ndembu kabilesinin evlilik törenleri karşılaştırılabilir özellikler gösteriyordu. Ergenlik ayininin sonunda kız nişanlısının evine gidiyordu. Bu arada delikanlıya, güçlü bir ereksiyon sağlamak için afrodizyak ilaçlar verilmiş oluyordu. Gelin eşikten, kötü etkileri ve kısırlığı engellemek için geri geri taşınıyordu. Nişan esnasında aileler arasında değiş tokuş edilmiş iki ok, gelin yatağının ayakucunda yere saplanıyordu. Çiftin, cinsel oyunlar olmadan, doğrudan, olabildiği kadar çok cinsel ilişkiye girmeleri bekleniyordu, fakat bu daha çok bir iktidar sınavı olarak görülüyordu ve *coitus reservatus* kuralı geçerliydi. Her şeyin yolunda olup olmadığını görmek için sabah, yıkanma suyuyla gelen, öğretici kadın için hediyeler bırakılıyordu. Eşlerden herhangi birinde sorun olma ihtimaline karşın, cinsel yeterliliğini kanıtlama sorumluluğu erkeğin üzerinde görünüyordu. Yıkandıktan sonra çift ziyaretçileri karşılıyordu ve o gece, cinsel yeterlilik kanıtlanmış olduğundan, ön sevişme yapabiliyorlar, bedenlerindeki desenlerden uyarı alabiliyorlardı.

Tüm Afrika kıtasından benzer örnekler gösterilebilir, fakat son zamanlarda pek çok değişiklik olmuştur. Evlilik hâlâ aileler arasında bir mukaveledir, fakat yalnızca kısmen tamamlanmış evliliklerde boşanma giderek sıklaşıyor gibi görünmektedir. Bunun bir sebebi, resmi evliliklerin uzun süre ertelenmesine sebep olan, aşırı miktarlardaki başlık parasıdır. Bu, özellikle Afrika'daki Hıristiyanlar veya Avrupa yasalarına göre evlenmek isteyenler için geçerlidir. Otuz sene önce **K. A. Busia**, Gana'da geleneksel ve yasal evlilikler arasındaki masraf farkını karşılaştırdı. Geleneksel evlilikler, araştırma ve anlaşma aşamalarında içki hediye etme, başlık parası, ergenlik ayinlerine katkı, gelin için geleneksel giysi hediyeleri, gelinin babası ve erkek kardeşleri için ufak tefek hediyeler verilmesini gerektiriyordu.

Yasal evliliklerde nişan esnasında korkunç harcamalar yapılıyordu, Avrupai ve yerel giysiler, bir dikiş makinesi de içeren eşyalar, süs eşyaları, nedime giysileri, izinler, kilise ücretleri, araba kiraları, düğün pastası, yüzük verilen resepsiyonun masrafları ve fotoğraflar, harcama kalemlerini içeriyordu. Gelinin çeyizi içinde elbiseler, şapkalar, ayakkabılar, çoraplar, iç çamaşırları, kombinezonlar, yelekler, sutyenler, korseler, eldivenler, el çantaları, duvak, sabahlıklar, gece elbiseleri, mendiller ve buket bulunuyordu. Nedimelere bile elbiseler, şapkalar, ayakkabılar, çoraplar, iç çamaşırları ve eldivenlerden ikişer âdet verilmesi gerekiyordu. Busia, bu engelleyici, hatta bazen iflas ettirici masrafların evlilik kavramını belirsizleştirdiğine dikkat çekiyor. Evlilik, aileler arasında bir mukaveleden çok, bir alım satım anlaşmasına dönmüştü. Toplumun desteğiyle evliliğin istikrarının sağlanması için yapılan temel anlaşma ve hatıra değiş tokuşu, devasa bir ticari alışverişe dönüşmüştü.*

* K. A. Busia, *Social Survey of Sekondi-Takoradi* (Sekondi-Takoradi'nin Sosyal İncelemesi), 1950, s. 143.

Afrika'daki Hıristiyan misyonerler, başlangıçta tereddüt ettikten sonra, genel olarak Geleneksel veya Yerel Evlilikler'den hoşlanmadılar. Avrupa merkezli Yasal Evlilikleri veya Kilise Evliliklerini tercih ettiler ve genelde bu konuda baskı yaptılar. Geleneksel Evlilikte 'Putperest' alışkanlıklar ve garip cinsel uygulamalar vardı, bireyler yerine aileler tarafından düzenlendiği için resmi görünmüyorlardı. Üstelik çok eşlilik geçerliydi. İşi sağlama almak için misyonerler, bir kilisede, bir rahibin veya papazın önünde evlilik konusunda ısrar ettiler veya etmeye çalıştılar. Protestan misyonerlerinin bu ısrarının XVI. yy. Trent Karşı-Reformasyon Konseyi'nin ardından gelmesi ilginçtir; çünkü bu konseyden önce Hıristiyanlar, bir rahibe veya kiliseye ihtiyaç duyulmadan, Avrupa geleneklerine uygun veya 'yerel' evlilik formlarını kabul ediyorlardı.

Afrika'da kilise evliliğine ilişkin Hıristiyan öğretisinin genel olarak evliliklerin durumuna veya istikrarına herhangi bir katkısı olmamıştır. Geleneksel Evlilik yapan kilise üyelerinin 'disiplin altına' alınmaları olasıydı, yani geçici bir aforoza tabi tutuluyorlardı. Güney Afrika'da çağdaş bir otorite, "Bunun sonucu neredeyse tüm evli Hıristiyanların hayatlarının bir bölümünde kiliseden çıkarılmaları olmuştur, çünkü pek az kimse ilk önce kilisede evlenmeyi tercih etmektedir ve kilise evliliğini sonradan yapanların sayısı daha da azdır," der.* Aynı yorum, değişik derecelerde, başka yerler için de yapılabilir, fakat geleneksel evliliğin kilise tarafından tanınması için teşebbüslerde bulunulmuştur.

Geleneksel Evliliğe en önemli itirazlardan biri, poligamiyi gerektirmesi veya en azından dışlamaması idi. İlk misyonerler bazen ilk evliliği tanıyorlardı, fakat kocanın diğer ka-

* B. Kisembo ve diğerleri, *African Christian Marriage* (Afrika'da Hıristiyan Evliliği), 1977, s.7.

rılarını bırakması gerekiyordu. Dahası, adam ilk karısı dışındakileri bırakmazsa, kendisinin, karılarının, hatta çocuklarının din değiştirerek vaftiz olmasına izin verilmiyordu. Afrikalılar *İncil*'deki inançlı kahramanların bazılarının çok eşli olduğuna işaret etmekte geç kalmadılar, hatta bazıları fark ettiler ki bu konu Reformasyon esnasında tartışılmış, **Luther** tarafından görünürde izin verilmişti. Misyonerler, kendi kiliselerinin bu konuda resmi düzenlemeleri olmadığını fark ettiler, fakat bu düzenlemeleri icat etmekte geç kalmadılar ve en şevkli çok eşli dönekleri bile vaftiz etmeyi veya görevlendirmeyi reddettiler.

Erkek poligamisi dünyada pek çok ülkede uygulanmıştır, fakat kadın poligamisi nadirdir ve Afrika'da, anaerkil topluluklarda bile görülmemiştir. Poligamiye karşı en güçlü iddia, kadının aşağı konumuna işaret ettiği, şefler ve zengin erkekler prestijlerini artırmak için fazladan eş aldıkları zaman, mal olarak görülmeseler de sahip olunabilecek varlıklar olarak görülmeleri konularında olmuştur. Kadınların eğitimi ve ekonomik gelişmeler sayesinde poligamiye daha az rastlandığı görülmüştür ve yüksek eğitim pahalı olduğundan çocuk sayısı da azalmıştır.

DOĞURGANLIK

Geleneksel olarak, Nijerya'nın Abadan kentinin koruyucu ruhunun bir bereket tanrıçası olduğu kabul edilirdi. İki göğsünün su kapları kadar iri olduğu, öyle ki on altı çocuğun aynı anda süt emebildiği söylenirdi. Bu, doğurganlık anasıydı ve kadınlar yıl boyunca tapınağına gidip çocuk için dua ederler ve her sene tekrarlanan festivalde adaklar adarlardı. Yetmiş yıl önce kentin Avrupalı bir sakini, şeflere dağıtılan

madalyalara ne amblem istedikleri sorulduğunda, herkesin aynı tanrıçayı seçtiğini söyledi. Göğüsleri açık, kolları çocukları karşılamak üzereymiş gibi göklere açılmış, güzel bir kadının fotoğrafı çekildi. Bu, doğurganlığın fotoğrafıydı.

Toprağın en kuru olduğu ve susuzluğunu gidermek için yağmura ihtiyaç duyduğu dönemde, tanrıça adına düzenlenen bir festival vardı. Bu Saturnalia* zamanıydı, ticaret yapılmazdı ve kente gelenler soyulabilirlerdi. Kentin amiri sokaklarda gezinen kalabalıklara para saçar, erkeklerle kadınlardan, kız ve erkek çocuklarından oluşan topluluklar giysilerini açarak, sanki cinsel birleşmeye davetiye çıkarırlardı. Karılar kocalarına oyun oynamaya gittiklerini söyler, istedikleri erkeği seçerlerdi.

Abadan bir kır kasabası iken durum böyleydi. Ancak festival modern asfalt yollarda, büyük mağazaların ve gökdelenlerin gölgesinde hâlâ yapılmaktadır. Festival günü basın tarafından ilan edilir, hiçbir ateş yakılmamalı veya alışveriş yapılmamalıdır. Kültten sorumlu rahip, yani 'tepeye tapınan', bir koruya gizlenmiş tapınağa giderek adak adar, dönüşünde de kentteki en önemli tesislerin bazılarını ziyaret eder. Rahibin saçları kadın gibi örülüdür, bir kadın başlığı takar, fakat bunların dışında erkek giysileri giyer. Kutsanmak isteyen kadınlar rahibin önünde yere kapanırlar. İnsanlar gruplar halinde sokaklarda dolaşıp şehvetli şarkılar söyler, penis simgeleriyle kıllı çatlak sopalar veya modern pornografik fotoğraflar sallarlar. Küçük kızlar, erkek ve kadın cinsel organlarının isimlerinin yazılı olduğu flamalar taşırlar. Haykırılan sözlerin ve şarkıların çoğu açık saçık imalarla doludur ve özellikle sevilmeyen insanları, politikacıları veya yabancı kabileleri hedef almaktadır. Tabu sözcüklerin söylenmesi, hem bastırılmış duyguların boşalmasına, hem de cinselliğin teşvik edilmesine yaramaktadır.

* *Saturnalia*: Satürn Bayramı; aşırı derecede eğlence ve sefahat bayramı. (Ed. n.)

Festival bugün de sürüyor, fakat bazı eğitimli ve dindar insanlarca eleştiriliyor. Gazeteler 'müstehcen koroları' ve 'kadın cinsine yöneltilen aynı derecede utanmaz şarkıları' kınamış ve 'bu saçmalığın' kaldırılması için hükümetin harekete geçmesini talep etmişlerdir. Hıristiyanlar'la Müslümanlar festivalin yasaklanması veya sansürlenmesi için çaba göstermişler, ancak başarı elde edememişlerdir. Fakat kadınlara saldırılar ve bazılarının soyulması, polisin hemen harekete geçmesini ve saldırganların hapse atılmasını sağlamıştır.*

Benzer yıllık bereket festivalleri, Afrika'nın diğer pek çok bölümünde de yapılmıştır. Komşu Porto Novo'da, her yıl yapılan bir arınma töreni vardır, bu törende kentin her köşesi ziyaret edilir. Kadın toplulukları geçen erkeklere giysilerini açarlar ve davetkar sözlerle, çiftleşme eylemini temsil eden hareketler yaparlar. Gana sahillerinde, yeni yılda yapılan resmi törenler ve adaklar, binlerce insanın baş tanrının 'düğünü' için dans etmesiyle doruğa ulaşır, çünkü tanrı sevgi dolu bir varlıktır ve doğurganlık verendir. Serbest cinsellik vardır ve geçmişte cinsel ilişki eylemi herkesin içinde yapılırdı. Bugün buna izin verilmemektedir, fakat erkeklerin kadınları törensel olarak kucaklamasına izin verilmektedir ve hareket görünürde görgü kurallarına uygun olsa da, alttan alta serbestlik içermektedir. Sıra dışı cinsel birleşmelerin önceden ayarlandığı ve kapalı kapılar ardında yaşandığı söylenir, fakat fark edilirse veya zina iddiaları ortaya atılırsa kimse itiraz etmemelidir.**

Komşu Ashanti'de, zina veya baştan çıkarma eyleminin, yıllık festival bitince telafi edilmesi istenebilir. Dahası, görü-

* G. Parrinder, *Religion in an African City* (Bir Afrika Kentinde Din), 1953, s. 12.
** M. J. Field, *Religion and Medicine of the Ga People* (Ga Halkında Din ve İlaç), 1937, s. 54.

nürdeki serbestliğin çoğu gerçek değil, resmidir. Bir erkek bir kıza, "Bana ateş et," diyebilirdi ve kızın karşılık olarak giysilerini çıkarması beklenirdi. Fakat kızların üzerlerinde, bellerine sarılı bir boncuk dizisi, önde ve arkada buna asılmış iki kırmızı kumaş parçası olduğundan, bu hareketin etkisi, bir Avrupa karnavalında erkeğin bir kızdan, maskesini çıkarıp kendisini öpmesini istemesinden daha fazla olmasa gerektir.

Kısmi veya tamamen çıplaklık, geleneksel tropikal Afrika'da utanç verici değildir ve bu iklimde, daha sonra benimsedikleri ağır giyimden daha mantıklıdır. Birkaç yıl öncesine kadar bile, kızlar ve kadınlar günlerinin büyük kısmını, üst bedenleri çıplak geçirirlerdi, fakat eğitim ve modern namus anlayışı çoğunu giydirdi. Kuzey Dahomey'deki Somba gibi, bazı kabilelerde kadınlar ya tamamen çıplak gezerdi ya da cinsel organlarını bir tutam yaprakla örterlerdi ve erkekler cinsiyetlerini vurgulamak ve daimi ereksiyon izlenimi vermek için uzun, ince sukabaklarından yapılma penis-kılıfları takarlardı.

Tropikal Afrika'da çocuk ölüm oranı çok yüksek olduğundan, doğurganlığın teşvik edilmesi çok önemliydi. Geçmiş çağlarda pek çok bebeğin öldüğü genel olarak kabul edilen bir gerçektir, fakat oransal olarak ifade edilmesi için yeterli sayısal veri bulunmamaktadır. Kasabalardan ve iyi hastanelerden uzak bölgelerde çocuk ölümü hâlâ çok yaygındır. Çocuklara ihtiyaç duyulmakta, çocuklar istenmekte ve ölmediklerinde çok iyi bakılmaktadır. Çocuklar, özellikle de erkek çocuklar aileyi devam ettirmekte, atalara adak sunulması uygulamasını sürdürmektedir. Dolayısıyla doğurganlık için hem sosyal, hem de dini talep vardır ve hastalığa, iktidarsızlığa veya kısırlığa karşı, sahip olunan tüm silahlarla savaşılmalıdır.

TABULAR

Ba-ila halkının her fırsatta cinsel ilişkiye giriştiği iddiasına rağmen, Edwin Smith birleşmenin yasaklandığı ve tehlikeli bulunduğu zamanlar ve yerlere ilişkin tabulardan söz etti. Bu tabular hayatın pek çok alanına öyle yayıldı ki, cinsel hayat bir kralın ilahi krallığı gibi kuşatılabilirdi.

Afrika'da önemli dönemlerde çeşitli iş kollarına ilişkin cinsel tabular vardı. Avcılarla balıkçıların, belli avlar sırasında karılarıyla veya başka kadınlarla ilişki kurmaları yasaklanmıştı. Demirciler çalılıktaki ocaklarının başındayken, hatta demir işleri yapmak için köye geldiklerinde katı tabulara tabiydiler. Afrika'nın pek çok bölgesinde, bir avcının karısı, o yokken evde zina yaparsa, avcının yaralanacağına veya öleceğine inanılırdı. Çalıların arasında, yerde cinsel ilişkide bulunmanın, Asase Yaa'da, yani Gana'lı Akan halkının toprak tanrıçasında tiksinti uyandırdığı düşünülürdü; çift çıldırabilir ve toprağın verimliğini sağladığına inanılan ilah, toprağı verimsiz kılardı.

İlaçların da kendilerine atfedilen tabuları, tedaviler işe yaramadığında hastaların kaçınması gereken şeyler vardı ve cinsel ilişkiye ait büyük güç, diğer güçleri etkisiz kılabilirdi. Doktorun bakımı altındaki bir erkeğin kadın peşinde koşması, onun 'köy köpeği' olarak adlandırılmasına sebep olurdu. Tıbbi olmayan bir tılsım bile, etkili olmak için belli zamanlarda cinsel ilişki tabuları içerebilir.

Âdet dönemi ve hamilelik esnasında, ortak cinsel ilişki tabuları vardır. Hamile kadınlar kocaları dışında erkeklerle ilişki kurmamalıdır ve onları baştan çıkarmaya çalışan erkekler ciddi zararlara sebep olabilir. Benzer şekilde, erkek de bu dönemde, meşru karıları dışında başka kadınlarla cinsel ilişki kurmamalıdır. Hamileliğin yalnızca ilk aylarında ilişkiye

izin verilebilir, fakat son bir iki ayda yasaklanır, çünkü kocanın, 'çocuğun bıngıldağını deleceğinden' korkulur.

Çocuğun doğumundan sonra karı koca arasındaki cinsel ilişkiye ilişkin yaygın tabular vardır ve bunun etkileri uzun sürelidir. Sık sık karşılaşılan tabulardan biri, çocuğunu emzirdiği sürece kadının cinsel ilişkiye girmemesidir, çünkü aksi halde tekrar hamile kalabilir ve gücünü kaybedebilir. Baila'larda, bu tabuyu yıkan biri için, 'Çocuğundan geçti, çocuk harcanacak,' deniyordu. Genellikle bebekler iki yaşına kadar emzirildiğinden, bu, karı koca için cinsellikten kaçınılacak uzun bir süre demektir. Sıklıkla koca bu dönemde ikinci karısını alır ve her iki kadının doğumları bu aralığa göre sıralanır. Bugünlerde, doğum sonrası bakım ve çocukların yapay yollarla beslenmesi sayesinde poligami azalmıştır.

Her zaman evliliğin aşamalarına ilişkin kısıtlamalar ve cinsel ilişkiye dair geleneksel akrabalık çizelgeleri bulunmaktadır. En tiksinilen ilişki, hem aile içindeki bireyler arasında, hem de klan içinde ensesttir. Enseste ilişkin tabu her zaman geçerlidir ve Saturnalia karnavalı esnasında, serbest danslarda bile akrabalık ilişkileri bulunanlar birbirini eş seçemezler. Çoğu Afrika halklarında ekzogami uygulaması, yani klan dışından insanlarla evlenme kuralı olduğundan, ensest tabusu yaygındır. Aynı köyde yaşayan, farklı klanlara ait kişiler birbirleriyle evlenebilirler, fakat aynı klan dahilinde, üyeler birbirlerinden uzak yaşasalar da, düzenli veya düzensiz cinsel ilişki kurulamaz. Bilgisizlik sebebiyle bu tür bir ilişki kurulsa bile, fark edilince hemen son verilir. Aksi halde atalar gücenir, diğer eşin dualarına yanıt vermez, çocukların doğmasını engeller veya doğan çocuklara zarar verirler.

Çocuklara gereksinim duyulan ve sevgi beslenen topluluklarda, çocuk düşürmeye karşı güçlü tabular vardır, çün-

kü bu anneye kirlilik, topluluğa tehlike getirir ve özellikle genç yaşamlara zarar verir. Aksi yönde bir görüş olmadığından mastürbasyona genelde hoşgörü gösterilir. Eşcinselliğe ve kadın gibi giyinen ve kadın işleri yapan erkeklere zaman zaman rastlanır, fakat bunlar garip karşılanabilir veya dini ilham almış oldukları düşünülebilir.

Afrika'da cinselliğe genel yaklaşım, yaşamı doğrular ve dünyayı dışlayıcı dinlerden çok *İncil* ve *Kuran*'la daha benzer yönleri vardır. Evlilik için temel güdü, ırkın devamıdır ve çocukların ve yaşlıların maruz kalacağı tehlikelere karşı korunma sağlar. Afrikalılar'ın ya da daha genel olarak siyah insanların, bazen diğer ırklara göre erotik zevklere daha düşkün oldukları söylenir ve Güney Afrika'dan beyaz bir yazar, 'Afrika, tanrıların sekstir senin,' demiştir. Bu, tüm Afrika tanrıları için geçerli değildir, fakat gariptir ki bu yorumun geldiği ülkede, 'melez' insanların çoğu, siyah kadınların beyaz erkekler tarafından saldırıya uğramasından doğmaktadır ve mevcut yasaların melezleştirmeye kesinlikle karşı olması, baştan çıkarmanın hâlâ güçlü olduğunu göstermektedir.

DEĞİŞİM VE BOZULMA

Afrikalılar'ın kendi tabuları olsaydı, Afrika'da yaşayan Avrupalılar'ın başka tabu veya kompleksleri olurdu. Normal sayıldığı yerde çıplaklığı genellikle alçaltıcı ve ahlaksızca buldular, çıplaklığın onları baştan çıkarmasını engellemeye çalıştılar, bazıları tropikal kadınları kendi kadın kıyafetlerinin zavallı taklitleriyle giydirmeye çalıştılar.

1890'ların bağımsız Batı Afrika kâşifi Mary Kingsley şöyle yazmıştır:

*Hubbard'lar hakkında açılmalıyım; bana neye mal olursa olsun kaba dilden kaçınacağıma söz veriyorum. Hubbard denilen şey, Sierra Leone'den Belçika Kongo'suna kadar tüm misyonerlerce savunulan bir kadın giysisi... Şekilleri şöyle – boyun ve omuzları saran yaka arkada üç düğmeyle kavuşturuluyor – düğmelerin ikisi genellikle kayıp; bu yakadan cüce kollar çıkıyor ve yakanın eteklerine, koltuk altı hizasında fırfır dikiliyor ve bu kumaş parçası topuklara kadar uzanıyor... Bu elbiseler genellikle Avrupa'daki çalışma komitelerinde yapılır; ve dindar İngiliz, Alman, İskoç ve Fransız hanımları Afrikalılar'ın vücut şekli hakkında ne düşünüyorlar bilmiyorum, ama öyle görünüyor ki leğene benzedikleri görüşündeler.**

Mary Kingsley'e göre bu tür giyim, 'misyonerlerce eğitilmiş kızların ünlü uyuşukluklarını' doğuruyordu. Bu çalışmalar hakkında, **Dickens**'ın *Bleak House* (Kasvetli Ev) ve *Pickwick Papers*'daki (Pickwick Yazıları) eleştirileri daha keskindi.

O günlerden bu yana Afrika'da pek çok şey değişmiştir; büyük limanlar, sanayiler, ofisler ve mağazalar inşa edildi, Afrikalılar'ın çoğu Batılı insanlar gibi giyinmeye başladı. Afrikalı Hıristiyan kadınlar artık renkli yerel giysiler giyiyorlar, fakat yarı çıplaklık nadir görülüyor. Sömürgeleştirilmiş ve sanayileşmiş dünyanın büyük kısmında olduğu gibi, Afrika gelenekleri eleştiri altında ve gerilemekte, dinle ahlak konusunda da büyük değişimler yaşanmaktadır.

O zaman her şey mükemmelmiş gibi geçmiş için dövünmek ve insanların, özellikle kadınların klitoris sünneti, çocuk ölümleri, poligami ve gelenekler yüzünden çektikleri acıları görmezden gelmek kolaydır. Benzer şekilde, yeni dinlerin eğitim ve sosyal gelişme konusundaki başarılarını, evliliğin

* M. H. Kingsley, *Travels in West Africa* (Batı Afrika'da Seyahatler), 1897, s. 220.

artık bireysel bir seçim olduğunu, bazı çiftler arasındaki gerçek paylaşımı ve aşk ilişkisini göz ardı etmek de aptalca olur.

Bununla birlikte eskiyle yeninin çatışmasının, yaptıklarından çok yıktığı alanlar vardır, bu da özellikle cinsellik ve cinsel eğitim açısından doğrudur. Eski geçiş törenlerini dönüştürmek ve yeni koşullara ve gereksinimlere uygun biçimde değiştirmek için pek az şey yapılmış, çoğunlukla da eski uygulamalar, yerine yeni bir şey konulmadan tamamen terkedilmiştir. Güney Afrika'dan siyah bir papaz şöyle demiştir:

> *Afrikalılar henüz putperestken cinsel eğitim geçiş törenleri esnasında yapıldığından ve geçiş törenleri geleneğiyle yok olan cinsel davranışlar geçmişte kalan eski kötü alışkanlıklara ait olduğundan, insanlar şimdi cinsellik içeren her türlü konuşmayı putperestlikle bağdaştırıyor ve artık Hıristiyan olduklarından, cinsellik hakkında konuşulmaması, tabii ki kilisede ve dinle bağlantılı olarak bahsedilmemesi gereken bir konu oluyor.**

Mia Brandel-Syrier, Afrikalı Hıristiyan kadınların yaşamlarını anlatan detaylı ve etkileyici çalışmasında şu yorumu yapıyor: 'Afrikalılar Hıristiyanlığa döndüğünden, dinle cinsellik arasındaki bağlantı yalnızca eksik değil, aynı zamanda gerçekten dehşet verici.' Hıristiyanlığın yüzeysel olduğuna dövünen misyonerlere, 'trajik gerçeğin, cinsellikle dini birbirinden ayıranların, misyonerlerin kendisi olduğu' yanıtını veriyor. Geleneksel Bantu kültüründe cinsellik 'yaşam gücünün' en önemli ifadelerinden biri, insan ölümsüzlüğünün aracıydı ve törensel-ayinsel bir önemi vardı. Fakat, dürüst olursak, misyoner Hıristiyanlığın Afrika yaşamının en yaşamsal kısımlarına ulaşmaya çalıştığı söylenebilir mi?

* M. Brandel-Syrier, *Black Woman in Search of God* (Tanrı Arayışında Siyah Kadın, 1962, s. 143, 217.

"Belki de Hıristiyan kutsal inançlarında cinselliğin olmaması, kadınların ve kızların Hıristiyanlıkla cinsellik fikirlerini birbirinden ayırmalarına sebep olmuştur." Yine de, eğer kökenlerine bağlı kalsaydı, *İncil'*deki yaşamı olumlayan yaklaşımları daha iyi anlayabilseydi ve Afrika dinleriyle ahlakını doğrudan 'putperest' olarak dışlamak yerine, olumlu bir yaklaşımla inceleyebilseydi, Hıristiyanlık cinsel davranışları da etkileyebilirdi.

Fakat belki de hâlâ çok geç değildir, çünkü eski Afrika gelenekleri hem yeniden dirilmeye, hem de bağımsız kiliselerce yorumlanmaya başlamıştır. Bu kiliseler ve akımlar arasında en önemlisi, Kongo bölgesindeki Jamaa 'ailesi'dir. Bu hareket Hıristiyanlığın maden işçileri arasında yayılmasını sağladı, bağımsızlık ertesi Hıristiyanlığın Avrupa'daki formlarına karşı oluşan tepkinin ardından, Hıristiyanlığa yerli kökenlerini sağladı ve itici güç verdi. Jamaa Belçikalı rahip **Placide Tempels** tarafından, geleneksel misyonerlik yöntemlerinin kendisini hayal kırıklığına uğratması üzerine ve Afrika düşünce tarzını yorumladığı *Bantu Felsefesi* (Bantu Philosophy) isimli kitabına dayanarak kuruldu. Tempels Afrika düşünce tarzının gücü vurguladığını, Hıristiyanlığın da sevgiyi vurguladığını ve bu ikisinin birleştirilmesi gerektiğini söyledi.

Jamaa'nın yedi çiftle, yani Swahilice'deki *baba saba,* 'yedi baba' ile başladığı söylenir. Harekete katılanlara uygulanan geçiş töreninin amacı Tanrı'yla birleşmekti, *baba* Meryem'le ve *mama* İsa'yla birleşirdi. Sonra *baba* ile *mama*nın, fiziksel ve ruhani birliği gelirdi, İsa'yla Meryem arasındaki birliği örnek alırdı. Üçüncü olarak, *baba* ile *mama* rahiple birleşirdi, rahip evliliklerini Tanrı'ya sunar ve onları birbirine bağlardı. Evlilik içi sevgi, Hıristiyan tarzı sevginin prototipi olarak görülürdü ve en etkileyici karşılaşmalar, karşı cinsten insanlarla olurdu.

Jamaa'lara göre ideal birliğin sevgiden geçmesi fikrinin, yalnızca eşler arasında ve eşler dışında insanlarla, hatta rahiple cinsel ilişki yoluyla gerçekleşeceğini öğreten, dinsel öğretilere karşıt bir sapkınlık hareketine yol açması şaşırtıcı değildir. *İncil* yorumlarının çoğu, İsa ile Meryem, John ile Magdalene arasındaki ilişkileri de içerecek şekilde, cinsel açıdan değerlendirilir olmuştur. Bakire Meryem'e Müjde hikâyesi, Meryem ve kocası olarak Tanrı'nın fiziksel birliğiyle açıklanmıştır:

> *Meryem Ana, Bu nasıl olacak? Sen bir insanın bedenine sahip değilsin, ben seni nasıl kabul edeceğim? dediğinde Tanrı dedi ki, insan bedeninin yaratıcısı benim, nasıl ondan yoksun olabilirim? Böylece Tanrı'nın yaşam gücü, verimliliği ve kocalığı Meryem'le beraber oldu. Kutsal Ruh içine girdi ve işlerini bitirdiler.*

Bazı yerlerde bu mezhebin dinsel öğretilere aykırı olduğu ilan edilmiş ve üyeleri aforoz edilmiştir. Tempels'ın kendisinin de bazı dönemlerde eğitim yapması yasaklanmış ve sonunda Roma'ya çağrılmıştır, fakat bu sırada İkinci Vatikan Konseyi toplanmış, başka dinlere ve kültürlere karşı daha hoşgörülü bir tavır takınmıştır. Tempels'in, ölümünden önce sapkınlıktan aklandığı anlaşılmaktadır. Jamaa hareketi, Roma Katolik kilisesi dahilinde açıkça ve gizli gizli devam etmekte, esas doktrin olarak sevgiyi öğretmektedir. Afrikalılar tarafından kontrol edilen pek çok başka kilise de, eski ve yeni inançlarla ahlakı birbirine adapte etmeye çalışmaktadırlar.

VII. BÖLÜM

İSLAM GELENEKLERİ

Üç büyük semavi veya tektanrılı din olan Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da, cinsel ikilik Tanrı'nın özellikleri arasında değildir. Bu inançlar, başka yerlerde insan cinselliğine model oluşturan eski Gökyüzü Baba ile Toprak Ana, Siva ile Şakti, Yin ile Yang kavramlarından uzaklaştı. Yine de bu dinler, prensip olarak, dünyayı olumlayan yaklaşımlara sahip olduklarından ve her şeyin Tanrı'dan geldiğine inandıklarından, cinsel davranışlar da dini düşüncelerin dahilinde olmalıydı. "Verimli ol, çoğal ve yeryüzünü doldur!", her üç din için de kabul edilebilir kutsal bir emirdir.

PEYGAMBER

Muhammet'in tensel zevklere düşkün biri olduğu, bunun kötü bir şey olduğu ve bir peygambere yakışmadığı, İslam dünyasının dışında çoğunlukla kabul edilen fikirlerdir. Peygamberin inancı ve uygulaması, İslam'da din ile cinsellik arasındaki ilişkinin anlaşılabilmesi için bir temel oluşturmaktadır, fakat gerçekler *Kuran*'la, en eski ve en yetkili biyografilerle ve geleneklerle doğrulanmalıdır. Aynı zamanda konunun zaman bağlamında da incelenmesi esastır.

Genelde Muhammet'in on dört eşi ya da kesin olarak dokuz eşi ve beş cariyesi olduğu söylenir. Çok eşli olduğu, hem taraftarları, hem de düşmanlarınca kabul edilen bir gerçektir, ancak bu, o dönemin ve o ülkenin geleneğiydi. Doğudaki bölgelerde güçlü erkeklerin birkaç eşinin olması hem geçmişte, hem de günümüzde uygulanan bir gelenektir ve politik ittifaklar evliliklerle güçlendirilmiştir. Benzer bir poligami Yahudilikte ortaçağa kadar kesinlikle yasaklanmış değildi ve **VIII. Henry** gibi pek çok Hıristiyan hükümdarın da tek eşli olduğunu söylemek zordur.

Muhammet'in, o zamanın standartlarına göre, tensel zevklere fazla düşkün olduğunu söylemek zordur ve önde gelen bir Hıristiyan âlim, "Muhammet'in *tüm* evliliklerinin politik bir yanının olduğunu söylemek yanlış olmaz." der.* **Thomas Carlyle**, bir yüzyıl önce *The Hero as Prophet* (Peygamber Olarak Kahraman) adlı eserinde, İslami geleneklere dayanarak Muhammet'in bazı açılardan çileci olduğunu, basit bir hayat yaşadığını, sık sık çöle giderek tefekküre daldığını ve dua ettiğini yazar. "Ev idaresi çok tutumlucaydı; genelde arpa ekmeği ve suyla beslenirdi; bazen aylarca ocağında ateş yanmazdı. Haklı bir gururla, kendi ayakkabılarını tamir edip, kendi giysilerini yamadığı belirtilir."

Fakat bazı Müslüman yazarlar, peygamberlerine popüler bir kahramanın tüm özelliklerini atfetmek adına, cinsel enerjisinin son derece güçlü olduğunu yazdılar. Gelenekçi **Buhari**, Peygamber'in tüm eşlerini bir saatte tatmin edebildiğini ve kırk erkeğin cinsel enerjisine sahip olduğunu yazdı. Pek çok kadının kendilerini ona sunduğunu öne sürdü. Söz konusu edilen, rasgele ilişkiler teklif edilmesi değil, çeyiz olmadan evlenme teklifi yapılmasıdır. Ortaçağ Avrupası'nda eleştirmenlerin bu hikâyeleri nasıl kullanmış olabileceklerini ha-

* W. M. Watt, *Muhammad at Medina* (Muhammet Medine'de), 1956, s. 330 ve 393.

yal etmek zor değildir. Çağdaş bir yazarın ifade ettiği gibi, "öne sürülen gerçekler genelde uydurulmuş, saptırılmış veya abartılmıştır."*

Gerçek olan şudur ki, Peygamber yirmi beş yaşına kadar bekâr kalmış, sonra, daha önce iki kere evlenmiş olan, kırk yaşındaki Hatice'yle evlenmiştir. Yirmi dört yıl boyunca sadakat ve muhtemelen aşkla bir arada yaşamışlar ve Hatice, bir tanesi dışında Muhammet'in tüm çocuklarını doğurmuştur. Ancak Hatice'nin ölümünden sonra, elli yaşındayken Muhammet tekrar evlenmiştir. Eşi, önde gelen bir Müslüman liderin, savaşta ölmesinden sonra korunmaya ihtiyaç duyan dul eşidir. Yaşamının son yıllarında, kalabalıkların takip ettiği önemli bir liderken, başka eşler de almıştır. Altmış iki yaşında vefat etmiştir.

Hatice, kâr paylaşımı esasıyla, erkekleri, kendisi adına ticaret yapmaları için çalıştıran tüccar bir kadındı. Muhammet'in becerisi ve dürüstlüğünden o kadar etkilendi ki, ona evlenme teklif etti ve o da kabul etti. İlk 'İnananların Anası' oldu ve Muhammet'in dini görevini destekledi. Cebrail kocasına ilk kez göründüğünde ve kocası bir dağ mağarasında hayretle donakaldığında, Hatice arkasından adamlarını yolladı. Muhammet geri döndü, 'yanına, yakınına oturdu.' Bir anlatıcıya göre Muhammet hâlâ Cebrail'i görebildiğini söyledi. Bunun üzerine Hatice kocasının, 'elbisesinin içine girmesini' sağladı. Bunun üzerine Cebrail gitti ve alçakgönüllülüğüyle bir iblis değil, melek olduğunu kanıtladı. Hatice, Muhammet'le cinsel ilişkiye girmiş olsa bile, bu ancak onu doğaüstü görüntülerin geriliminden kurtarmak için olmuş olabilir. Muhammet'in mesajına ilk inanan kişi Hatice oldu. Hatice'nin, Varaka isimli, Hıristiyan bir kuzeni vardı ve bu kuzen dini yazıtları incelemişti. Hatice ona kocasının deneyi-

* N. Daniel, *Islam and the West* (İslam ve Batı), 1960, s. 102.

minden bahsettiğinde, "Anlattığın doğruysa, o bu halkın peygamberidir" dedi.

Muhammet'in eşlerinden yalnızca bir tanesi daha önce evlenmemişti. Bu, üçüncü eşi, en önde gelen takipçisi ve ilk halife Ebu Bekir'in kızı Ayşe idi. Evlendiklerinde Ayşe dokuz yaşındaydı. Evlendikten sonra Ayşe oyuncaklarıyla oynamaya devam etti ve bir süre daha annesinin yanında kalmış olabilir. Daha sonra, bir yolculuk sırasında Ayşe bir şekilde geride kaldı ve genç bir adamın gözetiminde evine döndü. Bu, Peygamber'in eşlerinin peçe takmasından önceydi. Dedikodular başladı, fakat ahlaksızca bir olayın vuku bulduğuna ilişkin veri yoktur ve bu olaydan 'asılsız mesele' olarak bahsedilmeye başlandı. Ayşe hızla güzel ve zeki bir genç kadın olarak büyüdü ve muhtemelen baskın eş oldu. Muhammet'in ölümünden sonra kuzeni ve damadı Ali ile anlaşmazlığa düştü ve orduları Basra yakınında, Ayşe'nin sürdüğü deveden esinle "Cemel Vak'ası", 'Deve Savaşı' olarak adlandırılan savaşta karşılaştı. Ayşe ele geçirildi, fakat saygınlığına halel getirilmeden Medine'ye geri gönderildi.

Bir sonra, Muhammet ikinci en önemli takipçisi ve ikinci halife olan Ömer'in kızıyla evlendi. Ömer de Muhammet'in torunuyla evlendi. Üçüncü halife Osman, Muhammet'in iki kızıyla evlendi. Dördüncü halife Ali de kızı Fatma'yla evlendi. Bu evliliklerin, İslami toplumu birbirine sıkı bağlarla bağladığı görülmektedir, fakat yine de tartışmasız bir halifelik düzeninin oluşmasını sağlayamamıştır.

Muhammet'in Zeynep'le, yani manevi oğlu Zeyd'in eşiyle evlenmesi, eleştirilere yol açmıştır. Zeynep, Muhammet'in kuzeniydi ve görünüşe göre isteği dışında Zeyd'le evlendirilmişti. Bir gün Muhammet Zeyd'in evine uğradı. Zeyd dışarıdaydı. Zeynep bol ve açık bir elbise giymişti. Peygamber içeri girmeyi reddetti ve "Allah'a hamd olsun, Kalplerin Hâki-

mi'ne hamd olsun," diyerek uzaklaştı. Zeynep bu üstü örtülü ifadeyi, kocasına anlattı ve Zeyd hemen Muhammet'e giderek eşini boşamayı teklif etti, fakat Peygamber ona, eşini alıkoymasını söyledi. Zeynep hırslı bir kadındı ve Zeyd için yaşamı zor bir hale getirdi, Zeyd onu boşadı ve gerekli bekleme süresinin ardından Muhammet onunla evlendi. Bu eylem, *Kuran*'daki özel bir vahiy ile doğrulandı: "Zeyd ondan istediklerini aldıktan sonra Biz onu seninle evlendirdik ki, inananlar üvey oğullarının eşleri ile ilgili kabahat altında kalmasınlar." (33.37).*

Müslüman olmayan eleştirmenler, bu olayın Muhammet'in tenselliğini kanıtladığını öne sürmüşlerdir, fakat çağdaşları yalnızca evlatlığın eşiyle evlenmenin evliliğin yasak derecelerine uzanmasıyla ilgilenmişlerdir. *Kuran*, geçmişin bu geleneğinden uzaklaşılması gerektiğini göstermiştir.

Ölümünden dört yıl önce Muhammet Meryem'le, Mısır'ın Hıristiyan hükümdarının hediye ettiği Kıpti bir cariyeyle evlendi. Meryem, ona anne babasını sevince boğan bir oğul, İbrahim'i verdi, fakat kısa bir süre sonra çocuk öldü. Diğer eşleri Meryem'i kıskanıyorlardı, çünkü bir yabancıydı ve kuşkusuz bilgili bir kadındı, fakat bu tür gerginlikler poligamik bir evde yaşanabilirdi. Bu kadar çok kadınla evlenmekte Muhammet'in amacı ailesini veya belki de öncü hanedanını devam ettirecek çocuklara sahip olmaktıysa, VIII. Henry'den bile daha başarısızdı. Tüm oğulları henüz çocukken öldüler ve yalnızca bir kızı, Ali'nin eşi Fatma, kendisinden bir yıl uzun yaşadı.

Erken ölümüne kadar Muhammet önemli bir dini ve politik figür oldu, Arabistan'ın çoğu bölgesinde ve daha ötelerde tanındı. Yahudiliğe ve Hıristiyanlığa paralel yeni bir dinin

* "Zeyd, o kadından ilişiğini kesince biz onu sana nikâhladık ki evlâtlıkları, eşleriyle ilişkilerini kestiklerinde (o kadınlarla evlenmek isterlerse) müminlere bir güçlük olmasın." Diyanet İşleri Başkanlığı Meali, 33.37. (Çev. n.)

kurucusu ve Yahudi *Tevrat*'ı ve Hıristiyan *İncil*'iyle karşılaştırılan bir kutsal kitabın, *Kuran*'ın alıcısı oldu. Kuşkusuz Muhammet derin dini duygulara, sağlam prensiplere ve cinsel deneyimlere sahip bir adamdı. Aile yaşamı, sonraki nesillerce örnek alınmıştır ve modern yorumcular, evli bir erkek ve baba olarak Muhammet'in, sıradan inananlar için, münzevi veya dünyayı reddeden dinlere göre daha uygun bir model oluşturduğunu belirtmişlerdir.

KURAN'DA EVLİLİK

Kuran'dan bir ayet Muhammet'in eşlerini ayırt eder:

> *"Ey Peygamber! Mehirlerini verdiğin hanımlarını, Allah'ın sana ganimet olarak verdiği ve elinin altında bulunan cariyeleri, amcanın, halanın, dayının ve teyzenin seninle beraber göç eden kızlarını sana helâl kıldık. Bir de Peygamber kendisiyle evlenmek istediği takdirde, kendisini Peygamber'e hibe eden mümin kadını, diğer müminlere değil, sırf sana mahsus olmak üzere (helâl kıldık).."**

İlk grupta, gerçek anlamda, başlık paraları verilerek alınmış eşleri vardı. İkinci grup savaşta ele geçirilen ya da hediye olarak sunulan köle-cariyeler olacaktı. Üçüncü grupta kuzenleriyle evlenmesine izin veriliyordu ve belki de Medine'ye Muhammet ile göçmüş olanlarla sınırlıydı, Zeynep tahminen bu grupta olacaktı. Son grup ise, başlık parası istemeden kendilerini sunan Müslüman kadınlardı. Muhtelemelen birçok kadın ve aileleri, Peygamber'le akrabalık bağı kurma konusunda istekliydiler, bazıları da onunla geçici bir ev-

* Diyanet İşleri Başkanlığı Meali, 33.50 (Çev. n.)

lilik sözleşmesi yapmış olabilirler, fakat bunlardan hiçbirinin Medine'deki konutunda, daimi eşlerinin olduğu gibi daireleri yoktu.

Kuran'da, kadın erkek ilişkileri hakkında pek çok ayet bulunmaktaydı. En sık tekrarlananlardan biri (4.3), erkeklerin iki, üç veya dört karı almasını teşvik eder, belki de sınırlar gibi görünüyordu. "Eğer (kendileriyle evlendiğiniz takdirde) yetimlerin haklarına riayet edememekten korkarsanız, beğendiğiniz (veya size helâl olan) kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın. Haksızlık yapmaktan korkarsanız bir tane alın; yahut da sahip olduğunuz (cariyeler) ile yetinin. Bu, adaletten ayrılmamanız için en uygun olanıdır."* Bu ayetin, Uhud Savaşı'nda pek çok erkek öldükten ve eşleriyle çocukları kimsesiz kaldıktan sonra indiği geleneksel olarak söylenirdi. Bu bölüm, Adem ile Havva'ya atıfta bulunularak, "Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretip yayan Rabbinizden sakının."** diye başlar. Sonra yetimler sorunu ve yetimlerin anlayışsız koruyucuların üstlenebilecekleri ve yetim kızlarla evlenmeyi reddederek kendi kontrolleri altında tutabilecekleri mülklerinin korunması sorunu gündeme getirilir. Bu yüzden, "Yetimlere mallarını verin, temizi pis olanla değişmeyin, onların mallarını kendi mallarınıza katarak (kendi malınızmış gibi) yemeyin; çünkü bu, büyük bir günahtır."***

Bunun ardından çok kadınla evlilik emri geliyordu: "Yetimlere adil davranamayacağınızdan korkuyorsanız, o zaman size iyi görünen kadınlarla evlenin; iki, üç veya dört ... ve bu kadınlara başlık paralarını hediye olarak verin." Fakat

* DİB Meali, 4.3 (Çev. n.)
** DİB Meali, 4.1 (Çev. n.)
*** DİB Meali, 4.2 (Çev. n.)

bu poligami sorun yaratacaksa, "(pek çok eş) arasında adil davranamayacaksanız, yalnızca bir tane alın."*

Muhtemelen bu ayet, koruyucuların, hamisi oldukları kızlarla evlenmeleri gerektiğini değil, kızların gerektiği gibi, başlık paraları verilerek, uygun yaşa gelir gelmez evlendirilmeleri gerektiğini belirtiyordu. Sık sık, bu ayetin şimdiye kadar sınırsız olan eş sayısını dörtle sınırlandırdığı yorumu yapılmıştır, fakat cariye sayısı konusunda bir sınırlama yoktur. Daha önce de gördüğümüz gibi poligami Hindistan'da, Çin'de ve Afrika'da normaldi, fakat İslam'da, kutsal kitaba dayalı sınırlamaya tabiydi. Fakat çağımızda bazı Müslüman yorumcular poligamiye eski günlerde, özel koşullar altında izin verilmiş olsa da, birçok kadına adilce ve 'eşit' davranmak mümkün olmayacağından, erkeklerin yalnızca bir kadınla evlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu yüzden *Kuran'*dan tek eşlilikten yana olan alıntılar yapılır.

*Kuran'*da evlilik, pek çok diğer toplumda olduğu gibi asıl olarak çocuk yapılması içindir ve doğru koşullara sahip herkes için önerilmektedir: "Aranızdaki bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden elverişli olanları evlendirin. Eğer bunlar fakir iseler, Allah kendi lütfu ile onları zenginleştirir. Allah, (lütfu) geniş olan ve (her şeyi) bilendir."**

Bir Müslüman erkeğin Yahudi veya Hıristiyan bir kadınla evlenmesi yasaldı, fakat bir Müslüman kadının başka inançtan bir erkekle evlenmesi doğru değildi. Putperestlerle evlilik kesinlikle yasaktı ve onlarla evlenmek için inanmaları gerekiyordu: "İman etmedikçe putperest kadınlarla evlenmeyin. Beğenseniz bile, putperest bir kadından, imanlı bir câriye kesinlikle daha iyidir. İman etmedikçe putperest erkekleri de (kızlarınızla) evlendirmeyin. Beğenseniz

* DİB Meali 4.3, bkz. yukarısı. (Çev. n.)
** DİB Meali, 24.32. (Çev. n.)

bile, putperest bir kişidense inanmış bir köle kesinlikle daha iyidir."*

Cinsel ilişki teşvik edilmektedir, fakat bir dindarlık gösterisinden sonra gelmelidir: "Kadınlarınız sizin için bir tarladır. Tarlanıza nasıl dilerseniz öyle varın. Kendiniz için önceden (uygun davranışlarla) hazırlık yapın. Allah'tan korkun, biliniz ki siz O'na kavuşacaksınız."** Bu, cinsel ilişkiden önce dua edilmesi gerektiği ve kıyamet gününde Allah'la karşılaşacağımızın unutulmaması gerektiği şeklinde yorumlanmıştır. Bu yapıldıktan sonra, kadınlar erkeklerin tarlaları ya da ekilmiş toprakları olarak görülüyordu. Tarla metaforu, tohum ekmek olarak ilkel birleşme kavramının gelişmiş hali olabilir. "Kadınlarınız tarlalarınızdır, dilediğiniz gibi işleyin." 'Dilediğiniz gibi' ifadesi herhangi bir uygun zamanda ya da muhtelif birleşme pozisyonları kullanılarak cinsel ilişkiye girme anlamında düşünülmüştür. 'Doğal olmayan uygulamaların', bir önceki ayette yer alan şu sözlerle dışlandığı belirtilmiştir: "Onlara, Allah'ın size emrettiği şekilde yaklaşın."

Âdet dönemi esnasında cinsel ilişki kesinlikle yasaklanmıştır: "Sana kadınların ay halini sorarlar. De ki: O, bir rahatsızlıktır. Bu sebeple ay halinde olan kadınlardan uzak durun. Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri vakit, Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın. Şunu iyi bilin ki, Allah tevbe edenleri de sever, temizlenenleri de sever."*** Evlenmesi kesinlikle yasaklanan, anne ya da baba tarafından kan bağı olan, akrabalık dereceleri vardı. İslam öncesi dönemlerde erkekler babalarının eşleriyle ve iki kız kardeşle birden evlenebiliyorlardı, fakat bunlar Müslümanlar'a

* DİB Meali, 2.221 (Çev. n.)
** DİB Meali 2.223 (Çev. n.)
*** DİB Meali, 2.222 (Çev. n.)

yasaklanmıştı: "Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeş kızları, kız kardeş kızları, sizi emziren analarınız, süt bacılarınız, eşlerinizin anaları, kendileriyle birleştiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı. Eğer onlarla (nikâhlanıp da) henüz birleşmemişseniz kızlarını almanızda size bir mahzur yoktur. Kendi sulbünüzden olan oğullarınızın eşleri ve iki kız kardeşi birden almak da size haram kılındı; ancak geçen geçmiştir."*

Evlilik ve aile Muhammet tarafından tekrar organize edilerek babalık ve baba tarafından soya öncelik verildi, daha önceki, ana tarafından akrabalarla evlenmeyi yasaklayan Arap kuralları baba tarafına da uygulandı. İslam'dan önce, bazı Arapların evlilikle soyu anne tarafına göre düzenleyen akrabalık kuralları vardı. Aynı zamanda çeşitli şekillerde kadının çokeşliliği vardı, bir kadın pek çok koca alabiliyordu ve fiziksel babalık önem taşımıyordu. Dört kadın alma kuralı, her kadının yalnızca bir kocayla evlenmesini gerekli kılmak için ve savaştan sonra erkeklerden âdet olarak fazla olan kadınların evlenebilmesi için konmuş olabilir. Bu İslami sistemde bir çocuğun babasını bilmek her zaman mümkün olacaktı. Çok kocalı kadınlar İslam altında, ailelerinin onayıyla tek kocalı olacaklardı: "İçinizden, imanlı hür kadınlarla evlenmeye gücü yetmeyen kimse, ellerinizin altında bulunan imanlı genç kızlarınız (sayılan) cariyelerinizden alsın. Allah sizin imanınızı daha iyi bilmektedir. Hep aynı köktensiniz (insanlık bakımından aranızda fark yoktur). Öyle ise iffetli yaşamaları, zina etmemeleri ve gizli dost da tutmamaları şartı ve sahiplerinin izni ile onları (cariyeleri) nikâhlayıp alın, mehirlerini de normal miktarda verin. Evlendikten sonra bir fuhuş yaparlarsa onlara, hür kadınların cezasının yarısı (uygulanır). Bu

* DİB Meali, 4.23 (Çev. n.)

(cariye ile evlenme izni), içinizden günaha düşmekten korkanlar içindir. Sabretmeniz ise sizin için daha hayırlıdır. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir."*

Mut'a, 'geçici evlilik' veya 'zevk evliliği' denen bir Arap geleneği vardı ve bedel karşılığı kadınla belli bir süre evlenmeyi öngörüyordu. *Kuran*'da buna da atıfta bulunulduğu görülüyor: "(Harp esiri olarak) sahip olduğunuz cariyeler müstesna, evli kadınlar da size haram kılındı. Allah'ın size emri budur. Bunlardan başkasını, namuslu olmak ve zina etmemek üzere mallarınızla (mehirlerini vererek) istemeniz size helâl kılındı. Onlardan faydalanmanıza karşılık kararlaştırılmış olan mehirlerini verin."** Bu tür geçici birliklere, eski bir gelenek olarak hoşgörü gösterilmiş olabilir, fakat yukarıdaki ayetin gelenekçi yorumu, normal evliliğe atıfta bulunulduğunu belirtir. Geçici evlilikler halife Ömer tarafından yasaklandı ve bu uygulamaya daha sonra yalnız Şii toplumunun küçük bir kısmında izin verildi.

İslami boşanma dikkatle, erkekler lehine düzenlenmişti. Boşanmanın ilan edilmesi ve fiili ayrılmayla evlilik bağının gerçekte çözülmesi için üç dört ay geçmesi gerekiyordu. "Boşanmış kadınlar, kendi başlarına (evlenmeden) üç ay hali (hayız veya temizlik müddeti) beklerler. Eğer onlar Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanmışlarsa, rahimlerinde Allah'ın yarattığını gizlemeleri kendilerine helâl olmaz."*** Hamileyseler, bunu gizlememeli ve kocalarıyla kalmalıdırlar.

Eğer her iki taraf da diliyorsa, üç aylık süre boyunca cinsel ilişki yolu açık kalmalıdır: "Eğer kocalar barışmak isterlerse, bu durumda boşadıkları kadınları geri almaya daha

*DİB Meali, 4.25 (Çev. n.)
** DİB Meali, 4.24 (Çev. n.)
***DİB Meali, 2.228 (Çev. n.)

fazla hak sahibidirler. Erkeklerin kadınlar üzerindeki hakları gibi, kadınların da erkekler üzerinde belli hakları vardır."*

Boşanan kadınlar nezaket içinde gönderilmelidirler ve başlık paralarını geri almak yasaktır. Boşanmış bir kadın aynı adamla üç seferden daha fazla evlenemez, arada başka bir erkekle evlenmiş ve boşanmış değilse: 'Sonra onu boşarsa, birbirlerine dönmeleri hata olmaz, Allah'ın koyduğu sınırlara uyabileceklerini düşünüyorlarsa.' Daha çok erkeğin ayrıcalığı olsa da, kocaların eşlerini 'saygınlık içinde alıkoymaları ve saygınlık içinde göndermelerinin' görevleri olduğu üzerinde ısrar ediliyordu; onları 'zorla alıkoyma' veya 'canlarını sıkma' hakkına sahip değildiler. Bu talimatlar, 'bunlar, Allah'a ve Ahiret'e inananlara bir tembihtir; bu sizin için daha masum ve temizdir; sizin bilmediğinizi Allah bilir.' sözleriyle bitirilir.**

Yakışıksız davranışlar değişik şekillerde cezalandırılıyordu. "Kadınlarınızdan fuhuş yapanlara karşı aranızdan dört şahit getirin. Eğer şahitlik ederlerse, o kadınları ölüm alıp götürünceye yahut Allah onlara bir yol açıncaya kadar evlerde hapsedin."*** Bir sonraki ayet, 'bunu işleyen çiftlerden' bahseder ve bu eşcinselliğin yasaklanması olarak yorumlanmıştır, fakat aynı şekilde, karşı cinslerden çiftlerin ahlaksızlığına atıfta bulunuyor da olabilir. "İçinizden fuhuş yapan her iki tarafa ceza verin; eğer tövbe eder, uslanırlarsa artık onlara ceza verip eziyet etmekten vazgeçin; çünkü Allah tövbeleri çok kabul eden ve çok esirgeyendir."**** Başka yerlerde, zina durumunda, hem kadın hem de erkek için daha sert cezalar uygulanıyordu, "Zina eden kadın ve zina eden erkekten her bi-

*DİB Meali, 2.228 (Çev. n.)

**Bu paragrafta, DİB Mealine göre 2.226 ile 2.232 arasında serbestçe alıntı yapılmıştır. (Çev. n.)

***DİB Meali, 4.15 (Çev. n.)

****DİB Meali, 4.16 (Çev. n.)

rine yüz sopa vurun; Allah'a ve Ahiret gününe inanıyorsanız, Allah'ın dininde (hükümlerini uygularken) onlara acıyacağınız tutmasın."* Ahlaksız insanlar birbirlerini çekerler, "Zina eden erkek, zina eden veya müşrik olan bir kadından başkasıyla evlenmez; zina eden kadınla da ancak zina eden veya müşrik olan erkek evlenir. Bu, müminlere haram kılınmıştır."**

Günümüzde daha az olsa da, daha önceki yüzyıllarda, gayrimüslimler ilk zamanlardaki Müslüman toplumunu, *Kuran*'dan ve geleneklerden anlaşıldığı kadarıyla 'kutsanmış tensellik' ve 'püritan serbesti' olarak görüyorlardı. Aslında İslami toplum, dinle cinsel davranışların birbiriyle yakın ilgisisin bulunmadığı bir temelden, dini inancın hayatın her alanına uygulandığı bir düzene yükselen bir toplum gibi görünüyor. Ayrı bir dini toplumun gelişmesi sırasında, yeni durumlar için düzenlemeler gerekiyordu, örneğin savaştan sonra dullar ve yetimlerin durumu için yapılan düzenlemeler gibi, fakat amaç davranışları Allah'ın isteğine uygun olarak düzenlemekti.

GELENEKLERE GÖRE CİNSELLİK

Müslüman dünyasında, geleneklere de *Kuran*'ın yanı sıra büyük saygı gösterilmiştir. Bunlara Hadis veya Sünnet denir; Hadis, olmuş olaylara ilişkin anlatım veya hikâyelerdir, Sünnet ise uygulanan yöntemler demektir. Gelenekler genelde Muhammet'e, onun ve en yakınındaki takipçilerinin alışkanlıklarına atıfta bulunur. Bu anlatımlar ile öğretilerin ne kadar güvenilir olduğunu söylemek zordur, fakat inananlar yaşamlarını Peygamber'in yaşamına göre düzenlemek istediklerin-

* DİB Meali, 24.2 (Çev. n.)
** DİB Meali, 24.3 (Çev. n.)

den, ilk yüzyıllarda İslam'ın gösterdiği büyük yayılma, yeni durumlar için yeni düzenlemelerin yapılması ve bunları doğrulamak için geleneklerin kullanılmasını gerekli kılmıştır. Çağımızın daha da büyük değişikliklerine karşı pek çok gelenek eleştirilmiş ve bazıları terk edilmiştir, yine de bunlar yüzyıllar boyunca davranış kalıpları sağlamıştır.

*Kuran'*da sünnetten bahsedilmemektedir, fakat daha sonra Peygamber'in davranışları'na dayalı olduğu söylenmiş, ve böylece tüm Müslümanlar için geleneksel bir uygulama olmuştur. Bazı otoritelere göre, erkekler için olduğu kadar kadınlar için de zorunludur. Sünnet İslam öncesi Arap dünyasında ve ilk Müslümanlar'ın Yahudi komşularında uygulanmaktaydı; Muhammet'in, İbrahim'in sekiz yaşında sünnet olduğunu belirttiği söylenir ve daha sonraki bir rivayete göre Muhammet sünnetli doğmuştur. Müslüman bir çocuk, Arabistan ve Mısır'da yedi günlükken ya da üç ile yedi yaşları arasında sünnet edilebilir. Başka yerlerde ise on üç yaşına kadar sünnet edilebilir. Oğlan çocukları büyük debdebeyle sünnet edilir, ancak kızların sünnetinde kutlama olmaz. Kızların sünnetinde, klitorisin tepesinin kesilmesi Sünnet'tir. Klitorisin ve küçük dudakların kesilmesi, kesimin ardından vajinanın dikilmesi fazladan uygulamalar olabiliyordu. Günümüzün Batılı seksologları kadın orgazmının tamamen klitorisin uyarılmasıyla oluştuğunu ve klitorisin kesilmesinin yalnızca acı değil, mahrumiyet de yarattığını kabul ederler, bu yüzden Doğu Akdeniz ülkelerindeki bazı modern Müslüman doktorlarla, eğitimli kadınlar, her türlü kadın sünnetinin yasaklanmasını istemişlerdir, fakat ebeveynler kızlarını bu operasyondan geçirmeleri için genellikle büyük bir toplumsal baskı altındadırlar.*

* Bkz. S. Hite, *The Hite Report* (Hite Raporu), 1977, s. 179, 271; W. Masters ve V. Johnson, *Human Sexual Response* (İnsana Özgü Cinsel Hareket), 1966, s. 59.

Arınma veya pek çok işten sonra yıkanma, İslam için önemliydi ve Muhammet'in 'temizlik imanın yarısıdır' dediği belirtilir. Dışkılama işlevlerinin yerine getirilmesi ve daha sonra yıkanma hakkında pek çok deyiş olduğu söylenir ve detayların çokluğu Ferisiler'in* titiz talimatlarını anımsatır. Halife Ömer'in, bir erkeğin eşini öptükten veya ona dokunduktan sonra yıkanması gerektiğini söylediği belirtilirdi, çünkü bu eylemlerle cinsel birleşme arasında bağ kurulurdu. Fakat keskin bir dili olan Ayşe, Muhammet'in eşlerinden birini öptüğünü, sonra yıkanmadan namaz kıldığını söyler; fakat bu konu tartışmalıdır.**

Cinsel ilişkide bulunmasa bile, erkek eşinin üzerine uzandığı zaman yıkanmanın gerekli olduğu söyleniyordu, fakat başka bir gelenek, yalnızca boşalma olduğu zaman yıkanmanın gerektiğini söylüyordu. Ayşe'ye göre Peygamber boşalmadan sonra, namaz kılacakmış gibi boy abdesti alıyordu, fakat Ayşe'nin aynı zamanda Peygamber'le kendisinin, aralarında bulunan su kabını kullanarak aynı anda yıkandıklarını, Peygamber'in daha hızlı davrandığını, bu yüzden kendisinin, "Bana da şans tanı." dediğini belirtir.***

Anlatılanlara göre Peygamber, halkın arasında yıkanan çıplak bir adam gördü, bu yüzden mimbere çıktı ve Allah'a şükrettikten sonra "Saklı olmak Allah'ın özelliğidir, bu yüzden yıkanmak isteyenleriniz bir şeyin arkasına saklanmalıdır." Başka bir anlatıma göre erkekler çıplak olmaktan kaçınmalıdır, çünkü kayıt melekleri, insanların dışkıladıkları ve cinsel ilişkide bulundukları zamanlar hariç, daima mevcuttur. Müslümanlar'ın gizli gizli yıkanmalarının, dışkılamalarının ve bunu tamamen soyunmadan yapmalarının arkasında

* Dinsel kurallara uymada çok dikkatli ve ciddi davrandıkları için kendilerini herkesten daha dindar ve sofu sayan çok eski bir Yahudi topluluğunun üyesi. (Ed. n.)

** *Mishkat al-Masabih*, Çev. J. Robson, 1960, 2, 3; 3.6.

*** A. g. e, 3.6.

yatan sebep bu ve benzeri geleneklerdir. Camilerde ve toplumsal alanlarda idrar yapmak yasaktı ve kirli bir şeyin üzerine basıldıktan sonra sandalet toprakla temizlenirdi.*

Bir kadının Muhammet'e, âdet dönemi sonrası nasıl temizleneceğini sorduğu söylenir. Muhammet ona bir parça pamukla misk almasını söyledi. Kadın daha fazla detay istediğinde, "Allah'a şükürler olsun! Kendini bunlarla temizle." diye bağırdı. Daha sonra Ayşe ona nasıl yapması gerektiğini anlattı. Fakat geleneklerin bu noktada Yahudi ya da putperest uygulamalarından daha az katı olduğu görülmektedir. Çünkü Yahudiler'in âdet gören bir kadınla birlikte yiyip içmedikleri, yaşamadıkları hatırlatıldığında Peygamber'in, "Cinsel ilişki dışında her şeyi yapabilirsiniz." dediği söylenir. Ayşe'ye atfedilen anlatımlara göre, âdet görürken kocası ona kendini örtmesini söylemiş, fakat sonra ona sarılmış, aynı kaptan su içmiş ve ağzını, onun içtiği yere dayamıştı. Böyle zamanlarda onun kucağına uzanır, *Kuran* okurdu. Seccadesini onun elinden alır, "Ellerinden âdet görmüyorsun." derdi. Âdet dönemi esnasında cinsel ilişki inançsızlık sayılırdı, fakat yalnızca para cezasıyla cezalandırılırdı. Daimi bir kan akışı âdet görme değildi, bu yüzden bu durumda namaz kılınabilirdi, fakat normal âdet döneminde namaz kılınmamalıydı çünkü İslami tapınma yalnızca konuşmadan değil, yıkanma, eğilme ve yere kapanmadan da oluşmaktaydı.*

Evliliğe ilişkin pek çok gelenek vardı. Peygamber'in de "Tüm dünyadan keyif alınmalıdır, fakat dünyada en iyi şey, iyi bir kadındır." dediği söylenirdi. Peygamber münzevilikten hoşlanmazdı ve gelenekler "İslam'da keşişlik yoktur." diyordu. *Kuran*, İsa'nın takipçilerinin 'iyiliğinden ve merhame-

* Mishkat al-Masabih, Çev. J. Robson, 1960, 13.2.
** Mishkat al-Masabih, Çev. J. Robson, 1960, 3.13.

tinden' bahsetmiş, fakat 'manastır hayatını onlar icat etti' diye eklemişti. (57.27) *

Sonuç olarak gelenekler genç erkeklere, ahlaksızlığa düşmemek ve garip kadınlara bakmamak için evlenmelerini söylemektedir, fakat bunu karşılayabilecek durumları yoksa kendilerini oruç tutmaya adamalıdırlar, "çünkü bu, cinsel arzuyu bastırmanın bir yoludur."

Peygamber'in, "Sevgi dolu ve doğurgan kadınlarla evlenin." dediği söylenir. Daha önce evlenmiş bir kadınla evlenen bir adama, "birlikte eğlenebileceği ve onunla birlikte eğlenebilecek" bir bakireyle evlenmiş olması gerektiğini söylediği anlatılır. Bir başkasına da, "Bakirelerle evlenin, çünkü en tatlı ağızlar, en doğurgan rahimler onlarınkidir ve pek azla tatmin olabilirler." dediği söylenir.**

İslam öncesi dönemlerde ve İslam'ın ilk zamanlarında bazı Araplar, *coitus interruptus* uyguluyorlardı ve bu yasaklanmamıştı. Yunanlılar'la Acemler'in, geri çekilme "azil" yöntemini herhangi bir zararını görmeden uyguladıkları ve kadınlarının hamile iken çocuklarını emzirmeye devam ettikleri söylenir. Bir adamın Peygamber'e giderek kölesi olan bir kızla cinsel ilişkide bulunduğunu, fakat kızın hamile kalmasını istemediğini söylediği anlatılırdı. Peygamber onun geri çekilme yöntemini kullanmasına izin vermiştir, çünkü Allah'ın emrettiği kızın başına gelecektir. Diğer Müslümanlar bazı Arap kadınları esir almışlar ve geri çekilme yöntemini kullanarak cinsel ilişkide bulunmak istemişlerdi, ama önce Pey-

* 'Sonra bunların izinden art arda peygamberlerimizi gönderdik. Meryem oğlu İsa'yı da arkalarından gönderdik, ona *İncil*'i verdik; ona uyanların kalplerine şefkat ve merhamet vermiştik. Uydurdukları ruhbanlığa gelince, onu biz yazmadık. Fakat kendileri Allah rızasını kazanmak için yaptılar. Ama buna da gereği gibi uymadılar. Biz de onlardan iman edenlere mükâfatlarını verdik. İçlerinden çoğu da yoldan çıkmışlardır.' DİB Meali, 57.27 (Çev. n.)

** Mishkat al-Masabih, Çev. J. Robson, 1960, 13.1 f.

gamber'e sordular, onun da "Ne yapmadığınız önemli değil, çünkü dirilme günü doğmuş olması gereken her ruh doğacaktır." dediği söylenirdi. Onun için takdir-i ilahi baskındır ve bu uygulama, bugün uygulanan doğum kontrol yöntemleri için geçerli kabul edilebilir, çünkü çoğu Müslüman buna karşı çıkmaktadır.*

Pek çok gelenek ters ilişkiye, yani anüs yoluyla ilişkiye karşı çıkıyordu ve *Kuran* da o anlama gelen ayetten söz ediliyordu: "Eşleriniz tarlalarınızdır, onlara dilediğiniz gibi yaklaşın, fakat Allah'a inançla davranın."** Gelenekler "Eşiyle ters ilişki kuranlar lanetlenmiştir." ve yine, "Bir erkek veya bir kadınla ters ilişki kuran adama Allah bakmaz." diye eklediler. Hatta bir ayette, eşiyle sırtından yaklaşarak, fakat vajinasından cinsel ilişki kuran bir adamın çocuğunun şaşı olacağı söylenirdi.***

Kadınlara nazikçe davranılmalıydı, çünkü onlar Adem'in kaburga kemiğinden yaratılmışlardı ve eğri büğrü bir kaburga kemiğini düzeltmeye çalışmak onu kırmak demekti. Bir erkek eşini bir köle gibi kırbaçlayıp, sonra cinsel ilişkiye zorlamamalıdır, fakat bir erkek eşini, arzusunu tatmin etmek üzere çağırdığı zaman, kadın fırında bir şeyler pişiriyor olsa bile gitmelidir. Diğer yandan, bir kadın başkalarına kendi evliliğine ilişkin olayları anlatmamalıdır. Bir kadının kocasından ne haklar talep edebileceğinin sorulması üzerine, Peygamber'in şunları söylediği anlatılırdı: "Yediğiniz zaman onlara yiyecek vermelisiniz, giyindiğiniz zaman onları giydirmelisiniz, yüzüne vurmamalı, onlara sövmemeli ve ondan ayrılmamalısınız."

Zina için öngörülen cezalar şiddetliydi ve *Kuran*'da, zinada bulunan erkekle kadının her birine yüzer kırbaç vurul-

* Mishkat al-Masabih, Çev. J. Robson, 1960, 13.6.
** DİB Meali 2.223, (Çev. n.)
*** Mishkat al-Masabih, Çev. J. Robson, 1960

masının emredildiği görülmüştür. Fakat Yahudi kanununun sertliği sorun yaratmış gibi görünür. Bazı Yahudiler'in Peygamber'e gelip, kendi halklarından bir kadınla erkeğin zinada bulunduğunu anlattıkları, Peygamber'in de *Tevrat*'ın bu konuda ne söylediğini sorduğu anlatılırdı. Dövülmeleri gerektiğini belirttiler, fakat birisi, bu kadınla erkeğin yalan söylediklerini ve ölene kadar taşlanmaları gerektiğini söyledi. Muhammet, *Tevrat*'ın getirilmesini istedi ve taşlamayla ilgili ayeti okuduğunda, bunun yerine getirilmesini söyledi. Buna karşın başka bir ayette, Muhammet'in evli olmayanların zinasının cezasını yüz kırbaçla bir yıllık sürgün, evli olanların zinasını ölene kadar taşlanmayla verdiği belirtiliyordu.*

Pek çok gelenek'te camide Muhammet'e yaklaşan ve zina işlediğini itiraf eden adam ya da adamlar anlatılırdı. Muhammet başını çevirdi, fakat adam tekrar önüne geçip, itirafını tekrarladı. Peygamber yine yüzünü çevirdi, dördüncü itirafta adamla konuştu ve "Deli misin?" diye sordu. Adamın deli olmadığını söylemesi üzerine, Peygamber evli olup olmadığını sordu. Adamın evli olduğunu belirtmesi üzerine, adamın taşlanarak öldürülmesi emrini verdi. Taşlar adamın canını acıtınca adam kaçtı, fakat taşlayanlar adamı yakalayarak öldürdü. Sonra Peygamber adamın arkasından iyi konuştu ve onun için dua etti.**

Öyle görünüyor ki, Muhammet, Yahudi geleneklerinden alınan bir kanunu uyguluyordu, fakat buna merhametle yaklaşmaya çalışıyordu. Ayşe onun şöyle dediğini aktarmıştır: "Müslümanlar'a verilen cezaların uygulanmasını elinden geldiğince engelle ve bir yolu varsa adamı serbest bırak, çünkü bir lider için affederken hata yapmak, cezalandırırken ha-

* Mishkat al-Masabih, Çev. J. Robson, 1960, 16.1
** Mishkat al-Masabih, Çev. J. Robson, 1960.

ta yapmaktan daha iyidir." Bu yaklaşım, ölüm cezasına karşı çağımızdaki itirazların habercisi gibiydi, çünkü hata yapmak olasıydı ve bu, geri döndürülemez bir cezaydı.

Zamanımızda, katı bir gelenekçiliği takip etmeye girişen bazı İslami devletler hâlâ gelenekleri uyguluyorlar, örneğin zina suçu taşlamayla, hırsızlık ellerin kesilmesiyle cezalandırılıyor. Fakat bu kurallar, Batı'nın gazetelerinin sık sık belirttikleri gibi *Kuran*'da değil, değişken, çeşitli ve değişik kaynaklara dayalı geleneklerde bulunur. Geleneklerin ne kadar önemli olduğu, bugün de takip edilip edilmemeleri gerektiği, İslami ülkelerde çok tartışılan bir konudur. Geleneklere uymak yerine '*Kuran*'a Geri Dönmek' için modern çağrılar yapılmıştır. Bir Mısırlı profesöre göre geleneklerde bulunan değer, bir saman yığınında bulunan bir avuç altın kadar azdır. Fakat geçmişte gelenekler ve onların toplumun öğreticilerine ait hukuki yorumları İslami hayatın büyük bir bölümünü düzenlemiş, cinsel konularda da büyük etkileri olmuştur.

EDEBİYATTA CİNSELLİK

Gelenekler ve bunların hukuki taraftarlarının yorumlarının yanı sıra, yaşamın tüm yanlarını konu alan geniş bir İslami edebiyat ortaya çıktı. Bu edebiyat, İslam Ortadoğu'ya yayılırken gelişti. Kapsamı, birçok eserde karşımıza çıkmasına karşın, cinselliğe açıkça gönderme yapılmayan binlerce yapıtı içeren Arap, Acem ve diğer edebiyatların tarihlerinde açıkça görülebilir.

İlk dört halifeden sonra İslam imparatorluğunun merkezi Medine'den, Emevî Halifeliği'nin yüz yılı boyunca Şam'a, sonra Abbasi Halifeliği'nin yaklaşık beş yüz yılı boyunca Me-

zopotamya'ya kaydı. Yeni Bağdat şehri, hiç yoktan dünya çapında bir zenginlik ve kültür merkezi haline geldi, yalnızca sıkı ilişkiler içinde bulunduğu Ortodoks Hıristiyan Konstantinopolis kenti kendisine rakip oldu. Bağdat en parlak dönemini, ünlü **Harun el Reşit**'in (786-809) halifeliği döneminde yaşadı. Harem daireleri, hadımların bölümleri ve özel işlevlere ayrılan kısımlarıyla hükümdarlık sarayı şehrin üçte birini kapladı. Sarayda on binlerce perde, halı ve o dönemde Avrupa'da bilinmeyen türden lüksler bulunmaktaydı. Batılı çağdaşı **Charlemagne*** kendi adını yazmayı öğrenmeye çalışırken, halife, Acem ve Hint felsefelerini inceliyordu. En azından en tepedeki pek çok kadın şatafatlı yaşamlar sürdüler, halifenin kuzeni Zübeyde, altından veya gümüşten yapılmamış veya mücevherlerle süslenmemiş kapları sofrasında bulundurmazdı. Ayakkabılarını değerli taşlarla süsleyen ilk kadın olarak modayı yönlendirdi. Rakibesi Uleyye alnındaki bir lekeyi mücevherlerden bir bantla kapattı ve bu da moda oldu.

Harun el Reşit'in sarayı, ünlü ***Bin Bir Gece Masalları*** (Arap Geceleri adı da verilir) için komik anekdotlar ve aşk hikâyeleri üretti, fakat bitirilmesi yüzyıllar aldı. Kitabın arkasında pek çok kaynak vardı ve bunlardan biri, her gece bir kadınla evlenip, ertesi gün onu öldüren bir Acem hükümdarıyla ilgiliydi. Buna, bazıları Harun el Reşit'in de bulunduğu Bağdat'ta geçen, diğerleri Kahire merkezli ve her türlü Hindu, Grek ve doğuya özgü diğer hikâyeler de dahil pek çok hikâye eklendi.

Bin Bir Gece Masalları, merhametli ve şefkatli Allah'a duayla başlıyordu, Peygamberlerin Efendisi Muhammet'e şükrediliyor ve halkına barış duası yapılıyordu. Sonra aşağı veya yüksek tabakadan her türlü insanın arasında geçen cinsel

* *Charlemagne* (Büyük Karl veya Karl I) (742-814): Frank Kralı (768-814) ve Kutsal Roma-Germen İmparatoru (800-814).

maceralar özgürce anlatılıyordu. İlk hikâyede kralın eşinin yatağında bir zenci kölenin kollarında yakalandığı anlatılıyordu. Komşu krallıkta da kraliçe, kadın ve erkek köleleriyle birlikte soyunmuş, iri kıyım bir zenci tarafından kucaklanmış, zenci sırtüstü yatırarak ona sahip olmuştu. Bu âlemler, hepsinin başının kesilmesiyle son buldu ve kral vezirine her gece genç bir bakire getirmesini emretti. Şafakta hepsini kendinden geçirip, öldürüyordu. Bu, üç yıl boyunca devam etti ve sonunda halk kızlarıyla kaçmaya başladı. Bunun üzerine vezirin kızı Şehrazad kendini öne sürdü, çünkü o çok akıllıydı ve "Allah adına, baba, beni bu kralla evlendirmelisin; çünkü ya yaşayacağım ya da Müslümanlar'ın kızları için fidye olarak öleceğim." Kız krala hikâyeler anlatmaya başladı ve her gece hikâyeleri öyle bir noktada bırakıyordu ki, bir sonraki gece hikâyeye devam edebilmesi için o gecelik affediliyordu. Ana tema kadınların kurnazlıklarıdır, "çünkü ne zaman bir kadın bir şey arzu etse, ona sahip olmasına hiçbir şey engel olamaz."

Binbir Gece Masalları pek çok cinsel macera içerse de, erkekler kadar kadınları da cinsel ilişkiden zevk alır gösterse de, bir cinsel kılavuz değil, yaşamın ve fantezilerin bir yansıması sayılabilir. Özellikle Mısır'da daha konuya özel cinsel kılavuzlar vardır ve hatta ilahiyatçı ve tarihçi **Celaleddin el-Suyuti**'nin de, belki de hatalı bir şekilde, bunlardan birisini, *Book of Exposition of the Sciens of Coition* (Birleşme İlminin Sergilenmesi Kitabı)'nı yazdığı kabul edilir. Kitap, "Bakirelerin göğüslerini memelerle süsleyen, kadınların kalçalarını erkeklerin mızrakuçları için birer örs yapan Allah'a şükürler olsun." sözleriyle başlar. Diğer erotik kitapların başlıkları şöyleydi: *Book of the Bridal and the Brides* (Gelinlik ve Gelin Kitabı), *Maiden's Book* (Genç Kız Kitabı), *Married Fruition* (Evlilikte Doğurganlığın Gizemleri), *Compendium of Pleasure* (Zevk

Hülasası), *Initiation into the Mades of Caition* (Cinsel Birleşme Türlerine Giriş). Bu çalışmalar kadınların ve erkeklerin cinsellikten nasıl zevk alacaklarını anlatıyordu ve, Hint *Ananga Ranga* gibi, evli çiftler için değişik cinsel yöntemler hakkında bilgi veriyordu. Bazen değişik partnerlerle daha geniş maceraları yansıttığı da oluyordu. *Kama Sutra* gibi Hint eserleri de Müslümanlar'ın kullanımı için tercüme edilmiş ve resimlenmişti.

Cinsellik üzerine İslami eserler genelde, tüm diğer kitaplar gibi, bu tür keyifleri insanoğluna bahşettiği için Allah'a şükretmekle başlıyordu. Bu eserlerin hangi ölçüde cinsel ilişkiden alınan fiziksel ve zihinsel zevkin ötesine geçerek, birçok Hint ve Çin kitabının belirleyici özelliğini oluşturan gizemli birlikle ilgilendiği tartışmalı bir konudur. Bir İslam hukuku uzmanı şöyle diyor: "Dini bir görev olarak görülse de, evlilik kesinlikle ayinsel içerik taşımamaktadır. İslam'da ayinsel içerik taşıyan eylemler yoktur."* Bu konu, ayin sözcüğünün içeriğinin genişliğine göre tartışılabilir, fakat İslam'da seksolojiyi Hindu ve Çin ayinsel veya mistik uygulamalarıyla aynı kategoriye koymak, aksi yönde aşırı ileri gitmek olur. Buna karşın bir başka Batılı yazar şöyle diyor:

> *Doğu'ya ait erotolojiye ilişkin bilgi veren kılavuzlar aşkı, bir anlamda, bir ayin gibi sunar ve cinsel eylemi yalnızca bir üreme yöntemi değil, sağlıklı (hatta iyileştirici güçler sağlayan) bir keyif olarak görür. En yüksek ve en saf seviyesinde, birleşmeyi fiilen ve bazen de gerçekten bir tapınma eylemi sayar. Bir Arap şair, bu yaklaşımın altında yatan temel ihtişamı şöyle ifade eder: "Aşk, ruhun kapısı olan gözlerden girer ve sonra kendini tüm ruha yayar." Sonuç olarak Doğulu insan için orgazm, Allah'la birleşen veya ele geçirilen ruhun coşkusunu sembolize eder.***

* S. Vesey-Fitzgerald, *Muhammadan Law* (Muhammet Yasası), 1931, s. 37.
** A. H. Walton, The Perfumed Garden'ın (Itırlı Bahçe) girişinden, Çev. R. Burton, 1963 baskısı, s. 40.

Fakat 'Doğulu insan' bu şekilde genellenmemelidir. Hindu panteizmiyle gelenekçi İslam'ın katı tektanrıcılığı arasında büyük farklılıklar vardır. Tanrı'yla birleşme düşüncesi çoğu Müslüman için tiksindiricidir. Müslümanlar yalnızca kadir-i mutlak iradeye teslim olmayı ararlar. İslami gizemcilerin Allah ile insan arasındaki mesafeyi kapatmayı başarmış olmaları, gizemcilik tarihinin sırlarından biridir. Daha sonra bazı gizemci yazılara atıfta bulunulacaktır, fakat İslami cinsel kılavuzlar, bir panteistik arka plan yerine, tektanrıcı bir arka plan üzerinde değerlendirilmelidir.

XVI. yy.'da, Tunuslu **Şeyh el Nefzevi**, hem fantastik bir aşk hikâyesi olan, hem de cinsel dersler içeren *The Parfumed Garden for the Soul's Delectation*'ı (Ruhun Hazzı İçin Itırlı Bahçe) yazdı. Kitap her zamanki seslenişle açılır: 'Erkeğin en büyük zevklerini kadının doğal yerlerine koyan ve erkeğin doğal yerlerinin kadına en büyük zevkleri vermesini sağlayan Allah'a şükürler olsun.' Fakat daha sonra erkeğin girmesine kadar kadının herhangi bir zevk duygusu alamayacağını iddia ederek ve bir kadınla birleşene kadar erkeğin rahat, huzur bulamayacağını kabul ederek devam eder. Birleşme, iki oyuncunun güreşmesine benzetilir. Dudaklar Allah'ın hediyesidir, göğüsler, gözler, göbek ve özellikle bütün ayrıntılarıyla tanımlanan 'savaş alanı' da öyle. 'İştah açan etiyle kadını ve güzelliklerini yaratana şükredelim ve O'nu yüceltelim... Ben, Allah'ın hizmetkârı, güzel bir kadına âşık olmayacak hiç kimse olmadığından müteşekkirim.'

The Parfumed Gordon (Itırlı Bahçe) beyanat ve hikâyelerle devam ediyordu. Hikâyeler, *Binbir Gece Masalları*'nı andırır. Kadınların erkeklerde aradıkları fiziksel özelliklerin kısaca tanımlanmasından sonra, bir saray soytarısı olan Behlül ile vezirin eşi Hemdüne arasında geçen ilişkinin canlı hikâyesine geçiliyordu. Sonra çekici bir kadının betimlen-

mesi geliyordu ve arkasından vezirin eşini baştan çıkaran bir zenci anlatılıyordu. Zenci sonunda hadım ediliyor ve öldürülüyordu. Daha ilerideki bölümlerde değişik türde kadın ve erkekler anlatılıyor, oğlan çocuğu isteyen hamile kadınlar için bir dua veriliyor, on bir cinsel ilişki pozisyonuyla, 'birleşme bilgisi ve incelemesi konusunda bizden ileride olan' Hintliler'in kullandığı söylenen yirmi beş pozisyon daha tanımlanıyordu. Ardından birleşme esnasında kullanılabilecek başka hareketler anlatılıyordu. Diğer bölümlerde birleşmeye zarar verebilecek maddeler, penis için otuz beş isim, vajina için otuz sekiz isim ve erkek hayvanların organlarına verilen isimler ele alınıyordu. Hikâyelerde kadınların hile ve ihanetleri, zevkin sebepleri, kısırlık, çocuk düşürme, iktidarsızlık, küçük penisler, kötü kokular, ceninin cinsiyetini bilme ve birleşmeye yardımcı olmak üzere yumurta kullanımı gibi konularda bilgi verilir. *Itırlı Bahçe*'nin Arapça versiyonunda eşcinselliği işleyen bir bölüm vardır, fakat Avrupa'da yapılan tercümelerin çoğundan bu bölüm çıkarılmıştır. Tüm kitap, **Chaucer**'ın *Canterbury Tales* (Canterbury Hikâyeleri)'nde olduğu gibi, Allah'a bağışlanmak için dua edilmesiyle bitirilir: 'Ey Allah'ım, bunun için bana kıyamet gününde ceza verme.' Bu da çalışmanın mistik bir çalışmadan çok, erotik gerçeklere veya fanteziye dayalı bir çalışma olduğunu teyit eder.

MİSTİK SEMBOLİZM

Kuran Zerdüşt, Yahudi ve Hıristiyan eskatolojilerindekine büyük ölçüde benzeyen fiziksel benzetmelerle Cennet ve Cennet Bahçesi tabloları sunuyordu. Fakat *Kuran* bazı noktalarda, inananları hoşnut kılacak, eleştirenlerin de aşağıla-

masına yol açacak biçimde ileri gitmiştir. Cennet'te kutsanmış olanlar mücevher kakmalı divanlarda uzanacaklar, daimi gençlik oğlanları çevrelerini alacak, akan şaraptan (yeryüzündeki Müslümanlar'a yasaklanmıştır) kadeh, testi ve kupalarla içecekler ve ne baş ağrısı, ne de sarhoşluk çekeceklerdir.

En göze çarpanlar ise, 'huriler'dir (*hur*), yani 'beyaz olanlar' veya 'parlak gözlü olanlar', gözlerinin irislerinin siyahı, çevrelerindeki parlak beyazla kuvvetli bir tezat oluşturan kadınlar. Hurilerden *Kuran*'da dört defa bahsedilmektedir ve bir iki başka pasaj ise onları kutsanmış olanların eşi olarak tanımlamıştır. Onlar kıymetli inciler gibidir, 'yapmakta olduklarının ödülleridir'; onlar 'lekesiz bakirelerdir', 'aşk dolu ve aynı yaştadırlar', gizli inciler, yakutlar, mercanlar gibidirler, iri göğüslüdürler, ne insanlar ne de cinlerce bekâretleri bozulmuştur, kameriyelerde oturmuş, utangaç, çekingen bakışlar fırlatmaktadırlar. (55.56; 56.22)*

10. (Hayırda) önde olanlar, (ecirde de) öndedirler.
11. İşte bunlar, (Allah'a) en yakın olanlardır,
12. Naîm cennetlerinde .
13. (Onların) çoğu önceki ümmetlerden,
14. Birazı da sonrakilerdendir.
15. Cevherlerle işlenmiş tahtlar üzerindedirler,
16. Onların üzerlerinde karşılıklı olarak oturup yaslanırlar.
17. Çevrelerinde, (hizmet için) ölümsüz gençler dolaşır;
18. Maîn çeşmesinden doldurulmuş testiler, ibrikler ve kadehlerle.
19. Bu şaraptan ne başları ağrıtılır, ne de akılları giderilir.

* "Oralarda gözlerini yalnız eşlerine çevirmiş güzeller var ki, bunlardan önce onlara ne insan ne de cin dokunmuştur." DİB Meali, 55.56 (Çev. n.)

20. (Onlara) beğendikleri meyveler,
21. Canlarının çektiği kuş etleri,
22. İri gözlü hûriler,
23. Saklı inciler gibi.
24. Yaptıklarına karşılık olarak (verilir).'*

Bu ayetlerin tamamı, genellikle İslam'ın Mekke'deki ilk günlerine atfedilen bölümlerindendir. Bazı gayrimüslim âlimler, Cennet'teki bakireler fikrinin, genellikle feminen görünen Zerdüşt veya Hıristiyan melek figürlerinden esinlemiş olabileceğini ileri sürmüşlerdir. Fakat İslam'daki huriler bu dünyadaki zevkleri ve bakirelerin erkeklere verdiği hizmetleri öteki dünyada sürdürürler. Daha sonraki zamanlara ait İslami edebiyat, huriler hakkında daha fazla detay vermiştir. O kadar saydamdırlar ki, kemiklerinin iliği yetmiş kat ipek elbise altından görünür. Göğüslerinde iki isim yazılıdır, biri Allah'ın, diğeri kocalarının ismi. Fakat müslüman âlim yorumcular, cennetteki kadınların isimleri dünyadaki kadınlarla aynı olsa da, bunun yalnızca 'gerçek özdeşlik taşımayan, metaforik bir anlatım ve karşılaştırma' olduğunu belirtmişlerdir.

Kuran'daki bazı geç dönem Medine'de nâzil olan sûrelerde, gelişen teolojiyle birlikte, Cennet'teki 'arındırılmış eşler'den bahsedilmekteydi ve bunların huriler mi, yoksa Müslümanlar'ın yeryüzündeki inançlı eşleri mi olduğu açık değildir. Fakat, kadınların cennete gidemeyeceği yolundaki İslami inanışa rağmen, *Kuran*'da inançlı erkeklerin, kadınların ve çocukların cennete aile olarak girecekleri ifadesi yer almaktadır: "Cennet Bahçesi'ne dürüst olan eşleri ve dölleriyle birlikte gireceklerdir", ve yine, "(O yurt) Adn cennetleri-

* DİB Meali, 56. Bu ayetler orijinal metinde yer almamaktadır, fakat bir önceki paragrafın daha iyi anlaşılması için verilmelerini uygun bulduk. (Çev. n.)

dir; oraya babalarından, eşlerinden ve çocuklarından sâlih olanlarla beraber girecekler, melekler de her kapıdan onların yanına varacaklardır.'* 'Rabbimiz! Onları da, onların atalarından, zevcelerinden, nesillerinden iyi olanları da kendilerine vâdettiğin Adn cennetlerine koy. Şüphesiz azîz ve hakîm olan sensin!"** Erkeklerle eşleri Bahçe'ye bayram kıyafetleri içinde girecekler, gölgedeki divanlara uzanarak meyve veya arzu ettikleri başka şeyleri yiyeceklerdir. "Müslüman erkekler ve Müslüman kadınlar, mümin erkekler ve mümin kadınlar, taata devam eden erkekler ve taata devam eden kadınlar, doğru erkekler ve doğru kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, mütevazı erkekler ve mütevazı kadınlar, sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, ırzlarını koruyan erkekler ve (ırzlarını) koruyan kadınlar, Allah'ı çok zikreden erkekler ve zikreden kadınlar var ya; işte Allah, bunlar için bir mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır."***

Tanrı veya mutlak gerçeklikle birlik olarak tanımlanabilen mistisizm, geleneksel teolojideki Allah-insan tezatına rağmen İslam'da gelişti. Bir yazarın öne sürdüğü gibi, yalnızca Allah insanla arasındaki sonsuz mesafeyi kaldırabildiği için, her şeye yeten gücüyle bunu yapan da Allah'tır. Diğerleri, Müslüman gizemcilerin ifade ettiği, fiili panteizmdeki ve Tanrı'yla özdeşleşmedeki Hindu etkisini görmüşlerdir.

Kuran'da neredeyse hiç yer almayan Allah'ın insan sevgisi ve insanın Allah sevgisi, kısa sürede İslam gizemcileri için önemli bir tema oldu. İlk İslam gizemcilerinden biri bir kadın, hiç evlenmeyen ve 'ikinci lekesiz Meryem' olarak adlandırılan **Basralı Rabia**'dır. Rabia Allah'tan *eşi* ve kalbi-

* DİB Meali, 13.23, (Çev. n.)
** DİB Meali, 40.8 (Çev. n.)
*** DİB Meali, 33.35 (Çev. n.)

nin *sevdiği* olarak bahsetti. Bu duygular, cinsel dürtülerin yüceltilmesi olarak yorumlanabilse de, öğretisinde pek az açık cinsel sembolizm vardı.

Aşk dilini kullanan, fakat daha açık sözlü bir şekilde cinsel aşk öykülerinin erotik tarzında yazmayan diğer İslam mistikleri için de aynı şey söylenebilirdi. **Şirazlı Sadi**, XIII. yy.'da Bahçe ve Gül Bahçesi hakkında mistik şiirler yazdı. Bu şiirlerde, *Itırlı Bahçe*'de olduğu gibi bir sembolizm kullanıldığı düşünülebilirdi, fakat bunlar daha çok kişisel ve sosyal dindarlığı teşvik eden şiirlerdi ve Allah aşkına dair bazı dizelerle basit meseller içeriyordu. Bir dansçının eteği mum alevinde yandı ve âşıklarından biri ona üzülmemesini, çünkü Allah aşkının onun hayatını yakıp yok ettiğini söyledi.

Muhtemelen, ruhani anlam taşıyan aşk şiirlerinin en ünlü İranlı şairi, yine Şirazlı, XIV. yy. şairi **Hafız**'dı. Aşkından, kadınından, aşkının gerçek ateşinden ve tutkulu kırmızı şarabından bahsediyordu, fakat bu insani bir aşk da olsa, ilahi bir aşk da, gerçekten erotik kitaplara ait türden cinsellik yoktur.

Kendi ülkesinde ikinci sınıf gizemci olarak görülmesine karşın, Batı'ya göre yalnızca aşka ve şaraba övgüler düzüyor gibi görünen kişi, XII. yy.'da yaşamış matematikçi ve şair **Ömer Hayyam**'dı. Çanak çömleklere bakarak aşkı, aynı zamanda da yaşamın gelip geçici gösterisini ve her şeyin sonunda kil ve toza dönüşmesini hatırlıyordu:

Aşk peşinde koşan bir âşıktı bu Çömlek bir zamanlar,
Güzel bir yüzün hayranı, benim gibi;
Boğazına tutturulmuş bu sap bir zamanlar
Aşığının boynuna sarılmak için uzanan bir eldi.

En ünlü dörtlüğü şöyledir:

Burada, ağacın altında, bir somun ekmekle,
Bir şişe şarap, bir şiir kitabı – ve sen
Yanımda şarkı söylerken bu Issız Yer'de –
*Ve ıssızlık cennet'tir yeterince.**

Bu erotik bir piknik gibi geliyordu kulağa, fakat ekmekle şarap dini sembollerdi, şiir kitabı mistiklerin yazdıklarına benzer şarkılar olabilir ve genellikle bu mistikler çöle çekilirlerdi. 'Sen' insan veya ilahi bir âşık olabilirdi ve daha sonraki bir dörtlüğün belirttiği gibi, peçe düştüğünde nesneyle özne arasında, 'Senle ben arasında' bir farklılık kalmazdı. Bu yalnızca belirsizce ve sembolik olarak cinsellik içerir ve eğer varsa, Siva ile Şakti veya Yang ile Yin'in şehvetli kucaklaşmalarıyla yalnızca uzak bir ilişkisi vardır.

KADINLARIN DURUMU

(a) İslam Öncesi ve Erken İslam Dönemleri

İslam öncesi ve İslam'ın ilk dönemlerindeki özgür kadınların, daha sonraki toplumlarda, peçe ve kapanma sonrası sahip olduklarından daha fazla bağımsızlığa sahip oldukları görülüyor. Anaerkil bir aile düzeni vardı ve akrabalık anne tarafına göre belirleniyordu. Bir kadın kocası tarafından değil, ailesi tarafından kontrol ediliyordu. Kadınlar kendi kocalarını seçebiliyordu ve kötü davranışa maruz kalırlarsa ailelerine geri dönebiliyorlardı. Bazen evlilik için kendilerini su-

* Rubaiyat, benim versiyonumda 35. dörtlük, Fitzgerald'ın versiyonunda 11.dörtlük.

nabiliyorlardı ve Muhammet'in ilk eşi Hatice'nin, iyi bir aileye sahip, fakat fakir ve öksüz olan Peygamber'e kendini sunması da tam olarak böyle bir şeydi.

Bedevi şiiri kadınların asaletinden ve sadakatinden bahsediyordu ve onların iffetini korumak için atlıların yola çıkmasını esinlerdi. Kadınların cesaretini, kendi yaşamlarını tehlikeye atarak halkının erkeklerini düşmanlara karşı koruyan kadınları konu eden hikâyeler anlatılırdı. Fiziksel çekicilikleri detaylarıyla anlatılır, ahlaki özelliklerine daha az dikkat edilirdi.

Buna karşın cahiliye devrinde, kız bebekleri diri diri gömme geleneği hüküm sürüyordu ve bu *Kuran*'da kınanıyordu: "Onlardan birine kız müjdelendiği zaman öfkelenmiş olarak yüzü kapkara kesilir.' 'Kendisine verilen müjdenin kötülüğünden dolayı kavminden gizlenir. Onu, aşağılık duygusu içinde yanında mı tutsun, yoksa toprağa mı gömsün! Bakın ki, verdikleri hüküm ne kadar kötüdür!", "Diri diri toprağa gömülen kıza, sorulduğunda,' 'Hangi günah sebebiyle öldürüldü?diye."* Bu uygulama için hangi ekonomik sebep öne sürülüyor olursa olsun, İslam tarafından kaldırılmıştır.

İslam'ın ilk dönemlerinde, kadınlar, daha sonraki dönemlere göre daha fazla özgürlüğe sahiptiler. Ayşe peçe takarak kendini başkalarından gizlemeyi reddetti ve şöyle dedi: "Yüce Allah beni güzellik damgasıyla damgaladığından, erkeklerin görmelerini ve onlara karşı ne kadar lütufkâr olduğunu anlamalarını istiyorum, bu güzelliği örtmeyeceğim, çünkü bende, başkalarının konuşacağı herhangi bir kusur yok.' İlk günlerde kadınlar ibadet konusunda da daha özgürdü, ve Ömer'in eşi sabah ve akşam namazlarında, camide erkeklere katılırdı. Sorgulandığında, sertçe, Peygam-

* DİB Meali, 16.58, 16.59, 81.8, 81.9 (Çev. n.)

ber'in şöyle dediğini söylemişti: "Allah'ın kadın hizmetkârlarının, ona ibadet edildiği yerlere girişini engelleme."*

Bedevi kadınları, zaten bir eşi olan bir adamla evlenmeyi reddetme ve başka bir eş alan adamı terk etme hakkına sahiptiler. Bu gelenek de erken dönemde uygulanmaya devam etti. Fakat İslam'ın edindiği başarıyla, esir kadınların fatihleriyle evlenmesi üzerine, Müslüman erkeklerin kölelerle evlenmeyi tercih ettikleri, çünkü onların özgür Arap kadınlar kadar bağımsız olmadıkları söylenir. Poligami ve geçici evlilik uygulaması, hareme kapanma ve peçe takma birleşerek eski kadın özgürlüğünü engeller oldu.

Kadınların özgürlüğünün kısıtlanması, dini olduğu kadar sosyal bir gelişmeydi de ve özellikle Ortadoğu imparatorluklarında geçerlilik kazandı. Bugün de Arap krallıklarında tüm güçleri ile devam etmektedir. Ortaçağ Arap gezginleri Berberî kadınlarının bağımsızlıklarından ve peçe takmamalarından bahseder. Bazı Afrika ülkelerinde Müslüman kadınlar ya çok az peçe takmaktadır ya da hiç takmamaktadır. Özellikle İspanya'da, kadınlar bilim alanında aktiftiler ve Hadis geleneğinin koruyucuları arasında pek çok kadın vardı. Bazı ülkelerde kadın gizemciler de dikkat çekiyordu.**

(b) Peçe

Peygamber'in ailesinin büyümesiyle kendi pozisyonu da güçlendi ve ziyaretçiler, haber vermeden gelmemeleri ve yemekten sonra kalmamaları konusunda uyarıldılar. Benzer şekilde, Peygamber'in eşlerinden bir şey isteyeceklerse, ancak bir perdenin arkasından isteyebilirlerdi, ve Peygamber'in eş-

* Bkz. M. Smith, *Rabi'a the Mystic* (Mistik Rabi'a), 1928, s. 120, 124.

** Bkz. *'Women in the Hadith Literature'* (Hadis Edebiyatında Kadınlar), Muslim Studies, I. Goldziher, Çev. S. M. Stern, 2. Cilt, s. 366.

lerine de 'sıradan kadınlar gibi olmadıklarından' evlerinde kalmaları ve eski putperest dönemindeki gibi sallana sallana yürümemeleri, 'kalbinde hastalık olanların şehvet dolu olmalarını' sağlayacak tarzda konuşmamaları uyarısı yapıldı. (33.32 ve 53)*

Dahası, Muhammet'in eşleri, kızları ve kadın inananlarına, hakarete uğramayıp, fark edilmek için 'örtülerinin bir kısmını üzerlerine bırakmaları' söylenmişti (33.59).** Ve yine:

"Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) korusunlar; namus ve iffetlerini esirgesinler. Görünen kısımları müstesna olmak üzere, zinetlerini teşhir etmesinler. Baş örtülerini, yakalarının üzerine (kadar) örtsünler. Kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kendi kadınları (mümin kadınlar), ellerinin altında bulunanlar (köleleri), erkeklerden, ailenin kadınına şehvet duymayan hizmetçi vb. tâbi kimseler, yahut henüz kadınların gizli kadınlık hususiyetlerinin farkında olmayan çocuklardan başkasına zinetlerini göstermesinler. Gizlemekte oldukları zinetleri anlaşılsın diye ayaklarını yere

* "Ey Peygamber hanımları! Siz, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer (Allah'tan) korkuyorsanız, (yabancı erkeklere karşı) çekici bir eda ile konuşmayın; sonra kalbinde hastalık bulunan kimse ümide kapılır. Güzel söz söyleyin."

"Ey iman edenler! Siz zamanını gözetlemeksizin, bir yemeğe davet edilmedikçe, Peygamber'in evlerine girmeyin. Ancak davet edildiğiniz vakit girin. Yemeği yediğinizde hemen dağılın, sohbete dalmayın. Çünkü bu hareketiniz Peygamber'i üzmekte, fakat o (size bunu söylemekten) utanmaktadır. Ama Allah, hakkı söylemekten çekinmez. Peygamber'in hanımlarından bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin. Bu, hem sizin kalpleriniz, hem de onların kalpleri için daha temiz bir davranıştır. Sizin Allah'ın Resûlünü üzmeniz ve kendisinden sonra onun hanımlarını nikâhlamanız asla caiz olamaz. Çünkü bu, Allah katında büyük (bir günah)tır." DİB Meali, 33.32, 33.53 (Çev. n.)

** 'Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve müminlerin kadınlarına (bir ihtiyaç için dışarı çıktıkları zaman) dış örtülerini üstlerine almalarını söyle. Onların tanınması ve incitilmemesi için en elverişli olan budur. Allah bağışlayandır, esirgeyendir.' DİB Meali, 33.59 (Çev. n.)

vurmasınlar (Dikkatleri üzerine çekecek tarzda yürümesinler). Ey müminler! Hep birden Allah'a tevbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz."*

Bu talimatlar, evdeki özgür ve rahat giyimden daha çok, halk içinde bedenin örtülmesiyle ilgiliydi ve ayetlerin hiçbiri yüzün peçeyle örtülmesini açıkça emretmiyordu. Daha sonra, bu kuralların sebepleri hakkında değişik hikâyeler anlatılmıştır, örneğin erkek ziyaretçiler Muhammet'in eşlerinin ellerine dokunmuşlar, veya içeride tuvalet olmadığından, kadınlar gece tuvalete çıktıklarında, inanmayanlar tarafından bilinçli bir şekilde veya köle zannedilerek hakarete uğramışlardır. Muhtemelen bazı erkekler, Muhammet'in eşleri aracılığıyla ondan bazı isteklerde bulunmuşlar, fakat akraba olmayan erkeklerle kadınlar arasında şahsi görüşmeler şüpheyle karşılandığından, eşlere koruma sağlama gereği duyulmuştur, özellikle Ayşe ile genç adam hakkında, 'yalan meselesi'yle ilgili dedikodular yapıldığından beri.

Buna karşın, kadınların peçe takmaya zorlanması, imparatorluğun merkezinin Bağdat'a taşınmasından sonra gündeme gelmiş gibi görünür. Halk içinde kadınların peçe takmasının kural olduğu zamanlarda bile, tarihçiler kırsal alanda, erkeklerin yanında ter döken kadınların nasıl örtündüğü hakkında bilgi vermeye zahmet etmemişlerdir. Pek çok Ortadoğu ülkesinde, geleneksel dışarı kıyafeti, baştan ayağa bedeni örten bol bir giysi, bir peçe (*burka*) ve gözler dışında tüm yüzü tamamen kaplayan ve neredeyse yere kadar uzanan, uzun beyaz bir müslin parçası olmuştur. Fakat çok değişik uygulamalar vardı ve *Modern Mısırlılar* hakkında yazan **E. W. Lane**, 1836'da bile, Mısırlı kadınların yüzlerinden çok başlarının üst ve arka kısımlarını kapamayı daha önemli bulduk-

* DİB Meali, 24.31 (Çev. n.)

larını ve 'daha aşağı tabakalardan pek çok kadının, metropollerde bile, yüzlerini hiç gizlemediklerini' belirtir.

(c) Haremler

Kadınların peçeyle örtülmesi ve poligami, hiç de şaşırtıcı olmayan bir şekilde, eşlerin ve cariyelerin, yabancı erkeklerin bakışlarından uzak, özel bölümlere kapatılmasıyla sonuçlandı. Savaş zamanları dışında, cinslerin dengesi hemen hemen eşit olduğundan, bir erkeğin birden çok eşinin olması, bir diğer daha genç ve daha fakir erkeğin hiç eşinin olmaması anlamına geliyordu ve bu da kıskançlığa ve gizli ilişkilere yol açabiliyordu.

Harem (*harim*) sözcüğü Ortadoğu'da kullanılıyor ve diğer erkeklere 'yasak' anlamına geliyordu. Kökeni Arapça *haram* sözcüğüdür ve İbranice'deki benzer sözcük gibi, başka bir anlamda 'kutsal' demektir. Iran'da ve Hindistan'da bu tür kadın bölümlerine verilen isimler, 'kadın' sözcüğünden gelen *zanana* ve ev halkını yabancılardan ayıran 'perde' anlamına gelen *purdah* sözcükleriydi. Kadınların bu şekilde kapatılması için kutsal kitapta destek, yukarıda tekrarlanan ayetlerde bulundu, fakat belki de gerçekte, kadın inananların bedenlerini örtmesi ve Peygamber'in eşlerinin ziyaretler sırasında bir perdenin arkasında durması dışında bir gereklilik getirmemektedir. Fakat bu tür kısıtlamaları, özellikle büyük ve zengin evlerde, hayatın başka alanlarına yaymak kolaydı. Buna karşın, muhtemelen fakirlerin şartları bu kadar mahremiyete elvermemekteydi.

Harem hayatına ilişkin tasvirler, doğası gereği azdır. Genelde, yetişkin erkeklerin yalnızca eşlerini ve kadın kölelerini peçesiz görmesine izin verilirdi, fakat tüm kadınlar, Müslüman olmasalar dahi, son zamanlarda haremlere girebili-

yordu. Eşlerin kendileri hapis hayatı yaşamıyorlardı, çünkü doğru şekilde örtündükleri sürece dışarı çıkıp, birbirlerini ziyaret edebiliyorlardı ve genellikle perdeli tahtırevanlarda yolculuk yapıyorlardı. Bayan Meer Ali, bir Müslümanla evlenip, Lucknow'daki bir Zenana'da* on iki yıl boyunca yaşadı ve XIX. yy. Zenana yaşamına ilişkin canlı tasvirler yaptı. Başta, kadınların yaşadığı yaşamların monotonluğuna acıdı, fakat özgürlüğü hiç bilmedikleri için kendi sınırlı talihleriyle mutlu olduklarını düşündü. Kadınlar arkadaş sahibi olmaktan çok hoşlanıyorlardı ve kendi cinslerinden ayrı tutulmuyorlardı. Sık sık birbirlerini ziyaret ediyor, evde eğleniyorlardı. Ramazan'daki oruç süresi hariç, değişik yiyecekler yiyorlar, nargile içiyorlar ve ziyaretçilerine sunuyorlardı.

Zengin haremlerde kadın köle çok oluyordu, fakat erkek hizmetkârların, saygın Müslümanlar'ın haremlerine girmesi yasaktı. Buna karşın hadımlar ve genç oğlan çocukları kadınların yüzlerini görebiliyorlardı. Her zaman olmasa da, genellikle hadımlar siyah kölelerdi ve haremde hizmet görmeleri için hadım edilirlerdi. *Bin Bir Gece Masalları* ve diğer aşk hikâyeleri, üretken olmasa da, hadımların en yüksek tabakadan kadınlarla yaşadıkları cinsel yakınlığı anlatıyorlardı. Müslüman olmayan yazarlar, haremler için düzenlenen kadın ve erkek köle pazarlarını görünce şok geçirdiklerini ifade ediyor ve kurbanların bazılarının Hıristiyan köle tacirlerince sağlanmasına üzülüyorlardı.

Hadımlarla ve erkek kölelerin bulunduğu ortamda eşcinsel ilişkiler gelişti. Fakat güvenilir istatistikler olmadığından bunların sıklığını kestirmek mümkün değildir. Sayısız fahişeye ek olarak, kadın gibi giyinen efemine erkekler olduğu anlatılmıştır ve yabancılar sık sık Müslümanları oğ-

* ***Zenana*** Harem Dairesi (Çev. n.)]

lancılıkla suçlamıştır. Yine de eşcinselliğin *Kuran*'da ve geleneklerde yasak olduğunu hatırlatmakta fayda vardır.

Çağımıza kadar pek çok değişiklik yaşanmıştır, bazen Batılılaşma hareketleri yaşanmış, bazen de eski geleneklere geri dönülmüştür. Tahminen kadınların yüzde doksanının peçe taktığı Mısır'da pek çok Müslüman kadın işe giderken Batı tarzı giyinmektedir. Fakat komşu Sudan ve Arabistan'da, çok kültürlü kadınlarla fahişeler dışında, neredeyse tüm kadınlar peçelidir. Türkiye gibi laik ülkelerde peçe yasaklanmıştır, fakat Pakistan'da, genç kadınlar naylon peçeler kullanarak cazibelerini gizlemek yerine, daha da göze çarpar kılmışlardır. Modern İran'daki mücadelelerde, heveskar dindarlar eğitimli kadınlara kollarını ve yüzlerini kapamalarını söylemişlerdir, fakat 'bazı yönergeleri izlemeleri koşuluyla' kendi elbiselerini seçebilecekleri söyleniyordu. Reformcularla feministler peçeye, haremlere ve kadın sünnetine karşı çıkıyorlar, fakat gelenekçiler, İslam'ın Batı tarzına karşı savunulmasının bir parçası olarak bunları desteklediler. Bu karşıt düşünceler arasındaki gerilimin uzun zaman süreceği anlaşılmaktadır.

VIII. BÖLÜM

İBRANİ YEMİNİ

YARATILIŞ

Eski dönemlerde İbraniler'in genel olarak yaşama ve cinselliğe yaklaşımları doğacı idi. Bunları ilahi yaratımlar olarak kabul etmesi sebebiyle yaklaşımlarının dinsel olduğu da söylenebilir. Yahudilik, insan doğasına gerekli alanı sağlamasıyla 'doğal' ve 'klasik'ti. Fakat her zaman klasik sayılamayacak bir şekilde insanın ötesine, Tanrı'ya baktı; insanı her şeyin ölçüsü olarak değerlendirmek yerine, insanı Tanrı'nın önünde durduğu haliyle göz önüne aldı.

Tekvin'in ilk bölümündeki yaratılışa dair şiirsel tasvir, din adamı yazarların ince anlatımıyla, ilahi emirlerin aşamalarını, yeni olguların ortaya çıkışını aktarıyor ve her anlatımı 'Tanrı iyi olduğunu gördü' nakaratıyla bitiriyordu. Yaratılışı tamamlamak üzere insanoğlu, Tanrı'nın imgesinde, 'benzeyişimize göre' ve her iki cinste yaratıldı: 'Onu Tanrı'nın suretinde yarattı; onları erkek ve dişi olarak yarattı.' Tanrı'da iki yanlı cinselliğe dair herhangi bir belirtiye hemen hemen hiç rastlanmaz. Oysa bu kavram eski dünyada yeterince yaygındı, fakat din adamı yazarlar reformcuydular ve geçmişin çoktanrıcılığından kaçınmaya çalıştılar. Bununla beraber, er-

kek de, dişi de 'çok iyi' idi ve Tanrı'nın ilahi suretinde yaratılmış, takdir edilmişti.

Erkekle dişiye verilen cinsel amaç üremek ve ilahi yaratımı devam ettirmekti. İlk insanlara 'verimli ol ve çoğal' emri verildi, böylece cinsel ilişki ırkın devam ettirilmesi için kullanıldı. Dünya kullanılacak ve geliştirilecek, iyi bir yerdi. İnsanoğluna 'yeryüzünü tekrar doldur ve onu hizaya getir', denizin, havanın ve toprağın tüm hayvanlarını 'hakimiyetin altına al' denilmiştir. Burada herhangi bir şekilde dünyadan el etek çekme yoktur. Yahudilik genelde cinsellikten kaçınmaya ve çileciliğe karşıdır.

Tekvin'in takip eden bölümlerinde yaratılışa ilişkin ikinci anlatım, muhtemelen ilahi YHWH ismini kullandıklarından Yehova yazarları olarak anılan yazarların eski gelenekleri daha kaba, daha ilgi çekicidir. Yalın fakat kuvvetli ilahi sözcüklerle, erkekle kadının ilahi surette yaratılmasıyla en yüksek noktasına erişen yaratılışın düzenli aşamaları yerine, burada gök ve yer birden tek günde ortaya çıktı. Erkek kilden bir oyuncak bebek gibi şekillendirildi ve Tanrı burnuna 'yaşam nefesini' üfledi, kadın da onun 'yardımcısı' ve eşi olarak, Adem'in kaburga kemiğinden yapıldı. 'Topraktan gelen' Adem, ona Havva, 'yaşam' adını verdi. Havva 'kemiğinden kemik, etinden et'ti. İkisi de çıplaktı ve utanma bilmezdi.

Adem'le Havva'nın itaatsızlık sonucu 'Düşüş'lerinin, örtünmelerinin ve Aden'den kovulmalarının öyküsüne ilişkin pek çok yorum yapılmıştır. Fakat gelenekçi yorumcular Düşüş'ü, cinselliğin ayartması veya kötülüklerinin bir kanıtı olarak yorumlamadılar. Aslında, anlatıda Adem'le Havva'nın cinsel birleşmelerinin daha sonra, Aden'den ayrılmalarından sonra, 'tüm dünyanın önlerinde olduğu' bir zamanda vuku bulduğu açıkça belirtiliyordu. Düşüş, 'iyinin

ve kötünün bilgisi ağacı'nın meyvesini yememe yönündeki ilahi emre itaatsizliğin sonucu idi. 'İlk günah', Tanrı'ya isyandı, 'İnsan'ın ilk itaatsizliği ve o yasak ağacın meyvesi'ydi.

Hikâye karmaşıktı, çünkü ölümün varlığını açıklamak için Aden Bahçesi hikâyesinin benzediği bir Babil miti anlatılırdı. Görünüşe göre, açıkça olmasa da, Tekvin'deki anlatı, ölümün yasak ağacın meyvesini yemenin sonucu olduğunu kabul ediyordu. Bununla, Adem'le Havva'nın 'meyveyi yedikleri gün' hemen ölmelerinin mi, yoksa tüm insanlığın eninde sonunda ölümünün mü kastedildiği konusu, uzun zaman üzerinde tartışılmış bir konudur. **Milton** ağacın 'ölümcül tadının dünyaya ölümü ve bütün acılarımızı getirdiğini' düşünüyordu. Yasak meyveyi yemenin cezası ani ölüm değil, kadın için hamile kalma sıkıntısı ve doğurma, Adem için 'yeryüzünde' bir lanet, kendi çabası ve alnının teri olmuştur. Sonra çift, 'yaşam ağacından da yemesinler' diye Aden'den kovuldu. Bu, belli ki 'sonsuza kadar yaşamalarını sağlayacak' başka bir kutsal ağaçtır.

Hikâyedeki konuşan yılan merak uyandırıcı bir unsurdu ve Şeytan veya İblis olarak tanımlanmamıştı. Yılan kadına 'ölmeyeceksin' dediğinde, bunun kaynağı, deri değiştirmeleri, fakat yaşamaya devam etmeleri sebebiyle yılanların genelde ölümsüz kabul edilmeleri olabilirdi. Yılan aynı zamanda yaygın bir fallik semboldür ve bazı ülkelerde insana cinsel ilişki kurma yöntemlerini öğrettiği kabul edilir. Tekvin'de yılan, meyveyi yediklerinde 'gözlerinin açılacağını ve tanrılar gibi olacaklarını, iyiyi kötüden ayırt edebileceklerini' söylüyordu. Adem'le Havva'nın yedikleri meyvenin adı verilmemiştir, fakat kesinlikle elma değildir, cinsel bir sembolizm taşıyan bir incir veya şeftali olabilir. Meyveyi yedikten hemen sonra Adem'le Havva çıplak olduklarının farkına

vardılar ve kendilerini incir yapraklarıyla örttüler. Kovulmalarından sonra, Adem karısını 'bildi', ona gitti, böylece Havva hamile kaldı ve bir oğul doğurdu.

İkinci Tekvin hikâyesi, çoğu mit gibi, daha karmaşıktı, fakat Babil'e ait benzerinin yarısı kadar karmaşık değildi. İçinde cinsel unsurlar yer almış olabilir, fakat bunlar kötücül veya Tanrı'nın iradesine aykırı değildi. Aden Bahçesi hikâyesinin, insanların tamamına geçen bir İlk Günah ya da suçluluk duygusu miras bırakan bir Katı Ahlaksızlık öğrettiği yolundaki yaygın düşüncelerin Eski Ahit'te bir dayanağı yoktur. Bunun cinsel bir düşüşü ifade ettiğine ilişkin bir fikir de yoktur.

Dikkat çekici bir başka nokta ise, *Kitabı Mukaddes*'te bulunan öğretilerde insan doğasının birliğidir. Bedenle ruh birbirine sıkı sıkıla bağlıydı, bu yüzden *Kitabı Mukaddes* insana bir ruh verildiğini değil, insanın 'yaşayan bir ruh olduğunu' söyler. İbranice'deki 'ruh' (*nefeş*) sözcüğü, çağımızda 'kişiliğe' ilişkin düşüncelere yakındı ve bütünüyle bireyi tanımlıyordu. Mutsuzluk verici ve belirsiz olarak düşünülen ölümden sonra bile, 'yeniden dirilen beden' inancıyla gerçek umut geliyordu. Bu psikolojik birlik, Paul'ün zamanından beri ortaya çıkan ve Hıristiyanlığın cinsellikle ilgili daha sonraki öğretisini etkileyen, fiziksel ve ruhani arasındaki karşıtlıkla, Helenistik ikicilikten çok farklıdır.

PENİS SİMGECİLİĞİ VE SÜNNET

Müstehcen bulunan bölümleri çıkarılmış olsa da, Eski Ahit'te penis simgeciliğine ilişkin başka öğeler bulunabilir. Kutsal sayılan dik kayalar ve taşlar penis simgeleri olmuş olabilir. Musa'nın, yılana dönüşen bir asası olduğu ve insanlar yılanlar tarafından ısırıldığında bunu tunçtan bir yılana

çevirdiğini, böylece 'tunç yılana bakanların yaşadığı' söylenir. Kral Hezekiya zamanında insanlar hâlâ bu yılan için tütsü yakıyorlardı.

Altın buzağı veya boğa buzağısı da cinsel bir sembol olmuş olabilir, çünkü genelde boğaların büyük cinsel güçleri olduğuna inanılırdı. Harun altın buzağıyı yaptığında 'insanlar oturup yedi, içti, ayağa kalktı ve dans etti.' Dağlardan döndüğünde Musa 'şarkı söyleyenlerin seslerini duydu'. 'Halkın serbest kaldığını' ve onları Harun'un 'serbest bıraktığını' gördü. Bir cümbüşün yer aldığını hayal etmek zor değildir (Çıkış 32). Kuzey İsrailli Yeroboam* bağımsız krallığını kurduğunda, Bethel ve Dan tapınaklarına altın boğa buzağıları dikilmişti, ve Jeroboam Harun'un sözlerini tekrarlamıştı: 'Bu sizin tanrınız [tanrılarınız], Ey İsrail, sizi Mısır topraklarından çıkaran.' Onları çıkaran Yehova olduğundan, boğayla temsil edilen o olmalıydı; fakat Kudüs'teki yazmanlara göre bu Yeroboam'ın, 'İsrailoğullarının günah işlemesine sebep olan' büyük suçuydu.

Eski Ahit'teki en açık penis simgeci unsur, sünnet uygulamasıdır. Bu törenin kaynağı ve amacı belirsizdir. Sami ırkından çoğu halkta, Mısırlılar'da ve pek çok Afrika kabilesinde yaygındır, Müslümanlarla Hıristiyan Etiyopyalılar tarafından uygulanır. Fakat sünnet çoğu Avrupalı'ya, Hintli'ye, Çinli'ye ve komşularına yabancıdır. Sünnetin başlangıcı konusunda *Eski Ahit*'te üç anlatım vardı. Din adamı yazar bunu İbrahim'e kadar götürdü. İbrahim sünneti Tanrı'yla bir akit olarak gördü ve kendi sünnet oldu, oğlu İsmail'i ve tüm ev halkını sünnet ettirdi. Tesniye yazmanı, Kenan topraklarına (Arz-ı mev'ud, vaadedilen toprak) girdiklerin-

* *Yeroboam* Efsaneleşmiş İsrail kralı... İsrail krallığının kurucusu sayılır. İ. Ö. X. yy.'da yaşamıştır. Yahudi kâhini Ahiya onun mezhep ayrılıkları yaratacağını önceden bilmiş ve söylemiş. (Ed. n.)

de Yeşu'nun* tüm İsrailoğullarını 'çakmaktaşından bıçaklarla' tekrar sünnet etmesini sağlamıştır.

Fakat en canlı ve muhtemelen en eski anlatımı, Yehovacı yazmanlar, Musa'nın hikâyesinde vermişlerdir (Çıkış 4). Buna göre Musa, karısı Tsippora** ve oğullarıyla, bir eşeğin üzerinde Mısır'a dönüyordu ve elinde Tanrı'nın asasını tutuyordu. Tanrı onunla bir handa yüzleşti ve onu "öldürmek istedi", muhtemelen bunun sebebi Musa'nın veya oğlunun Mısırlılar'da âdet olduğu üzere sünnet olmamış olmalarıydı. Bunun üzerine Tsippora 'bir çakmaktaşı aldı ve oğlunun gulfesini kesti. Bunu onun ayaklarına attı ve şöyle dedi. "Eminim ki benim için berbat bir güveysin." Böylece Tanrı onu bıraktı.

'Ayaklar' sözcüğü, cinsel organlar yerine kullanılmış bir örtmece olabilir. Fakat sünnetin, insan kurban etme yerine getirilen bir uygulama olduğu tartışmalıdır. Sözcük, 'kesilen' ve yok edilerek Tanrı'ya adanan bir şey anlamına gelir. Kurban eylemi ile ilaha adanır ve insanın Tanrı'ya sunduğu adağı, Tanrı'yla arasındaki akdi sembolize eder. İbraniler için sünnetsiz erkek Tanrı'yla akdini bozmuştur ve 'kendi insanlarından uzaklaştırılmalıdır'. Filistinliler***, Avrupalı olduklarından, sünnetsizdiler ve bu yüzden, benzer halklar gibi küçümseniyorlardı.

Musa ve Yeşu'nun hikâyelerinde ortaya çıkan çakmaktaşı kullanımı, sünnet uygulamasının çok eskilere dayandığını ve metal bıçaklar bilinmezden önce moda olduğunu gösteriyordu. Sünnetin orijinal amacının ne olduğunu söylemek zor-

* ***Yeşu*** Yahudi peygamberi... Musa öldükten sonra onun yerine geçmiştir. Dört büyük, Yahudi peygamberinden biri sayılır. *Tevrat*'ta Musa'ya bağlanan ilk bap kitaptan sonra en önemli kitap onun kitabıdır. (Ed. n.)

** ***Tsippora*** Medyan kâhini Yetro'nun kızıymış. (Ed. n.)

*** Bu cümlede kastedilen Filistinliler, günümüz Filistin'inin güney batısında kurulmuş olan, antik Philistia kentinin sakinleridir. (Çev. n.)

dur ve değişik teoriler öne sürülmüştür. Bunlar arasında en olası görüneni, gulfenin yarattığı darlığı gidererek cinsel ilişki için bir hazırlık oluşturmasıdır. Günümüze kadar gelen pek çok kabile bu töreni bebeklere değil, erkekliğe geçiş ayinlerinin bir parçası olarak gençlere uygular. Adetin başladığı dönemlerde hem İbrahim'in, hem de Yeşu'nun genç erkekleri sünnet ettikleri söylenirdi. Ancak, daha çok Hıristiyan vaftiz törenleri gibi, Yahudi sünneti de doğumdan sonraki sekizinci günde yapılmaya ve ardından çocuğa isim verilmeye başlandı.

Tsippora hikâyesi, sünnetin başlangıçta anneler tarafından uygulandığını düşündürebilir. Bazı yazarlar da, fazla bir kanıta dayanmadan, bunun bereket tanrıçasına bir adak olduğunu öne sürmüşlerdir. Fakat, bu tür bir tanrıça için daha uygun olacak kadın sünneti uygulaması İbranilerde yoktur. İbrahim hikâyesi, babanın uygulamada öne çıktığını gösterir. Daha sonraları operasyonu özel cerrahlar yapmıştır. Sünnet evde yapılmaktaydı, fakat ortaçağın başlarında bu işlem sinagoglara taşındı ve cemaatin önünde yapılmaya başlandı, bunu bir bayram havasına dönüştürecek uygun ilahiler de işleme eşlik etmeye başladı.

Sünnet, birkaç istisna dışında, çağlar boyunca Yahudiler'in işareti olmuştur. Helenistik dönemde Grekler'le Romalılar, sünnetli oldukları için Yahudiler'i küçümsüyorlardı ve hem **Antiochus Epiphanes** hem de Hadrianus* bu uygulamayı bastırmaya çalıştılar. Çıplaklık gerektiren halka açık oyunlarda ve diğer aktivitelerde yer almak isteyen bazı Ya-

* ***Hadrianus*** (Publius Aelius) Roma İmparatoru. İ. S. 130'da Kudüs'te bir *Aelina Capitolina* Kolonisi kurdu. Bunu Yahudilerin ayaklanması izledi (İ. S. 132). Ayaklanma kanlı bir şekilde bastırıldı ve Yahudiler dağıtıldı (İ. S. 134-135). Hadrianus, *Lex Hadriana de rudibus Agris*'i (Hadrianus'un Tarımla İlgili Yasaları) yayımlayarak küçük tarım mülkiyeti rejimini geliştirmek istedi. Adaletten ve düzenden yanaydı. Her milletin özelliklerine saygı göstererek, her yerde Roma hukukunu kabul ettirmeye çalıştı. (Ed. n.)

hudiler sünnet derilerini tekrar uzatacak bazı operasyonlardan geçtiler, fakat bu tür uygulamalar gelenekçiler tarafından şiddetle eleştirildi. XIX. yy. Yahudi reform hareketleri esnasında sünnet ve özellikle de Yahudi inancına dönenlere uygulanması öngörülen kurallar eleştirel değerlendirme altına alındı. Bu ikinci durum, operasyonun yetişkinler üzerinde uygulanmasını şart koştuğundan çok sert bulunuyordu. 1892'de Amerikan Reform Hareketi, din değiştirenlere sünnet yapılması şartını kaldırdı, bu değişikliği başka ülkelerdeki sinagoglar da izledi.

Sünnet Tanrı'yla yapılan akdin işaretiydi: 'Ve gulfe etinizde sünnet olacaksınız;ve sizinle benim aramdaki akdin alameti olacaktır' (Tekvin 17.11). Ev halkı arasındaki tüm oğullarla erkek köleler sünnet edilerek akit altına alınıyordu. Buna karşın reformculara peygamberler bedensel sünnetin resmiyetine karşı uyarıda bulundular ve konuşmaları, merak uyandıracak şekilde, içsel sembolizme çevirdiler. Bunun sonucunda Tesniye'ye dayananlar Yahudiler'i, 'kalplerindeki gulfeyi sünnet etmeye' teşvik etmeye başladılar ve Yeremya onları hem kalplerinde, hem de kulaklarında sünnetsiz olmakla suçladı.

Sünnet ilk Hıristiyanlar için bir sorundu. Yahudi geleneğini takip etmek isteyenler 'Musa'nın yaptığı gibi sünnet olmazsanız kurtarılamazsınız,' diyorlardı. Timoteyus'u sünnet etmesine rağmen fikir değiştiren **Paulus**'u takip edenler ise, 'Tanrı'ya dönenler arasında Yahudi olmayanları rahatsız etmeyeceğiz,' diyorlardı (Resullerin İşleri 15). **Petrus**'un 'sünnet öğretisinin' savunucusu olduğu gibi, Paulus da 'sünnet olmama öğretisinin' savunucusu oldu. Hıristiyan kilisesi neredeyse tamamen Yahudi olmayanlardan oluştuğu zaman, Yahudi geleneğini takip eden Ebiyonitler dışında, sünnet uygulaması terk edildi. Peygamberler tarafından başlatılan, ru-

hani sünneti konu alan ayetler, Hıristiyan yazmalarında yerini korudu. Bu ayetler, modern cemaatlere garip gelebilir: 'Biz Tanrı'nın ruhuyla tapınanlar, sünnetiz' ve 'onda, ellerle yapılmayan bir sünnetle sünnetlisiniz.'

ERKEK VE KADIN

Birden çok karısı olan İbrahim, İshak ve Yakup'la, *Eski Ahit*'in güçlü bir ataerkil vurgusu vardır. Bu da erkek egemenliğinin sürmesine destek olmuştur. Yasal olarak kadınlar daha alçak pozisyondaydılar ve bir kadın kocasının kimliği altındaydı. Kanunun gelişimi esnasında her iki cinsin de dini sorumlulukları vardı, fakat kadınlar bazı sorumluluklardan muaf tutulmuşlardı, örneğin muska taşımak zorunda değillerdi. *Tevrat*'ın emirlerini yerine getirme sorumluluğu erkeğe aitti ve kadının ev işleriyle ilgili sorumlulukları vardı. Talmud'da, kadın olarak yaratılmadıkları için erkeklerin edecekleri bir şükür duası yer almaktadır ve bu dua *Jewish Daily Prayer Book* (Onaylı Günlük Dua Kitabı)'nda hâlâ bulunmaktadır: 'Kutsanmışsın, Ey Tanrımız, evrenin Kralı, beni bir kadın olarak yaratmayan.' Kadınlar da kendileri adına 'beni iradene göre yarattığın için' diye Tanrı'ya şükrediyorlardı.

Talmud kadınlardan sık sık küçük düşürücü şekilde bahseder, fakat yaşamsal bir dini işlev üstlendiği, evdeki pozisyonu hakkında küçümseyici bir tavrı yoktur. Her Sebt günü evin annesi, kocası ve çocuklarıyla çevrelenmiş olarak, 'bizi emirleriyle kutsayan ve bize Sebt ışığını yakmamızı emreden' Tanrı'ya dua ederek mumları yakar. Sonra baba bir kupa şarap alır, üzerine Kidduş, günün kutsanması duasını okur, bir yudum alır ve karısıyla çocuklarına uzatır. Ardın-

dan babanın, Meseller'den erdemli kadına övgüler okuması da gelenek olmuştur.

'Değeri yakutlardan çok üstün' olan erdemli kadın Meseller 31'de detaylı bir şekilde ve parlak sözlerle tanımlanmıştır. Erdemli kadın şafaktan önce kalkar, ev halkını doyurur, elleriyle yün eğirir, keten dokur, öreke ve iğ çevirir. Tarla alır, bağ eker, fakir ve muhtaçlara yiyecek verir, ev halkını al giysilerle giydirir, keten giysiler, kuşaklar yapıp, tüccarlara satar. Çocukları ona kutsanmış der ve kocası onu över. Fakat bütün bunlar olurken erkek ne yapıyor? Yörenin ileri gelenleriyle köy kapısında oturuyor, muhtemelen yasal davalar hakkında hüküm veriyor veya dedikodu yapıyor.

Yahudiliğin *Kitabı Mukaddes*'e alınmamış Meseller kitabında (25-6) benzer, fakat daha belirsiz sözler vardı. 'Mutludur iyi bir kadının kocası', cesur bir kadının, utanma bilir bir kadının, sessiz bir kadının kocası mutludur; 'iyi bir kadının güzelliği', yüksek yerlerde doğan güneş gibidir. Diğer yandan, 'en berbat kötülük bile kadınların kötülüğünden iyidir', çünkü kötülük kadının görünüşünü değiştirir, yüzünü bir ayınınki gibi karartır ve bir aslan veya ejderhayla karşılaşmak bile yeğ tutulur. Sözcüklerle dolu bir kadın, yaşlı insanlar için kumlu bir yol gibidir, kötü bir kadın sığırların sarsılan boyunduruğu gibidir, sarhoş bir kadın büyük gazap uyandırır ve kadının ahlaksızlığı gözlerini yerden kaldırmasından bellidir. 'Günahın başlangıcı kadındandı, onun yüzünden hepimiz ölüme yazgılıyız.'

Bu kadın düşmanlığı, kadınların gevezeliğini ve kıskançlığını yeren Talmud'da da tekrarlanmaktadır, fakat bazı ayetler kadınların kararsız olduğunu ve yalnızca güzellikleri ile ilgilendiğini söylese de, bir başka ayet 'Tanrı kadınlara erkeklerden daha fazla akıl bağışlamıştır," diyerek kadınların hakkını teslim etmektedir. Bazı diğer kültürlerde olduğu gi-

bi, Yahudi kadınlarının cadılığa ve büyüyle ilgili uygulamalara erkeklerden daha fazla bağımlı oldukları söylenmiştir. Endor denen 'cadı'nın (yalnızca Onaylı Versiyon'daki başlıklarda 'cadı' sözcüğü geçmektedir) ispiritizmacı bir medyum olduğu açıktır ve 'aşina bir ruhu' olduğu söylenmiştir. Pek çok ülkede kadınların medyumluk yapması, bu cinsin büyüye özellikle eğilimli olduğunun öne sürülmesinin ardında yatan gerçek olabilir. Erkekler ise daha çok geleneksel ve toplumsal dini törenlerin savunucuları olmuştur.

Eski Ahit'teki ataerkil vurgu, Tanrı kavramını da etkilemiştir. Tanrı, halkının pederşahi hükümdarı ve sert kralıdır. Tanrı, her şeye gücü yeten, her şeyi bilen, her şeyi gören, kıskanç ve düşmanlarına ölüm verendir. Tüm bu insani duyguların, Hint Siva'sında olduğu gibi cinsel eylemleri de içermemesi merak uyandırıcıdır. Fakat *Eski Ahit*'te ifade edilen sert emirler ve milliyetçi duygular, daha insancıl çağlarda insanları incitmiş ve resimdeki daha ince hatların göz ardı edilmesine sebep olmuştur. *Eski Ahit*'in çağımızda yapılan eleştirel incelemesi, ilkel bir dinin gelişmekte olan bir dine ve sonra bir peygamber dinine doğru değiştiğini açığa vurmuştur ve ilk inanışlar zaman bağlamında daha iyi anlaşılabilir.

Cinsel konularda, evlilik içinde yer alması gereken 'normal' kadın-erkek ilişkilerinden sapanlara sert cezalar veriliyordu. Tanrının düzenlediği şekliyle doğal olmayan uygulamalara müsamaha gösterilmemesi ve cezalandırılması gerektiği emrediliyordu. Gevşek kadınlar tehlikeli idi. Aptal kadınlar yaygaracı olurlar, gelip geçenleri evlerine davet ederler, 'aşırılmış suların tatlı' olduğunu söylerlerdi, fakat dikkatsiz erkekler 'ölülerin orada olduğunu bilmezlerdi'. (Meseller 9)

Levililer'in kutsal yasası, erkek eşcinselliği için ölüm cezası öngörüyordu: 'Bir adam kadınla yatar gibi erkekle yatarsa,

ikisi menfur şey yapmışlardır; mutlaka öldürüleceklerdir; kanları kendi üzerlerinde olacaktır.' (20.13) Burada kadın eşcinselliğiyle ilgili bir hüküm yoktu, fakat daha sonra Helenistik dünyada Paulus tarafından konu edilecekti: 'Kadınlar, doğal olanı doğal olmayanla değiştirdiler', bu yüzden onlara 'Tanrı'nın gazabı' gösterilecektir' (Bu sebepten Allah onları rezalet ihtiraslarına teslim etti, çünkü onların kadınları tabii kullanışı, tabiate muhalif olana çevirdiler) (Romalılar 1.26). Fakat Sodom ile Gomora'nın eşcinsel ilişkiler sebebiyle yok edildiğine ilişkin bir fikir yoktur. *Eski Ahit*'te ve Yahudiliğin kutsal yazılarında günahlarının 'kibir', 'kaygısız rahatlık' ve 'düşkünle yoksulun elini pekiştirmeme olduğunu' belirtir (Hezekiel 16.49). İngilizce'de bulunan ve eşcinsellik olarak tanımlanan 'sodomy' sözcüğünün, Grek hayat tarzından nefret eden ve onlara bu tür uygulamaları atfeden Filistinliler arasında ortaya çıktığı düşünülmektedir. Daha sonraki inanışa ilişkin izler *Yeni Ahit*'te bulunan 'zina etmiş' ve 'başka beden ardına düşmüş' sözlerinde bulunabilir. Bu, sonraki dönemlere ait Hıristiyan düşüncesini etkilemiştir. (Yahuda 7)

Tesniye'de (22.5) hem kadınların erkek giysileri giymesi şeklinde, hem de erkeklerin 'kadın giysisi giymesi' biçiminde ortaya çıkan travestilik kınanıyordu ve bunun, Tanrı'nın tiksindiği bir uygulama olduğu belirtiliyordu. Hayvanlarla cinsel ilişki kurmak, Levililer'de şiddetle kınanıyordu, bir erkek veya bir kadının bir hayvanla ilişki kurması durumunda 'kesinlikle öldürülmesi gerektiği' ve 'hayvanın kesilmesi gerektiği' belirtiliyordu (20.15-16).

Yasaklı akrabalık derecelerini veren iki uzun liste vardır (Levililer 18 ve 20). Muhtemelen bu listenin kökeni Musa'dan önceki çağlara kadar uzanıyor, daha sonraki Yahudi ve Hıristiyan evlilik yasaklarına temel oluşturuyordu. En doğrudan ilişkiyi tanımlamak için, merak uyandırıcı, akraba

olanların 'çıplaklığının örtülerini açmak' deyimi kullanılıyordu. Erkek kardeşin karısıyla cinsel ilişki yasak olsa da, daha sonraki dönemlere ait bir metin, oğlu yoksa, ölmüş kardeşin karısıyla evlenmeyi ve 'kardeşin tohumunu yetiştirmeyi' emrediyordu. Bu uygulama *Yeni Ahit* döneminde de sürdü (Tesniye 25.5). Bu *Levirate* evliliği (*levir* kayınbirader demektir), ölen kardeşin eşiyle evlilikten doğacak ilk erkek çocuğa kardeşin isminin verileceğine işaret ediyordu. Onan hikâyesi bazı erkeklerin bu fikirden hoşlanmadıklarını gösteriyordu. Tesniye'ye göre, bir erkek, kardeşinin dul karısıyla evlenmek istemiyorsa, bunu topluluğun ileri gelenlerine söylemeliydi. Bunun üzerine kadın adamın ayakkabısını çıkaracak, yüzüne tükürecek ve kardeşinin evini yapmayan kişi olarak ona lanet edecekti. Talmud'un yorumuna göre ileri gelenler, adam genç, kadın yaşlıysa veya kadın genç, adam yaşlıysa evliliğin yapılmamasını öğütleyeceklerdi, çünkü bu tür eşleşmeler eve çekişme getirirdi ve bir erkek, yaşı yaşına yakın bir kadınla evlenmeliydi.

Levililer zina için gaddarca cezalar öngörüyordu, 'zina yapan kadın ve erkek kesinlikle öldürülmeliydi'. Babanın karısı veya gelinle ilişkiye girmenin ardından da benzer cezalar geliyordu. Bir erkek, bir kadınla ve kadının annesiyle evlenirse, 'hepsi ateşte yakılmalıydı'. Bir amcanın veya erkek kardeşin karısıyla yatmanın çocuksuzluk getireceğine inanılıyordu. Âdet dönemi sırasında cinsel ilişki, toplumdan dışlanma getirecekti, çünkü 'adam kadının çeşmesini çıplak bırakmış, kadın da kan çeşmesinin örtüsünü açmış oluyordu.'

Bekarete değer veriliyordu ve Tesniye yazmanları bekareti korumak için gerekli detayları veriyorlardı. Bir erkek evlendiği kadını beğenmezse, kadının bakire olmadığını iddia edebilirdi. Bunun üzerine kızın anne babası 'bekâret işaretlerini', yani kan lekeli düğün giysisini çıkarıp, 'giysiyi kentin

ileri gelenlerinin önüne sererlerdi'. Bu hareket kızlığın bozulduğuna kanıt olarak kabul edilirse, bakirenin ismini lekelediği için adama para cezası kesilir ve kadına hayatı boyunca bağlı kalırdı. Fakat bekâret işaretleri bulunamazsa kadın ölene kadar taşlanmalıydı, 'çünkü İsrail'e aldatmaca getirmiş, babasının evinde orospuyu oynamış oluyordu.'

Nişanlı bir bakire kentte başka bir erkekle yatarsa, 'kadın kentte olduğu halde, bağırıp yardım istemediği için', her ikisinin de taşlanarak öldürülmeleri gerekirdi. Fakat adam kadına kırda tecavüz ederse, o zaman yalnızca adamın ölmesi gerekirdi, çünkü 'kadın yardım çağırmış, fakat onu kurtaracak kimseyi bulamamıştı.' Bakire nişanlı değilse ve 'adam ona sahip olup onunla yatarsa,' para cezası ödemesi ve kadını eş olarak alması gerekirdi, 'çünkü kadını alçaltmıştır'. (Tesniye 22)

Hem kan, hem de meni ayinsel açıdan kirlilik getiriyordu. Âdet ve kadınlardan akan başka tür kanlar arınma gerektiriyordu ve kadının elbiseleriyle, ona dokunan herkesin yıkanması gerekiyordu. Doğum sonrasında, doğan erkek ise sünnetine kadar geçen yedi gün boyunca, kız ise iki hafta boyunca anne kirli sayılıyordu ve arınma için otuz üç gün geçmesi gerekiyordu. Bu sırada kadın 'hiçbir kutsal şeye dokunmamalı, kutsal yerlere girmemeliydi'. Bu sürenin sonunda bir 'günah adağı' olarak bir kuzu veya güvercin almalı ve rahibe götürmeli idi. Rahip kadının adına, Tanrı'ya 'kefaret ödeyecekti'. (Lev. 12) Kan çok güçlü sayılıyordu ve kanın kirletici güçlerine karşı çok eski tabular vardı. Başka bir bağlamda, kan bir canlı varlığın yaşamı veya ruhu sayılıyordu, bundan dolayı hayvan kanı yememeye karşı *koşer* kuralları uygulanıyordu.

Meni de, cinsel ilişki sırasında, istemsiz boşalma sonucunda veya daimi boşalma halinde kirlilik getiriyordu. Erkek

akşama kadar kirli sayılıyordu ve tüm giysilerinin yıkanması gerekliydi. Erkeğin yattığı kadının da su ile yıkanması gerekiyordu ve akşama kadar kirli sayılıyordu. Penisi kesilmiş bir erkeğin 'Tanrı'nın cemaatine' girmesi yasaktı. Gayrimeşru çocuklar ve onların çocukları da, 'onuncu nesle kadar' yasaklıydı (Tesniye 23). Bu kuralın uygulanması zor olmuş olmalıydı, fakat kuralın varlığı ayinsel temizliğe ve Tanrı'nın topluluğunun düzenliliğine verilen önemi gösteriyordu.

Onan'ın hikâyesinde (Tekvin 38), Onan'dan ölen erkek kardeşinin karısıyla cinsel ilişkide bulunması istenir, fakat birleşme sırasında tohumunu yere dökerek kardeşine tohum vermez ve bu kötü eylemi yüzünden Tanrı onu öldürür. *Oxford İngilizce Sözlük* onanizmi 'tamamlanmamış birleşme', 'mastürbasyon' veya 'kendi kendine zarar verme' olarak tanımlar, fakat açıktır ki sözcük son iki anlamı taşımıyordu. Büyük sözlük, 'Onanizm sık sık deliliğe eşlik eden, bazen de yol açan bir durumdur' diyen, 1874 yılına ait tıbbi bir görüşü veriyor.. Kuşkusuz bu fikrin yayılması, *Portnoy's Complaint*'ten (Portnoy'un Şikâyeti) de anlaşılabileceği gibi Viktorya döneminde ve daha sonra Britanya'da, Amerika'da mastürbasyon yapan gençler arasında gereksiz endişelere yol açtı.

Onan'ın hikâyesindeki kadın, Tamar, hamile kalmaya kararlıydı; dul kıyafetlerini çıkardı, kendini bir fahişe gibi gösterdi ve kayınpederi Yahuda'yı baştan çıkardı. Akıllıca davranarak mührünü, kuşağını ve asasını da kanıt olarak sakladı. Yahuda'nın önünde fahişelikle suçlandığında ve yakılmaya mahkum edildiğinde, kanıtlarını ortaya koydu ve temize çıktı. Sonunda tamamlanan bu aile ilişkisinden ikizleri oldu ve Tamar, Matta İncili'inde İsa'nın atalarından biri olarak anıldı.

AŞK VE EVLİLİK

Dünyayı onaylayan tavrına rağmen *Eski Ahit*'in, cinsler arasındaki ilişki hakkında katı ve erkeksi düzenlemeler getirmesi ve *Neşideler Neşidesi* gibi sevinç dolu ve erotik bir kitabı içermesi dikkat çekicidir. Bu kitap Krişna ve Radha'nın aşk şarkılarıyla, Hinduizm'in ortamına daha uygun görünebilir ve *Ghita Govinda* ile karşılaştırılmıştır. Buna karşın *Eski Ahit* bir antolojidir, değişik tarihlerde, sayısız el tarafından, çok çeşitli konular üzerine yazılmıştır. *Neşideler Neşidesi* dinsel içerikli değildir ve Yehova ismini hiç zikretmez, yine de yüzyıllar boyunca hem Yahudiler'e, hem de Hıristiyanlar'a keyif vermiştir.

Neşideler Neşidesi'nin Yahudi kutsal kitabında onaylanarak yer alması, 'Büyük Cemaat'in adamları gelip, onu izah edene kadar' tartışıldı. Haham Akiba, 'Tüm dünya, onun İsrail'e verildiği güne layık değildir. Tüm *Kitabı Mukaddes* kutsaldır, fakat *Neşideler Neşidesi* kutsalın kutsalıdır.' dedi. Kitap üzerine yapılan tartışma, kitabın bir aşk şiiri mi, yoksa ilah-insan birliğini sembolik bir dille anlatan, Tanrı'yla İsrail arasındaki ilişkinin alegorisi mi olduğu üzerine idi. İkinci görüş hâkim oldu ve kitabın Süleyman tarafından yazıldığı, ilahi Ruh tarafından esinlendiği söylendi.

Hıristiyan Kilisesi'nde bu alegorik yorum daha da ileri gitti. Clairvaux'lu Bernard, XII. yy.'da, Süleyman'ın Neşideleri üzerine hazırladığı vaazlarda, kitabın Tanrı ile insan arasındaki mistik birliği öğrettiği sonucuna vardı. Bu yaklaşım *Eski Ahit*'in Onaylı Versiyonu'nun İngilizce baskılarında da takip edildi ve aşığın 'zambak gibi kalçaları... fildişi kadar parlak göbeği' sözcükleriyle yapılan erotik tasvirleri 'İsa'nın zarafetinin tanımlanması' olarak, sayfa ve bölüm başlarında açıklandı. Ve aşığın 'kızıl bir ip gibi dudakları' ve

'iki genç karaca gibi göğüsleri' de 'kilisenin zarafeti' olarak yorumlandı.

Bu çalışmanın bir aşk şiirleri koleksiyonu olarak takdir edilmesi için ne Süleyman'ın yazarlığı, ne de ilahi aşk alegorisi gereklidir. Bu şiirler, başkasına âşık olan bir çoban kıza tutulan bir şefin çılgınca aşkını veya gerçek temiz aşkı anlatan bir düğün oyununu da tasvir ediyor olabilirlerdi. Büyük ihtimalle bunlar, çok eski zamanlarda düğün törenlerinde söylenen aşk şiirleriydi. Benzer şiirler Yakındoğu'da, düğün törenlerinde hâlâ söylenmektedir ve Hindistan'da da olduğu gibi damatla geline kral ve kraliçe olarak hitap edilir. Köylüler arasında 'kralın haftası' tarımsal hayatın zor dönemini aydınlatır ve erkekle kadının aşkı, eski bereket ayinlerinde olduğu gibi, baharın coşkusuyla özdeşleştirilir:

Sevgilim, güzelim, kalk da gel.
Çünkü, işte, kış geçti;
Yağmurlar geçip gitti;
Yerde çiçekler görünüyor;
Terennümün vakti geldi.

Şiirin çoğu kadının ağzından söylenmektedir ve cinselliğin coşkusunu ifade etmektedir: 'Beni kendi ağzının öpüşleri ile öpsün: Çünkü okşamaların şaraptan daha iyidir.' Kadın esmer cildinden dolayı endişelidir, fakat güzelliğinden de emindir: 'Ben karayım, fakat güzelim.' Masasında kralı görür, ama 'dağlardan sıçrayan' aşığını bekler. Geceleri onu kentin sokaklarında arar (gizemciler için 'ruhun karanlık gecesinde'): 'Sokaklarda ve meydanlarda, onu, canımın sevdiğini arayayım; aradım, fakat onu bulamadım.'

Sonra aşığı sözü alır ve kadının güzel vücudunu över: 'Hep güzelsin, sevgilim; ve sende hiç kusur yoktur.' Sonra

kadın uyur ve adamın kapıya geldiğini duyar, ama kalktığında adam gitmiştir ve kadın, adamın güzelliğini tasvir ederek aşkını kanıtlamak üzere yalnız kalmıştır: 'Sevgilimin teni beyaz ve kırmızı, on binlerin arasında seçkin olan odur.' Sonra kadına ait başka tasvirler gelir, bu sefer ayaktan yukarıya doğru: Ayakları çarıklar içinde, toplu kalçaları mücevher gibi, göbeği (yoksa vulvası mı?) şarap dolu yuvarlak bir tas gibi, karnı bir buğday yığını gibi, göğüsleri ceylan gibi, boynu fildişinden bir kule gibi, gözleri Heşbon havuzları kadar kara, burnu bir kule gibi, saçı da bukleleri bir kralı tutsak edecek kadar erguvani.

Erkekle kadının aşkını eşsiz sözlerle kutlayan ve aşağıdaki gibi sonuca bağlayan bu dizelerin güzelliğini başka sözcüklerle anlatmak mümkün değildir.

Beni kendi yüreğin üzerine bir mühür gibi,
Kolunun üzerine bir mühür gibi koy;
Çünkü sevgi ölüm gibi kuvvetlidir.

İbrani evliliği dini bir görevdi ve bir haham evli olmayan bir erkeğin tam bir erkek olmadığını söylemişti. Başka bir hahama göre, 'her erkeğin bir kadına, her kadının bir erkeğe ihtiyacı vardır ve her ikisinin de ilahi varlığa ihtiyacı vardır'. 'Bir erkeğin evi karısıdır', 'Karımı hiç bu isimle çağırmadım, ona hep "yuvam" dedim' gibi başka deyişler de vardı.

Yahudilik, İslam gibi çileciliği onaylamıyordu. Rahipler ve hahamlar evlenmeliydi, ve Başrahip evlenmeye zorunluydu. Birkaç istisna münzevi vardı ve Yeremya'ya şöyle denmişti: 'Kendine karı alma, bu yerde oğulların ve kızların olmasın.' (Yeremya 16.2) Bunun daimi bir emir olup olmadığı belli değildir, çünkü emir Yeremya'ya Kudüs'te geldi, fakat sonradan Yeremya Mısır'a gitti. Daimi de olsa, özel sebepler-

den doğan bir emirdi ve diğer peygamberler evliydiler. Görünüşe göre daha sonra yaşayan Esseneler (Milat'tan biraz önce Filistin'de yaşayan bir Musevi tarikatının üyeleri. Ed. n.), arada bir veya düzenli olarak cinsellikten kaçınmanın bir dini değeri olduğunu düşündüler, fakat bu, Hıristiyanlık'ın ilk dönemini etkilemiş olsa da, Yahudi gelenekçiliğine karşıydı.

Evlilik töreninin adı *Kidduşin*, yani 'kutsallaştırma' idi ve genel olarak 'kutsal' için kullanılan sözcükle ilgiliydi. Evlilik hem kutsal bir ilişkiydi, hem de Talmud'a göre, 'kocanın karısını, adeta bir mabete adanmış bir nesne gibi, tüm dünyaya yasakladığı' bir olaydı. İbrani evliliğinin kutsal bir işlem olduğu inkâr edilmiştir ve daha sonraki Hıristiyan evliliklerinde görülen rahip refakati İbrani evliliğinde görülmemiştir. Fakat bu evlilik, belki de eşlerin evliliğe kattıkları ve Tanrı önündeki yeminlerini birbirlerinin hizmetine sundukları ruhtan kaynaklanan kutsal bir ilişki içindeki karı kocanın daha yalın dinsel ayin kavramına daha yakındır. Talmud'a göre yaratılıştan bu yana, evlilikleri Tanrı düzenlemiştir ve evliliklerin cennette yapıldığına inanıldığından, evlilik hakkındaki romantik görüşün, dini bir görüş olduğu yolundaki düşüncenin bir temeli vardır. Adem'le Havva'nın evliliğinde, Tanrı Adem'in sağdıçlığını yaptı ve kocası için süslenen Havva'nın saçını ördü.

Erkeklerin on sekiz yaşından itibaren evlenmesi tavsiye ediliyordu; geleneksel olarak bir ev yapılıyor, bir üzüm bağı ekiliyor ve bir eş alınıyordu. 'Yirmi yaşına kadar, Kutsal Olan, erkeğin evlenmesine göz kulak olur ve evlenemezse onu lanetler' deniyordu. Kızlar on iki yaşında reşit olduklarından ve 'Falan kişiyle evlenmek istiyorum' deme hakkı onlara verildiğinden, daha da erken evlenmeliydiler. Evlilikte zevkin ve doğurganlığın önemi, şu yasayla (Tesniye 24.5)

vurgulanıyordu: 'Bir adam yeni bir kadın aldığı zaman cenge çıkmayacak ve onun üzerine hiçbir iş yükletilmeyecek; bir yıl evinde serbest olacak ve aldığı kadını sevindirecektir.'

Kızına koca bulmak babasının görevi olsa da, uygun seçim konusunda yönergeler vardı. Kızını yaşlı bir kocaya veren babaya, Levililer'deki şu ayetle karşı çıkılıyordu: 'Kızını fahişe ederek onu murdar etme.' Benzer şekilde, genç bir erkek de yaşlı bir kadınla evlenmemeliydi. Uzun, kısa, açık ya da koyu tenli erkekler, kendileriyle benzer özelliklere sahip kadınlarla evlenmemeliydi, aksi halde özellikleri çocuklarında daha da vurgulanmış olurdu.

Kutsal Kitap'ın indiği zamanlarda poligaminin uygulandığı, daha sonra uzun zaman boyunca bir dereceye kadar uygulanmaya devam edildiği iyi bilinir. Erkeklerin en bilgesi Süleyman'ın yedi yüz eşinin ve üç yüz cariyesinin olduğu söylenirdi, fakat kendi tanrılarına ait kültleri de beraber getirdiklerinden 'eşleri Süleyman'ın kalbini Tanrı'dan çevirdiler.' Tanrı'nın Ruhu'nun üzerine geldiği Davut'un da pek çok eşi ve cariyesi vardı, fakat o Batşiba'yı arzulamış ve onu elde edebilmek için Batşiba'nın kocasını ölüme göndermiştir. O dönemlerde hükümdarlar gibi rahipler de birden çok eş alabilirlerdi, fakat pek çok doğu ülkesinde poligami yaygın olsa da, sıradan insanların çok eş alıp almadıkları sorusu tartışmalıdır.

Tekvin'deki ikinci yaratılış hikâyesiyle sunulan örnek, yalnızca tek eşli evlilikler için geçerli olmalıydı: 'Böylece erkek babasını ve annesini bırakmalı, eşine bağlı kalmalıdır; onlar tek beden olacaklardır.' Benzer şekilde Meseller'deki ideal kadın tanımı, diğer hikâyelerdeki gibi, annenin Yahudi evindeki rolü de bu durumu desteklediğinden, tek eşliliği ima eder gibi görünür. Toplumun tamamı hakkında, eylemleri sıradan çiftlerinkinden çok daha detaylı bir biçimde kay-

dedilen zengin ve güçlü liderler örnek alınarak bir yargıya varılmalıdır.

Poligaminin sebebi ve yarattığı sorunlar, Samuel hikâyesinde ortaya konuyordu. Samuel'in babası Elkana'nın iki karısı vardı, fakat karılarından Hanna'nın çocuğu yoktu, belki de Elkana'nın ikinci karısını almasının sebebi buydu. İkinci eş 'rakip' olarak adlandırıldı ve her yıl Hanna'yı gücendirecek şekilde kışkırttı, 'Tanrı rahmini kapadığından' üzülmesine ve yemek yememesine neden oldu. Sonunda, yıllarca dua ettikten sonra 'Tanrı onu hatırladı'; Hanna'nın bir oğlu oldu, adını Samu-el, 'Tanrı'nın duyduğu' koydu ve onu ilahi hizmete adadı.

Değişik görüşler ifade edilse de, Talmud poligamiyi de kutsadı. Bir yetke sahibi, 'bir erkeğin istediği kadar eş alabileceğini' söyledi, bir başkası 'Dört eşten (Müslümanlar gibi) fazlasını almamalı.' der, diğer yandan başka bir haham, erkeğin yeni bir eş aldığında karısını boşaması gerektiğini açıkladı. Yahudilikte poligami, ancak çağımızın XI. yy.'ında yasaklanmıştır, şimdi Müslüman ülkelerindeki küçük Yahudi toplulukları dışında poligami uygulayanlar aforoz ediliyor.

Boşanma, erkek için kolaydı. *Eski Ahit* ve Talmud'daki ataerkil sistem, erkeğe mutlak bir otorite veriyordu ve 'bir kadın isteği dahilinde veya haricinde boşanabilse de, bir erkek ancak kendi isteğiyle boşanabiliyordu.' Fakat sonunda reformist Haham Gershom XI. yy.'da poligamiyi yasakladı ve kadının onayı olmadan bir boşanmanın gerçekleşemeyeceğine karar verdi.

Boşanmanın kolaylığı, kadının ancak yakışıksız bir hareket sonucunda boşanabileceği konusu Tesniye (24) tarafından düzenlendi ve hahamlar tarafından yorumlandı. 'Yakışıksız hareket', sözcük anlamıyla 'bir şeyin çıplaklığı', Shammai ekolü tarafından, kadın ancak sadakatsizlik ederse boşanabilir şeklinde yorumlanmıştır. Fakat Hillel ekolü, yakışık-

sız herhangi bir hareketin, hatta kötü aşçılığın bile boşanma sebebi olabileceği söyledi ve bu gevşek yorum hüküm sürmektedir. Peygamber Malaki'nin (2.15), 'Kimse gençliğinin karısına hainlik etmesin. Çünkü Rab diyor: Ben boşanmadan ve esvabını gaddarlıkla örten adamdan nefret ederim.' sözleri yorumlanmıştır: 'Karından nefret ediyorsan, onu bırak.'

Acele boşanmalara karşı bir önlem, evlilik anlaşması parasının (*Kethuba*) geri ödenmesi zorunluluğu idi. Zor bir karısı olan, fakat boşanmak için büyük bir meblağı geri ödemek zorunda kalan erkekler için bu büyük bir yüktü. Fakat kadının davranışları skandal yaratırsa, *Kethuba* ödenmeden de boşanabiliyordu ve kötü davranışlar değişik şekilde yorumlanabiliyordu: Herkes tarafından duyulabilen bağırışlar, kocanın önünde çocuklarını lanetlemek, her türlü erkekle konuşmak ve hatta başını örtmeden dışarı çıkmak. Delilik boşanma için bir temel oluşturmuyordu, aksi halde toplumdan dışlanmış bir kadın kötü niyetli insanların eline düşebilirdi, fakat cüzzam gibi ciddi hastalıklar boşanma için geçerli sebep kabul ediliyordu.

Evliliğin,özellikle erkek tarafından kolaylıkla sona erdirilebiliyor olmasının, süren evliliklerin çoğunun standardını koruduğu söyleniyordu. Dahası, çocukların, özellikle de oğulların önemi, insanların evlilik ilişkilerinde sebat etmesine sebep oluyordu. Büyük bir aile, ilahi lütfun bir işaretiydi ve beraberinde, çocukların büyük özenle yetiştirilmesi sorumluluğunu getiriyordu.

SEMBOLİZM

Ataerkil sistemin ataerkil bir Tanrı'sı vardı ve İbranilerce geliştirilen tektanrıcılık, ahlaki sonuçlarıyla birlikte, bu top-

lumun en önemli başarısıydı. Hindu tektanrıcılıklarından daha açık ve kesindi, Hıristiyanlık'la Müslümanlık'a da ilham verdi. Bu derece aşkın bir ilah kavramında hiçbir cinsel sembol olmazmış gibi görünse de, erken ve geç dönemlerde birlik içinde çeşitlilik işaretleri bulunuyordu.

Başlangıçta çoktanrıcılıkla dişil ve eril bereket ilahları arasında büyük bir mücadele vardı. Süleyman'ın karıları onun kalbini, özellikle Sidon tanrıçası Aştoret veya İştar'a çevirdiler. Üç yüzyıl sonra Yoşiya tarafından yıkılana kadar Kudüs'te bu tanrıçaya ait bir tapınak vardı. İsrail Kralı Ahab, Sidonlu Yezabel ile evlendi ve Yezabel beraberinde, muhtemelen dişil ilahları da içeren yabancı kültler getirdi. İsrail VIII. yy.'da çöktü ve peygamberlerle rahiplerin reformları en fazla VI. yy.'da çöken, Kudüs çevresindeki küçük Yahuda Krallığı'nda başarılı oldu.

Yeremya Mısır'a götürüldüğünde, oradaki Yahudi kadınların Cennet Kraliçesi İştar'a, çörekler ve içkiler sunarak tapınması onu çok şaşırttı. Bu kadınların erkekleri, şu sözlerle onları savunuyordu: 'Fakat gökler kraliçesine buhur yakmak ve ona dökülen takdimeler dökmek için ağzımızdan çıkan her sözü mutlaka yapacağız, nitekim biz ve atalarımız, krallarımız ve reislerimiz, Yahuda şehirlerinde ve Kudüs sokaklarında yaptık.' (Jer. 44.17) Yeremya onlara yıkım kehanetinde bulundu, fakat bir tanrıçaya tapınma konusunda yalnız olmadıkları, Yukarı Mısır'da, Asvan'ın karşısında, Nil'de bir ada olan Elephantiné'de bulunan papirüslerde ortaya konmuştur. Bu yazıtlar Yahudi bir askeri koloniye aitti, belirsiz bir tarihe dayalıydı ve Yehova'yla birlikte, Yahu'yla birleşen dişi ilah Anath'ın ismini taşıyan Anathyahu gibi diğer tanrılara da tapınıldığını belirtiyordu. Bu, Anathyahu'nun Yehova'nın karısı olarak görüldüğünü akla getiriyor.

Cinsel sembolizmle ifade edilebilecek Tanrı-insan ilişkileri de ikicilik barındırmaktaydı. Zaman zaman feminen dil kullanımı Tanrı'ya uygulanabiliyordu, fakat yalnızca mecazi olarak: 'Kadın emzikteki çocuğunu unutabilir mi? ... Fakat ben seni unutmam' ve yine, 'Anasının teselli ettiği bir adam gibi sizi teselli edeceğim.' (İşaya 49.15; 66.13) Fakat normalde Tanrı erkekti, baba veya kocaydı, dişi figür insani eş olarak belirlendi..

Cinsel dil, VIII. yy.'da Kuzey İsrail Krallığı'nda, Hoşea'nın kehanetiyle dizginlendi. Hoşea kendi evliliğiyle bir meseli yasalaştırdı. Tanrı tarafından bir fahişeyle evlenmesi emredildi, çünkü 'memleket Rab'bin ardından ayrılarak çok zina ediyor'du. Kadın, Gomer, üç çocuk doğurdu. Çocuklara ceza veya ret ifade eden isimler, 'benim çocuklarım değil', kondu. Gomer zina yapmaya devam etti, 'çünkü bana ekmeğimi ve suyumu, yünümü ve ketenimi, yağımı ve içkimi veren âşıklarımın ardından giderim,' dedi. Bu, yerel bereket tanrılarının (Baalim) ardından giden, topraklarının ve sürülerinin ürünü için onların gönlünü alan, fakat tüm ürünlerin bütün milletin tek Tanrı'sından geldiğini fark etmeyen İsrail'in meseli idi: 'Kendisine buğday, yeni şarap ve yağ veren ve Baal için kullandıkları gümüşle altını çoğaltan ben olduğumu bilmedi.' (Hoşea 2.8)

Daha sonra sadakatsiz kadın, kendisini affeden kocasına, Tanrı'ya geri çağrıldı: "Ona 'Tanrım' (Ba-ali) değil, 'Kocam' (İşi) olarak hitap edecek. Sonsuza kadar evlilik bağına sadık kalacak; Tanrı göğe ve yere hükmedecek, barış ve refah olacak. Tanrı 'Siz benim halkımsınız' diyecek ve İsrail 'Sen bizim Tanrı'mızsın' diye yanıt verecek." Bu temalar Hoşea kitabının tamamı boyunca izlenmektedir. İnsanlara zinadan kaçınma çağrısı yapılmakta, insanlar affedilmekte, serbestçe sevilmekte ve sevgi bağlarıyla bağlanmaktadır.

İlahi Tanrı-insan evliliği için bir örnek de, İsrail'i ve Yahuda'yı pek çok aşığı olan bir fahişe olmakla suçlayan Yeremya tarafından verilmektedir. Yine de Tanrı 'Çünkü ben sizin kocanızım' diyerek insanları dönmeye çağırdı ve tövbe ederse hain karısını affedecekti. Daha sonra, akitten bahsederken Yeremya Tanrı'nın 'onlara koca olduğunu' söyledi. (Yeremya 3 ve 31) İşaya'nın daha sonraki pasajlarında benzer terimler kullanılır: 'Güvey gelinle nasıl sevinirse, Tanrın da seninle öyle sevinecek.' (İşaya 62.5)

Dolayısıyla Tanrı'nın aşkınlığı, bazılarının düşünebileceği gibi kaba ve haşin değildi. Savaşçı ve kıskanç Tanrı'nın yanı sıra, tutku ve yakınlığı içeren bir ilah da vardı. *Eski Ahit* değişik bakış açılarını içeriyordu, Yeşu'nun acımasızlığı Hoşea tarafından eleştirilebilirdi. Daha sonraki dönemlere ait *Eski Ahit*'le Yahudiliğin kutsal metinlerinde başka gelişmeler de oldu.

Meseller kitabı bilgeliğin değeri üzerine bir dizi ahlaki söylev içeriyordu. Bunlar, Bilgelik'in, yaratılıştan önce Tanrı'nın arkadaşı olan bir dişi olarak kişileştirildiği bir tabloyla zirveye ulaşır. 'Rab, yolunun başlangıcında, kadim işlerinden evvel beni teşkil etti ... Yapıcı olarak onun yanındaydım; ve her gün onun sevinciydim' (Meseller 8.22-30). Bu, Bilgelik tablosunda Eyüb tarafından 'yakutlardan değerli' olarak nitelenen ve yalnızca Tanrı tarafından bilindiği belirtilen bir gelişmeydi (Eyüb 28) ve bu gelişmede Grek etkisi olduğu ima edilmiştir. Yine de Meseller'e göre Bilgelik ebedi değildi ve Tanrı tarafından, yaratılışta bir araç olarak kullanılmak üzere yapılmıştı. Bu bakış açısı Hâkimler'de (24) geliştirilmiştir. Burada Bilgelik şöyle diyordu: 'En Yüksek olanın ağzından geldim ve yeryüzünü sis gibi kapladım'. Bilgelik Kudüs'te oluşturuldu ve Yasa'da yer alıyordu. Bilgelik kitabında, Bilgelik'in Tanrı'nın gücünden doğduğu söylenirdi, 'Ka-

diri Mutlak'ın ihtişamından yükselen saf bir çağıltı, sonsuz ışıktan akan bir parlaklık, ve Tanrı'nın etkin gücünün kusursuz bir aynası.' O 'güneşten de güzeldir', 'kendisi de güç olduğundan, herşeyi yapmaya gücü yeter', 'insanları Tanrı'nın arkadaşı kılar' (7.25ff).

Bu fikirlere ilişkin daha sonraki yorumlar çeşitlidir. Hahamlara göre Yasa dünyadan önce yaratılmıştı ve Philo'ya göre Logos, yani ilahi sözcük veya güç, her şeyin içinde mevcuttu ve yaratım eylemlerinde Tanrı'dan gelmekteydi. Tanrı'yla, kişileştirilen bir tür ortaklığın veya gücün ima edilmesi, kuşkusuz İsa'yla Teslis'in "üçleme" doğasına ilişkin Hıristiyan doktrinlerinin oluşturulmasına katkıda bulundu.

Yahudilik için, belki de bu tür yazarlarca tanımlandığı biçimiyle Bilgelik'in dişi doğasının farkına varmak yeterlidir. Meseller'de, 'Bilgelik evini yaptı; yedi direğini yondu' diye anlatılır, ekmeğini yiyip, şarabını içmeleri için hizmetkârlarını erkekleri çağırmaya yollar. Bu tablo, evinin kapısının önünde oturup, gelip geçene seslenerek gizli ekmeğini yemeye ve çalıntı sularını içmeye çağıran aptal kadın resminden farklıdır. Hâkimler'a göre parfümlere ve çiçeklere kokusunu veren Bilgelik'tir, ve burada da yiyecek ve içecek sunar. Süleyman'a atfedilen Bilgelik'te ise şöyle denir: 'Bilgelik'i sevdim; gençliğimden bu yana onu aradım, onun gelinim olmasını özledim, ve onun güzelliğine âşık oldum.'

Talmud'un bir risalesinde bu tür sözler *Tevrat*, yani Yasa için kullanılmaktadır. "Yolunun başında Tanrı'nın yanında olan" *Tevrat*'tı ve *Tevrat* olmadan gökle yer dayanamazdı. *Tevrat* önceden var olandı, yaratılıştan binlerce yıl önce var olmuştu ve Tanrı için yarattığı her şeyden daha kıymetliydi. *Tevrat* mükemmeldi ve daha fazla iyileştirilemezdi. Yine de pek çok kıyaslamaya rağmen bu konudan tarafsız bir biçimde söz ediliyordu.

Buna karşın bazı mistik çalışmalarda Tevrat-Bilgelik dişildi ve *Zohar** onu, sarayının tecrit edilmiş bir odasına kapanan ve yalnızca kendisinin bildiği bir aşığı olan görkemli bir kadına benzetiyordu. Aşığı onu bir an görebilmek için sarayda dolaşıp durdu. Tevrat-Bilgelik bir an için küçük bir kapıyı açarak yüzünü aşığına gösterdi ve sonra hemen geri çekildi. Aşığı, bu bir anlık ortaya çıkmanın aşktan kaynaklandığını biliyordu ve bu yüzden kalbiyle ruhunu *Tevrat*'ı incelemeye verdi. Başta Tevrat-Bilgelik onun anlama biçimine uygun bir biçimde onunla bir peçenin ardından konuştu, sonra daha ince bir peçenin ardından bilmeceler ve alegoriler söyledi. Sonunda genç kız aşığıyla yüz yüze geldi ve ona bütün gizli sırlarını açtı.

Ortaçağın Yahudi tefsircileri, özellikle de İspanyollar, *Neşideler Neşidesi*'ni ve Tanrı'yla ruhun sevgisini ve birliğini Hıristiyan mistikler gibi yorumlamadılar. *Zohar*'ın ölümlüyle ilah arasındaki ilişki hakkında cinsellik içeren bir dil kullandığı tek yer, Şekhina'ya atıfta bulunulduğu yerdi. Şekhina, 'içerideki', Tanrı'nın içkinliği ve her yerde bulunması için kullanılan bir Talmud terimiydi. Sina Dağı'nda Tanrı'yla yüz yüze geldikten sonra Musa'nın karısıyla cinsel ilişkiye girmeyi bıraktığına inanılıyordu ve *Zohar*'a göre Musa Şekhina'yla, bir mistik evlilik gibi, ilişki kurmuştu.

Buna karşın tefsirçi mistikler Tanrı'nın kendisinin Şekhina'yla ilişkisini tanımlarken cinsel ifadeler kullandılar. Bu mistik mitolojide Tanrı En Sof, yani 'sonsuz olan', mutlak sınırsız olandı. Bu sonsuzluktan on tane Sefirot, yani evreni aydınlatan soyut varlıklar çıktı. Bunların onuncusu, tüm Sefirot'ların evrendeki ahengini ve Tanrı'nın varlığını temsil

* **Zohar** Kabala'yı meydana getiren iki kitaptan biri... *Işığın Kitabı* anlamına gelen *Sefer Hazzahar* adıyla anılır. XIII. yy.'ın sonlarında İspanyol Yahudisi Leone'li Musa (Moiz de Leon) tarafından Tevrat'ın gizli yorumları olarak yazılmıştır.(Ed. n.)

eden, 'içerideki' Şekhina idi. İnsanların günahkârlığı yüzünden Şekhina sürgündeydi. Yalnızca tecrit edilmiş bireylerde ve topluluklarda bulunurdu. Bu sebeple, Şekhina'nın *En Sof* ile tekrar birleşmesi tefsircilerin yararınaydı ve bunu ifade etmek için cinsel ifadeler kullanmaktan kaçınmıyorlardı. Cinselliğin gizemi, Tanrı'nın Şekhina'sı için duyduğu sevginin, Kral ile Kraliçe'nin veya Semavi Damat ile Semavi Gelin'in kutsal birliğinin bir sembolüydü.

İlk üreme hakkında yapılan spekülasyonlarda cinsel betimlemelerin değişik formları kullanıldı, 'semavi anne'ye ekilen ışık, rahminden Sefirotlar gelen ilahi zihin. Penis simgeciliği, Sefirotların dokuzuncusu olan Yesod, yani 'Temel' hakkındaki spekülasyonlarda ortaya çıktı. Yesod'dan tüm diğer yüksek Sefirotlar, evrenin üretken kuvvetleri olarak Şekhina'nın içine akmıştır. Sünnet işareti, mistik üremenin kendi haklı yerinde olduğunu göstermektedir.*

Maddi dünyaya olumlu bir bakış açısı ile bakan bir dinde, cinsel terminoloji hiç de garip karşılanmazdı, fakat bunun Tanrı'ya uygulanması yeni bir sapmaydı. Yine de bu, evliliğin gizemlerin en kutsalı olarak yeniden onaylanmasına yol açabilirdi, çünkü gerçek bir evlilik, Tanrı ile Şekhina'nın birliğinin sembolik olarak gerçekleşmesi idi. Tekvin'deki "Adem, karısı Havva'yı bildi" ifadesi, bilginin Kral ile Şekhina arasındakine benzer bir birliğin gerçekleşmesi anlamına geldiği şeklinde alındı.

Ortaçağ Alman Hasidizm'inde Tanrı'yla insan arasındaki ilişkiden tutkulu bir aşk ilişkisi olarak bahsedilirdi. "Ruh, Tanrı aşkıyla doludur ve aşk ipleriyle bağlıdır... Kalpte hissedilen aşkın alevi kalpte yanar ve içsel coşku kalbi doldurur." Dahası, bu ilişki erotik tutku terimleriyle

* G. G. Scholem, *Major Trends in Jewish Mysticism* (Yahudi Mistiszminde Ana Eğilimler), 1955, s. 225.

anlatılırdı. Detaylı olarak tasvir edilen dünyevi aşk, göksel tutku için bir alegori olarak kullanılırdı, "tensel olanın doğasından ruhani tutku çıkardı; eğer tensel aşkın gücü o kadar büyükse, insanın Tanrı'ya duyduğu aşkın tutkusu çok büyük olmalıdır."*

Bazı Hasidik yazılarda, dua sırasında ortaya çıkan şiddetli hareketler, Şekhina'yla birleşmeye benzetilirken erotik terminoloji kullanılıyordu. Eyüb'ün "Kendi bedenimden Tanrı'yı görüyorum." ifadesi, 'canlanan organ' ile fiziksel birleşmenin sonucu olarak doğan bir çocukla, ruhani birleşmeyle, 'canlanan organla, coşku ve zevkle yapılan' *Tevrat*'ın incelenmesi ve dua arasındaki benzerliği ifade etmek için kullanıldı. Diğer bir ifade daha da doğrudandır ve 'birleşmenin başlangıcında sallanma olduğu gibi', dua ederken başta insanın sallanması, sonra hareketsiz kalması ve sıkıca Şekhina'ya tutunması gerektiğini söyler. Sallanarak insan güçlü bir uyanış yaşar, çünkü Şekhina onun üstünde durmaktadır ve büyük bir şevk aşaması sağlayacaktır.**

Bu anlatımlar, Hasidik şevkin gelenekçi ve 'aydınlanmış' rakiplerini sarstı ve Hasidizm'in içinde Tanrı'ya yalnızca ruhla hizmet etmeyi ve bedensel hareketler kullanmamayı savunan bir tepki hareketi doğdu. Buna karşın bugün de bazı bölgelerde, dua esnasında sallanma geleneği sürmektedir. Duayı erkek tapınanla dişi Şekhina arasındaki ilişki olarak değerlendiren erotik Hasidik dua doktrinlerinden kadınlar da dışlanmaktaydı. Kadınlar da dua ediyorlar, fakat klasik Hasidik yazıtlarda tanımlanan detaylı dua yaşamında tartışılmıyorlardı.

Sebt'ten, daha genel bir cinsel simgecilikle bahsediliyordu. Sebt'e ilahi güzellik bahşedilmişti ve aşkla aranan Gelin

* Adı geçen eser, s. 95.
** L. Jacobs, *Hasidic Prayer* (Hasidik Dua), 1972, s. 60.

olmuştu. Her cuma akşamı günbatımında âşık, İsrail, memnuniyet ve övgü şarkılarıyla Gelin'i, Sebt'i karşılamak için öne çıkardı. Mistik yazar **Solomon Alkabetz** cuma günleri günbatımında arkadaşlarıyla tarlalara gider, Sebt gelinini karşılardı. Onun yazdığı ilahi şimdi sinagog törenlerinde onurlu bir yere sahiptir:

Öne çık dostum, karşılamak için Gelin'i,
*Gel, arkadaşım, selamla Sebt'i.**

* I. Epstein, Judaism, 1959, s. 248.

IX. BÖLÜM

HIRİSTİYAN ÇEŞİTLİLİĞİ

Her dinin bazı ayırt edici özellikleri vardır ve Hıristiyanlık başlangıçtan beri tek eşlilik üzerinde ısrar eden tek dindir. Elbette Hıristiyanlık bir reform diniydi, İbrani doğacılığından gelişmişti, fakat Budizm de Hinduizm'in geliştirilmiş haliydi, yine de tek eşlilik konusunda benzer bir ısrarı yoktu. Teoride tekeşlilik, karı koca arasında eşit haklar ve evlilik hayatına en saygılı dikkatin verilmesi için en iyi fırsatı sunmuş olmalıydı, fakat ne yazık ki yüzyıllar boyunca bu tür idealler fazla saygı görmedi ve bunların olası etkileri ancak zamanımızda geniş kitlelerce anlaşılmaktadır.

MUSEVİLİK DIŞI ARKA PLAN

Hıristiyanlık karmaşık bir dindir, daha çok İbrani ve eski Yunan düşüncelerinin ve başka etkilerin bir sentezidir. İbrani doğacılığına dayanan bir arka planı vardır ve bu düşüncede cinselliğin Tanrı tarafından yaratıldığı düşünülür, üremeyle erkek egemenliği vurgulanır. Özellikle Esseneler arasında çileci eğilimler görülmüştür, fakat cinsellik karşıtlığı, genç Hıristiyan kiliselerine Yahudiliğin dışından gelmiştir. Hıristiyanlık hızla Yunan ve Roma dünyalarına yayıldı ve

küçük bir Yahudi mezhebinden uluslararası bir din olarak gelişti; fakat bu süreçte kazançlar kadar kayıplar da oldu. Erken dönemlerden itibaren değişik şekillerde çileci eğilimler yeni dini etkiledi: Yahudi, eski Yunan, Gnostik, Manikeist, belki de Budist ve Jain.

Grekler çoktanrıcıydılar ve panteonları, uzaktan akraba oldukları Hintli Ariler'in panteonlarına benziyordu. Fakat *Veda*'lar **Homeros**'tan daha diniydiler ve Hindu tanrıların cinsel maceraları, Grek mitolojisinden daha ayrıntılı bir dinsel mitoloji yaratıyordu. Barnabas'la Paulus, Lystra'da Zeus ile Hermes olarak adlandırıldılar, Efes'te Artemis'e tapınanlar Paulus'a karşı hışımla doluydular ve Atina'da Paulus Areopagos'ta durup vaaz verirken, muhtemelen Athena Parthenos Tapınağı'na bakıyordu.

Hintli Dyaus Pitar ve Romalı Jupiter gibi Zeus Pater de göklerin ve yağmurun tanrısı, ailenin ve geleneksel kanunun koruyucusuydu. Fakat mitoloji Zeus'a birçok aşk macerası yakıştırıyordu, Europa, Danae ve Io'yu nasıl baştan çıkardığı popüler sanata konu ediliyordu, ve özellikle Zeus tarafından bir kuğu formunda tecavüz edilen Leda'nın hikâyesi, penis simgeciliğiyle Avrupalı sanatçıları büyülemeye devam etmiştir. Kent'teki Lullingstone'da bulunan IV. yy.'dan kalma Roma köşkünde, yakındaki daha alçak bir oda küçük bir Hıristiyan kilisesi olarak kullanılırken, yemek odasında hâlâ boğa şeklindeki Zeus'un Europa'yı taşıyıp götürdüğü mozaik görülebilir. Zeus'un maceralarını çokça işleyen Grek sanatının ve edebiyatının başarısı, düşüşüne de zemin hazırlamış olabilir. Çünkü, **Gilbert Murray**'ın dikkat çektiği gibi, penis simgeciliği içeren bereket sembollerine tapınma doğu Akdeniz'de ve çok ötesinde yaygındı, kendi içinde anlaşılabilirdi ve alçaltıcı bulunmuyordu. "Fakat bu semboller bir şekilde insanileştirildiğinde, sonuç da korkunç bir üretken gücü

olan, sayısız aşk macerası yaşayan insan biçimli bir tanrı olduğunda, bu kadar değişikliğe uğramış bir din ölümcül bir darbe aldı... Sistemleri aslında daha temiz bir ahlakı amaçlayan, erkeğin ve kadının çok eşliliğini kınayan talihsiz eski Yunan tanrıları, Süleyman'ı bile utandıracak bir aşk maceraları (Politeia) kalabalığıyla baş başa kaldılar."* Yine de fallik Siva'nın Hindistan'a ait kültleri gelişmeye devam etti.

Homeros, Hesiodos ve diğer Yunanlı şairlerin fabllarının eleştirisi felsefecilerden geldi ve Platon *Devlet* adlı eserinde tanrıların ve kahramanların kötü bir biçimde temsil edilmesini kınadı. Fakat eleştirileri cinsel davranışlarından çok tanrıların savaşları ve entrikaları, yeminlerini bozmaları ve sözlerini tutmamaları hakkındaydı. *Şölen* (Symposion) adlı eserinde Platon dünyevi ve göksel aşktan bahsetti. Dünyevi aşk 'dünyevi Afrodit'in işiydi' ve bu aşka erkekler kadar 'kadınlar ve çocuklar da' cezb ediliyordu. Platon göksel aşkın 'özellikleri dişi olanla alakasız, fakat tamamen eril, aynı zamanda her ikisi arasında yaşça daha büyük olan, ve herhangi bir kaba saba cinsellik işareti taşımayan bir tanrıçadan' doğduğunu düşünüyordu.

Yunanlılar'da erkek eşcinselliğine ilişkin deneyimler genellikle idealleştirildi ve bir dereceye kadar kurumsallaştırılmıştı, daha sonra da Roma toplumuna sızdı. Aynı zamanda fahişeler, hafif meşrep kadınlar ve daha düşük seviyedeki fahişeler vardı. **Aristoteles** gibi filozoflar ılımlılığın, *sophrosune*'in önemini, yani aşırı şehvetle çilecilik arasında, Budist Orta Yolculuk'tan daha geniş bir orta yolculuk öğretseler de, tensel zevkler kabul görüyordu.

Bedenle ruh arasındaki ikilikten kısmen Platon sorumlu idi. Bu karşıtlık oldukça İbranilik dışı idi ve Hıristiyan evlilik düşüncesi üzerinde yıkıcı bir etkisi oldu. Platon, bedeni ru-

* G. Murray, *Five Stages of Greek Religion* (Yunan Dininin Beş Aşaması), 1925, s. 91.

hun mezarı olarak görenler hakkında, sanki kendisi bundan pek emin değilmişçesine yazıyordu, fakat başka yerlerde kendisi bedenin ruh için bir engel oluşturduğunu, bedenin zevklerinin kölece olduğunu ve bir kötülük kaynağı olduğunu söyledi. "Beden bizi aşklarla, arzularla, korkularla, her türlü fanteziyle ve bir sürü de saçmalıkla doldurur.' Bu yüzden gerçeğin peşinde koşan insan 'kendisini olabildiğince gözlerinden, kulaklarından ve varlığıyla ruhun gerçeği bulmasını ve berrak düşünme yeteneğini engelleyen bedenin geri kalanından soyutlar."*

Klasik zamanların cinsel gevşekliğine tepki olarak, Yunanlı felsefeciler daha sonraki dönemlerde nefsin isteklerini kırmak amacıyla sık sık çilecilik önerdiler. Kötümserlikleri veya 'sinirlerinin iflası' maddi dünyayı terk etme eğilimindeydi ve bu da kadınlarla, evliliği küçük gören anlayışla destekleniyordu. İ. Ö. IV. yy.'da, Kinikler'in kurucusu **Diogenes** doğal olanın yakışıksız ve utanç dolu olamayacağını, halk içinde ifa edilmesi gerektiğini söylese de, kendisi büyük bir yoksulluk içinde yaşadı, takipçileri ise evlilik ve aile de dahil tüm dünyevi avuntuları reddetti. Stoacılar akılla ve doğayla uyum içinde yaşamayı hedeflediler, çünkü bunlar iyi olan yegane şeylerdi ve geri kalan her şey önemsizdi, fakat bu düşünce de aile bağlarını reddetme eğilimi doğurdu. 'Yaşamın tadını' arayan Epikurosçular bile, doğrudan yapmasalar da dünyevi olandan kaçmayı hedeflediler. **Epikuros**, Bahçe adı verilen bir yerde, inzivada yaşadı. Erkekler, kadınlar, köleler ve metresler orada daha basit bir hayat yaşayacakları bir sığınak buldular ve etle şaraptan kaçındılar. Düşmanları onları ahlaksızlıkla suçladı, fakat Epikuros 'bilge kişinin âşık olmayacağını' ve 'cinslerin fiziksel birliğinin asla iyilik doğurmadığını; zarar doğurmamasının bile bir fayda olduğunu' söyledi. Neo-

* *Phaidon*, 66.

Pythagorasçılar da ölçülülüğü içeren ikiciliğe eğilim gösterdiler ve cinsel ilişkinin kirlilik getireceğini düşündüler.

Eski Roma'da, Yunanlılar arasında yaygın olandan daha yüksek bir evlilik ideali vardı. Evliliğin öncelikli amacı üremek, tanrılara ve devlete hizmet için yasal evlatlar yetiştirmekti. Erken Cumhuriyet'te *mater-familias*'ın* itibarı ve birazcık özgürlüğü vardı, fakat evlenmeden önde babasına, evlendikten sonra ise kocasına itaat ederdi. Buna karşın kadınlar 'üç gecelik yokluk'la bağımsızlık imtiyazını talep ettiklerinde, bu boşanmaların ve ailelerin dağılmasının artmasına sebep oldu. Daha sonra, Roma'nın baştaki püritanlığı Yunanlıların uygulamalarının ortaya çıkmasıyla, özellikle de gençlerin yozlaşmasıyla etkisini yitirdi. Pek çok Roma eyaletinde evlilik ve aile hayatı idealleri baskınlığını korusa da, Roma İmparatorluğu'nun kentleri ve limanları her türlü ahlaksızlığın yatağı haline geldi. Roma imparatorlarının çoğunun yaşamı, ahlaksızlıkları ve acımasızlıklarıyla ünlendi, bu yüzden çileci felsefeler ve yeni doğu dinleri ciddi fikirli insanlara, bıkkın dünyalarında ilaç gibi geldi. Hıristiyanlık'ın ilk döneminden pek fazla hoşlanmayan **Edward Gibbon** bile, Hıristiyanlık'ın zaferinin en önemli sebeplerinden birinin 'Hıristiyanların temiz ve sade ahlakları olduğunu' kabul etti.

Dünyayı reddeden çilecilik ve evliliğin değersiz bulunması, Helenistik dünyada hüküm süren felsefelerden Hıristiyanlığa girdi, fakat başka etkiler de olmuş olabilir. Çileci Budizm'le Jainizm'in batı dünyasını ne kadar etkilediği belirsizdir. II. yy.'ın sonunda, **İskenderiyeli Clement**, 'Boutta'nın emirlerine uyan Hintliler' hakkında yazdı. Aynı zamanda 'evliliği ve çocuk yapmayı bilmeyen çıplak filozoflar'ın, Gymnosofistler'in,**

* Lat. Kadın aile reisi. (Ed. n.)

** Hintli bilginler. Çıplak gezen Brahman düşünürleri. Bunlar ilkçağın en ünlü bilgeleriydi. (Ed. n.)

muhtemelen Jain keşişlerinin cinsellikten kaçınmalarına atıfta bulundu. IV. yy.'da **Jerome**, bekaretin evlilikten daha yüksek bir durum olduğunu savundu ve bu iddiasını, bekaretin kafirler arasında çok saygı gördüğü ve bakire doğumlarına inanıldığı yolundaki kuşkulu teze dayanarak kanıtlamaya çalıştı. Dediğine göre, "Hindistan'daki Gymnosofistler arasında doktrinlerinin kurucusu Buda'nın bir bakireden doğduğuna ve onun yan tarafından çıktığına" inanılmaktaydı. Fakat Buda'nın annesi evliydi, ve Jainler'de de benzer bir inanış yoktu.

İlk dönemlerde kiliseyi etkileyen pek çok Gnostisizm şekli vardı ve bunlar, maddeyi doğası gereği kötü sayan putperest dinlerinden ve felsefelerinden doğuyordu. 'Evlenmeyi yasaklayan ve belli yiyeceklerden çekinmeyi emreden' 'yıkıcı doktrinler' *Yeni Ahit*'e çoktan girmişti (1 Timoteosa 4.3). Kısa sürede Gnostikler ilk kiliselerde güç kazandılar ve diğerleri yalnızca 'tensel' veya 'maddesel' olan öğretilerden ayrı, yalnızca 'ruhani' olanlarla açıklanan özel bir 'bilgi' (*gnosis*) öğrettiler. II. yy.'da, ikili doktrinlerin geliştiği doğudan gelen Marcion, Yasa Tanrısı ile *Eski Ahit*'i reddetti ve yerine, İsa'nın açıkladığı, Paulus'un ten-tin karşıtlığıyla yorumladığı Sevgi Tanrısı'nı koydu. Fakat bu sevgi yalnızca tinseldi ve evlilikle üreme, Şeytan'ın işleri olarak kabul edilerek kınandı.

III. yy.'ın sonunda Manişeizm'in* aşırı ikiciliği Batı'ya ulaştı ve Hippolu **Augustinus**'u derinden etkiledi. Manişeizm'in kurucusu, İ. S. III. yy.'da İran'da yaşamış olan Mani'ydi**. Augustinus'a göre, Mani evrende iki temel unsur olduğunu öğretiyordu: Tanrı ve madde. Tüm iyilik Tanrı'dan, tüm kötülük Şeytan adı da verilen maddeden geliyordu. Fakat madde bir tanrı değildi ve bu inanç, ışık Tanrı'sıy-

* ***Manişeizm*** Kendinden önceki bütün inanç ve dinlerin usa uygun yanlarını birleştirerek meydana getirilen bireşimsel din... Bir tür Zerdüştlük. (Ed. n.)

** ***Mani*** Manicilerce gökten indiğine inanılan, Manişeizmin kurucusu... İ. S. III. yy.'da yaşayan İran'lı Mani, kendisinin göğün oğlu olduğunu ileri sürmüştür. (Ed.. n.)

la karanlık Tanrı'sının ikiz ruhlar olduğu ve maddenin iyi Tanrı tarafından yaratıldığı Zerdüştlük'ten farklıydı. Zerdüştler'in aksine, Manike'ler maddenin şehvet, "var olan her şeyin içindeki düzensiz hareket" olduğuna inandılar. Madde veya şehvet dişildi, 'tüm iblislerin anası'ydı ve ruh onun içinde hapsedilmişti. Dinin amacı ruhun serbest kalmasını sağlamaktı ve bunun temini için katı bir çilecilik uygulanıyordu. Manike dini hızla yayıldı, IV. yy.'a gelindiğinde Roma'da biliniyordu ve Afrika'nın kuzeyinde etkiliydi. Bu düşüncelerin, XII. yy.'da ortaya çıkan, saflık anlamına gelen Cathari gibi, diğer mezhepleri ne kadar etkilediği belirsizdir, fakat Manike'lerin hamlesi, ruhla bedenin zıtlığını vurgulayan ve cinselliği kirli gören pek çok kişiyi hedef almıştır.

İSA'NIN ÖĞRETİSİ VE UYGULAMASI

İsa bir Yahudi'ydi, cinsellikle evlilik üzerine sözleri İbrani bir çevreden yükselmişti. Helenistik ve ikici fikirler Paulus'la meydana çıkmaya başladı, fakat İsa Galile'de yaşıyordu ve bu şehir muhtemelen Yahudiye'den daha az dindar idi, ve İsa'nın yaşamını ve öğretisini anlatan dört *İncil* Grekçe yazılmıştı.

İsa, tek eşliliği yeni bir öğreti değil, Tanrı'nın emri kabul etti: 'Hilkatin başlangıcından Tanrı onları erkek ve dişi yarattı'. Tekvin de şunu gösteriyordu: "Bunun için bir adam babasını, anasını bırakacak, karısına yapışacaktır; ikisi de bir beden olacaktır; şöyle ki, onlar artık iki değil, fakat bir bedendirler." (Markos 10.6-9)

Bu ifade boşanma bağlamında söylenmişti ve İsa, 'Tanrı'nın birleştirdiğini insan ayırmamalı' diyerek devam ediyordu. Boşanmanın bu şekilde eleştirilmesi Yahudi gelenek-

lerine ve Musa'nın kanununa aykırı idi. Musa yasalarının boşanmaya 'kalplerinin katılığı yüzünden' izin verdiği söyleniyordu. İsa'ya göre 'karısını bırakan ve bir başkasıyla evlenen, karısına karşı zina suçu işlemiş' sayılıyordu, kadın da benzer şekilde "kocasını bırakıp, başkasıyla evlenirse zina yapmış oluyordu". Bu ayetler Markos ile Luka'da bir, Matta'da iki kez geçer.

Yüksek, fakat zor bir ahlak anlayışı gibi görünüyor, daha sonraki dönemlerde de kilisenin boşanmaya karşı tavrında bu ayetlerden çok geniş sonuçlar çıkarılmıştır. Fakat bu örnekte İsa üreme amacına eğiliyor gibi görünmekte, erkekle kadının yaratılışındaki ilahi modeli birlikte ve birleşmede bulmaktadır. Bu bağlamda, evli bir erkeğin veya kadının başka bir eş alması, yaratılışlarındaki birliğe aykırı düşer. Daha sonra Paulus, 'fahişeye yapışanın onunla tek vücut' olduğunu açıkladı, yine de inançlı bir Hıristiyan inançsız eşinden ayrılabilirdi. (Korintliler'e Birinci Mektup 6).

İsa tarafından ortaya konulan, evlilik birliği ve evliliğin çözülmezliği idealleri, diğer ideallerine paraleldir. İsa yalnızca şehvet eylemlerini değil, şehvetli hayalleri de eleştirdi: "Bir kadına şehvetle bakan her adam zaten yüreğinde onunla zina etmiştir." (Matta 5.28). Fakat eylem kadar niyetin de önemli olduğu fikri, yemin etme ve gerçeği söyleme, öldürme ve öfke, misilleme ve öbür yanağını çevirme, dostlara ve düşmanlara karşı sevgi konularında da geçerliydi.

Matta *İncil*'i boşanma için tek bir istisna tanıyordu, o da 'zina hali'ydi, fakat çoğu âlim bunun sonradan yapılan bir ekleme olduğu fikrindedir ve bu istisna diğer *İncil*'lerde bulunmamaktadır. Matta aynı zamanda havarileri, boşanma zina ise hiç evlenmemenin daha iyi olacağını söylerken gösteriyordu. İsa buna, bazılarının hadım doğduğunu, bazılarının hadım edildiğini, bazılarının ise cennet krallığı için hadım

olarak yaşadıklarını söyleyerek yanıt verdi ki bu da bazı cinsellikten kaçınma eğilimlerini haklı çıkarır.

Kilisenin daha sonra boşanmayı yasaklaması konusundaki katılığı, özellikle İsa'nın sunduğu idealin hayata geçirilmesi, diğer ideallerine uygulanmadı. Kilise genellikle savaşta insan öldürülmesini ve ölüm cezasını kutsadı, sivil mahkemelerle, kilise mahkemelerinde yemin edilmesi konusunda da ısrar etti. Yine de, İsa'nın diğer ideal öğretilerinin harfi harfine uygulanması göz ardı edilirken, kilise boşanmaya karşı olan idealin kesinlikle uygulanmasını talep etti. Boşanma neredeyse tek affedilmez günah olarak kabul edilmişti, fakat bu gizemli hata İsa tarafından Kutsal Ruh'a karşı işlenen günah olarak tanımlanmıştı.

İsa'nın ahlaki öğretilerinin çoğu, hatta bir kadına şehvetle bakmayla ilgili görüşü bile, ideal evliliği daimi tekeşlilik olarak gören hahamların öğretileriyle paralellik taşıyordu. İsa'nın getirdiği yenilik, yasa hakkındaki kaçamak sözleri bir kenara atan yaklaşımındaki tazelik ve her çeşit insanla kurduğu açık ilişkiydi. Ahlaki yaklaşımları, kaydedilmiş öğretilerinde olduğu kadar, davranışlarında da kendini gösteriyordu. Ona 'obur bir adam ve şarap düşkünü' demişlerdi, 'vergi toplayıcılarıyla ve günahkârlarla dost' olmakla ünlüydü. Devlet için vergi toplayanlar, açgözlülükleri ve düşük ahlakları sebebiyle, hor görülüyorlardı. İşleri sebebiyle yabancı hükümdarlarla da ilişki kuruyorlardı. Çağımızda bu sebeple 'vatan haini' olarak nitelendirilebilirlerdi. 'Günahkârlar', Yasa'nın katı kurallarını göz ardı edenlerle, ahlaksız bir yaşam sürenleri içeriyordu. Bütün bu dışlanmış insanların Tanrı'ya ihtiyacı vardı ve İsa 'doğru insanları değil, günahkârları tövbe etmeye çağırmaya' geldiğini söyledi.

İsa bir Ferisi'nin evinde yemek yerken bir kadın ayaklarının üzerine ağladı, onları saçıyla sildi ve kıymetli yağlarla

meshetti. Kadın bir 'günahkâr' olarak tanınmaktaydı, fakat günahlarının cinsel içerikli olup olmadığı açık değildir. Ferisi, İsa'nın kadının kirliliğini bilmesi gerektiğini düşündü. Fakat İsa sevgiden söz etti, kadın fahişe idiyse sözleri anlamlı olacaktı ve kadının affedilmesi gereken çok günahı olduğunu anlatacaktı. "Onun çok olan günahları bağışlandı; zira o çok sevdi." (Luka 7.47)

Bir başka olayda 'zina halinde yakalanan' bir kadın İsa'ya getirildi ve Musa'nın kanununun gerektirdiği gibi taşlanıp taşlanmayacağı soruldu. Benzer bir sorunun Muhammet'e de sorulduğu hatırlanacaktır. Aslında yasa 'her ikisinin de ölmesi gerektiğini' belirtiyordu ve kadın 'zina halinde' yakalandığı halde suçlu adam getirilmemişti. Bu ikiyüzlülük ve 'bir kadına şehvetle bakmak' konusundaki prensibi İsa'nın emrinde etkili oldu: 'Kadının üzerine sizden günahsız olan önce taş atsın.' Hepsi gittikten sonra İsa kadına kendisinin onu mahkum etmediğini, fakat artık günah işlememesi gerektiğini söyledi. (Yuhanna 8)

İsa'nın çağdaşlarını etkileyen uygulamaları, toplumdan dışlananlarla ilişkisi, hor görülenlere ve ahlaki düşkünlere karşı ilgisi, fiziksel hastaları iyileştirmesi oldu. Kendi özel hayatı hakkında çok az şey bilinmektedir. Evli miydi? Bir Yahudi için cinsellikten kaçınmak sıra dışı olacaktı, yine de İsa'nın evli olduğu fikri, onun ilahiliğine inanan bazı Hıristiyanlara itici gelecektir, çünkü geleneksel olarak İsa'nın ilahiliği, tüm insanlığın bedeninde somutlaşmasını gerektirir. Fakat metinler sessizdir ve evli olup olmadığı hakkında, başka cinsel ilişkileri hakkında olduğundan daha fazla bilgi bulunmamaktadır. İsa hem erkek, hem de kadın havarileri cezbetti ve Hamsin yortusunda Kutsal Ruh on iki havariyle onların kadın yoldaşları, 'kadınlar ve İsa'nın annesi Meryem' üzerine inmiş görünmektedir (Resüllerin İşleri 1.14). Bu ruhani bir kutsama idi.

İncillerde bazı çileci öğretiler bulunmaktaydı ve bunlar İsa'nın zamanındaki Yahudi grupların benzer fikirleriyle paralellik gösteriyordu. Genel bir sosyal ve politik kargaşa dönemi yaşanıyordu. Pek çok insan büyük savaşlar ve bir çağın sonu beklentisi içindeydi, bazıları ise dünyevi olandan uzaklaşıp bu sonu beklemeyi tercih etti. Bunlar arasında en çok bilinenleri Essene'ler. Esseneler'in doktrinlerinden bazıları, 1947'de bulunan *Dead Sea Scrolls* (Ölü Deniz Yazmaları) sayesinde bilinmektedir. Bu topluluklara Vaftizci Yuhanna mı, yoksa İsa mı rastladı – muhtemelen çöldeki kırk günlük inzivası sırasında İsa rastlamıştır – belirsizdir, fakat yazmalar Hıristiyanlık'ın ilk döneminin dini ve kültürel ortamı hakkında fikir vermektedir. Bazı Esseneler, Kumran gibi çöl bölgelerinde, bazıları ise kasabalarda yaşıyordu. Tarihçi Josephus bu topluluklardan bazılarının evliliği tavsip etmediğini, fakat diğerlerinin onayladığını belirtmiştir, ve Kumran'da çıkarılan bazı kadın iskeletleri bunların daha az aşırı topluluklardan olduğunu göstermektedir. Tapınak Yazmaları, Kudüs şehri içinde, her yerde cinsel ilişkiyi yasaklıyordu, ve boşanmaya da karşıydı. Zadokit Belgesi, Kumran toplumundan evlenen ve çocuk sahibi olan bireylerden bahsetmektedir ve onlara kocayla karı, babayla çocuk arasındaki ilişkiler konusunda Yasalar'ın emirlerini takip etmelerini söylemektedir.

Esseneler, yasaları sıkı bir biçimde uyguluyorlardı ve *İncil*'in bazı ayetleri benzer bir yaklaşım sergilerken, diğerleri, Sebt konusunda olduğu gibi daha az katı idiler. Fakat *İncil*lerde İsa kendisine, aile bağlarından daha fazla sadakat gösterilmesini talep ediyordu. Matta'ya göre insanlar babalarını ve annelerini 'ondan fazla sevmemeli'ydiler ve Luka'ya göre bir havari babasından ve annesinden, karısından ve çocuklarından 'nefret etmeliydi': "Babayı veya anayı benden ziyade seven bana layık değildir; oğlu veya kızı benden ziyade se-

ven bana layık değildir", ayrıca "Eğer bir kimse bana gelir ve kendi babasına, anasına, karısına, çocuklarına buğzetmezse, benim şakirdim olamaz." (Matta 10.37; Luka 14.26). Öncelik İsa'ya sadakatte idi, fakat aile yaşamının bunu takip edebileceği, daha sonraları Petrus'la diğer havarilerin karılarını vaaz turlarına götürmelerinden anlaşılabiliyordu (Korintoslula'ra Birinci Mektup 9.5). Tanrı'nın krallığının yakın zamanda gerçekleşeceği beklentisi, Hıristiyan düşüncesinin ilk dönemini renklendirmiştir, fakat zaman geçtikçe inancın bazı değişikliklere uğraması gerekli olmuştur.

PAULUS VE DİĞERLERİ

Paulus bir Yahudi idi ve "İbraniler arasında bir İbrani, sekizinci günü sünnetli, şeriata göre Ferisi" olmaktan gururluydu. (Filipilile're Mektup 3.5) Yine de bir Roma vatandaşıydı, tüm mektuplarını Grekçe yazıyordu, Tarsuslu idi ve İbranilerin ortamına yeni fikirler sundu. Paulus sık sık cinsellik ve evlilik hakkında sert öğretiler icat etmekle suçlanmıştır, yine de bazı açılardan ilk dönem Hıristiyan öğreticilerin en orijinal ve en aydınlanmışlarındandı. "Temizler için her şey temizdir" deyişi Paulus'a aittir.

Daha önce gördüğümüz gibi peygamber Hoşea Yehova'dan İsrail'in affedici kocası olarak bahsetti ve Paulus bu fikri daha ileri götürerek insanın kendisini Tanrı'ya kurban etmesini, insani evliliğin bir örneği olarak gösterdi: "Ey, kocalar, karınızı sevin, kiliseyi seven ve kendisini onun için feda eden İsa gibi." (Efesoslular'a Mektup 5.25) Kutsal evliliğe ilişkin eski pagan sembolizmi, kült ilahın halkıyla birleşmesi, peygamberler tarafından arındırıldı ve Paulus tarafından alınarak ilahi kurtuluşun sembolü, dünyevi birlik için bir model olarak kullanıldı.

Tekvin'den alınan, erkekle karısının birliğine ilişkin İsa'nın öğretisini Paulus geliştirdi: 'Böylece kocalar kendi karılarını kendi bedenleri gibi sevmeye borçludurlar... Bunun için adam babasını ve anasını bırakacak ve karısına yapışacaktır ve ikisi bir beden olacaklardır. Bu sır büyüktür.' Fakat İbraniler'e özgü olan erkeğin üstünlüğü ve kadının itaat etmesi konusu hâlâ yerinde duruyordu. Hıristiyanlar 'birbirlerine tabi olacaklar', fakat kadınlar "kendi kocalarına Rabbe tabi olur gibi tabi olun. Çünkü bedenin kurtarıcısı Mesih kilisenin başı olduğu gibi, erkek de kadının başıdır." Ve yine, 'Sizden her biri de kendi karısını böylece kendisi gibi sevsin; ve kadın kocasına hürmet etsin." deniyordu. Yine de başka yerlerde Paulus, yeni dinin cinsleri arasındaki farklılığın aşılması gerektiğini görüyordu: "Ne Yahudi ne de Yunanlı vardır, ne kul ne de azatlı vardır, ne de erkek ve dişi vardır; çünkü Mesih İsa'da siz hepiniz birsiniz." (Efesoslular'a Mektup 5.21, Galatyalılar'a Mektup 3.28)

Paulus sistematik bir öğretici değildi, doktrinleri, muhtelif dinleyicilerinin ihtiyaçlarına göre şekillenerek otuz yılda gelişti. Korintliler'e ilk mektubunda cinsel ilişkiye yaklaşımı hem gerçekçiydi, hem de düşüncesinin esasını oluşturuyordu. Birleşme sıradan bir eylem, sırf cinsel organların bir eylemi değildi, tüm kişiliğin ifade tarzıydı. Fiziksel ilişki, evlilikte olsun, zina da olsun birleştiriyordu ve sonuçlarını da beraber getiriyordu. "Bedenlerinizin İsa'nın organları olduğunu bilmiyor musunuz? O zaman İsa'nın organlarını alıp, onları bir fahişenin organları mı yapmalıyım?" Her birleşmede iki kişi tek beden oluyordu, bu yüzden "zina yapan, kendi bedenine karşı günah işliyordu", çünkü kendi bedeni Kutsal Ruh'un tapınağı idi (Korintliler'e Birinci Mektup 6).

Takip eden bölüm Paulus'un cinsellik üzerine belli başlı öğretilerinden bazılarını içerir. Bu öğretiler oldukça karma-

şıktı ve sık sık yanlış anlaşılmışlardır. İki şey akılda tutulmalıdır; ilk olarak Paulus, ahlaksızlığı ile ünlü Korint kentinin kilisesi tarafından gönderilen sorulara yanıt veriyordu, ikinci olarak da Paulus bir devrin sona ermesini bekliyordu ve öğütleri o döneme özgüydü.

O sırada cinsellikten kaçınılmasını tercih ediyordu: 'Mevcut durumdan' ve 'zamanın kısa olmasından' dolayı 'herkesin benim gibi olmasını isterim.' Yine de çoğu insan için evlilik gerekliydi ve 'zinadan kaçınmak için herkesin kendi karısı olsun ve her kadının kendi kocası olsun.' Evlenmemiş olanların bekâr kalmaları iyiydi, fakat tutkular güçlü olduğundan, kendilerini kontrol edemiyorlarsa evlenmeliydiler, çünkü 'evlenmek yanmaktan iyiydi.'

Bu öğütler kalıcı düzenlemeler olarak değil, Paulus'un kendi fikirleri olarak veriliyordu, çünkü bunlar 'emir değil, itiraflardı'. Bununla beraber, Tanrı'nın boşanmaya karşı e-mirleri de vardı: 'Evli olanlara emrediyorum, kendi dilimle değil Tanrı'nın diliyle: Kadın kocasından ayrılmasın... ve koca karısını bırakmasın.' Yeni doğan kilisede Hıristiyan bir kişinin inançsız bir eşe sahip olması sorunu önemli bir sorundu ve Paulus ilkönce Hıristiyanlar'a, eşlerine sadık kalmayı öğütledi, fakat aynı zamanda gerekirse inançsızın ayrılmasına izin verdi.

Paulus, bakireler hakkında ilahi bir emir olmadığını itiraf etti ve kendi fikrini söyledi. Evlenmemiş bir kadının Tanrı'nın işleriyle daha çok ilgileneceğini, evli bir kadının 'dünyevi işlerle ve kocasını nasıl memnun edeceğiyle ilgileneceğini' düşünüyordu. Evli bir adam da karısını memnun etmeye çalışacaktı. Fakat bu, bekareti evlilikten yüce tutmak için söylenmemişti, bakire bir kız evlat veya evlatlık evlendirilebilirdi: "Bunda yanlış bir şey yok, bırakın evlensinler."

Paulus'un çileciliğe bir eğilimi var gibidir. Yine de yolculuklarında Petrus'un, İsa'nın kardeşlerinin ve diğer havarile-

rin yaptıkları gibi, yanına bir eş almaya hakkı olduğunu düşünüyordu. O dönemin koşulları altında bekâr kalmayı tercih ediyordu, fakat Tanrı'nın bazılarını bekâr olmaya, bazılarını evliliğe çağırdığını kabul ediyordu.

Evlilik içi cinsel ilişkiye büyük ölçüde onay veriyordu. Evli çiftler birleşmeden kaçınmamalıydılar, çünkü birbirlerine bedenleri üzerinde hak vermişlerdi. "Koca karısına ve böylece de karı kocasına hakkını eda etsin. Kendi bedeni üzerinde karının değil, ancak kocasının hakimiyeti vardır; ve böylece de kendi bedeni üzerinde kocanın değil, ancak karısının hakimiyeti vardır. Birbirinizi mahrum etmeyin."(Korintliler'e Birinci Mektup 7). Bu tür öğretiler tamamen İbrani öğretileriydi ve daha sonra kilisede gelişen katılığa aykırıydılar.

Paulus erkek ve kadın eşcinselliğini kınıyordu: "Onların kadınları tabii kullanışı tabiata muhalif olana çevirdiler; ve aynı suretle erkekler de kadının tabii kullanışını bırakarak şehvetlerinde birbirlerine kızıştılar, erkekler erkeklerle rüsvaylık ederek sapıklıklarına layık olan karşılığı aldılar" ve bu sapkınlıklara karşı Tanrı'nın gazabı ortaya çıktı (Romalılar'a Mektup 1.26). Ve yine, yasa 'kendilerini insanoğlu ile kirletenlere' karşı idi (Timoteos'a Birinci Mektup 1.10). Bu, İbrani geleneğinde mevcuttu.

Fakat Paulus'un, bir İbrani tavrından çok Yunan felsefesine özgü bir tavırla, beden-ruh karşıtlığını öğretmediğini söylemek zordur. "Çünkü beden ruha karşı ve ruh bedene karşı arzu eder; çünkü istediğiniz şeyleri yapmayasınız diye, bunlar birbirine zıttırlar." Ve yine, "Çünkü bedene göre olanlar bedenin şeylerini, fakat Ruha göre olanlar Ruhun şeylerini düşünürler. Çünkü bedenin düşüncesi ölüm, fakat Ruhun düşüncesi hayat ve selamettir." (Galatyalılar'a Mektup 5.17; Romalılar'a Mektup 8.5). 'Beden' sözcüğünün, İbranice'de

Tanrı'dan bağımsız olarak yaşamı arayan kişilik olup olmadığı tartışılmıştır ve 'bedenin işleri' Paulus'a göre zina, kirlilik ve şehvet düşkünlüğü olarak listelenirken, tartışmalar, kıskançlık, öfke, bencilce hırslar ve gruplar içinde entrikalar için de kullanıldı. Dahası, Paulus'a göre, karanlığın güçleri ruhani güçlerdi ve onun ikiciliği muhtemelen Zerdüştlük'teki iyi-kötü karşıtlığına, Yunanlılar'daki ve Manike'lerdeki ruhun maddeyle savaşından daha çok benziyordu. Bununla beraber böyle bir ikiciliğin ortaya çıkması, daha sonra tenle tinin, bedenle ruhun karşıtlığına uygulandı ve çileciliğin savunulmasına ve cinselliğin hor görülmesine yol açtı.

Yeni Ahit'in geri kalanı da benzer şekilde çeşitlilik içerir ve karmaşıktır. Vahiy kitabı 'kadınlarla kirlenmemiş' seçilmişten bahsederken aşırı uca gider. Buna karşın İbraniler'e hitaben yazılan mektubun anonim yazarı, "Hepsi arasında evlilik muteber olsun ve yatak lekesiz olsun" der. (Yuhanna'nın Vahyi 14.4; İbraniler'e Mektup 13.4)

Kadınların kocalarına itaat etmesi muhtelif yerlerde öğretilmektedir: Onlar daha zayıf araçlardır, sessizlik içinde öğrenmeleri söylenmektedir, kilisede öğreticilik yapamazlar, süslerinde alçakgönüllü olmalıdırlar ve günaha ilk aldanan da Havva olmuştur, yine de kadınlar 'çocuk doğurarak' kurtarılabilirler (Petrus'un Birinci Mektubu 3.1; 1 Timoteos'a Birinci Mektup 2.9). Diğer yandan, kadınlar 'yaşamın inayetinin ortak mirasçıları' olarak adlandırılmışlardır. Merhamet ve misafirperverlik dağıtmışlardır, Prisila'nın inanç hakkında öğreticilik yaptığından bahsedilmekte, ismi kocası Akila'dan önce geçmektedir. Çoğu dinde olduğu gibi, kadınlar ilk dine dönenler arasındaydı ve muhtemelen inananların çoğunluğunu meydana getiriyorlardı, çoğu kadının ismi yasalar'da ve mektuplarda geçiyordu.

TEKEŞLİLİK VE SEVGİ

Neredeyse her zaman Hıristiyan kutsal yazıtlarının tekeşlilik öğretisi yaydığı düşünülmüştür, bu açıkça belirtilmese de böyle kabul edilmiştir. Timoteous'a yazarken Paulus bir piskoposun veya bir denetleyicinin 'tek karısı olan bir koca' olması gerektiğini ve diyakozların da 'tek eşli kocalar' olmaları gerektiğini belirtti. Titus'a, ileri gelenlerin 'suçsuz, tek karılı, inançlı çocukları olan' insanlar olmaları gerektiğini yazdı. Bazı yorumcular, bu tür kilise liderlerinin, ilk karılarının ölümünden sonra ikinci kez evlenmemeleri gerektiği sonucunu çıkarmışlardır ve bu kural daha sonra kilisede zaman zaman uygulanmıştır, fakat metinler bu konuyu açıkça ifade etmiyorlardı. Sıradan Hıristiyanlar için benzer bir kural *İncil*'de açıkça ifade edilmiyordu, fakat tekeşli oldukları varsayılıyordu. Bazı Afrikalı Hıristiyan Bağımsızlar, kilise mensuplarının çokeşli olabileceklerini, çünkü *Yeni Ahit*'in bunu açıkça yasaklamadığını öne sürmüşlerdir, fakat ilk dönemde kilisede gittikçe gelişen çilecilik eğilimi bu tür bir yoruma karşı olabilir.

İsa tarafından tavsiye edilen ve yaratılış esnasında Tanrı'nın orijinal eylemine atfedilen erkekle kadının 'tek bedende' birleşmesi, yaşam boyu tek bir birliği gerektiriyor gibi görünmektedir. Paulus bu doktrini tekrarladı ve *Eski Ahit*'te pek çok çokeşli kahraman olsa da, tekeşlilik muhtemelen ilk yüzyılda Yahudiler'in genel uygulamalarındandı.

Yeni Ahit 'sevgi' hakkında, Tanrı'nın insana, insanın Tanrı'ya ve kocanın karısına sevgisi hakkında çok şey söyler. Sevgi olarak tercüme edilebilecek birkaç Grekçe sözcük vardı, örneğin *eros* tutkulu duyguları, *philia* dostluk ve görev içeren duyguları ifade ediyordu, fakat *Yeni Ahit eros*'tan bahsetmez, sevgi için *agape* sözcüğünü kullanır ve bu sözcüğün ne-

redeyse *Eski Ahit*'in icadı olduğu iddia edilir. Daha sonraki dönemlerde teologlar *agape* ile *eros* arasındaki farka dikkat çektiler, Biri kutsal, 'meleksi', biri kutsal olmayan, 'bedensel' idi ve bazı yazarlar insanların Tanrı'ya karşı *agape* sahibi olamayacaklarını, çünkü bunun Tanrı'ya bir şey ekleyeceğini söylediler, fakat bu yorum şekilci görünmektedir ve *Yeni Ahit*'te sevgi hem ilahi, hem de insani bir eylemdir.

Yeni Ahit'ten önce *agape* sözcüğü pek az kullanılmış gibi görünse de, *Eski Ahit*'in Grek Septuagint tercümesinde yer almış olması ve İbranice'de kişisel bir nesneye karşı sevgi anlamına gelen yaygın bir sözcüğün yerine kullanılması ilgi çekicidir. En iyi *Eros*'un temsil edeceğinin düşünüldüğü, *Neşideler Neşidesi*'ndeki tutkulu aşk bile *agape* ve türevleri olarak tercüme edildi. Bu durumda *agape* ilahi sevgi kadar cinsel aşk için de kullanılabilir, fakat çok çeşitli duygusal ilişkiler için kullanılır.

'İsa Marta'yı, onun kız kardeşini ve Lazarus'u *agape*'yle sevdi'; genç, zengin hükümdarı 'sevdi' ve Son Yemek'te 'İsa'nın sevdiği' havari göğsüne yaslandı. Bunlar sıcak dostluk duygularıydı, fakat çağımızdaki iddialara rağmen cinsel bir aşkın söz konusu olduğuna ilişkin bir veri yoktur. Aynı şekilde Tanrı da dünyayı 'sevdi' ve Tanrı 'sevgi'dir. Yasa'da insanlara Tanrı'yı ve komşularını 'sevmeleri' söylendi, İsa takipçilerine düşmanlarını 'sevmelerini' öğütledi, buna karşın mektuplarda vurgu daha çok 'kardeşlerini sevmek' üzerindeydi. Korintliler'e Birinci Mektup 13'teki Paulus'un büyük 'sevgi' ilahisinde, *agape* esas sözcüktür. Daha önceki İngilizce çevirilerde bu sözcük 'merhamet' olarak yorumlanmıştır, fakat kastedilen anlamın bundan daha fazlası olduğu açıktır.

Yeni Ahit'te sevgi esas kavramdır, fakat daha sonraki dönemlerde teologlar, cinsel ilişkileri tartışırken bu kavramda saklı anlamların peşine düşmemişlerdir, çünkü cinsel ilişki-

nin yalnızca bedensel olduğu ve çilecilerin örnek olduğu ruhun yaşamından daha aşağı olduğu düşünülmüştür. Ortaçağda 'romantik aşk' kavramı ortaya çıktı ve zamanla bu kavram Batılıların tutumunu genişletmiştir, fakat uzun bir süre boyunca bu kavram daha çok edebiyat sınırları içinde kaldı. Fransız halk ozanları idealleştirilmiş kadına yüceltilmiş aşkları için lirik şiirler yazdılar. Dante, ilk dönem sonelerinden birinde, kızıl bir kolsuz palto dışında üzerinde hiçbir şey olmayan, çıplak görülen genç Beatrice'ye aşkını kutladı ve onun ölümünden sonra aşkı, *İlahi Komedya*'da kutsal bir Beatrice figürü için yarı-dinsel bir özlem haline geldi. Fakat bu tür ruhani aşklarda fiziksel cinsellik yok gibidir. Ortaçağ ve Reformasyon dönemlerindeki evlilik içi hayata dair görüntüler karı koca arasındaki 'romantik' ilişkiler hakkında çok az bilgi verir, halbuki muhtemelen pek çok çift birbirlerine sevgiyle bağlanmıştır. *Yeni Ahit*'ten çıkartılabilecek, evlilikte aşka ilişkin güçlü vurgu uzun süre boyunca teologlar tarafından göz ardı edilmiştir, günümüzde tekrar ortaya çıkması da romantik kurmaca yapıtlara, dünyevi kişilerin çalışmalarına, sosyal değişimlere, özellikle de kadınların özgürleşmesine çok şey borçludur.

Agape tüm davranışlar için bir model oluşturacaksa, *İncil*'in öğretisi takip edilerek, karı koca birliği onun en yüksek insani ifadesi olacaktır. Sonuç olarak evlilik içi ilişkileri, uzun süredir cinsel ahlakta egemen olan yasalcılık değil, tam olarak *İncil*'deki anlamıyla sevgi belirlemelidir. Evliliklerin cennette yapıldığı inancı, sevgiden esinlenmeleri koşuluyla Tanrı tarafından tesis edildikleri öğretisiyle tutarlılık içindedir.

Sevgi insanlar arasında bir Ben-Sen ilişkisi gerektirir, buna karşın nesnelerle ilişkimiz Ben-O biçimindedir. "Temel *Ben-Sen* sözcüğü ancak bütün varlıkla dile getirilebilir... Aşk 'kör' olduğu sürece, yani, *bütün* bir varlığı görmediği sürece,

ilişkinin temel sözcüğünün egemenliği altında değildir." diyordu **Martin Buber**. Bu ilişkinin bütünlüğü anlamını yakın karşılaşmalarda buluyor, çünkü "gerçek yaşam bütünüyle, karşılaşmaktır."*

Agape en yüksek derecede, Tanrı'nın insana olan sevgisidir, 'seviyoruz, çünkü önce o bizi sevdi.' İlişki, birlik kadar farklılık da ifade ediyor. "Baba ve Oğul, varlıkta olduğu gibi – hatta Tanrı ve İnsan da diyebiliriz, varlıkta olduğu gibi – ayrılamaz, gerçek çifttir, asli ilişkinin iki sahibi, ki Tanrı'dan insana görev ve emir dile getirilmiş, insandan Tanrı'ya bakma ve dinleme ifa edilmiştir, ikisinin arasında da bilgi ve sevgi dile getirilmiştir."**

Gizemcilerin Tanrı ile ilişkileri için, ilişkilerin en samimiyet içeren sembolünü, evlilik sembolünü kullanmaları şaşırtıcı değildir. Bu ilişki, diyalog oluşmasını temin etmek için farklılık da içeriyordu. *İncil*'in sonunda Kuzu ile Kilise'nin ilahi evliliği görüntüsü yer almaktadır ve bunlardan ikincisi sık sık 'İsa'nın eşi' olarak da adlandırılmıştır, bununla beraber bireysel ruh dişil olarak ve eril Tanrı ile evli olarak görülmüştür ve rahibeler yeminlerini ettiklerinde İsa'nın gelinleri olmuşlardır.

Mistik ilişkiler için fiziksel cinsel betimlemeler kullanılıyordu. Erkekler ve kadınlar kendinden geçmekten veya kendinden geçmiş olmaktan bahsediyordu; İngilizce'deki bu sözcük (rapture), ırza geçme (rape) ile aynı kökenden geliyor. Fakat aradaki fark, Tanrı'ya kendini bırakmadaki rızada yatmaktaydı. Gizemcilikte en ünlü cinsel sembolizm örneğine, Avilalı Teresa'nın bir melek hayali görmesinde rastlanmaktadır:

* M. Buber, *Ich und Du* (Ben ve Sen), İng. çev. I and Thou 1937, s. 16.
** a. g. e, s. 85.

*Elinde büyük, altın bir mızrak gördüm, demirden ucunda bir ateş noktası belirdi. Bunu kalbime defalarca sapladı, öyle ki bağırsaklarıma kadar işledi. Mızrağı geri çektiğinde, bağırsaklarımı da beraber çektiğini ve beni Tanrı sevgisiyle tamamen tükenmiş olarak bıraktığını hissettim.**

Freud'un zamanından bu yana o büyük mızrağın içerdiği penis simgeciliğini görmekten kaçınamıyoruz, fakat hayalinin böyle, cinsellik içeren bir şekilde yorumlandığını görmek, herhalde Teresa'yı dehşete düşürürdü. Teresa ateşliydi, fakat cinselliği reddediyordu, dünyadan daha da fazla elini eteğini çekmeyi hedefliyordu ve özlemleri ilahi sevgiyle yücelmişti.

Bu tür cinsel betimlemeler bize, Viktorya çağında yaşayanlara göre daha az şaşırtıcı gelebilir. R. C. Zaehner şu yorumu yapmıştır:

*Tanrıcı gizemcilerin coşkularının, ruhun dişi rolünü üstlendiği, Tanrı'nın ise erkek olarak göründüğü cinsel birleşmedeki kendinden geçmeye büyük ölçüde benzediği gerçeğine gözümüzü kapamamızın bir anlamı yoktur... Cinsel eylemle, Tanrı'yla mistik birlik arasındaki yakın paralellik bugün bize kutsal şeylere saygısızlık gibi gelebilir. Fakat saygısızlık bu karşılaştırmada değil, insanın gücünün yettiği, hem partneriyle birleşmesindeki yoğunlukla hem de bu birleşmeyle Tanrı'yla birlikte yaratıcı olmasıyla kendisini Tanrı gibi yapan yegane eyleminin alçaltılmasındadır.***

* *The Life of Saint Teresa* (Azize Teresa'nın Yaşamı), Çev. J. M. Cohen, 1957, s. 210.
** *Mysticism Sacred and Profane* (Kutsal ve Seküler Mistisizm), 1957, s. 151.

ERKEN DÖNEM ÇİLECİLİK VE ORTAÇAĞ KİLİSESİ

Kilise Yahudi olmayan dünyaya doğru yayıldıkça Yahudi etkisi azaldı, Helenistik ve diğer fikirler egemen olmaya başladı. Paulus'un 'beden' ve 'ruh' karşıtlığı, Marcion dışında bile, ikici bir şekilde cinsellik-kutsallık karşıtlığı olarak yorumlanmaya başlandı. Paulus'un, yalnızca o dönem için bekareti evlilikten üstün tutması, daimi olarak algılandı. Hıristiyanlar'ın yüzyıllar boyunca çektikleri eziyetler, maddi rahatlıkların hor görülmesine yol açtı ve dünyevi başarı geldiğinde, bu başarının getirdiği yozlaşma cinsel eylemin hakir görüldüğü çileci hareketlere yol açtı.

Kilisenin ilk dönemlerinde cinsellikle ve evlilikle ilgili meseleler fazlaca tartışılmamıştı, fakat dünyayı reddeden bir tavır vardı ve Gnostikler'in cinsellik karşıtı duygularını, muhaliflerin çoğu paylaşıyordu. Evlilik kınanmamıştı, çünkü İsa tarafından kutsanmıştı ve Tanrı tarafından tesis ediliyordu, fakat bekâretten daha aşağı görülüyordu. Mükemmel olmayı hedefleyenler için cinsellikten kaçınmak en iyisiydi ve din adamlarının, eşleri öldükten sonra tekrar evlenmeleri yasaklanmıştı. Bir katılık taraftarı olan **Tertullian**, Marcion'u eleştirirken genel gelenekçi tavrı benimseyerek şöyle dedi: "Biz evliliği reddetmiyoruz, yalnızca ondan kaçınıyoruz ... Kirletilmiş bir şey olarak evliliğe karşı, Yaratıcı'yı küçük düşüren, düşmanca saldırılar yöneltildiğinde, samimiyetle evliliği temize çıkarıyoruz."* Başka yazarlar da evlilik bağının küçümsenmemesi gerektiği konusunda hemfikirdiler, yine de cinsellikten kaçınanlar Tanrı'ya adanmak için daha çok zamana sahip oluyorlardı.

Erken dönem Hıristiyan öğreticiler, istenmeyen bebeklerin terk edilmesi gibi bazı putperest uygulamalarını kınadılar ve

* Başka referanslar için bkz. D. S. Bailey, *The Man-Woman Relation in Christian Thought* (Hıristiyan Düşüncesinde Kadın-Erkek İlişkisi), 1959.

yetimlere baktılar. Fakat ebeveynliği zahmetli bir iş olarak gördüler ve babalara sert disiplin uygulamalarını öğütlediler. Ilımlı İskenderiyeli Clement gibi bazıları, bekaretin daha büyük bir erdem olduğunu kabul ederken, çoğu insanın evlenmesini tavsiye etti, Hıristiyan yuvasının mutluluğu konusunda destekleyici yazılar yazdı ve bir erkeğin aynı anda hem karısını hem de Tanrı'yı memnun edemeyeceği konusunda Paulus'a karşı çıktı. Bununla beraber müridi Origen, *İncil*'deki kendini hadım edenler konusundaki sözleri olduğu gibi kabul etti ve daha sonra pişman olsa da, kendini iğdiş etti.

Şimdi muhaliflerinin çalışmalarından tanıdığımız bazı, farklı bakış açıları ifade eden açık fikirli düşünürler de vardı. İsa'nın annesi Meryem, hep bakire kaldığı fikrinin giderek yayılmasına rağmen, evliliğin değeri konusunda bir örnek olarak veriliyordu. Bekâretin evliliğe tercih edilmesi gerektiği konusundaki yaygın görüş tartışılıyordu ve evli din adamlarının en iyileri olduğu söyleniyordu, çünkü bekâr kalmak, sorumluluktan kaçınmaktı. Bu görüşü savunan üç yazar, aşırı çileciliği savunan, en eğitimli ve en ağzı bozuk teologlardan olan Jerome tarafından şiddetle eleştirildi.

Kutsallık konusunda uzman olduğu varsayılan din adamları, özellikle Batı kilisesinde, Petrus'un evlenerek verdiği örneğe, Paulus'un da evli diyakozlara ve piskoposlara yönelik öğretilerine rağmen, kısa süre sonra cinsellikten kaçınmak konusunda baskı altında kaldılar. Doğulu Ortodoks Hıristiyanlar rahiplerin evlenmesi konusunda daha ılımlıydılar, fakat yemin ettikten sonra evlenemezlerdi ve bir rahip piskopos olmuşsa karısı bir rahibe manastırına çekilmek zorundaydı. Rahiplerin evlenmesine Ortodoks kiliselerinde hâlâ izin verilmektedir, fakat piskoposlar bekâr olmak zorundadır ve bu yüzden genellikle keşişler piskoposluk mertebesine yükseltilirler.

IV. yy.'dan itibaren Batı kilisesinde piskoposlara, rahiplere ve sunakta görev yapan diğerlerine cinsellikten kaçınma kuralı kabul ettirilmeye çalışıldı, fakat daha önceki yıllarda Komünyon ayinini kutlayan rahiplerin evli olmasına itiraz eden herkesin aforoz edilmesi önerilmişti. Bununla beraber, takip eden konseylerde din adamlarının karılarına 'onlara sahip değilmişçesine' sahip olmaya ikna edilmeye çalışılması, düzenlemelerin ciddi muhalefetle karşılaştığını gösterdi. Din adamlarının evlenmelerinin veya metres almalarının engellenmeye çalışılması X. yy.'a kadar, hatta bazı yerlerde daha da uzun sürdü ve Reformasyon esnasında din adamlarının evli olması kuralı, genel bir kural olarak tekrar getirildi. Bugün, tüm din adamları için cinsellikten kaçınmayı zorunlu bir kural olarak uygulayan tek inanç, Roma Katolik Kilisesi'nin inancıdır.

Cinsel çilecilikte merak uyandırıcı bir ödün, aynı evi, hatta aynı yatağı paylaşan çiftlerin, görünürde kardeş olarak, 'ruhani evlilikleri' idi. Paulus, gizemli bir şekilde, bir erkeğin 'bakiresine' davranışından bahsetmişti, fakat yakışıksız bir durum söz konusuysa evliliği tavsiye etmişti (Korintliler'e Birinci Mektup. 7.36). Aynı evde yaşama uygulaması putperestlikten alınmış gibi görünmektedir ve eski kilise döneminde münzevilere genellikle kadın münzeviler eşlik ederdi ve cinsellikten uzak duran din adamlarının 'ruhlarının gelini' olurlardı. Bu kadınlar ev işlerini yapar, hatta metresleri olurdu. Jerome soruyordu: "Bu evlenilmeyen karılar, bu yeni tip metresler, hayır, daha ileri gideceğim, bu kişiye özel fahişeler nereden geldi?... Herhangi bir şeyin yanlış olduğunu düşündüğümüzde bize kuşkucu diyorlar." Piskoposlar ve konseyler 'sözüm ona kardeşçe birlikte yaşamayı' yasakladılar, fakat uygulama yüzyıllarca devam etti ve sonunda Batı'da cinsellikten kaçınma kuralı uygulandığında, ruhani evlilik, metreslikle yer değiştirdi.

Kilisenin genel çilecilik öğretisi, dünyevi yozlaşmaya karşı bir tepki olarak, yalnız veya toplu münzevilik şekillerinde manastır hayatının gelişmesiyle aşırı uçlara gitti. III. yy.'ın sonunda tamamen çöle çekilen **Mısırlı Antonios** ilk münzevilerden biriydi. Fakat kendi kendine yaptığı eziyetlere rağmen, tutkularını ardında bırakamadı ve Antonios'un baştan çıkmaları ünlendi. Vahşi hayvan maskesi altında iblislerle savaştığı söyleniyordu ki bu da iyi bir Freudcu sembolizme işaret ediyor. Jerome çöldeki kendi deneyimlerini, alışılmış canlı tarzıyla, cinselliğe saldırarak anlatıyordu. "Kendimi, cehennem korkusu içinde, bana yalnızca akreplerin ve vahşi hayvanların arkadaşlık edeceği, hapishaneye mahkum etmeme rağmen, kendimi sık sık dans eden kızlarla çevrili buldum... Bedenim bir ölü bedene dönmüşken, şehvet ateşi önümde yanmaya devam etti."

Hem manastır düzeni, hem de din adamlarının bekârlığı, kendi yarattıkları sorunları gündeme getirdi. Keşişlerin ve rahibelerin evlenmemesi gerektiği anlaşılabilir bir durumdu, çünkü bir topluluk içinde yaşıyor olmak aksini zorlaştırıyordu. Budizm'de ve diğer manastır düzenlerinde de aynı uygulama vardı. Bununla beraber ergen gençlerin dini bir hayat sürmeye çağrılmasının geniş çapta yüreklendirilmesi, yetişmekte olan erkekler ve kadınlar için oldukça büyük gerilim yarattı ve bu gençlerin ettikleri yeminler, Budizm'de olduğu kadar kolay bozulamıyordu. Kuşkusuz **Boccaccio** ile Reformcular'ın, manastır düzenine ve din adamlarına yönelik ahlaksızlık ve eşcinsellik suçlamaları abartılıydı, fakat bunlarda aileyi etkileyecek kadar gerçeklik payı da vardı.

Dahası, kırsal alandaki görevleri rahipleri, sorumlu oldukları bölgede oturan halkın cinsel mücadeleleri ile temas halinde olmaya zorluyordu; bu durum, günah çıkarma uygulamasıyla yoğunluk kazandı. Erkekler ve kadınlar, oğlan

ve kız çocukları, şehvet içeren düşüncelerini, baştan çıkmalarını bekâr erkeklere anlatmak zorundaydılar ve Romalılar'ın detaylı, şehvet düşkünü soruşturmalar yapma konusundaki dehaları işe yarıyordu. Evli çiftlerin bir gecede kaç kez birleştikleri ve birleşmenin doğal yollar dışında olup olmadığı sorulabiliyordu. Açık saçık fıkralar anlatmanın, müstehcen kitaplar okumanın, bir kadının bedenine dokunmanın, eşcinsellik ve hayvanlarla cinsel ilişki kurma gibi cinsel davranışlarda çeşitlilik imalarının kefareti ödetiliyordu. Yasak cinsel davranışların devamlı soruşturulması yalnızca tövbekârı değil, rahibi de etkilemiş olmalıdır, bunların çoğunun altında da, cinselliğin, tamamen şeytani olmasa da, daha düşük bir karaktere sahip olduğu varsayımı yatıyordu.

Teologlar tekrar tekrar cinselliğin aşağılık doğasından ve tehlikelerinden söz ettiler, fakat V. yy.'ın başlarında, kuzey Afrika'daki Hippo Piskoposu Augustinus konuyla ilgili olarak, aralarında en etkili ve en feci olanı idi. Kendi kişisel geçmişi öğretisini etkiledi, çünkü on beş yıl boyunca bir metresi olmuştu, yine de bedenin şeytaniliğine inanan bir Manikeci oldu. Hıristiyanlığa geri döndüğünde "Bana iffet ver, ama henüz değil" diye dua etti, metresini uzaklaştırdı, fakat yenisini aldı, 'böylece ne eş aradım, ne de bu dünyanın diğer umutlarını.' diyerek onu da cinsellikten uzaklaşma ve dine dönme uğruna terk etti. Bu tür deneyimlerden sonra Augustinus'un cinsellik üzerine görüşleri hep ikili bir doğaya sahip oldu. Augustinus'un kabaca ortaya koyduğu şekliyle, 'hayvani davranışlar' ve doğumla birlikte bedenin dışkılamaya yarayan organlarında yer alan cinsel ilişkideki 'şehvet' onu rahatsız ediyordu.

Augustinus'un İlk Günah'a ve takdir'i ilahi'ye inancı güçlüydü. İlk Günah Adem'in düşüşünden geliyordu, bunun sonucunda insanlar kalıtsal ahlaki düşkünlükten mustariptiler

ve Adem'in günahının kanuni sorumluluğunun da varisiydiler. Tüm insan ırkı bir günah topluluğuydu ve Tanrı bunlar arasında bazı ruhların hak edilmemiş merhametine sahip olmasını takdir etmişti, fakat kalanlar, vaftiz edilmemiş bebekler de dahil olmak üzere, cehenneme gideceklerdi. İlk Günah cinsel duygularla eş tutulmuştu, bu yüzden her birleşme eylemi doğası gereği kötüydü, sonuç olarak her çocuk ebeveyninin 'günahını' taşıyarak ana rahmine düşüyordu. Augustinus'a göre, evlilik cinsel arzudaki kötülüğü yok edemiyordu, fakat onu faydalı bir şekilde üreme işlevine yönlendirebiliyordu, bu yüzden tek masum cinsel eylem, çocuk yapmaya yönelik olandı ve bu düşünce Hıristiyan düşüncesini yüzyıllar boyunca etkiledi. Augustinus'un cinsel ilişkideki zevk veya 'şehvetin' günah, bedenin ruha karşı cinsel isteği olduğu düşüncesinin, "geleneksel Hıristiyan ahlak felsefesi üzerinde son derece yıkıcı bir etkisi olmuştur."*

HALK ARASINDA EVLİLİK VE SORUNLAR

Erkek öğreticileri cinsellikten kaçarken ve birleşmenin kirlenme, Tanrı'ya hizmette bir engel olduğunu ilan ederken, Avrupa'daki Hıristiyan erkek ve kadınlar ne yapıyorlardı? Dünyanın başlangıcından beri insanların yaptıkları gibi flört ediyor, âşık oluyorlar, evleniyor, evliliğe teslim oluyorlardı. Muhtemelen halkın çoğunluğu, teologların cinsel eylemi, her zaman ahlaki açıdan olmasa da, kötü olarak tanımlamalarından bihaberdiler, fakat rahipler aracılığıyla sık sık kilisenin resmi görüşünü duymuş olmalılardı, yani fiziksel ilişkinin

* J. Burnaby, *A Dictionary of Christian Ethics* (Hıristiyan Ahlakı Sözlüğü), ed. J. Macquarrie, 1967, s. 23.

dindar insanlara yakışmadığı, Tanrı'nın gerçek iradesinde ikincil olduğu, evli çiftleri azizlere değil, hayvanlara bağladığı görüşünü.

Evliliğin halk için önemi esastı ve rahipler gibi yaşayan erkek teologların cinsellikten kaçınmayı tercih etmelerinin doğal olmasına rağmen, takipçilerinin davranışlarını düzenleme dürtüsüne karşı koyamamışlardı. Roma hukukuna göre yasal evlilik için iki tarafın rızası yeterliydi ve diğer Avrupalı halkların değişik geleneklere sahip olmalarına rağmen, kilise zaman içinde her şeye hâkim olarak, Roma yasalarını kabul ettirdi. Birkaç öğretici, bir rahiple, bir kilisenin geçerli bir Hıristiyan töreni için gerekli olduğunu düşündü, fakat kısa süre içinde bunların yalnızca süs olduğu ve gerçek evlilik için gerekli olmadığı düşüncesi hâkim oldu. Birliğin gözetmenleri, Hıristiyanlık açısından, gelinle damadın kendisiydi ve onların bununla ilgili rızası mukaveleyi mühürlüyordu. XVI. yy.'da Trento Konsili'nin* rahiple kiliseyi esas kılmasına ve bazı Protestanlar'ın farkında olmadan bu kararı uygulamalarına rağmen, yine de karı kocanın rızası hem laik, hem de dini evliliğin temeli olarak kaldı.

XII. yy.'ın sonunda, ayin adı verilen bir özel semboller tanımı ortaya çıktı ve bazı belirsizlikleri takiben bunların adedi Batı kilisesi tarafından yedi olarak belirlendi. Bir ayin, 'içsel ve ruhani bir faziletin dışsal ve görünür bir işareti'ydi, evliliğin bu tanıma uyduğu konusunda da pek az şüphe olabilirdi, fakat bu faziletin ihsan edildiği kesin 'ayin anı'nın hangisi olduğu konusunda tartışmalar oldu. Reformasyon'da çoğu öğretici evliliğin bir ayin olduğu düşüncesini reddetti, çünkü diğer iki Tanrısal ayin, yani Vaftiz ve Son Yemek İsa tarafından başlatılmamıştı. Yine de evliliğin bir ayin olarak

* 1545-1549, 1551-1552 ve 1562-1563 yılları arasında Trento'da toplanan kiliselerarası konsil. (Ed. n.)

kabul edilmesi talebi gücünü korudu, genel olarak kabul edildi ve evliliğin istikrarına destek oldu.

Bununla beraber evliliğe ilişkin Hıristiyan görüşü yalnızca rızaya dayalı değildi ve inançtaki İbrani unsur yine imdada yetişti. Tekvin'den alıntı yapan İsa, karı kocanın 'tek beden' olduğunu, Paulus ise eşlerin birbirlerine haklarını vermeleri gerektiğini söylemişti. Özellikle Augustinus'da biraz gönülsüzlük yaratmakla birlikte, erken dönem Hıristiyan pederleri birleşmenin evlilik için gerekli olduğunu ve yalnızca bir süs olmadığını kabul ettiler. Yalnızca tamamlanmış birliktelik İsa ile kilisesinin birliğinin insani yanını temsil ediyordu. Bu görüş, *İncil*'deki 'verimli olun ve çoğalın' emrini takiben, evliliğin temel amacının çocuk yapmak olduğu düşüncesiyle güçlendi.

Pek çok açıdan, din adamları kadar halkın da hayatları cinsel kısıtlamalarla düzenlendi. II. yy.'dan itibaren, *İncil*'deki zina ve eşcinsellik yasaklarına çocuk düşürme ve bebek öldürme de dahil edildi. IV. yy.'da doğuda, Kayseri'deki Basil Kilisesi zina, çocuk düşürme, eşcinsellik, hayvanlarla ilişki, tecavüz, iki eşle evlenme, ikinci evlilikler, terk etme, ensest ve diğer yasak birlikler gibi cinsel suçları içeren bir disiplin hükmü çıkardı. Batıda, VII. yy.'da Canterburyli Theodoros, erkek ve kadın eşcinselliği, zina, ensest, hayvanla cinsel ilişki, erkeğin ve kadının mastürbasyonu gibi ahlak suçlarını işleyenlere muamele konusunda bir Tövbe yayınladı. Bazı evlilik içi uygulamalar da kınanıyordu: Penisin ağızla uyarılması, arkadan ilişki, anal ilişki ve âdet döneminde ilişki. Ortaçağda eşcinsellikle sapkınlık arasında bir bağlantı kuruldu ve Manike idealleri Bulgaristan'dan Fransa'ya sızdığında bazı Katharlar'ın eşcinselliğine ilişkin iddialar ortaya atıldı ve bunlar Bulgar ilişkisi veya arkadan ilişki olarak adlandırıldı.

XIII. yy.'da **Thomas Aquinas** cinsel sapkınlıklara ilişkin en kapsamlı incelemeyi yaptı ve en önemli erdem olan ölçülülükle, bunun zıttı olan şehvet arasındaki ilişkiyi tartıştı. Her şeyin kendine göre bir sonucu vardı ve mantık düzenine karşı gelmenin sonucu günah idi. Cinsel ilişki için saptanan amaç üremeydi ve gebelikten korunma, ensest, zina ve tecavüz gibi, doğru yaratımın imkânsız kılındığı olaylar mantığa aykırıydı. Öpücükler ve okşamalar, temelde masumdular, ama amaçları yasak zevkler olduğu zaman ölümcül bir şekilde günah oluyorlardı. Manalı bir şekilde geceye özgü 'kirlenme' adı verilen eylemler, temelde günah değillerdi, fakat bunlar şehvetli düşüncelerden, ölçüsüz yiyip içmeden kaynaklanıyor olabilirlerdi.

Aquinas'a göre en ciddi 'doğal olmayan' şehvetli eylemler mastürbasyon, hayvanlarla cinsel ilişki, eşcinsellik ve alışılmamış ilişki biçimleriydi. En az kötü olanı mastürbasyondu, fakat bu eylem mantığa aykırı bulunuyordu ve üremeye katkı sağlamıyordu, bu yüzden de ensest, zina ve tecavüzden daha yanlıştı. Erkek mastürbasyonunun dehşeti bugün hâlâ Roma Katolik Kilisesi'nin cinsel ahlak kılavuzlarında yer almaktadır ve 'ciddi bir ahlaki rahatsızlık' olarak nitelenmektedir. Bunun sebebi, kısmen değerli meninin 'yanlış kullanımı' ve 'ziyan olmasıdır'. Bununla beraber kadın eşcinselliği ve mastürbasyonu göz ardı edilmiş veya kadınlara özgü bir edepsizlik olarak görülüp, önemsenmemiştir.

Bazı yazarların işaret ettiği gibi, bunların aksine fahişelik, baskı altındaki din adamları ve halk için bir güvenlik supabı gibi, kaygıyla kabul edilmiştir. Augustinus bu mesleği kınadı, fakat şöyle devam etti: 'Yine de fahişeliği insan ilişkilerinden çıkarın, her şeyi şehvetle kirletirsiniz,' böylece fahişeler 'yasal ahlaksızlık'tılar. Aquinas da aynı noktaya temas etti: 'Lağımı yerinden kaldırın, sarayı pislikle doldurursunuz...

Dünyadan fahişeleri çıkarın, yerlerini eşcinsellikle doldurursunuz.' Bu yaklaşım fahişeliğe, cinselliğin reddedilmesinin bir sonucu olarak izin veriyor görünüyordu. Bu şekilde bir çifte ahlak standardı belirleniyor ve cinsellikle ilgili kabaca erkek bakış açısı ifade ediliyordu.*

Din adamlarının yaşamlarını düzenlemek için gösterdikleri tüm çabaya rağmen, halk tepkisini dile getirdi. İtalya'da Boccaccio, Fransa'da **Rabelais** ve İngiltere'de Chaucer din adamlarının, keşişlerin ve rahibelerin ahlaksızlığını anlatan saygısız hikâyeler yazdılar ve halktan insanların cinsel maceralarıyla eğlendiler. Cinsel gerilimlerin kurnazca gözlemlenmesinin yanı sıra çarpıtma, soğuk gerçekliğin yanında fantezi ve dini reform arzusunun yanı sıra agnostisizm vardı. Erotizm sanatta pek az ortaya çıktı, çünkü putperest klasik heykel ve resim sanatlarında görülen açık cinsel temalara erken dönemlerde tepki gösterilmişti. Fakat erotik imgeler Avrupa'ya yayılmış olarak kaldı ve ortaçağ zanaatkarları sık sık penis simgeciliği kullanmayı başardılar. Mücevherler ve mobilya bazen erotik sahneler sergilerken, resimli elyazmalarında cinsel eylemler tasvir edildi. Bayeux Duvar Halısı'nda açıkça çıplak bir birleşmeye davet sahnesi vardı, fakat ibadet amaçlı Saat Kitapları'nda yer alan Aden Bahçesi çıplak sahneleri daha ruhanileştirilmiş bir hedonizm içeriyordu. Rönesans'ta hümanizm, klasik dünyanın tenselliğine yeni bir ilgi doğurdu ve sayısız insan formuyla, aşk ifadesi betimlendi.

BAKİRE DOĞUMU VE ANNE

Bakire Doğumu veya Bakirenin Gebe Kalması ile İsa'nın dünyaya gelmesi, Matta ve Luka *İncil*'lerinde yer aldı, fakat

* D. S. Bailey, *The Man-Woman Relation in Christian Thought* (Hıristiyan Düşüncesinde Kadın-Erkek İlişkisi), s. 161.

ne en eski *İncil* olan Markos ile en yenisi olan Yuhanna'da, ne de Paulus'un mektuplarında veya diğer mektuplarda yer aldı. Dolayısıyla, ilk Hıristiyanlar için bir inanç sebebi olması güçtür. Fakat Matta ve Luka'da dahi, daha sonraki öğreticilerin öğrettiği, normal üreme ve doğum yöntemlerinin İsa'ya yakışmayacağı, maddi dünyanın kirli olduğu veya bekaretin evlilikten daha yüce bir durum olduğu fikirleri öne sürülmemiştir. Luka İncili'nde Meryem'in, üzerine gelen ve onu gölgesine alan Kutsal Ruh aracılığıyla hamile kaldığı betimlenmektedir ve bu haliyle *Eski Ahit*'te Samuel'in doğumuna benzer. Matta İncili'nde gebeliğin, İşaya'nın bir kehanetini doğruladığı belirtilir, 'bakirenin çocuğu olacağını gör' veya daha doğru bir şekilde söylemek gerekirse 'genç kadının çocuğu olacağını gör'. İşaya'daki kehanetin amacı, kral Ahaz'ı cesaretlendirmekti ve genç bir kadının bir çocuğu olduğu ve o büyüyene kadar düşmanlarının yok olacağı söylenmişti. Hem Matta, hem de Luka, İsa'nın soyağacını babası sayılan Yusuf tarafından izlemişti, Luka ise daha sonra İsa'nın 'ebeveynine' atıfta bulundu. Markos'ta İsa'nın erkek ve kız kardeşlerine atıfta bulunuldu, dört erkek kardeşin isimleri verildi, kız ve erkek kardeşler için sıradan sözler edildi. (Markos 6.3). İbrani muhitinde, Yusuf'la Meryem'in İsa dışında çocuklarının olması doğal olurdu, fakat daha sonraki dönemlerde kilisenin gösterdiği çileci eğilimler bu fikrin aleyhinde oldu.

Hıristiyanlığın başlangıcındaki kutsal yazılarda yer alan çocukluk hikâyelerinde, doğum hikâyesindeki mucizevi unsurlar çoğaltılır ve bu tür anlatımlarda tipik olan bir istekle, II. yy.'da James'in *Protevangelium*'u (Aziz James'e atfedilen *İncil*.), ilginç bir şekilde Salome adı verilen, İsa'nın doğumunun ardından mağaraya giren ve Meryem'in hâlâ bakire olup olmadığını 'kontrol eden' bir ebeden bahseder. Meryem'in anne ve babasından, Joachim ile Anna'dan ilk kez burada

bahsedilir ve bu tür süslü hikâyeler günümüze kadar çağlar boyu popüler olmuş, ortaçağda sanatçılar için konu oluşturmuştur. VII. yy.'da İslam bu hikâyelerin popülerliğini kısmen yansıtmış, *Kuran*'da Meryem'in tapınakta büyütüldüğü ve İsa'ya Tanrı'nın Sözü'nün gücüyle hamile kaldığı anlatılmıştır. Meryem, *Kuran*'da kendi adıyla anlatılan tek kadındır.

V. yy.'a gelindiğinde, en azından Hıristiyan çevrelerde, Meryem'in ebedi bakireliği konusu, popüler bir inanış olmaktan çıkıp, dogmatik bir konuma yükseldi, fakat bu sefer, Yusuf'la birliğinin evlilik olarak adlandırılıp adlandırılamayacağı sorunu gündeme geldi. Yusuf, yaşlı bir adam olarak betimlenmişti, bununla beraber *İncil*'lerde bu konuda bir kanıt yoktu ve daha genç bir âşık olması daha olası idi. III. yy.'da Origen çoktan İsa'nın kardeşlerinin üvey olduğu, Yusuf'un önceki evliliğinden olduğu fikrini, yine bir kanıta dayanmadan öne sürdü ve gerçeğin bu olduğu kabul edildi. Bu fikirlerin arkasında evlilik yatağının kirli olduğu, fakat evlilik ilahi bir kurum olduğundan ve Yusuf'la Meryem'in birliği bir melek haberci tarafından emredildiğinden, birliklerinin tamamlanmış olarak betimlenmesi düşüncesi yatıyordu. Bu yüzden Augustinus, geçerli evlilik için rıza teorisine göre Meryem'in gerçek bir eş olduğunu tasdik etti, Aquinas daha sonra da Meryem'le Yusuf'un 'evlilik bağına rıza gösterdiklerini, fakat bunun Tanrı'ya memnuniyet vermesi istisnasıyla, bedensel bağa rıza gösterdiklerini açıkça ifade etmediklerini' öne sürmüştür.

IV. yy.'da bir Hıristiyan mezhebinden olan Collyridian'ların, putperestlerin tanrıça Ceres'e* çörek sunmaları gibi, Bakire Meryem'e çörek sundukları söyleniyordu. Fakat geleneksel Bakire kültü yavaş gelişiyordu, çünkü şehitlere adak-

* Ceres Toprak ürünleri tanrıçası... Yunan Demeter'inin Latinleştirilmişidir. Cesere adıyla da anılır, bayramlarına Cerialia denir. (Ed. n.)

lar adanıyordu, fakat Meryem huzur içinde ölmüştü. Yine de teologlar ilk zamanlardan itibaren onun yeni dinsel düzende, kutsal yaşamın bir örneğini oluşturduğunu belirtmişlerdi ve Tertullian, Paulus'un Adem'le İsa arasında yaptığı karşılaştırmayı aktarırken, yanlarına Havva'yla Meryem'i de eklemiş, böylece yeni insanlığı tamamlamıştı.

Yunanca bir sözcük olan Theotokos, Tanrı-doğuran sözcüğünün zaferiyle Meryem kültüne büyük bir itici güç geldi. Bu sözcük Origen zamanından bu yana Meryem için kullanılmıştı, fakat V. yy.'da Konstantinopolis Patriği **Nestorius** tarafından eleştirilmişti. Nestorius, bu tür bir sözcüğün İsa'nın insanlığıyla uyumlu olmadığını, bunun yerine Meryem'in Christotokos, İsa'yı doğuran olarak adlandırılması gerektiğini savundu. Tartışmada Nestorius, İskenderiyeli Cyril tarafından alt edildi ve misyonerleri Asya'da Çin'e kadar yayılsa da, kendisi emekli oldu. Theotokos adı geleneğe yerleşti, fakat Batı'da genellikle biraz farklı olan Latince Dei Genetrix, Tanrı'nın Annesi ifadesiyle tercüme ediliyordu.

Meryem'e bağlılık yüzyıllar boyunca genişledi ve gelişti. Meryem'in Kusursuz Gebeliği, yani 'gebeliğinin ilk anından itibaren Kutsal Bakire Meryem'in ilk günahın lekesinden kurtulmuş olduğu' dogması uzun süre tartışıldı. Bernard, Aquinas ve diğerleri bu dogmayı reddettiler, çünkü Meryem'in gebeliğinin doğal yollardan olduğundan kuşku duymuyorlardı, fakat fikir taraftar topladı ve 1854'te, IX. Pius tarafından dogma olarak kabul edildi. İsa'nın Bakireden Doğması doktrininde olduğu gibi, Kusursuz Gebelik dogması da cinselliğin kirli olduğu fikrini, en azından açıkça kabul etmez, fakat Meryem'in ilk günaha ilişkin tüm izlerden kurtulmasını hedefler. Benzer şekilde Kutsal Bakire Meryem'in Yükselişi, yani dünyevi hayatını tamamlaması

üzerine Meryem'in, oğlu İsa'nın yükselişi gibi cennetin ihtişamına yükselmesi, Roma Katolik Kilisesi tarafından 1950'de yasalaştı. Bu doktrin kilisenin ilk dönemlerinde tanınmıyordu, IV. yy.'da ortaya çıktı, hem doğuda, hem batıda kabul gördü ve Aquinas gibi teologlar tarafından savunuldu.

Bakire Meryem'in popülaritesi, Ortodoks ve Katolik kiliselerinde büyüktü ve bu kiliseler Hıristiyan dünyasının çoğunluğunu oluşturmaktadır. Meryem kültü Reformasyon sırasında reddedildi. Bununla beraber bazı Protestanlar inanışta dişil bir unsura ihtiyaç olduğunu düşündüler ve Jung gibi psikologlar dişil bir ilahi sembolün, eril *animus*'a eş dişil bir *anima* arketipinin önemini vurguladılar. İslam'ın oluşturduğu garip istisna dışında çoğu din, ilahlarında bir tanrıça veya dişi bir yan ihtiyacı duyuyor gibi görünüyor. Erken dönem Yahudi-Hıristiyan çevrelerinde Kutsal Ruh'un dişi olduğu yönünde bir yorum vardı ve Kutsal Ruh beyaz bir güvercin veya Bilgeliğin Temsilcisi olarak kişileştiriliyordu. Bu yaklaşım başarısızlığa uğradı, fakat Teslis'te Kutsal Ruh belirsiz bir figür olarak kalsa da, Bakire-Anne kültü hızla gelişti. Meryem, Anne Tanrı olarak adlandırılmış olabilseydi, Baba Tanrı ve Oğul Tanrı ile kutsal aileyi tamamlamış olacaktı.

Ortaçağ Hıristiyan inanışı, mantıksal olarak imkânsız olan Bekâret'le Annelik'e aynı kişide tapınma kavramını başarıya ulaştırdı. Ama bekâret fikrinin zıtlığına rağmen, anneliğin yüce örneği olarak bu kişiye tapınılması gerçekten mümkün müydü? Meryem'in yükselmesi bir dereceye kadar kadınların, kilisenin çileci öğreticileri tarafından aşağı görülmesini tanzim etti. Meryem'in yüksek konumu, ona yöneltilen tutkulu adanmışlığın artmasının sonucuydu.

REFORMASYONDA DEĞİŞİM VE MUHAFAZAKÂRLIK

Bazı cinsel sorunlar Batı Avrupa'da, Reformasyon sırasında tartışılmadı ve cinselliğin teolojisinin oluşturulması için pek az çaba vardı. Reformcular Kutsal Kitap'a başvursalar da, bunları muhafazakar bir biçimde yorumladılar ve Kutsal Kitap'la Kilise geleneklerine eleştirel bir yaklaşımın, Hıristiyanlar'ın cinsel ilişkilere yeni yorumlar getirebilmesini sağlaması günümüze kadar gerçekleşememişti. Zamanımızda artık Püritanlık ve Viktoria döneminin ahlaki ölçütleri, cinsel baskı ve erdemlilik taslama hareketleri olarak görülüyor, fakat bunların kökleri doğrudan kilisenin ilk dönemlerine kadar gitmektedir. Başka değişimlere karşın, bedenle ruhun karşıtlığına ilişkin ikili yaklaşım Reformasyon'da korundu ve kadının konumu hâlâ erkeğinkinden aşağıydı. Madde karşıtı ifadelere hâlâ rastlanmaktadır, örneğin, sanki rahim kirli bir şeymiş gibi Noel'de "O, bakirenin rahminden tiksinmez" diye şarkı söylenir ve daha banal bir seviyede, sağlıksız bir bebekten bahsedercesine 'Küçük İsa hiç ağlamaz' denir.

Bununla beraber Reformcular hemen iki cinsel konuya saldırdılar: Din adamlarının evlenmemesi ve manastırlardaki nefse hâkim olma yaklaşımı. Evlilik, ilahi bir kurum olarak yüceltilmişti ve herkes için öngörülmüştü, cinsellikten kaçınmaysa, ilahi yasalara aykırı görülerek kınanmıştı. Reformcular, kilisenin itibarını sarsan ve Boccaccio gibi hiciv yazarlarının alay konusu olan, din adamlarının ahlaksızlığını ve metreslerini eleştirdiler.

Zwingli, evliliğin herkes için yasal olması gerektiğini bildirdi, çünkü Kutsal Kitap'ın hiçbir yerinde yasaklanmıyordu ve keşişlerle rahiplerin, iffet yeminlerini tutamayacaklarını

biliyorlarsa, evlenmemeleri günahtı. Luther, atanmak üzere olanlara nefse hâkim olma yemini etmemelerini öğütledi ve metresi olan rahiplerin onlarla evlenmeleri gerektiğini, papanın memnuniyetsizliğine ve kamuoyunun görüşüne rağmen Tanrı'nın gözünde zaten evli olduklarını söyledi. Luther'e göre iffet yeminleri, çileciliğin Tanrı'nın lütfunu kazanacağı aldatmacasından doğmaktaydı, fakat Tanrı'nın buyurduğu yöntemler haricinde ayartmalara karşı koymak mümkün değildi. **Calvin** daha dikkatliydi ve sadece yeminlerini tutamayanların cinsellikten kaçınmasını kınadı. Fakat Kutsal Kitap'a göre serbest bir seçim olması gereken bir konuyu kilisenin yasaklamaya hakkı olmadığı fikrini savundu.

Luther, ünlü doksan beş tezini yayınlandıktan sekiz sene sonra eski rahibe Catherine von Bora ile evlendi, fakat diğer konularda açıkladığı yorumlarına rağmen eski teologların evlilik konusundaki olumsuz fikirlerinin bazılarını takip etti. Evliliği, 'hastalar için bir hastane', her erkeği rahatsız eden, nefse hâkim olamamanın panzehiri olarak gördü, cinsel ilişki de, insanın düşüşünden geldiğinden bir miktar utancı da beraberinde taşıyordu. Calvin birleşmeyi onurlu ve kutsal saydı ve Kutsal Kitap'ın İsa'yla kilisenin birliğinin sembolü olarak gördüğü bir şeyi kirli gördüğü için Jerome'u eleştirdi. Fakat Calvin, kendisine özgü bir özellik olarak, cinsel zevkler konusunda rahatsızdı, çünkü, kendisinin de düşüşe dayandırdığı aşırı ihtiraslarında bir miktar şeytanilik olması gerektiğini hissediyordu. Luther'a göre, cinsellikten kaçınma yönteminden uzak durulmalıydı, çünkü bu ancak 'tuhaf' (*seltsam*) insanlar tarafından, binde bir devam ettirilebilirdi. Cinsellikten kaçınma veya bekâret örtüsü altında genellikle şeytani ihtiraslar yanıyor olurdu. Fakat Calvin bekaretin bir erdem olduğunu ve zorunluluk altında kabul edilmediyse evlilikten daha üstün olduğunu kabul etti.

Luther'ın, Hesseli Philip'in iki eşle evlenmesini istemeye istemeye onayladığı bilinen bir gerçektir, çünkü Luther boşanmadan tiksiniyordu ve aşırı durumlarda kilisenin tekeşlilik kuralına istisnalar getirebileceğine inanıyordu. Bununla beraber papalar sık sık evlilikleri feshediyorlardı ve Kutsal Kitap'ta aile reisleri çokeşliydiler. Bu örnekler Hıristiyanlar tarafından sıradan koşullarda takip edilmiyordu, fakat bunlara karşı herhangi bir dini kural yoktu ve bu yaklaşım bazı modern Afrika Hıristiyanları tarafından da kabul görmektedir. Buna karşın Calvin çokeşliliği, ilahi tekeşli evlilik kurumuyla çelişkili görüyordu ve zamanındaki teologların aksine, İbrani aile reislerinin birden fazla eşle evlenmelerini yanlış buluyordu.

İngiltere'de, **Thomas Cranmer**, VIII. Henry'nin boşanmalarında en önemli rolü oynadı. İlk evliliğinin geçersiz kılınması konusunda Papa'nın kararını beklemek yerine üniversitelere başvurmasını öğütledi, böylece Henry'nin 1533'de Catherine'le, üç yıl sonra ise Anne Boleyn'le evlilikleri feshedildi. Cranmer'ın kendisi, Cambridge'de görevliyken ilk evliliğini yaptı ve o sırada din adamlığına atanmış olmasa da, üniversite kurallarına göre üniversite üyelerinin bekâr olması gerektiğinden, üyeliğini kaybetti. Bununla beraber karısı bir yıl sonra doğum esnasında ölünce, tekrar üyeliğe seçildi. 1523'te rahip olarak atandı ve 1532'de Henry tarafından Canterbury Başpiskoposu yapıldı. Cranmer o sırada Avrupalı bir reformcunun yeğeni olan Margaret Osiander'le gizlice evlenmişti ve din adamlarının cinsellikten kaçınmaları kuralının kısa sürede Henry'nin reformlarıyla kaldırılacağı beklentisi hâkim olduğundan, İngiliz din adamları arasında evlenme eğilimi vardı, fakat bu beklenti gerçekleşmedi. Rahiplerin evlenmelerinin yasallaşması için 1547'de **VI. Edward**'ın, 1559'da **Elizabeth'in** kararlarına kadar beklenmesi gerekti.

Din adamlarının evlenmesi Protestanlar tarafından kabul edilmiş olsa da, teologların evlilik ve cinselliğe yaklaşımı hâlâ bedenle ruh ikiciliğini ve ruhun yüceliğine olan inancı yansıtıyordu. Cranmer zamanında değişik versiyonları kullanılan *The Anglican Book of Common Prayer* (Anglikan Ortak Dua Kitabı), neredeyse dört yüzyıl boyunca İngilizce konuşan halklara ikici duygular aşılamaya devam etti. 1549 versiyonundan itibaren Nikah Kıyma bölümünde evliliğin 'insanların masum olduğu zamanda Tanrı tarafından kurulduğu' belirtilmekte, fakat devamında gereksiz bir şekilde 'erkeklerin bedensel şehvetlerinin ve iştahlarının, kavrama yeteneği olmayan hayvanlar gibi tatmin edilmesi için' yapılmaması gerektiği eklenmektedir. Bu hayvanlara bir iftiraydı, çünkü hayvan cinslerinin pek çoğu, cinsel açıdan insanlardan daha az aktifti.

Evlilik bağının kurulması için üç sebep veriliyordu: İlk olarak 'çocuk yapılması' içindi, ikinci olarak 'günaha karşı bir çareydi ve zinanın engellenmesini amaçlıyordu; nefsine hâkim olma yetisine sahip olmayanlar evlenebilir ve kendilerini kirlenmekten koruyabilirlerdi'. Ancak üçüncü sırada evliliğin 'müşterek birlik içinde, refah ve sıkıntıda bir diğerine sahip olmanın tesellisini ve yardımını sağladığı' bildiriliyordu. Törenin sonunda, Paulus'la Petrus'dan alıntı yapılarak kocalara, daha zayıf araçlar olan karılarını onurlandırmaları ve karılara da, itaat etmeye söz verdikleri kocalarına boyun eğmeleri öğütleniyordu. Ancak 1927 ve 1928 tarihlerine ait, parlamento tarafından reddedilmiş, fakat pek çok kilisede kullanılan, gözden geçirilmiş dua kitaplarında bu deyimlerin çoğu yok oldu.

Evliliğin üreme amaçlı ve günaha karşı çare olarak görüldüğü söyleniyordu, fakat bir çocuk doğduğunda, Dua Kitabı'nın Vaftiz töreniyle ilgili kısmı, 'tüm insanların günah için-

de rahme düştüklerini ve doğduklarını' belirten cümleyle açılıyordu. Başarmak için bir şansınız yoktu ve bir duada çocuğun, 'tüm bedensel duygularının ölmesi isteniyordu', bu dua karşılanırsa, çocuk hadım olacaktı. 1928 versiyonu daha merhametli idi, 'tüm erkeklerin doğumlarından itibaren günaha eğilimli olduklarını' söylüyordu ve tüm 'şeytani' arzuların çocukta ölmesi için dua ediliyordu. En büyük Serbest İngiliz Kilisesi olan Metodistler, garip bir biçimde, Anglikan tören usulünü takip ettiler, fakat bu usulü gözden geçirerek düzeltmeler yaptılar, 1975'e kadar da vaftiz edilen bebeğin 'içinde bedene ait her şeyin ölmesi için' dua etmeyi sürdürdüler ki bu duaya karşılık verilmesi kilisenin üye sayısını büyük ölçüde azaltırdı. R. C. Zaehner'in dikkat çektiği gibi, 'Vaftizde Hıristiyanlar ağırbaşlılıkla dünyayı, bedeni ve şeytanı reddederler. Tabii bütün bunların hiçbirini yapmazlar, çünkü Budist ya da Manike olmayan herkes için dünyanın ve bedenin hayatlarında kendi yerleri vardır.'*

Biraz muhalefet ve tereddütle karşılansa da, Protestan dünyasında evlilikle cinsellik yavaş yavaş takdir edilmeye başladı. **George Herbert** XVII. yy.'da görevi 'en iyi ve en yüksek şeyleri' gerektirdiğinden bir taşra papazının bekâr kalması gerektiğini düşünüyordu; **William Law** da XVIII. yy.'da 'rahip cübbesi içindeki muhterem doktorların kadınlarla sevişmesiyle' alay etti. Bununla beraber XVII. yy.'da şair ve daha sonra St.Paul'de başrahip olan **John Donne**, *Songs and Sonnets* (Şarkılar ve Soneler) ile *Elegies* (Ağıtlar) adlı şiirlerinde aşktan ve cinsel ilişkiden alınan hazzı gösterdi. Bu eserler muhtemelen başrahipliğe atanmasından önce yazılmıştı ve 'Holy Sonnets' (Kutsal Soneler) sonradan geldi. Fakat cinsel öğretiler konusunda en dikkate değer gelişmeleri, XVII. yy. teolog ve piskoposu **Jeremy Taylor** sağladı.

* *Concordant Discord* (Ahenkli Uyuşmazlık), 1970, s. 342.

Taylor, *Holy Living* (Kutsal Yaşam), *Holy Dying* (Kutsal Ölüm) ve *Ductor Dubitantium* gibi ürkütücü başlıkları olan, uygulamalı ilahiyat konusundaki kitaplarında, cinsel ilişkiler konusunda nadir bir kavrayış enginliği gösterdi. Taylor'a göre bekâret evlilikten daha 'temiz' değildi ve bazı insanlar için faydalı olsa da, Tanrı'ya hizmet konusunda daha iyi değildi. Paulus'un, evli olanların dünyevi şeylere daha fazla önem verdikleri yolundaki ifadesini, insanların bedensel baştan çıkmalardan kurtuldukları ve daha çeşitli bir dindarlık gösterdikleri belirtilerek tam tersi yönde değiştirildi. Aslında, 'bekâr hayatı bir açıdan insanı melekler gibi yapıyor, fakat evlilik pek çok açıdan iffetli çifti İsa gibi yapıyor.' Dostukların en iyisi evlilikti, 'mükemmel olan her şeyin birliği'ydi. Koca 'otoriter ve despot değil, babacan ve sevgi dolu' olmalıydı, fakat geleneklere göre, kadın itaatkâr olmalı ve ev işleriyle, çocuklarla meşgul olmalıydı. Piskopos Taylor'a göre cinsel ilişki 'ılımlı olmalı ve böylece sağlık vermeliydi', 'vahşi, aklı baştan alıcı ihtiraslar veya aşırı şehvetli uygulamalar' olmaksızın yapılmalıydı. Cinselliğin ilk amacının hâlâ üreme olduğu düşünülüyordu, eşleri 'birbirine sevdirmeye' de yaradığı düşünülüyordu. Muhtemelen, bu tür teologların sessiz eşleri, onların cinselliğe daha olumlu ve sevgi dolu bir şekilde yaklaşmalarını sağladı.

Âdet döneminde ve gebelik sırasında cinsel ilişkiyi temize çıkarma konusunda Jeremy Taylor dikkate değerdi, çünkü âdet dönemi esnasında ilişki Levililer tarafından, gebelik esnasında ilişki ise hayvanların bile gebelik sırasında cinsel ilişkiden kaçındıklarını söyleyen Jerome gibi teologlar tarafından yasaklanmıştı. Taylor, bizim hayvandan başka bir şey olmadığımızı doğru bulmadığını, Hıristiyanlar için Musa yasalarının da geçerli olmadığını, Paulus karı kocanın birbirlerini bedenlerinin kullanımından mahrum bırakmamalarını

söylediğinden, âdet döneminde ve gebelikte, gerektiği sürece bir araya gelebileceklerini söyleyerek karşılık verdi.

Reformcular genellikle diğer cinsel eylemleri tartışmadılar, çünkü bu konu Aquinas gibi cinsellikten uzak duran ortaçağ ahlakçıları tarafından kınanmıştı, fakat Taylor, sözüm ona 'doğaya aykırı' günahların, zina gibi, ilahi emirle açıkça yasaklanmış olan diğer günahlardan daha kötü olmadığını söyledi. Fahişeliğe müsamaha konusunda, önceki ahlakçılara göre daha az hoşgörülüydü ve evliliğin yasaklanmasının bu kötülüğü şiddetlendirdiğini kabul ederken, erkek doğasının bir emniyet supabına ihtiyaç duyduğu fikrini eleştirdi. Taylor'a göre fahişeliğin asıl sebebi, 'erkeklerin kendi kendilerine gereksinimler yaratmaları, sonra da bunları tatmin etmek için yollar bulmaları'ydı.

XVI. ve XVII. yy.'larda, cinsel problemlerin böyle sınırlı bir şekilde tartışılmasından sonra, modern çağın patlamasına kadar neredeyse iki yüz yıl boyunca önemli bir gelişme olmadı. Evliliği irdeleyen yazarlar öncüllerini takip ettiler ve diğer cinsel konularda, yukarıda ve bazı modern çalışmalarda tasvir edilen, beden-ruh ikiciliği içeren, kilisenin eski çileci geleneği etkisini korudu.

Cinselliğin bastırılmasına ilişkin Püritan ve Viktorya dönemine ait yaklaşımların uzun bir tarihçesi vardı, fakat bunlar biraz da, kendilerine ahlaksızlık olarak görünen, bugün hoşgörü ismini vereceğimiz şeylere karşı tepkiydi. Baskı isyana, eylem tepkiye yol açtı. Rönesans İtalyası'ndaki serbestinin, özellikle **Borgias** yönetiminde, tiksinmeye yol açtığı Roma Katolik Kilisesi'nde bu görülebilir. Papalığın himayesi altındaki sanatçıların resim ve heykellerindeki çıplak güzellik, Karşı-Reformasyon için çok fazlaydı. Trento Konsili şehvetli duygular uyandıran resimleri kınadı ve Papa IV. Paul, **Michelangelo**'nun Sistine Şapeli'nde bulunan nü'lerini per-

delerle örttürdü. Fransa'da Jansenistler, Karşı-Reformasyon'un bazı fikirlerini eleştirseler de, ahlaki yargılar hakkında daha da katıydılar.

Protestanlık'ta da benzer şekilde, bir aşırı uçtan diğerine dönüşler vardı. Almanya'daki Anabaptistler'in* aşırılıkları Luthercilik'te ve daha ileri ölçüde softalıkta ahlaki katılığı teşvik etti. Britanya'da ve Amerika'da İngiliz Püritan ve İskoç Kilisesi katılığı, ardından Restorasyon serbestisini, Viktoryacı erdem ve modern isyan takip etti. Teoloji ve ahlak alanlarında kesişen ve birbirine zıt pek çok akım vardı. XVIII. yy.'da Evangelist dindarlığın ve Geniş Kilise gevşekliğinin hakimiyeti, XIX. yy.'da, din adamlarının cinsellikten kaçınmasını öven ve bekâreti yücelten Yüksek Kilise'nin uyanışıyla karşılandı. Sonra yeni güçler toplanarak cinsel öğretilerin gözden geçirilmesi için talep oluşturdular.

MODERN ZAMANLAR

Modern zamanlarda cinselliğin yeniden değerlendirilmesine değişik faktörler katkıda bulundu ve bunlardan bazıları tüm dinleri etkiledi. Son bölümde bu etkiler kısaca incelenecektir. Fakat son yüzyılların Hıristiyan yaklaşımlarında özellikle dikkat çekici olan, hem Kutsal Kitap'a hem de geleneklere karşı eleştirel bir yaklaşımın gelişmesi oldu. Kuşkusuz diğer dinler de kaynaklarıyla ilgili benzer eleştirilerle gelecekte karşılaşacaklar, fakat günümüzde Hıristiyanlık, bugün Roma Katolik Kilisesi'nde açıkça görüldüğü gibi, Protestanlık'tan başlayarak, en fazla etki altında kalmış olanıdır.

Hem din adamlarından, hem sıradan insanlardan pek çok Protestan, erken dönem ve ortaçağ kilise papazlarına göre,

* Çocukların vaftizini reddeden bir Hıristiyan mezhebinin mensupları. (Ed. n.)

psikologların ve feministlerin cinsellikle ilgili fikirlerinin çok daha fazla farkındadırlar. Bu yüzden cinsellik hakkında kafa karıştıran sorunları için rehberlik aradıklarında, yüzyılları aşıp *İncil*'e dönmek, İbraniler'in cinselliğe karşı doğacı tavırlarını keşfetmek kolaydır. Buradan yola çıkılarak, yalnızca *Eski Ahit*'teki çokeşlilik değil, Paulus'un ikiciliği bile eleştirilebilir. Bundan dolayı, inanılmaz bir şekilde, bugün Hıristiyanlığın, dinler arasında en maddi olanı ve belli sınırlar içinde, cinsel konularda en doğal olanı olduğu sık sık öne sürülür, vaaz edilir. Liberal ülkelerde bile Roma Katolikleri, tarihe karşı bu tür kibirli bir tavır takınmakta zorlanabilirler, fakat yine de eğilimin etkisini gösterdiği gözlenebilir. Protestan ya da Katolik, daha bilgili teologlar, bugün maruz kaldıkları gerilimleri açığa vuran çarpıklıklar göstermişlerdir.

Cinsel konularda, kilise konseylerinde bireysel olarak veya gruplar halinde pek çok açıklama yapılmıştır. Bunların arasından birkaç örnek verilebilir. 1867'deki ilk konferanstan itibaren, on yılda bir düzenlenen Anglikan Lambeth Konferansları'nın bazılarında, insanın doğası, saflık gereksinimi ve evliliğin bozulamazlığı konu edilmiştir. Fakat ancak 1958'de cinsel ilişkiler tam anlamıyla tartışılmış ve bazı çapraşık savlara rağmen, kilisenin geleneksel cinsel öğretisi pek çok açıdan kırılmıştır. Üremenin mutlak önceliği reddedilmiş, cinsel ilişkinin bireysel önemi vurgulanmış, cinsel ilişkinin kötü olduğuna ilişkin her türlü fikir kınanmıştır. En dikkat çekici olanı, 'Hıristiyan vicdanına uygun' doğum kontrol yöntemlerinin, bir aile planlama yöntemi olarak kabul edilmesidir.

Anglikan Kilisesi'ne ait diğer raporlarda, özellikle 1974 tarihli, *Marriage and Family In Britain Today* (Günümüz Britanya'sında Evlilik ve Aile) başlıklı çalışmada, cinsel eylemden açıkça ve doğal bir biçimde söz edildi, cinsellik birleş-

meyle sınırlı olmayan, insanın kişiliğinin büyük bir bölümünü yönlendiren bir eylem olarak değerlendirildi. Ancak, Başpiskoposlar Komisyonu'nun *Marriage and the Church's Task* (Evlilik ve Kilise'nin Görevi) başlığını taşıyan, 1978 tarihli raporu, boşanmanın ve yeniden evlenmenin kilise tarafından tanınmasına izin vereceğinden, Genel Meclis tarafından reddedildi. Muhtemelen evlilik düzeninin değişmesinin, boşanmaya eğilimli kültürde Hıristiyanlığın gücünü azaltacağı düşünüldü. Bununla beraber Avrupa ve Amerika'daki diğer kiliseler, boşanma ve yeniden evlenmeye karşı kurallarını gevşettiler ve Anglikanlar'la Katolikleri, kendi törenleriyle sık sık yeniden evlendirdiler.

Pek çok teolog Roma Katolik Kilisesi'nde ahlaki konuları geçmişe göre daha özgür bir biçimde değerlendirmeye çalıştı, fakat katı genelgelerle ve kararlarla kısıtlandı. 1930 tarihli *Casti Connubii** genelgesi geleneksel bakış açısını tekrarladı, fakat İkinci Vatikan Konseyi'nin bir belgesinde, 1965'de yayınlanan *Gaudium et Spes*'te** değişime ilişkin ipuçları vardı. Bu belge, 'evliliğin yalnızca üreme için gerçekleştirilmediğini', ve 'ailenin insanlığa ilişkin bir tür okul olduğunu' söylüyordu. Bununla beraber, uygulanması yaygınlaşan yapay doğum kontrol yöntemlerine ilişkin umutlar, 1968'de Papa VI. Paul tarafından yayınlanan *Humanae Vitae**** genelgesiyle suya düşüyordu. Genelgenin başlangıcı iyiydi, 'kadının saygınlığına ilişkin yeni anlayış' ve 'evlilikte sevginin değeri ve bu sevginin ışığında samimi evlilik hayatının anlamının değeri' onaylanıyordu. Fakat genelge, hazırlık komisyonunun çoğunluğunun raporunu reddetti: "Komisyonun vardığı sonuçların, kesin ve mutlak onay gerektirdiği tarafımızca

* *Lat.* Kutsal Evlenmeler. (Ed. n.)
** *Lat.* Sevinç ve Umut. (Ed. n.)
*** *Lat* İnsani Yaşamlar. (Ed. n.)

değerlendirilmemiştir, bu ciddi sorunun tarafımızca kişisel olarak incelenmesi görevinden de bizi uzaklaştıramazlar." Dolayısıyla papalık otoritesi dayatıldı, çünkü "doğal ahlaki kanunun yorumlanması konusunda Kilise Öğreti Otoritesi'nde (Magisterium) yetkiliydi' ve Kilise "her zaman evliliğin doğası ve evlilik içi haklar konularında tutarlı öğretiler sağlamıştı". Buradan hareketle karı kocanın, "diledikleri gibi yaşam aktarmak konusunda özgür olmadıkları" kararı veriliyordu. Kilise 'cinsel ilişkiden önce, sonra veya cinsel ilişki sırasında yapılan ve üremenin engellenmesini amaçlayan veya üremenin engellenmesiyle sonuçlanan her türlü eylemi' yasaklıyordu. Kadının veya erkeğin kısırlaştırılması, 'her şeyden öte, doğrudan çocuk düşürme' de aynı şekilde kınanmıştı.

Kilise, evli insanların doğal çevrimlerden faydalanmalarına ve 'evliliklerini tam olarak verimsiz oldukları zamanlarda kullanmalarına' izin verdi. Doğum kontrol yöntemlerinin reddedilmesi için verilen bir sebep, 'doğum kontrol yöntemlerinin kullanılmasına alışan bir erkeğin, kadına göstermesi gereken saygıyı unutabileceği, onun fiziksel ve duygusal dengesini göz ardı edebileceği'ydi. Bunun verimsiz dönemlerde ilişki kurularak daha fazla yapılacağı konusuna ise, değinilmiyordu.

Bu genelge üzerinde tartışmalar patladı, gazeteler Katolikler'den binlerce protesto mektubu aldı. Bazı rahipler bu genelgeye karşı vaazlar verdi ve cezalandırıldı, diğerleri günlük öğütlerini verirken genelgeyi göz ardı ettiler. Ortodoks Ekümenik Patrik, Papa'yı destekledi, fakat Canterbury Başpiskoposu bu tür öğretilerin 'Anglikan Mezhebi'nin öğretilerinden oldukça farklı' olduğuna işaret etti. Roma Katolik Kilisesi'nin resmi katılığı, benzer şekilde, 1975'de yayınlanan *Declaration on Certain Questions concerning Sexual Ethics*'de

(Cinsel Ahlaka İlişkin Belirli Sorunlarla İlgili Bildirge) ortaya çıktı. Bu bildirge, 'evlenmek için kesin bir kasıt ve bir anlamda evlilik içi duygulara benzer duygular' olsa bile 'evlilik öncesi cinsel birliği' kınıyordu, çünkü geleneksel ahlaki doktrine göre 'cinsel uzuvları ilgilendiren her türlü eylem, evlilik çerçevesi dahilinde yer almalı' idi. Eşcinsel ilişkiler, 'gerekli ve vazgeçilemez bir sonuçtan' yoksun olduğu için kınanıyordu, çünkü eşcinsel eylemler 'ciddi bir ahlaki bozukluk' idi ve "hatta Tanrı'nın reddedilmesinin üzücü sonucu olarak sunuluyordu". Mastürbasyon 'vahim bir ahlaki bozukluk' olarak görülüyordu, psikologların ve sosyologların mastürbasyonu cinsel gelişmede normal bir fenomen olarak değerlendirmelerine rağmen "bu görüş Katolik Kilisesi'nin öğretisine ve dini uygulamalarına aykırıydı." Denildiğine göre mastürbasyon, 'Kutsal Kitap'ın bu günahı açıkça, ismiyle kınadığı kanıtlanamasa bile', 1054 tarihli bir karardan bu yana 'ciddi bir şekilde hastalıklı bir eylem' olarak görülmüştü. Bu üç uygulama gayri meşru sayılıyordu, çünkü 'bütünüyle gerçek sevgi bağlamında karşılıklı kendini vermenin ve insanın üremesinin anlamından' yoksundular.

Daha az resmi bir seviyede farklı görüşler vardı ve hem *Humane Vitae*'ye, hem de 1975 *Bildirge*'sine verilen yanıtlardan bir örnek, Roma Katolik kilisesine mensup bir doktor olan **Jack Dominian**'dan geliyordu. Dominian yanıtına, cinsel ahlakı 'insani bütünlük ve sevgi bağlamında kişi kavramını' tanımlayarak başlıyordu. *Yeni Ahit*'teki sevgi öğretisine dönüş, Hıristiyanlar'ın cinsel ilişkiler konusundaki görüşlerini en üst düzeye çıkaracaktı. Cinsellikle ilgili geleneksel ahlaki öğretiler bu ışık altında yeniden incelenmeli ve otoriter iddialar, sıradan erkeklerin ve kadınların hakları düşünülerek değiştirilmeliydi. Cinsel sorunlar sırayla inceleniyordu: Cinsel haz, ergenlerin mastürbasyonu, evlilik öncesi cinsel-

lik, evlilikte cinsellik ve doğum kontrolü. Her biri sevgi ve kişilik ilkeleriyle yargılanması gereken ilişkili sorunlar da inceleniyordu. Sevgi ilişkilerinde, Hıristiyan cinsel ahlak sisteminin 'insan cinselliğine olumlu bir onay' gerektirdiği sonucuna varılıyordu.*

SON DÖNEMDEKİ GELİŞMELER

1978'de Polonyalı **Papa II. John Paul**'ün seçilmesinin ardından, gelenekçi piskoposların atanmasıyla, doktrin ve ahlak üzerine katı bildirgelerle, kilisedeki muhafazakar eğilimler güç kazandı. Bunların arasında en dikkat çekici papalık bildirgeleri, 1993 tarihli *Veritatis Splendor* (Gerçeğin İhtişamı) ile 1995 tarihli *Evangelium Vitae* (Yaşamın İlkesi) idi. Roma Katolik Kilisesi piskoposlarına hitaben yazılan bu bildirgelerin, aynı zamanda 'tüm insanlığın hizmetine' sunulduğu iddia ediliyordu. Papazlardan, okullarda ve kliniklerde yalnızca resmi Katolik ahlakının öğretildiğini güvenceye almaları isteniyordu. Belli bazı teologlar, bazı ahlaki kuralların geçici olduğunu ve zaman içinde değişebileceğini öne sürmüşlerdi, fakat papa, mantığın 'doğası gereği şeytani eylemlerin' karakterinin değişmezliğini doğruladığını bildirdi. Bu tür eylemlere örnekler cinayet, işkence, kölelik ve fahişelikti, fakat çocuk düşürme ve doğum kontrolü de bunlarla ilişkilendirilmişti. Beyan edildiğine göre, "doğası gereği kötü eylemler düşünülerek ve doğum kontrol yöntemleriyle ilgili olarak ... en ciddi sebeplerden dolayı olsa bile, iyi bir sonuç için kötülük yapmak asla yasal değildir."

* J. Dominian, *Proposals for a New Sexual Ethic* (Yeni Bir Cinsel Ahlak İçin Öneriler), 1977.

Başka bir vesileyle, Papa Bosna'da tecavüze uğrayan kadınları, bebeklerini aldırmamaları için uyardı, fakat bir Cizvit gazetesi 1960'larda, Kongo'daki savaşta, tecavüz tehdidi varsa rahibelerin doğum kontrol yöntemleri kullanmasına izin verildiğine işaret etti. Pek çok ülkede, kiliseyle devlet arasında, kürtaja izin verilmesi konusunda mücadeleler yaşandı, ve hatta koyu Katolik Polonya'da bile, 1993'te 'toplumda kürtaja' izin veren uzlaşmacı bir yasa tasarısı bir fazla oyla Senato'da kabul edildi. Bazı Katolik çalışanlar nüfus fazlası olan veya kadın ölümlerinin fazla olduğu yerlerde çocuk düşürme ve doğum kontrolüne izin verilmesini istedi ve AIDS virüsünün yayılmasının önlenmesi için prezervatif kullanılabilmesi gerektiğini savundu.

Britanya'da Serbest Kiliseler'in en büyüğü olan ve cinselliği yıllardır tartışan, Metodist Kilise, geleneksel Hıristiyan öğretisi 'evli olmayan herkes için iffet ve evli olanlar için sadakat'i onayladı. Fakat eşcinselliğin varlığı, 'kiliseye eşcinsel erkeklerin ve lezbiyenlerin katılımının ve hizmetlerinin' onaylanmasıyla kabul edildi. Bu bildirge üzerine eşcinsel ve lezbiyen hareketle dinsel öğretilerin önemine inanan Protestan gruplar arasında anlaşmazlık yaşandı ve protesto istifaları oldu, fakat geniş çaplı bir hizipleşme yer almadı. Bununla beraber Birleşik Krallık'taki Anglikan Kilisesi'nde, din adamlarının arasındaki bazı eşcinsellik olaylarının varlığı kabul edilirken, bir piskoposun *Issues in Human Sexuality* (İnsan Cinselliğine İlişkin Meseleler) başlıklı açıklaması, aynı cinsten kişiler arasındaki fiziksel ilişki anlamındaki, eşcinsel uygulamayı yasakladı. Bir 'açığa çıkarma' hareketiyle eşcinsel rahip ve piskoposların isimleri yayınlandı ve bu uygulama bazı kabul görmüş eşcinseller tarafından, acımasız ve mahremiyeti ihlal eder nitelikte bulunarak kınandı. Pek çok genç insanın din adamları tarafından cinsel tacize uğradığı yolundaki suçla-

malar, Roma Katolik Kilisesi'nde papazların cinsellikten uzak durmaları kuralı altında yaşanan sıkıntıları vurguladı.

Yıllar süren tartışmalardan sonra İngiltere'deki Anglikan Kilisesi, 1992'de kadınları da rahip olarak atamayı kabul etti. Kadınların rahip olarak atanması uygulaması, on altı ülkede Anglikan kiliseleri tarafından zaten başlatılmıştı ve o sırada Amerika Birleşik Devletleri'nde 1031 kadın Anglikan rahibi görev yapıyordu. 1994'e kadar binin üzerinde kadın İngiltere'de Anglikan rahipleri olarak atandı. Bazı erkek rahipler geleneklerden uzaklaşılmasını protesto ettiler. Karşı çıktıkları kadınların rahipliği değil, Anglikan Kilisesi'nin bu kararı Roma Katolik ve Ortodoks kiliselerinden bağımsız olarak alması idi. Yine de Roma Katolik Kilisesi, tek taraflı olarak Kusursuz Gebelik ve Varsayım dogmalarını ilan etmişti ve dünyadaki en ıslah edilmiş kiliseler kadınlara görev vermişti. Aralarında eski bir Londra Piskoposu'nun da bulunduğu bazı Anglikan rahipler Katolik oldu, fakat korkulduğu ölçüde değişiklik olmadı.

Günümüzde Hıristiyanlar'ın cinsel sorunlara yaklaşımları, Roma Katolik Kilisesi'nde bile açıkça bölündü. Tekeşlilik idealinde genel bir anlaşma vardı, fakat boşanma ve yeniden evlenme konusunda farklı görüşler belirdi. Bildirgelere rağmen, muhtemelen bazı cinsel uygulamalara karşı daha anlayışlı yaklaşılıyordu ve bu uygulamalar Hıristiyanlarca, geçmişe göre daha doğal karşılanıyor, daha önce bu konularda itiraf ettikleri korkuları uyandırmıyorlardı. Evlilik içinde cinsel ilişki artık kirli veya aşağı kabul edilmiyordu ve Hıristiyanlar dinlerinin maddi şeyleri, özelde cinselliği kutsadığını düşünmek istiyorlarsa ve böylece İbrani kökenlerine dönmeyi arzu ediyorlarsa, ilk yüzyıllardan bu yana yaşayan Hıristiyanlar'a nazaran, bunu yapmak için daha iyi bir donanıma sahiptiler.

X. BÖLÜM

BAHAİ İDEALLERİ

Bahai İnancı'nın, geçmişin büyük dinlerinin kurucularına dayanan ve onların ifade ettikleri ilahi vahiyleri takip ettiği öne sürülür. Özel öğretilerinin kaynağının ilahi, yönteminin bilimsel, ilkelerinin de insancıl olduğu kabul edilir. Vahyin daimi ve ilerici olduğu, mutlak değil göreceli olduğu söylenir. İslami inanışta olduğu gibi, önceki peygamberler 'aynı söylevi vermiş, aynı inancı ilan etmiştir. Dolayısıyla temel mesajın aynı olduğuna, fakat esas olmayan konuların zamana ve mekâna göre değişebileceğine inanılır. Bahai ülküsü insanlığın temel birliğini (sosyal evrimin tamamlanması) kabul eder ve bu birlikten doğacak sosyal olgunluğun son aşaması "yalnızca gerekli değil, kaçınılmazdır."

Bahai öğretilerine göre, her türlü batıl itikat ve önyargı kınanmaktadır, gerçeğin engeller olmaksızın aranması bilimle işbirliği gerektirir, böylece inanç ve bilgi, ilerleyen bir toplumun temelini oluşturur. Bu da, tüm halklar için hak ve ayrıcalıkları, tüm cinslerin eşitliğini, zorunlu eğitimi, yoksulluk ve zenginlikte uçurumun yok edilmesini, tapınma olarak çalışmayı, evrensel bir yedek dil ve evrensel barışın sağlanması için kuruluşlar gerektirir.

Cinsel konulardaki öğretiler pek çok açıdan büyük semavi dinlerin, yani Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'ın öğ-

retileriyle benzerdir. Asıl kaynağı Ari olan ve ırksal olarak Hindistan'a yakın olan Bahai İnancı İran'da doğarken, hâkim din semavi İslam'dı. Bahai öğretileri semavi dinlerin peygamber-kurucularının gerçeklerini doğrular, fakat ikincil saptırmalar da dikkate alınmaktadır. Sonuç olarak bir Bahai yazar, Aziz Paul'ün kadınlar hakkındaki öğretilerinin feminist eleştirisinin, azizin o zamanın sosyal koşulları altında kadınları iftira ve tehlikeden korumayı amaçladığını ve "İsa'nın kiliseyi sevdiği gibi, kocalar, siz de karılarınızı sevin"* şeklindeki güzel sözleri yazdığını görmezden geldiğini açıklar. Benzer şekilde, Muhammet'in de Arap kadınlarını aşağı durumlarından kurtardığı ve korunmalarını tavsiye ettiği doğrulanır, fakat öğretilerinin modern zamanlarda saptırılması kadınları 'statüden yoksun' bırakma eğilimindedir.

İFFET

Pek çok başka din ve reform hareketi gibi, Bahailer de ahlaki tutumlarında katıdırlar. Yine de neyin doğru, neyin yanlış olduğuna karar verecek ruhban sınıfı yoktur ve bireyler Tanrı önünde kendi yaşamlarından sorumlu olmalıdırlar. Yöneten organ, Evrensel Adalet Meclisi şu açıklamayı yapmıştır: 'Evrensel Adalet Meclisi'nin her durumu içerecek bir hükümler dizisi çıkarması ne mümkün, ne de arzu edilir bir durumdur. Bunun yerine her inanan kişi, Yazmalar'ı dua ederek kendi anlayışına göre yorumlamalı, günlük yaşamda karşı karşıya kaldığı durumlardaki tavrının ne olması gerektiğine karar vermelidir.'**

* Janet Cullen Tanaka, *Bahai Studies Notebook: The Divine Institution of Marriage* (Bahai Çalışmaları: Kutsal Evlilik Kurumu), 1983, s. 137.

** *Universal House of Justice* (Evrensel Adalet Meclisi), 17 Ekim 1968 tarihli bir mektuptan, *A Chaste and Holy Life* (Temiz ve Kutsal Bir Yaşam).

Pek çok yazmada, evlilik öncesinde ve sırasında iffetin önemi vurgulanmıştır. İlk günah kavramı veya cinsellikten kaçınmanın en yüksek ruhani durum olduğu fikri yoktur. Fakat iffet, evlilik için uygun bir hazırlık olarak ve evliliğin başarılı bir şekilde sürmesini sağlayacak bir unsur olarak görülmektedir.

Bahailer, 'gizli düşüncelerini bile temiz' tutmaya teşvik edilirler. İffetli ve kutsal bir yaşam, giyimde, konuşmada, eğlencede ve tüm işlerde alçakgönüllülük, terbiye ve ölçülülük gerektirir. 'Bedensel ihtiraslar ve yoz eğilimler' ihtiyatla kontrol edilmeli, havai davranışlar terk edilmelidir. Bu tür bir yaşam 'tüm alkollü içkilerden, afyondan ve alışkanlık yaratan benzer uyuşturuculardan kaçınmayı' gerektirir. Sanat ve edebiyatta ahlaksızlığı, nüdist uygulamaları, müşterek evliliği, rahat davranışları ve cinsel ahlaksızlığı reddeder.*

Yalnızca göze batan ahlaksızlıklar değil, baştan çıkmaya yol açacak ve cinsler arasında aşırı teklifsizliğe götürecek her türlü uygulamadan kaçınmalıdır. Evli olmayan insanların öpüşmesi gibi modern alışkanlıklar, 'mevcut dünyanın tamamen kokuşmuş ahlakına' ilişkin havai davranışlar ve kolay teklifsizliğin bir parçası gibi görüldüğünden, engellenmeye çalışılır. Ayırt etmeden herkesle öpüşmenin, bastırılması güç ve yasal olarak ancak evlilik yoluyla tatmin edilebilecek iştahlara yol açacağından korkulmaktadır.

Genç insanlar kendilerine hâkim olmalıdırlar, bu hâkimiyet hem karakterleri hem de kişilikleri üzerinde olumlu bir etki yaratacaktır ve böylece henüz genç ve dinçken evlenmeleri teşvik edilebilir. Erken evliliği sık sık engelleyen ekonomik etkenler bazen özür olarak kullanılır ve gereğinden fazla üzerinde durulmamalıdır.

* Shoghi Effendi, *The Advent of Divine Justice* (İlahi Adaletin Ortaya Çıkışı), 1984, s. 30.

İffet her iki cins tarafından uygulanmalıdır ve her türlü cinsel ilişkiye, evlilik dışında izin verilmemektedir, böylece özgür aşk ve müşterek evlilik gibi uygulamalar yasadışıdır. Modern bir Bahai dönmesinin işaret ettiği gibi, evliliğe kadar iffetli kalma zorunluluğu, modern yaşamın koşulları altında imkânsız görünebilir. Fakat "insanların robot olmadıklarını unutmaktasınız". Sevgi ve dürüst ilişkiler, sağlam bir dini inançla birlikte, iffetli davranışın Tanrı'nın isteği olduğunun fark edilmesine gidebilir. Bu tavırda cinselliğin yeri vardır, fakat yaşama hâkim olmaz.*

EVLİLİK

Bahai inancının kurucusu olan **Bahaullah**'ın oğlu **Abdülbaha,** takipçilerini evliliğin hem fiziksel, hem de ruhani yanlarını geliştirmeleri için cesaretlendirdi, çünkü bu, çifti sonsuza kadar birleştirecek bağın yaratılmasını sağlayacaktı. 'Bahai evliliği...' diye yazdı, "İki tarafın birbirine sözüdür, kalpleriyle zihinlerinin karşılıklı sevgi bağıdır". Böylece evliliğin amacı, eşlerin "sevgi dolu arkadaş, yoldaş, zaman ve sonsuzluk içinde bir olmalarıdır".**

Abdulbaha'nın torunu **Shoghi Efendi,** "Bahai öğretisine göre, yasal olarak evli insanların arasında geçmediği sürece hiçbir cinsel eylem yasal sayılamaz. Evlilik hayatının dışında cinsel dürtülerin hiçbir yasal veya sağlıklı kullanımı olamaz." diye yazdı.***

Evlilik içinde hem çocuk yapılmasının, hem de tensel hazların kendi yerlerinin bulunduğu kabul edilir. Ünlü bir

* *The Gardeners of God* (Tanrı'nın Bahçıvanları), 1993, s. 107.

** *Selections from the Writings of 'Abdu'l-Baha* (Abdü'l-Baha'nın Yazmalarından Seçmeler), 1978, s. 118.

*** Bir bireye mektup, 13 Aralık 1940.

alıntı şöyle der: "Açıktır ki cinsel ilişkilerin önde gelen amacı, belli ki, türün devamıdır. Buradan kişisel haz alınması, Tanrı'nın lütuflarından biridir. Cinsel eylem, flörtten evliliğe, çocuk yapılmasına, bu çocukların beslenmesinden büyütülmesine giden uzun süreçte bir andır ve iki ruh arasında yeryüzündeki yaşamın ötesinde de devam edecek karşılıklı ilişkinin kurulmasını içerir."*

Evliliğe hazırlıkta Bahailer, uygun bir eş seçmek, onu iyice tanımaya çalışmak için kendilerini tanımaya teşvik edilirler ve bu süreç nişanlılık süresince devam ettirilmelidir.

Ayarlanmış evlilikler yoktur, çünkü iki eş birbirini seçer. Fakat Bahai hukuku, biliniyorlarsa veya kendilerine ulaşılabilirse biyolojik ebeveynin onayını gerektirir, böylece aile birliği tamamen desteklenmiş olur ve evliliğin geniş aile tarafından desteklenmesi temin edilmiş olur. Bir Bahai, Bahai olmayan biriyle evlenirse, her iki ailenin onayı gene de aranır. Irklar arası evliliğe engel yoktur, çünkü dinin amaçlarından biri insanlığın birliğidir.

Bir Bahai evlilik töreninde, zorunlu olan tek şey, gelin ve damat tarafından edilen basit bir yemindir: 'Hepimiz, gerçekten, Tanrı'nın İradesi'ne riayet edeceğiz.'** Bunun dışında çiftler evlilik töreninin yeri ve içeriği konusunda serbesttirler, evlilik gelenekleri de ülkeden ülkeye değişir. Tek gereken (Bahai olan veya olmayan) iki tanık ve zorunlu yemindir. Bazı devletler bu basit evlilik biçimini kabul ederler, fakat bunun yasal bir mukavele olarak kabul edilmediği yerlerde önce resmi tören yapılır.

* Evrensel Adalet Meclisi, 16 Mart 1992.

** Baha'u'llah, *Kitab-ül Akdes* (Mukaddes Kitap), 1992, s. 105.

BOŞANMA

Modern zamanlarda boşanma konusu dini çevrelerde şiddetle tartışılmıştır ve bu tartışmalar, boşanmanın dini törenlerden dışlanma gerektirip gerektirmediğini de içermiştir. Yahudilik ve İslam'da boşanmanın görece kolaylığı, Katolik ve Anglikan kiliselerinin katı muhalefetiyle karşılaştırıldığında, Bahai öğretilerinin boşanmaya izin verdiği, fakat belli koşullar aradığı görülür.

Bahaullah inananları, evliliklerini korumak ve örnek birlikler haline getirmek için ellerindeki her şeyi yapmaları konusunda uyarır, yine de bağının tamamen koptuğu açık olduğunda boşanmaya izin verir. Evli çiftin Tanrı'yla ve birbirleriyle akdi vardır ve bu akit onları bir arada kalmaları için bağlar, ilişki içinde hem birlik, hem de özgürlük sağlamayı hedefler. Bu akit kolayca bozulmamalıdır, fakat yüksek ideallerin pratikte her zaman başarılamadığı da kabul edilmektedir.

Bahailer arasında evliliğe ilişkin problemler yerel ruhani meclise, yani çiftin yaşadığı bölgenin seçilmiş konseyine aktarılmalıdır. Meclis müzakere ve tavsiyelerle sorunları düzeltmeye çalışacaktır. Bu ruhani meclise, boşanma yolunda ilk adım olarak başvurulmalıdır, fakat bu bir yasa değil, idealdir ve bazı çiftler kişisel sorunlarıyla ilgili olarak bu yerel meclislere başvurmaya gönüllü olmayabilirler.

Boşanma ayıp sayılır ve fiziksel çekicilik, cinsel uyumsuzluk gibi sorunları aşan ciddi meseleler varsa başvurulmalıdır. Fakat çift birbirinden hiç hoşlanmamaya başlamışsa ayrılabilir ve boşanmalarına kesinlikle izin verilir.

'Boşanmanın kaçınılmaz bir koşulu', bir senelik bekleme süresidir ve bu süre meclise danışıldığı zaman başlar. Bu 'sabır yılında' çift, eğer mümkünse, uzlaşmanın yolunu arama-

lıdır. Fakat ayrı mekânlarda yaşamalı ve cinsel ilişkiye girmemelidir, aksi halde bir yıllık sürenin o zamana kadar geçmiş kısmını geçersiz kılarlar ve tekrar başlamak zorunda kalırlar. Eğer uzlaşma sağlanır, yine cinsel ilişki kurulur, fakat ilişki yine bozulursa, bir yıllık bekleme süresi baştan başlar.

'Sabır yılı'nın ardından, uzlaşma mümkün olmazsa, ruhani meclis boşanmaya izin verir ve çift, resmi boşanma konusunda serbest kalır. Bu, aslında, dini boşanma başvurusunda bulunulduğu zaman da yapılabilir, fakat uzlaşma şansını ortadan kaldırdığı için teşvik edilmemektedir ve Bahai boşanma izni verilene kadar yeni bir nişan ve evlilik söz konusu olamaz. Boşananlar topluluğun desteğini alırlar ve yerel ruhani meclis, mülkün paylaştırılması ve çocukların velayeti konularında şartların belirlenmesi için yardımcı olur.

DOĞUM KONTROLÜ VE ÇOCUK DÜŞÜRME

Ne Bahaullah, ne de Abdülbaha doğum kontrolü ve çocuk düşürme konularında herhangi bir şey yazmıştır ve Bahailer, kutsal metinlerde yer alan öğretilerin yokluğunda, insan yaşamının kutsallığını ve evliliğin amacının çocukların doğumu ve eğitilmesi için gerekli ortamı yaratmak olduğunu yol gösterici ilkeler olarak kabul etmişlerdir.

Soyut olarak doğum kontrolü ne görmezden gelinmiş ne de kınanmıştır. Evlilik yaşamı içinde uygulanabilir ve cinsel ilişkilerde üreme dışında da amaçlar vardır. Evlilik bağı içinde çiftler çocuklarının doğumu arasındaki süreye ve doğum kontrolüne kendileri karar verebilirler. Fakat bu, deneme evliliklerini veya müşterek evlilikleri haklı çıkarmaz, çünkü bu evliliklerde çift, karşılıklı anlaşarak ayrılma olasılığıyla çocuk sahibi olma kararını erteleyebilir veya terk edebilirler.

Evlilik içinde doğum kontrolünün kabul edilmesi, Roma Katolik Kilisesi'nin resmi tavrına göre çok daha liberal bir yaklaşımdır, fakat çocuk düşürme konusunda bir benzerlik ve benzer nedenler söz konusudur. Evrensel Adalet Meclisi'nden gönderilen 1976 tarihli bir mektupta, Bahai inancında 'ruhun gebe kalındığı zaman ortaya çıktığı, bu yüzden de gebelikten korunma metodu kullanılmasının uygunsuz olacağı, çünkü bunun etkisinin gebelik olduktan sonra çocuk düşürme olacağına' işaret edilmiştir.* Yine de, bu gibi konularda bile Bahailer'i kendi vicdanları ve bulunabilecek en iyi profesyonel tavsiyeler yönlendirmelidir. Doğum kontrolü konusunda karar alınırken amaç ve tersine çevrilebilirlik gibi faktörler göz önüne alınmalıdır. Bununla beraber çocuk düşürmeye, olağanüstü durumlar haricinde izin verilmez. Böylece, rahatlık için veya belirli bir yaşam tarzını sürdürebilmek için çocuk düşürme yasaklanmıştır. Öğretiler yaşamın kutsallığı ve evliliği buyuran amaçlar üzerinde ısrarlıdırlar. Bu, bilime yönelik genel bir saygıya bağlıdır ve anne adayının yaşamını tehdit edecek bir durumla karşı karşıya kalan bir çift, bulunabilecek en ehil doktorun tavsiyesine başvurmalıdır.

EŞCİNSELLİK

Bahaullah'ın öğretilerinde, eşcinsel ve transseksüel uygulamalara izin verilmez. Bu, tarihte ve Batı'daki modern yaşamda bu olgulara karşı benimsenen değişik tavırlara karşın, aslında bu gevşekliğe karşı bir meydan okuma olarak böyledir. Eşcinsel ilişkiler doğaya aykırı ve sapkınlık sayılır, aynı cinsten insanlar arasındaki sevgi ne kadar adanmışlık ve gü-

* *Baha'i Studies Notebook* (Bahai Çalışmaları), s. 143.

zellik içerirse içersin, cinsel eylemle dışavurumun yanlış olduğu söylenmiştir.

Diğer dinlerde de sık sık görüldüğü gibi, eşcinsellik üzerine Bahai yazmaları iki kavram içerir. Birincisi, bir erkeğin veya kadının kendi cinsinden birine eğilim duyduğu, nispeten dengeli bir psikolojik ya da zihinsel durum, eşcinsel yönelim veya eğilimdir. İkincisi ise, aynı cinsten bireyler arasındaki cinsel eylem anlamında eşcinsel davranıştır. Ahlaksız sayılan bunların ikincisidir, bundan, evlilik öncesi ve evlilik dışı ilişkiler gibi kaçınılmalıdır. Bu yüzden, Evrensel Adalet Meclisi'nin mektubunda da belirtildiği gibi, 'karşı cinsten olgun bir birey dışındaki birine cinsel eğilim duyma durumu, eşcinselliğin bir göstergesidir ve hangi özel fiziksel veya psikolojik koşullardan kaynaklanırsa kaynaklansın, inanç tarafından gerçek insan doğasından bir sapma, üstesinden gelinecek bir sorun olarak görülmektedir.'*

Eşcinsellik durumu doğal görülmez, fakat toplum merhametli olmaya çağrılır, çünkü "bu şekilde etkilenmiş olmak vicdanlı bir ruh için büyük bir yüktür... bu tür bir sakatlıktan ıstırap çeken her Bahai'ye anlayışla davranılmalı, sakatlığını kontrol altına alması ve üstesinden gelmesi için yardımcı olunmalıdır. Her birimiz üstesinden gelmek için çabalamamız gereken yetersizlikler yüzünden ıstırap çekeriz ve hepimiz bir başkasının anlayış ve sabrına gereksinim duyarız."**

Eşcinsel bireylere doktorlardan yardım almaları ve bu durumdan kurtulmak için kararlı çabalarda bulunmaları öğütlenir. Erkek ya da kadın, bu kişiye tıbbi olduğu kadar, ruhani yöntemlerle de yardım edilecek, öğütlerde bulunulacaktır. Toplum, ahlaki davranış konularında merhametli olmalı, fa-

* Bir bireye mektup, 1993.

** Aynı mektup.

kat bunlara amaca itibarsızlık getirecek şekilde her zaman tahammül etmemelidir.

Açık eşcinsel davranışlar kesinlikle yasaklanmıştır ve ilgili birey bu davranışları terk etmesi konusunda uyarılır. Bireyin davranışları pervasız olmadığı sürece bir eşcinselin Bahai toplumuna tam anlamıyla katılması engellenemez. Geçici bir idari ceza olarak oy hakkı kaldırılabilir ve bu ceza yalnızca bir süreliğine topluluk hayatına katılımı engeller.

Evlilik Bahaullah tarafından kuvvetle tavsiye edilmiş bulunsa da ve evlenmek normalde her bireyin görevi olsa da, uygun bir eş bulmadan önce kişi uzun bir süre bekleyebilir. Benzer şekilde, bir eşcinselin yaşam boyu bekâr kalabileceği, yine de yaşamının amaçlarını yerine getirebileceği söylenir.

KADINLARIN STATÜSÜ

Bahai inancı kadınların ve erkeklerin eşitliğini onaylar, bunun da kendi öğretilerine özgü olduğu ve semavi dinlerin ataerkil vurgularına göre bir ilerleme sayıldığı iddia edilir.

Bahai inancı, XIX. yy. İran'ındaki İslam toplumunda doğmuştur ve o zamanlarda, şimdi de olduğu gibi, kadınlar sıkı bir biçimde örtülüyorlardı. Ortadoğu'da, Bahai kadınların dinleri gereği peçe takmaları gerekmiyordu, fakat içinde yaşadıkları toplumların kültürel değerlerine ve görgü kurallarına aykırı davranmış olmamak için çarşaf giyiyorlardı.

Bahailer'e göre insanlığın 'iki kanadı vardır', erkek ve kadın, bu iki kanat eşit şekilde gelişmediği sürece kuş uçamaz. Erkeklerle kadınlar, 'erdem ve mükemmellik edinmede' eşit olana kadar başarı ve refah sağlanamaz.

Aile içinde erkek karısına ve çocuklarına acımasızca davranmasını mazur gösterecek bir reislik için yazmalardan des-

tek alamaz. Daha genel olarak, karı koca birbirine danışmadan önemli bir karara varılmamalıdır. Tüm aile üyelerinin korunması gereken hakları ve 'belirli ayrıcalıkları' vardır.

Kadınların eğitimi üzerinde ısrar edilmektedir, kız çocuklar, oğlan çocuklarla eşit eğitimi almaktadır. Ebeveynlere yalnızca kızlarını ve oğullarını eğitmeleri emredilmemekte, kızlarının eğitiminin ve kültürünün 'oğullarınkinden daha önemli olduğu' belirtilmektedir. Çünkü bu kızlar anne olacaklar ve zaman içinde kendi çocuklarının yaşamlarını şekillendireceklerdir. Eğitimsiz ve bilgisiz bir kız anne olduğunda, çocuklarının 'eğitim eksikliğinde ve mahrumiyetlerinde en önemli faktör' olacaktır. Bu yüzden anne babalar çocuklarını, 'özellikle de kızlarını' eğitmelidirler.

Abdülbaha'ya göre kadınların sevgi ve hizmet özellikleri dünyada yükselmektedir, gelecek çağ 'daha az erkeksi ve kadınsı ideallere daha fazla nüfuz etmiş' olacaktır.

XI. BÖLÜM

MODERN ETKİLER

Önde gelen dinlerdeki cinsel yaklaşımlara ve uygulamalara ilişkin bu araştırmanın, üzerinde fikir birliği sağlanmış sonuçlara gitmesi pek mümkün değildir, daha çok farklılıklara işaret edebilir. Fakat modern zamanlarda tüm dinler yeni baskılara maruz kalmakta ve bu baskılar dinlerin cinsellik anlayışlarını değiştirmektedir. Bu etkilerin çoğu Batı'dan geldiğinden, şimdiye kadar en çok Hıristiyanlık'la Yahudiliğin değişmiş olduğu söylenebilir, fakat diğer dinler de cinselliğin kabulünden veya reddinden etkilenmiş olacaklardır.

TIP

Bu etkilerin bazıları şu alanlardaki büyük gelişmelerden ileri gelir: Tıp, psikoloji, kadın hakları ve karşılaştırmalı din araştırmaları. Tıbbi bilgi, cinsel ilişkinin işleyişinin ve sonuçlarının daha doğru bir biçimde anlaşılması konusunda devrimci bir etki yaratmıştır. Batı'ya ait eski görüşler, gebe kalma süreciyle ilgili hiç bilgisi bulunmayan Yunan felsefesiyle tıbbına dayanıyordu ve embriyonun meniyle âdet kanının karışımından oluştuğu sanılıyordu. Kadınların rolü yalnızca kıymetli meniyi almaktı ve bu da kadının aşağı rolünü vurgulu-

yordu, çünkü kadın yalnızca bir kuluçka makinesi veya Müslümanlar'ın söylediği gibi bir 'tarla' olarak görülüyordu, erkekler de 'kadınlardan faydalanıyorlardı'.

XVI. yy.'a kadar erkek menisi 'neredeyse insan' olarak görülüyordu, fakat sonra yumurtlamanın keşfiyle kadınların esas rolü ortaya çıktı. Daha önce mastürbasyon, gece 'kirlenmesi' ve erkek eşcinselliğiyle meninin 'harcanmasından' korkuluyordu. Dahası, kilise liderleri cinsel ilişkideki 'hayvani hareketlerin' Düşüş'ün sonucu olduğunu, çünkü mantıklı iradenin kontrolü altında olmadıklarını düşünüyorlardı. Uzun süre boyunca teologlar birleşmenin tensel heyecan gerektirdiğini, orgazmın iradeye aykırı olmadığını, hem iradenin hem de enerjinin bir ifadesi olduğunu göz ardı ettiler ya da reddettiler. Viktorya döneminde bile kadınların gözlerini kapamaları ve erkeklerin aşağılık doğalarını ifade etmelerine izin vermeleri söyleniyordu, bunun sonucunda ise bazı erkekler cinsel haz ve anlayış için fahişelere gidiyorlardı.

Cinselliğin fizyolojisi konusundaki benzer cahillik dünyanın her yerinde hüküm sürüyordu. Örneğin, eski Çin'de de erkek sperm hücreleriyle kadın yumurtasının birleşmesinden olan döllenme bilinmiyordu. Tüm vajinal salgıların Yin özünü oluşturduğu ve birleşmenin ana amacının, erkeğin kadının Yin'ini emmesi olduğu sanılıyordu. Çinliler aynı zamanda erkek menisinin kesinlikle sınırlı, kadın Yin özünün ise tükenmez olduğunu düşünüyorlardı. Her meni boşalmasının, erkeğin Yang'ını azaltacağı düşünülüyordu ve bu eksilme kadından, herhangi bir kadından eşit miktarda Yin alınarak karşılanabilirdi. Boşalma ya zihinsel disiplin ya da fiziksel baskıyla önleniyor, böylece Yin katkılı Yang'ın belkemiğinden akıp beyni, tüm bedeni ve kişiliği güçlendirdiği düşünülüyordu.

Benzer bir inanış Çin'den alınmış olması muhtemel Hindu Yoga'sında da vardı. Ancak modern fizyoloji bu tür fikirlerin hatalı olduğu sonucuna varmıştır, çünkü boşalmasına izin verilmeyen meni sıvısı sidik torbasına girer ve sidikle boşaltılır. Eski inanışlara göre meni o kadar değerliydi ki, erkeğin mastürbasyon yapması ve eşcinselliği kınanır, fakat kadınların benzer uygulamalarına göz yumulurdu. İstemsiz gece boşalmaları bile endişeyle karşılanırdı, çünkü bunlar yalnızca Yang'ı zayıflatıyorlardı ve buna gerçekten de rüyalarında onunla ilişkiye girerek erkeğin yaşamsal özlerini çalan bir iblis veya ifritin neden olduğu düşünülebiliyordu. Rüyada bir kadın görmek, onun şeytani bir ruh olduğunu gösteriyor olabilirdi ve uyanıkken onunla karşılaşmaktan kaçınmak gerekirdi. Benzer fikirler, engizisyoncuların ciddiyetle cadıların veya ifritlerin erkekleri üreme organlarından yoksun bırakıp bırakmayacaklarını ve rahibelerin erkek ifritler tarafından baştan çıkarılıp çıkarılmadıklarını tartıştıkları ortaçağ Avrupa'sında da hâkimdi. Kadınla erkeğin, Yin ve Yang olarak birlikleri konusundaki Çin düşüncesi, içinde övülecek çok şey barındırmaktadır, fakat detaylarının modern fizyolojinin ışığı altında düzeltilmesi gerekir.

PSİKOLOJİ

Yalnızca fizyoloji değil, psikolojik araştırmalar da Batı dünyasında cinselliğe yönelik tavırda devrim yaratmıştır ve hiçbir dini yorum bunu göz ardı etmemelidir. Freud'un öncü çalışmaları, davranış ve tutumlardaki cinsel belirleyicilerin bazılarını, çocukların duygusal gelişimini etkileyen faktörleri ve nevrozla cinsel baskı arasındaki bağlantıyı açığa çıkarmıştır. Sonra Jung'un, erkekteki dişil veya *anima* ile kadındaki eril veya *ani-*

mus teorisi, cinsel duyguların karmaşıklığının anlaşılmasında katkıda bulunmuştur. Uzun zamandır dikkate değer görülen, fakat genellikle fantastik şekillerde yorumlanan rüyaların incelenmesi, cinsel arzulara daha fazla ışık tutmuştur.

Son zamanlarda, **Kinsey** ve başka raporlar gibi vaka çalışmaları, kadınlarla erkeklerin ihtirasların izlediği model ve davranışlarının tahmin edilmesi için pek çok malzeme sağlamıştır. Yalnızca 'normal' seks değil, fakat eşcinsellik ve daha önce 'doğadışı' sayılan uygulamalar da yeni bir ışık altında görülmektedir. Daha önce mastürbasyonu kısaca 'kendi kendine zarar verme eylemi veya uygulaması' olarak tanımlayan Büyük *Oxford İngilizce Sözlük*, 1976 tarihli *Ek*'te 'cinsel organların, cinsel ilişki dışında bir yöntemle uyarılmasıyla orgazm elde etme; bilinçli erotik kendi kendini uyarma' tanımlarını da eklemiştir.

Dahası, antropologların 'ilkel' topluluklar arasında yaptıkları çalışma, cinsel ilişkiye ve kadınla erkeğin değişik toplumlarda üstlendikleri değişik rollere yeni yaklaşımlar getirmiştir. Betimlemeler hayali ve çoğunlukla fantastik olsa da, cinsel konularda geniş bir edebi malzeme ortaya çıkmıştır. **D. H. Lawrence**'ın yapıtı *Lady Chatterley's Lover* (Lady Chatterley'nin Aşığı) bunların en ünlü olanlarındandır ve uzun zaman yazıldığı ülkede yasaklanmıştır. Sanatsal olarak muhtemelen en iyi kitaplarından olmasa da, kitabın pek çok ilgi çekici özelliği bulunmaktadır. Bir erkek tarafından yazılmış olsa da, cinsel ilişki konusunda kadınların bakış açısı verilmeye çalışılmıştır. Bunun ne kadar başarıldığına, kuşkusuz en iyi kadınlar karar verir. Daha sonra yazdığı giriş veya *Apropos*'ta, Lawrence 'sözüm ona müstehcen sözcüklerin çağrışım gücünden' bahsetti ve 'kültürümüze özgü tabuların çok daha ötesinde gelişmiş ve kültürlü' olduğumuzu iddia etti. Fakat yazarın bu tabu sözcükleri kullanmasının, onları halk için daha kabul edilebilir

kılmadığı görülmektedir. Fikirleri arasında en garip olanı, kilise konusundaki yaklaşımıydı. "Katolik kilise..." diyordu, "özellikle güneyde, ne kuzey kiliseleri gibi cinsellik karşıtı, ne de Bay Shaw ve benzer sosyal düşünürler gibi aseksüeldir." Ve kilisenin arkasına geçerek, mevsimlerin ritmine uyduğu söylenen ilkel eylemlere geri döndü. "Cinsellik, erkekte ve kadında yılın ritminden geçer, durmadan değişir: Yeryüzüyle ilişkisi içinde güneşin ritmi gibi" ve böylece hayal gücüyle, fakat insanların cinsel davranışlarının karmaşıklığına pek az dikkat ederek devam eder.

Modern psikoloji çalışmaları, uyanan yaşamın, fantezi ve rüyaların sembollerinin yorumlanmasına yardımcı olmuştur. Penis simgeciliğine her yerde rastlanabilirken, hâkimiyetinin hâlâ sürmesi büyük öneme sahiptir ve kabul edilmesi, anlaşılması gerekir. Yogik teorideki 'yılan gücü', lotus olarak adlandırılan ve vulvayı simgeleyen, en yüksekteki psişik merkezle birleşmek üzere yükselen erkek cinsel gücüne benziyordu. *Linga* ile *yoni*'nin birleşmesi, Siva ve Şakti kültlerinde resim ve heykel sanatlarında betimlendi, yantrik diagramlarda somutlaştırıldı. Bu tür örnekler ve daha açık benzetmeler, modern psikolojinin yardımıyla okunabilir ve takdir edilebilir, dünyanın başka yerlerindeki pek çok başka resim için de aynı şey söylenebilir. Modern insanlar, yaşamın ve *Yüzen Dünya*'dan *Alice Harikalar Diyarında*'ya kadar edebiyatın bilinçsiz sembolizminin büyük bölümünü Freud ve diğerlerinden öğrenmişlerdir. Hem tıp, hem de psikoloji cinsel ilişkinin ve tüm kişiliğin cinsel ilişkilere bulaşmasının anlaşılmasına yardımcı olurlar.

KADIN HAKLARI

Açıktır ki, yaşayan tüm dinlerde, eski ve tarihöncesi pek çok dinde, fiziksel olarak güçlü olduklarından erkekler ege-

mendir ve kadınlar hâkimiyet altındadır. Anaerkil temel üzerinde düzenlenmiş toplumlarda kadınların dini törenleri ilk uygulayanlar olup olmadıkları, uzun zaman heyecanla fakat kesinliğe kavuşturulamadan tartışılmış bir konudur. Tarihi zamanlarda tanrıçalar ve dişil kültler bol olmuştur, fakat erkek egemenliği uzun sürmüştür.

Eski Yunan toplumunda yasalar kadınlara, çocuk doğurma makineleri gibi davranıyordu ve bu yaklaşım pek çok ülkede, cinsel eğitimde sürdü. Aristoteles, kadınların tartışma yeteneğine sahip olduklarını itiraf etti, fakat 'yetkesiz' olduklarını ekledi. Onun için erkek normdu, kadın ise sapkın ve alçaktı. İlk Romalılar kadınları baskı altında tuttular, fakat yer yer erkeklere karşı hareket eden cumhuriyetçi kadınlar da görüldü.

Çoğu ülkede muhtemelen pek çok kadın erkeklerden saygı gördü, hatta onlar tarafından sevildi ve Meseller'deki erdemli eş gibi, onları övmek için pek çok dize yazıldı, fakat bunlar bazen sözde lütufkârlık gibi görünmektedir. Japonya'daki Murasaki Shikibu gibi yüksek sınıftan kadınların, yeteneklerini kullanmak konusunda fakirlere göre daha fazla faaliyet alanı olmuştur, fakat genellikle en özgür kadınlar, geçinmek için, ihtiraslarına hizmet ettikleri erkeklerin lütuflarına bağımlı olan fahişeler ve geyşalar olmuştur.

Kadınların hâkimiyet altında olması, Roma hukukunun ve Yahudi geleneğinin göze çarpan bir öğesidir ve erkeklerin eski geleneklerle ilahi kararların sağladığı garantili imtiyazlarına olan inançlarını yansıtır. Hıristiyanlığın kadına yeni bir statü verdiği sık sık tekrarlansa da, aslında kadının sosyal ve yasal durumu gerçekte değişmeden kalmıştır. Paul, "İsa'da ne erkek, ne dişi vardır," demiştir, fakat "her erkeğin lideri İsa, her kadının lideri erkektir" diye de eklemiştir. İnanan kadınlar, inançta kardeştirler, fakat çileci geleneğin gücü onları aşağıda tutmaya

yaramıştır. IV. yy.'da **Chrysostom**, kadının kocasına eşit olmadığını, ona itaat etmek zorunda olduğunu söylemiştir, daha önce de, İskenderiyeli Clement bile, kadının erkekle eşit yaradılışa sahip olduğunu kabul ederken, aynı zamanda her konuda erkeğin daha iyi olduğuna da inanmıştır. Tertullian ve Jerome gibi kadın düşmanları, yasak meyveyi ilk yiyen ve böylece erkeği mahveden Havva'nın takipçileri olarak gördükleri kadınlara saldırmışlardır. Sık sık kadınlara karşı duyulan korku ifade edilmiştir, çünkü onlar Havva gibidir, Meseller'deki, 'misafirleri Cehennem'in derinliklerinde olan' aptal kadın gibi, devamlı erkekleri tuzağa düşürmek için yollar ararlar. Kadın cinselliğinin şeytani bir özelliği olduğu düşüncesinden dolayı bu yaklaşım, dengeli cinsel yaşam için felaket yaratıcı niteliktedir, cinsellikten uzak duran rahiplerle, itirafçılar da evlilik içi ilişkiler konusunda dengeli bir tavsiye verememişlerdir.

Aşağı pozisyonlarına rağmen, dini yetke ve genellikle de cinsel hayatta, kadınlar dini takip edenler arasında çoğunluğu oluşturmuşlardır. Hıristiyanlık, ilk dönemlerinde kadınlara çok şey borçluydu ve bu kadınların çoğunun adı *Yeni Ahit*'te geçti. Daha sonra seçkin kadınlar onurlandırıldı: Hıristiyan inancı için şehit düşenler, rahibeler ve pek çok dindeki kutsal kadınlar. Fakat en aktif olanları bile genellikle erkeklerin hükmü altındaydı ve bazı kutsal törenleri kutlayamazlardı. Bazı eski dinlerde, modern Afrika'nın bazı yerlerinde olduğu gibi, kadın rahipler olmuştur, fakat çoğu dinde en yüksek mevki kadınlardan esirgenmiştir. Devlet yasaları kadınlar için eşit fırsat ve iş olanakları kararı verirken, büyük dini kurumların kadınlara rahiplik pozisyonu vermemesi, fakat bununla beraber kadınların durumunu iyileştirmiş olduklarını iddia etmeleri dikkat çekicidir. Kadınların görev almasına gösterilen muhalefetin altında, sunağın kadın kanıyla kirlenmesi gibi ilkel korkular yatıyor olabilir.

Müslüman ülkelerde kadınların peçe takması kuralıyla, iddia edildiği gibi baştan çıkmalarının önlenmesi amaçlanmış olabilir, fakat sık sık bu kural kadınların baskı altına alınması ve dışlanmasıyla, erkeğin malı gibi görülmesiyle sonuçlanmıştır ve erkekler toplumsal meseleleri, kendi meseleleri gibi yürütmüşlerdir. **Edward Westermarck**'ın *History of Human Marriage* (İnsan Evliliğinin Tarihi) adlı eserinde belirttiği gibi çokeşlilik, 'kadının duygularının ihlalini ima eder', fakat belki de kadınların çokeşliliğinin 'anormal bir şekilde zayıf bir kıskançlık gerektirdiğini' söylerken o kadar da sağlam bir zeminde değildir.* Modern zamanlarda, ulusal egemenlik hareketlerinde, özellikle de Gandi'nin Hindistan'ında kadınların oynadığı büyük rol, sosyal özgürleşmelerinde önemli bir faktör olmuştur, fakat hâlâ üstesinden gelmeleri gereken engeller bulunmaktadır. Japonya'dan Fas'a pek çok Asya ve Afrika ülkesinde kadınlar hâlâ çoğu şey için babalarına ya da kocalarına bağımlıdırlar ve ilerlemeler kadar, geleneklere dönmeyle sonuçlanan tepkiler de görülmektedir.

Özellikle Batı ülkelerinde kadınların özgürlüklerine kavuşması, ve dolayısıyla Hıristiyanlık'ı ve Yahudilik'i etkilemesi, pek çok gücün sonucudur: Kentsel, endüstriyel, eğitimsel ve politik güçlerin sonucu. Cinsel konularda daha fazla çalışma ve tanıtım, kadınların da erkekler kadar cinsel sorunlar üzerinde fikirlerini açıklamalarını sağlamıştır, fakat tanıtım aynı zamanda cinselliğin istismar edilerek geniş ticari çıkarlara hizmet etmesine, kadınların pornografik edebiyat ve filmler aracılığıyla alçaltılmalarına da sebep olmuştur. Böyle bir durumda, eski gelenekler altüst edilip yeni standartlar belirlenirken, cinslerin ilişkisi ve din hakkında, daha doğrusu dindar insanların cinselliğe yaklaşımları ve eylemleri hakkında geniş karışıklıklar yaşanmaktadır.

* Westermarck, E., *The History of Human Marriage* (İnsan Evliliğinin Tarihi), Macmillan 1891, s. 495, 515.

FARKLILIKLAR

Hıristiyanlık başlığı altında söz edilmiş olan son yıllardaki gelişmeler, büyük veya küçük ölçüde diğer dinleri de etkilemiştir. 1994'te Birleşmiş Milletler, Kahire'de düzenlenen Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı'na sponsor oldu. Pek çok ülkeye fakirlik ve kadınlara acı getiren, dünya nüfusunun hızlı büyümesi göz önünde tutularak, doğum kontrol yöntemlerinin ve tıbbi olarak gözetim altında çocuk düşürme tekniklerinin daha fazla yayılması için büyük talep vardır. Fakat Vatikan temsilcileri Müslüman kökten dincilerle birleşip, bu tür önerilere karşı koydular ve bu tür önerilerin yalnızca 'yaşama bireyci bir yaklaşımı' ifade ettiği belirtildi. Buna karşılık onları eleştirenler, ailelerin ihtiyaçlarını ve kadınların haklarını ihmal ettiklerinden şikâyet ediyorlardı.

Kadınların statüsü pek çok Batı ülkesinde, toplumda ve dini yaşamda gelişmiştir, fakat gelenekçi İslami hareketler peçenin tekrar zorunlu kılınmasını, kadınların kamu görevlerinden dışlanmalarını, okullarda ve üniversitelerde erkeklerden ayrı tutulmalarını istemişlerdir. İslam'da resmi rahip statüsü bulunmamaktadır, fakat kamu görevlerinde erkekler idareyi ele almıştır. Cami imamları, yani dua liderleri, her zaman erkek olmalıdır, yine de topluluk ev halkının kadınlarıyla sınırlıysa, kadınlar da resmi duaları yönetebilir. Kamu hizmetlerine ilişkin unvanları taşıyanlar, avukatlar, hâkimler ve dini âlimler her zaman erkek olmuşlardır. Fakat, ilk yüzyıllardan bu yana İslam mistikleri (Sufiler) arasında kadın ermişler (velî) görülmüş ve 'Tanrı dostları'ndan oluşan bu gruplar hem erkekleri, hem kadınları içermiştir.

'Dışlayıcı dil' kullanımı hakkında yaygın tartışmalar olmuş ve 'politik doğruluk' için Tanrı'nın her zaman eril kullanımına ve tapınanların 'erkek' sayılmasına son verilmesi amaçlanmış-

tır. Bazı Hıristiyan ve Yahudi dua ve ilahi kitapları bu şekilde değiştirildi, fakat bu değişikliğe muhalefet edenler 'erkeğin kadını da kapsadığını' iddia ettiler. Kadınların da dini görevlere getirilmesi yolundaki Hıristiyan hareketlerine önceki bölümde değinilmişti. Yahudiler arasında ise yalnızca Liberaller kadınların haham olmasına izin vermişlerdir.

Batı dünyasında çağdaş yaşamın göze çarpan bir özelliği, boşanmalardaki artış ve buna tekabül eden evliliklerdeki azalmadır. 1990'larda, bazı ülkelerde evliliklerin üçte biri boşanmayla sonuçlandı, pek çok genç çift arasında da birlikte yaşama ve çocuk olması durumunda evlenme daha popülerlik kazandı. Bu evlilikten uzaklaşma eğiliminin sonucunda bekâr annelerin sayısı artmış ve bu durum, hem anne, hem de çocuklar için zorluklar yaratmıştır.

Eşcinsellik, hem din, hem kamu alanında geniş çaplı tartışılmış, orduda ve rahipler arasında eşcinsellerin durumu ele alınmıştır. Her türlü tanınmış kişinin cinsel kabahatleri ucuz bulvar gazeteleri için malzeme oluşturmuş, pornografi artmış, devletler bunu sınırlar içinde tutmaya çabalamışlardır. Bu, yalnızca kadın ve erkek bedenlerinin teşhiriyle erotik olan üzerinde yoğunlaşmamış, kadınlara ve çocuklara yönelik şiddet içeren filmler ve videolar yapılmaya başlanmış, gümrük kontrollerine rağmen pek çok ülkeye ihraç edilmiştir. Genellikle, Viktorya zamanında ölümün açıkça tartışıldığı, fakat cinselliğin tabu olduğu söylenir. Zamanımızda ise her türlü cinsel eylem açıkça konuşulmaktadır, fakat ölümün tartışılması tabu haline gelmiştir.

DİNLERİN KARŞILAŞMASI

Dünya dinlerinin karşılaşması, zamanımızın daha da önemli özelliklerinden biridir ve zamanımızı, özellikle Batı

dünyasında, bazı dinlerin birbirinden büyük ölçüde izole olduğu önceki çağlardan ayırır. XIX. ve XX. yy.'larda emperyalizm ve misyonerler Hıristiyan fikirlerini Asya ve Afrika'ya yaymışlardır, bugün de göç ve gezici gurular sayesinde bu ziyaretler iade ediliyor. Bu tür temaslar her alanda olduğu gibi cinsel davranışlar alanında da önemlidir. Misyonerlerin püritanlığı şimdi yetişkinlere özgü filmlerle karşılanmaktadır ve kutsal Ghita, *Kama Sutra* ile birlikte yayılmaktadır.

Bugünlerde Batı dünyasının, dünyanın geri kalanınca Hıristiyan, cinsel açıdan gevşek ve ahlaksız olarak görülmesi hayret vericidir. Gördüğümüz üzere, Budizm gibi Hıristiyanlık da çileci bir din olarak gelişmiştir. Keşişler ve rahipler için getirilen düzenlemelerde, kilise Budizm'i bile geçmiştir. Fakat, 'nous avons changé tout cela'*, hatta ibadetini sürdüren Hıristiyanlar olan bizler bile.

Bu, cinsel açıdan gevşek Batı tablosu, uzun zaman geçerli olmuştur ve cinsel uygulamaların Hıristiyanlıktan daha doğacı olduğu kültürlerde bile insanları şaşırtmıştır. Yaklaşık yirmi sene önce Omdurman'da, peçeli bir kadının, bir afişteki, elinde kırbaçıyla, yüzükoyun uzanmış bir adamın üzerinde duran dar bluzlu, binici pantolonlu ve binici çizmeli bir Amerikalı kadına gizli bakışlar fırlattığını gözledim. Hindistan'da, erotik kültlerin ve *linga*'ların ülkesinde, yakın zamana kadar sinema perdesinde öpüşmeye izin verilmezdi. Fakat şimdi, Asya ve Afrika'da, Batı'dan nüdist filmler ithal ediliyor, kadınlar ve erkekler ahlakdışı dergi ve filmlerden duydukları hayreti ifade ediyor ve sürüler halinde onları görüp okumaya gidiyorlar. Ortak yargıya göre Hıristiyan Batı ahlaksızdır, fakat maddi açıdan ilerlemesine imrenilmektedir ve Hıristiyanlık'taki geleneksel çilecilik göz ardı edilmekte ya da misyonerlerin kaybettiği bir savaş olarak görülmektedir.

* Bütün bunları değiştirdik. (Çev. n.)

Bu tür bir cinsel karışıklık Batı'nın kendi sorunlarındandır ve kısmen, güçlü ticari çıkarlarla desteklenen 'Viktoryanizm'e karşı tepkiden doğmuştur. Sık sık yaşadığımız çağın 'hoşgörü çağı' olduğu söylenmektedir, bunu bazıları hoş karşılamakta, bazıları ise yermektedir, fakat son yüzyıllarda Batı tarihinde iz bırakan ileri-geri dönüşler göz önüne alındığında, tek alternatifin 'baskıcı çağ' olup olmadığı açık değildir.

Dünyanın büyük dini geleneklerinin karşılaşması, duruma yardımcı olabileceği kadar meydan da okuyabilir. Bazen, başka dinlerden ne öğrenebileceğimiz sorulmaktadır ve bir faktör, cinselliğin anlaşılmasıdır. Hıristiyanlık'taki ideal tekeşlilik ve sevgi, Yahudilik ve İslam'da dünyanın onaylanması, klasik Hinduizm'de tensel ilişkiden alınan haz, Çin geleneklerindeki kadın-erkek bağlantısı, tüm bunlar yeni cinsel ahlak sistemine katkıda bulunabilir, birbirinin etkisini azaltarak gerçek bir ilerleme sağlayabilir. Tabii, bu geleneklerden hiçbirine körü körüne inanılmaması gerekir, hepsinin reforma ve yenilenmeye ihtiyacı vardır ve özellikle de çoğunun kadına daha fazla yer vermesi ve saygı göstermesi gerekir. Fakat, cinslerin ilişkilerinin dini ideallerle birlikte incelenmesiyle ve bireylere alçaltıcı gelen uygulamaların tasfiye edilmesiyle, cinsellik ve sevgiye ilişkin değerlerin yeni ve olumlu bir biçimde değerlendirileceği bir yaklaşım geliştirilebilir.

Çin'in büyük *Bilim ve Uygarlık* otoritesi **Dr. Joseph Needham,** cinsellikle ilgili yeni bir teolojinin gerekliliği üzerine konuşmuştur:

Uzun zamandır kesin bir biçimde inanmaktayım ki, yüzyıllar boyunca Hıristiyan düşüncesinin düştüğü en büyük yanlış, pek çok teolog ve ruhani liderin 'bedensel sevgi' ve 'meleksi sevgi' arasında yaptıkları keskin ayrımdır. Aslında 'kutsal' sevgiy-

le 'bayağı' sevgi arasında, eros, phileia *ve* agape *arasında keskin çizgiler yoktur. Bu ayrımın temelde bir Manike inancı olduğuna ve buradan Hıristiyan İncili'ne girdiğine inanıyorum ... Bugün acilen, yeni bir cinsellik teolojisine ihtiyaç duymaktayız ... insanın XVII. yy.'dan bu yana, üremenin doğası, kendi zihninin yapısı ve işlevi hakkında edindiği yeni, temel bilgi bunu gerektirmektedir.**

* Caius Şapeli için söylev, Cambridge, 1976.

SEÇİLMİŞ BİBLİYOGRAFYA

'Abdu'l-Baha, *Selections from the Writings of 'Abdu'l-Baha* ('Abdu'l-Baha'ıun Yazılarından Seçmeler).Baha'i Dünya Merkezi 1978.

Allison, P., *African Stone Sculpture* (Afrika Taş Yontmacılığı). Lund Humphries 1968.

Archer, W. G., *The Loves of Krishna* (Krişna'nın Aşkları). Allen&Unwin 1957.

Aston, W. G., *Shinto, The Ways of Gods* (Şinto, Tanrıların Yöntemi). Longmans 1905. çev., Nihongi. Kegan Paul 1896.

Baha'i Studies Notebook: *The Divine Institution of Marriage* (Baha'i Araştırmaları: Kutsal Evlilik Kurumu). Baha'i Araştırmaları Birliği 1983.

Baha'u'llah, *Kitab-ül Akdes* (Mukaddes Kitap). Baha'i World Center 1992.

Bailey, D. S., *Homosexuality and the Western Christian Tradition* (Eşcinsellik ve Batı Hıristiyan Geleneği). Longmans 1955.

The Man-Woman relation in Christian Thought (Hıristiyan Düşüncesinde Kadın-Erkek İlişkisi). Longmans 1959.

Basham, A. L., *The Wonder That Was India* (Hindistan Mucizesi). Sidgwick&Jackson 1954.

A Cultural History of India (Hindistan'ın Kültürel Tarihi). Oxford 1975.

Bell, R., çev., *The Qur'án* (Kur'an). T.&T. Clark 1939.

Benedict, R., *The Chrysanthemum and the Sword* (Kasımpatı ve Kılıç). Tuttle 1954.

Bester, J., çev., *Utamoro.* Kodansha 1968.

Bettenson, H., çev., *Augustine, The City of God* (Augustinus, Tanrı'nın Kenti). Penguen 1972.

Bhattacharya, D., *The Love Songs of Vidyápati* (Vidyapati'nin Aşk Şarkıları). Allen&Unwin 1963.

Blacker, C., *The Catalpa Bow* (Katalpa Yayı). Allen&Unwin 1975.

Boyce, M., *Zoroastrians.* Routledge 1979.

Brandel-Syrier, M., *Black Woman in Search of God* (Tanrı Arayışında Siyahi Kadın). Lutterworth 1962.

Brazell, K., çev., *The Confessions of Lady Nijó* (Lady Nijó'nun İtirafları). Owen 1975.

Buber, M., *I and Thou* (Ben ve Sen), çev. R.G. Smith.
Bühler, G., çev., *The Laws of Manu* (Manu Yasaları). Oxford 1886.
Buitenen, J. A. B. Van, çev., *The Mahábhárata* (Mahabharata). Chicago 1973-.
Bunnag, J., *Buddhist Monk, Buddhist Layman* (Budist Rahip, Rahip Olmayan Budist). Cambridge 1973.
Burton, R., çev., *Ananga Ranga.* New York Medical Press 1964.
The Kama Sutra (Kama Sutra). Allen&Unwin 1965.
The Perfumed Garden (Rayihalı Bahçe). Spearman 1963.
Busia, K.A., *Social Survey of Sekondi-Takoradi* (Sekondi -Takoradi'nin Toplumsal Açıdan İncelenmesi). Crown Agents 1950.
Chang, J., *The Tao of Love* (Sevgi Taosu). Wild wood 1977.
A Chaste and Holy Life, in The Compilation of Compilations, vol. I (Lekesiz ve Kutsal Bir Hayat, Derlemeler Derlemesi). Baha'i Publications Australia 1979.
Chaudhuri, N. C., *Hinduism* (Hinduizm). Chatto&Windus 1979.
Cohen, A., *Everyman's Talmud* (Tüm İnsanların Talmudu). Dent 1949.
Cohen, J. M., çev., *The Life of Saint Teresa* (Azize Teresa'nın Hayatı). Penguin 1957.
Cole, W.O. ve Sambhi, P. S., *The Sikhs* (Sihler). Rotledge 1978.
Comfort, A., çev., *The Koka Shastra* (Koka Şastra). Alllen&Unwin 1964.
Cowell, E. B., çev., *The Játaka* (Jataka). Cambridge 1895.
Dale, K. J., *Circle of Harmony* (Ahenk Halkası). California 1975.
Daniel, N., *Islam and the West* (İslam ve Batı). Edinbourgh 1960.
Das, F. Hauswirth, *Purdah.* Rotledge 1932.
De Bary, W. T., çev., *Five Women Who Loved Love* (Aşka Âşık Beş Kadın). Tuttle 1956.
Sources of Indian Tradition (Hint Geleneğinin Kaynakları). Columbia 1958.
Sources of Chinese Tradition (Çin Geleneğinin Kaynakları). Columbia 1960.
Dhavamony, M., *Love of God according to Saiva Siddhanta* (Saiva Siddhanta'ya göre Tanrı Sevgisi). Oxford 1971.
Dominian, J., *Proposals for a New Sexual Ethic* (Yeni Bir Cinsel Ahlak İçin Öneriler) Darton 1977.
Donaldson, D. M., *Studies in Muslim Ethics* (Müslüman Etiğinde Çalışmalar). SPCK 1953.
Eliade, M., *Patterns in Comperative Religion* (Karşılaştırmalı Dinde Örnekler). Sheed&Ward 1958.
Yoga, Immortality and Freedom (Yoga, Ölümsüzlük ve Özgürlük). Routledge 1958.
Elwin, V., *The Religion of an Indian Tribe* (Hintli Bir Kabilenin Dini). Oxford 1955.
The Trbal World World of Verrier Elwin (Verrier Elwin'in Kabile Dünyası. Oxford 1964.

Embree, J. F., *A Japanese Village* (Bir Japon Köyü). Routledge 1946.
Epstein, I., *Judaism* (Yahudilik). Penguin 1959.
Evans-Wentz, W. Y., *Tibetan Yoga and Secret Doctrines* (Tibet Yogası ve Gizli Öğretileri). Oxford 1958.
Field, M. J., *Religion and Medicine of the Ga People* (Ga Halkının Dini ve İlaçları). Oxford 1937.
Forde, D., ed., *African Worlds* (Afrika Dünyaları). Oxford 1954.
Fürer-Haimendorf, C. von, *The Naked Nagas* (Çıplak Nagas). Thacker 1962.
Geer, J. H., ve O'Donohue, W. T., *Theories of Human Sexuality* (İnsan Cinselliği Teorileri). Plenum 1987.
Goldziher, I., *Muslim Studies* (İslam Çalışmaları), çev. S. M. Stern. Allen&Unwin II. cilt 1971.
Greer, G., *The Female Eunuch* (Kadınlarda Hadım Edilme). Paladin 1971.
Griaule, M., *Conversations with Ogotemmêli* (Ogotemmêli'yle Sohbetler). Oxford 1965.
Griffith, R. T. H., çev., *The Rig Veda* (Bölük Pörçük Vedalar). Benares 1896.
Gulik, R. H. van, *Sexual Life in Ancient China* (Eski Çin'de Cinsel Yaşam). Brill 1961.
Hamada, K., çev., *The Life of an Amorous Man* (Şehvetli Bir Adamın Yaşamı). Tuttle 1963.
Hastings, A., *Christian Marriage in Africa* (Afrika'da Hıristiyan Evliliği). SPCK 1973.
Herbert, J., *Shintô*. Allen&Unwind 1967.
Hite, S., *The Hite Report* (Hite Raporu). Hamlyn 1977.
Horner, I. B., *Women Under Primitive Buddhism* (İlkel Budizm'e Bağlı Kadınlar). Routledge 1930.
The Book of the Discipline (Disiplin Kitabı). Luzac 1938-52.
Hume, R. E., çev., *The Thirteen Principal Upanishad* (13 Ana Upanişad). 2. basım Oxford 1931.
Illing, R., *Japanese Erotic Art* (Japon Erotik Sanatı). Thames&Hudson 1978.
Jacobi, H., çev., *Jaina Sûtras* (Jaina Sutraları). Oxford 1884.
Jacobs, L., *Hasidic Prayer* (Hasidik Dua). Routledge 1972.
Jessop, T. E., *Law and Love* (Yasa ve Aşk). Epworth1948.
Jung, C. G., *Memories, Dreams, R.eflections* (Anılar, Rüyalar, Düşünceler). New York 1961.
Keyt, G., çev., *Gîta Govinda*. Bombay 1947.
Kidder, E., *Ancient Japan* (Eski Japonya), elsevier 1977.
Kingsley, M. H., *Travels in West Africa* (Batı Afrika'da Seyahatler). Macmillan 1897.
Kinsey, A. C., *Sexual Behaviour in the Human Male* (Erkeklerde Cinsel Davranış). Philadelphia 1948.
Sexual Behaviour in the Human Female (Kadınlarda Cinsel Davranış).

Philadelphia 1953.
Kisembo, B., ed., *African Christian Marriage* (Afrika Hıristiyan Evliliği). Chapman 1977.
Lebra, J., ed., *Women in Changing Japan* (Değişen Japonya'da Kadınlar). 1976.
McIlvenna, T., *Meditations on the Gift of Sexuality* (Cinsellik Armağanı Üzerine Derin Düşünceler). Specific Press 1977.
Macquarrie, J., ed., *A Dictionary of Christian Ethics* (Hıristiyan Etiği Sözlüğü). SCM 1967.
Maini, D. S., ed., *Sikhism* (Sihizim). Patiala 1969.
Marshall, P. J., ed., *The British Discovery of Hinduism in the Eighteenth Century* (İngilizler'in XVIII. yy.'da Hinduizmi Keşifleri). Cambridge 1970.
Masters, W. ve Johnson, V., *Human Sexual Response* (İnsani Cinsel Yanıt). Boston 1966.
Mathers, P., çev., *The Book of the Thousand Nights and One Night* (Bin bir gece Kitabı). 3. basım Routledge 1973.
Mattuck, I., *Jewish Ethics* (Yahudi Etiği). Hutchinson 1953.
Meyer, J. J., *Sexual Life in Ancient India* (Eski Hindistan'da Cinsel Yaşam). Routledge 1952.
Modi, J. J., *The Religious Ceremonies and Customs of the Parsees* (Persler'in Dini Törenleri ve Âdetleri). 2. basım Karani 1937.
Morris, D., *The Naked Ape* (Çıplak Goril). Cape 1967.
Morris, I., çev., *The Pillow Book of Sei Shónagon* (Sei Shonagon'un Yastık Kitabı). Penguin 1967.
Murray, G., *Five Stages of Greek Religion* (Yunan Dininin Beş Aşaması). Oxford 1925.
Needham, J., *Science and Civilisation in China* (Çin'de Bilim ve Uygarlık). Cambridge 1954-.
O'Flaherty, W. D., *Asceticism and Eroticism in the Mythology of Siva* (Siva Mitolojisinde Çilecilik ve Erotizm). Oxford 1953.
Pandey, R. B., *Hindu Samskáras* (Hindu Samskaraları). 2. basım Delhi 1969.
Parrinder, E. G., *Mysticism in the World Religions* (Dünya Dinlerinde Mistisizm). Oneworld 1995.
Religion in an African City (Bir Afrika Kentinde Din). Oxford 1953.
Man and his Gods (İnsan ve Tanrıları). Hamlyn 1971.
Philippi, D. L., çev., *Kojiki.* Tokyo 1968.
Rachewiltz, B., *Kara Eros.* Allen&Unwin 1964.
Ranke-Heinemann, U., *Eunuchs for the Kingdom of Heaven* (Gökyüzü Krallığı İçin Harem Ağaları). Penguin 1991.
Rattray, R. S., *Ashanti.* Oxford 1923.
Rawson, P. ve Legeza, L., *The Art of Tantra* (Tantra Sanatı). Thames&Hudson 1973.
Erotic Art of the East (Doğu Erotik Sanatı). Weidenfeld&Nicolson 1973.

Erotic Art of India (Hint Erotik Sanatı). Thames&Hudson 1977.
Primitive Erotic Art (İlkel Erotik Sanat). Wiedenfeld&Nicolson 1973.
Rawson, P. ve Legeza, L., *Tao*. Thames&Hudson 1973.
Reynolds, B., çev., *Dante, La Vita Nouva*. Penguin 1969.
Rhys David, T. W., çev., *The Diologues of the Buddha* (Buda'nın Diyologları). Luzac 1899.
Robson J., çev., *Mishkat-ul-Masabih*. Lahore 1960.
Scholem, G.G., *Major Trends in Jewish Mysticism* (Yahudi Mistisizminde Ana Eğilimler). Thames&Hudson 1955.
The Zohar, Selections (Zohar, Seçmeler). New York 1949.
Seidensticker, E. G., çev., *The Makoika Sisters* (Makoika Kardeşler). Secker&Warburg 1958.
Genji Monogatari çev., *The Tale of Genji* (Genji'nin Romanı). Secker&Warburg 1976.
Şogi Efendi, *The Advent of Divine Justice* (İlahi Adaletin Gelişi). Baha'i Publishing Trust 1984.
Singer, M., ed., *Krishna; Myths, Rites, and Attitudes* (Krişna; Mitler, Dinsel Törenler ve Davranışlar). Chicago 1968.
Singh, T., çev., ed., *Selections from the Sacred Writings of the Sikh* (Kutsal Sih Yazmalarından Seçmeler). Allen&Unwin 1960.
Smith, E.W. ve Dale, A. M., *The Ila-speaking Peoples of Northern Rhodesia* (Kuzey Rodezya'nın Ila Dili Konuşan Halkları). Macmillan 1920.
Spiro, M.E., *Buddhism and Society* (Budizm ve toplum). Allen&Unwin 1971.
Stevenson, S., *The Heart of Jainism* (Jainizmin Kalbi). Oxford 1915.
The Rites of the Twice-born (İkinci Kez Doğma Törenleri). Oxford 1920.
Thielecke, H., *The Ethics of Sex* (Cinsel İlişki Ahlakı). Clarke 1964.
Thompson, E., *Suttee*. Allen&Unwin 1928.
Thurian, M., *Marriage and Celibacy* (Evlilik ve Evlenmeme). SCM 1959.
Tsunoda, R., ed., *Sources of Japanese Tradition* (Japon Geleneğinin Kaynakları). Columbia 1958.
Turner, V. W., *The Drums of Affliction* (Istırap Davulları). Oxford 1968.
Vaudaville, C., *Kabír*. Oxford 1974.
Vesey-Fitzgerald, S., *Muhammadan Law* (Muhammet Yasası). Oxford 1931.
Vidyarthi, L. P., ed., *Aspects of Religion in Indian Society* (Hint Toplumunda Dinin Çehreleri). Meerut 1961.
Waley, A., çev., *The Analects of Conficius* (Konfüçyus'dan Derlemeler). Allen&Unwin 1938.
The Way an its Power (Yöntem ve Gücü). Allen&Unwin 1934.
Watt, W.M., *Muhammad at Medina* (Muhammet Medine'de). Oxford 1956.
Watts, A., *The Temple of Konarak* (Konarak Mabedi). Thames &Hudson 1971.
Webb, P., *The Erotic Arts* (Erotik Sanatlar). Secker&Warburg 1975.
Welch, H., *The Parting of the Way* (Yol Ayrımı). Methuen 1957.

West, D. J., *Homosexuality* (Eşcinsellik). Duckworth 1955.

Westermarck, E., *The History of Human Marriage* (İnsan Evliliğinin Tarihi). Macmillan 1891.

Wilhelm, R. ve Baynes, C. F., çev., *The I Ching* (I Ching). Routledge 1951.

Woodroffe, J., *Principles of Tantra* (Tantranın İlkeleri). 4. basım Madras 1969.

Zaehner, R. C., *Concordant Discord* (Ahenkli Uyumsuzluk). Oxford 1970.

The Dawn and Twilight of Zoroastrianism (Zerdüştlüğün Şafağı ve Alacakaranlığı). Wiedenfeld&Nicolson 1961.

Mysticism Sacred and Profane (Kutsal ve Kutsal Olmayan Mistisizm). Oxford 1957.

Bhagavad-Gíta. Oxford 1969.

The Concise Encyclopaedia of Living Faiths (Yaşayan İnançlar Ansiklopedisi). Hutchinson 1959.

Zimmer, H., *Myths and Symbols in Indian Art and Civilization* (Hint Sanatı ve Uygarlığında Miler ve Semboller). Bollingen 1946.

Philosophies of India (Hint Felsefeleri). Bollingen 1951.

DİZİN